3 1761 08122832 2

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
University of Toronto

http://www.archive.org/details/rgibbkzpko01hamp

A RÉGIBB KÖZÉPKOR

(IV—X. SZÁZAD)

EMLÉKEI MAGYARHONBAN.

45

IRTA

HAMPEL JÓZSEF.

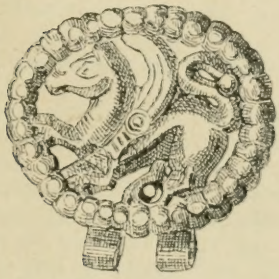

ELSŐ RÉSZ.

KÉTSZÁZ KÉPES TÁBLÁVAL ÉS A SZÖVEGBEN 48 ÁBRÁVAL.

BUDAPEST.

KIADJA A M. T. AKADEMIA.

1894.

DB
920
H3
1e'sz 1

Minden jog fentartva.

LIBRARY
AUG 1 1 1910
UNIVERSITY OF TORONTO

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA

ELŐSZÓ.

A jelen munka azon kor emlékeit tárgyalja, mely a hunnok betörésétől a magyar állam megalapításáig terjed. E félezeréves időszaknak csak az elejéről s a legvégéről ismerünk hazánkban monumentális alkotásokat. Építészeti és szobrászati maradványaink csak az V. és a IX. századból vannak s ezek is fölötte gyérek. A közbeeső hosszú idő nagyobb művészi alkotásokat nem hagyott reánk és így, mikor a kor ízlését tanulmányozzuk, reá vagyunk utalva a temetők és kincsek ezernyi kisebb maradványaira.

Nincs sok ideje — alig három-négy évtizede — annak, hogy ezen, gyakran csekélyszerűeknek látszó, emlékekkel szaktársaink rendszeresen foglalkoznak és most is még aránylag kevesen vannak, a kik e maradványok műtörténeti fontosságát úgy méltányolják, mint a jeles Springer, a ki joggal utal annak a tévhitnek a helytelenségére, mely azt tartotta, hogy egy tétlen, művészetileg absolute tehetetlen kor, mintegy üres örvény különíti el a classikus művészettől a középkori emberiséget. Ily megszakadás valójában soh'sem létezett, csak képzelték és e tévhit csak addig tarthatott, míg a szerencsés véletlen és az ásó, a látszólagos ürt kincs- és sírleletek majdnem átláthatlan sokaságával megtöltötte.

E gazdag anyag a bel- és külföldi szakirodalomban mindinkább megnyerte azt a méltánylást, melyet érdemel és a mióta, mintegy tíz éve, alkalmam volt hazai kutatásaink eredményeiről szűk keretben kis összefoglaló képet adni, évről-évre fokozódó siker jutalmazta hazai kutatóink buzgalmát úgy, hogy az újabban föltárt sírmezők sokasága a jelzett kor archæologiájának jóval szélesebb és biztosabb alapot nyújt, mint a milyenből korábbi tanulmányaink kiindulhattak.

Az utóbbi évek sikerei folytán azon vélemény helyességéről is mindinkább meggyőződtünk, melyet külföldi kutatókkal szemben már előbb többször hangsúlyoztunk, hogy az u. n. népvándorlási kor keverék ízlése létrehozatalában hazánk lakosságának fontos szerepe volt és hogy Oroszország után bizonyára hazánk volt a stilalakulás egyik legkorábbi góczpontja. Azért is kevés helyütt kínálkozik kedvezőbb alkalom a régibb középkor stilusának tanulmányozására, mint nálunk. Azonban kétségtelen másrészt, hogy

itt a sokfelől érkező hajdani néphullámok gyakori változása több oly nehézséget állít a kutató elé, minők alig forognak fönn földrészünk éjszaki és nyugoti vidékein, hol vándor népek mozgalmai utólag a fokozatos fejlődést kevésbé zavarták, mint nálunk.

E nehézségek leküzdésére első dolgunk, hogy az ötszázados kor hazai maradványairól lehető pontos leltárt készítsünk. A jelen mű első sorban e föladatnak kíván megfelelni. Másik föladata lesz megállapítani a kor emlékeinek typologiáját, a mi nem egyéb, mint az emlékmaradványoknak tárgy és forma szerinti kellő csoportosítása stilistikus rokonságok alapján és az analogiák összeállítása korok és vidékek szerint. Csak a mikor így az egész tudományos anyagot több szempontból behatóan tárgyaltuk, kerülhet a sor nehezebb problémákra, milyenek a stilusok eredete, valamint a korbéli és néprajzi megállapítások kérdései.

Két kötetre osztottuk a művet. A jelen kötet az építészeti és szobrászati emlékek mellőzésével a fontosabb kincs- és sírleletek leírását tartalmazza, képes táblák kíséretében, melyeket a legpontosabb leírás sem pótolhat. A leírások sorrendjében arra törekedtem, hogy a stilistikus rokonság szerint össze tartozó leletek összekerüljenek és azok, melyeknek chronologiája megközelítőleg tisztázva van, lehetőleg a maguk helyére jussanak, a kor elejére, közepére vagy végére. Ily elrendezéssel tehát már e kötet, bár nem meríti ki a hazai emlékek statistikáját, az egész félezeréves korról nyújt jellemző áttekintést. A kor végéről, a IX. és X. századból fönmaradt sírleletek közül azok, melyek őseinkkel állanak szorosabb kapcsolatban, e munkából kimaradtak, mert ezeknek a m. tud. akademia által tervezett történeti forrásgyűjteményben, mely a millennium alkalmából készülőben van, lesz illő helyük.

Az itt közölt kétszáz képes tábla nagyrészt az akademia kiadványaiban jelent meg először, a rajzolt táblák jó részét saját felügyeletem alatt Kádár Gábor, Gaál József, Agota Imre, Nagy Lázár, Krieger Béla, Malahovszky Nándor és Passuth Ödön urak készítették; a táblák más hosszú sora most jelenik meg először s e táblák szíves átengedéséért a nemzeti muzeumot illeti köszönetünk.

A hol a tárgy nagyságát nem jelöltük meg, ott $^2/_3$—$^3/_4$ nagyság értendő.

Budapest, 1894 április 22.

Hampel József.

TARTALOM.

		Lap
I—IV.	Pusztabakodi sírlelet (Pestm.)	9
V.	Ezüstfibulák	11
VI—VII.	Perjámosi sírlelet (Torontálm.)	12
VIII.	Ujlaki fibulák (Szerémm.)	13
IX.	Cicada fibulák	14
X.	Fibulák a N. M.-ban	15
XI.	Két szabolcsmegyei kincslelet	16
XII.	Aranyfibula	17
XIII.	Csornai sírlelet (Sopronm.)	17
XIV—XIX.	Szilágysomlyói első kincs	19
XX—XXXI.	Szilágysomlyói második kincs	28
XXXII—XXXVI.	Apahidai sírlelet (Kolozsm.)	37
XXXVII.	Ó-budai ezüstkorsó	41
XXXVIII.	Két mezőberényi sírlelet (Békésm.)	41
XXXIX.	Paizs aranykerete	43
XL.	Komáromvidéki lelet	43
XLI.	Gránátos ékszerek	44
XLII—XLIII.	Ujjgyürük	45
XLIV.	Keresztény ékszerek	47
XLV.	Madáridomokkal diszített ékszerek	48
XLVI.	Toló zárak	49
XLVII—XLVIII.	Újabb csornai sírleletek (Sopronm.)	50
XLIX—LI.	Kúnágotai sírlelet (Csanádm.)	52
LII—LIV.	Szentendrei sírlelet (Pestm.)	55
LIV—LVII.	Pusztatóti sírlelet (Fejérm.)	57
LVIII.	Aranyfülönfüggők a N. M.-ban	60
LIX.	Arany ékszerek a N. M.-ban	62
LX.	Aranyfülönfüggők a N. M.-ban	63
LXI.	Övcsatok a N. M.-ban	64
LXII.	Bronzékszerek a N. M.-ban	64
LXIII.	Fibulák a N. M.-ban	65
LXIV.	Szíjvégek az ország különféle vidékeiről	69
LXV.	Szíjvégek az ország különféle vidékeiről	70
LXVI.	Boldogi (Hevesm.) és nagysurányi (Nyitram.) lelet	70
LXVII—LXVIII.	Szilágynagyfalusi sírlelet	71

ez két rekeszre, a négyszög hat rekeszre volt osztva mindegyik rekeszben gránátlap volt, melyből csak kettő maradt meg. A két hosszoldal és a külső keskeny oldal mellett gombban végződő szögecs kötötte össze a rekeszt s az alatta lévő sima lemezt.

II. Puszta-bakodi sírlelet.

1. Arany-nyaklánc ; gránátos gömbökből, szív- és félholdidomú csüngőkből, melyeket pálczás sodronytagok és ∞ formájára összehajlított kettős sodronyok fűznek össze. Végső tagjai egyik végén : simafalú tojásdad keret, gyöngyözött szegélylyel az alján, ebből nyúlik ki a kampó. Ellentett végén két hasonló tojásdad tag, mindháromban lapos gránát volt, de csak az egyikben maradt meg a kő. Egyenlő távolságokban 14 gömbölyű gránátgyöngyön megyen át a láncz s a gyöngyök közeiben fölváltva félhold- és szívidomú aranytokba foglalt gránátlemez csüng a lánczról.

2. Aranykarperecz, páros ; elől két vége csavarra jár, ellentett oldalán pedig csuklóban mozog. Mindkét vége egymásfelé tekintő állati főt példáz. Szájuk orrmányos, mely belső lapján sima, külsején háromlapú, felső lapját négyszögű gránátlap ékíti, két oldalát harántosan álló párhuzamos hornyolatok élénkítik, szemüket gömbölyü gránát, szemöldöküket ívhajlású keskeny gránát jelzi, ferdén futó párhuzamos dudorok képezik sörényét s rajta rekeszekbe helyezett négyszögű s két-két tojásdad gránátlap, a sörény végén szintén rekeszekbe helyezett négyszögű s hasonszögű gránátlapok. A sróf fejét rekeszbe helyzett gömbölyded gránát ékíti.

III. Puszta-bakodi sírlelet (Pestm.).

1. Arany-nyaklánc négyrétre font finom sodronyból, csüngőkkel, melyek háromszögű, rovátkos szegélyű gránátok és a háromszög külső csúcsából lelógó hegyes pálczácskákból állanak. A láncz végein füles hengerkék, a hengerkék fölületén harántosan futó párhuzamos hornyolatok, szélükön rovátkos gyürű. Némelyik csüngőben még megvan a gránátlap.

2. Két arany függő. Nyilt karika egyik végén tompított hegyű koczkás keret, a keret minden egyes lapját gránát ékítette ; a koczkán a karika pálczája keresztül ment, a hol belőle kiér, rovátkos gyürű köríti.

3. Aranygyürű. Fején körkeretben kisebb központi körkeret, a négy átlóban álló választó fallal, mindegyik rekeszben lapos gránát ; az átlók végén mindenütt két kis körkeretbe foglalt gránátlap.

4. Aranygyürü ; Fején körkeretben behajlított oldalú négyszög, a körből hat keretes háromszög áll ki, mindegyik keretben lapos gránát.

5. Aranygyürü. Fején quadratikus rekesz, mindegyik élén két-két körded rekesz, a rekeszekből a gránátlapok kihullottak.

IV. Puszta-bakodi sírlelet (Pestm.).

1. Agyagedény ; lapos aljából a fala körded formában kihajlik és egy harmadán túl egyenletesen keskenyülve, sima szélü tág, kerek öblöt képez ; falán széle táján két vízszintes keretet képez, melyben szabályos körökben ágformára függélyesen álló vonalmélyedések ; hasát szintén vonalas ágdiszek s közben tojásdad mélyedések ékítik ; alsó harmadán párhuzamosan körül futó vízszintes egyenesek ; két helyütt az edény csorba.

2. Hasonló idomú kisebb edényke, de van külön tagozott lábtagja és kihajló karimája az öble szélén ; testét a karima alatt három párhuzamos és körülfutó vízszintes egyenes, a hasán függélyesen és párhuzamosan álló tojásdad mélyedések ékítik, melyek közt két vízszintesen körül futó egyenes ; hasonló két egyenes ékíti a lábát.

V. Ezüst fibulák. Arch. Ért. 1881. I. 208.

1. *a)* A bakodi fibula, fölülről tekintve ; lába a fönmaradt részletekből kiegészítve term. nagyságban ; 1. *b)* ugyanaz a fibula $^1/_3$ nagyságban és alulról tekintve. Az oldalsó pántok két végéhez párhuzamosan álló hengerded tekercs volt erősítve, az első tekercs még épségben maradt, a felső csonka ; a nyak felől a felső gomb felé a fibula hossztengelyében peczeg kötötte össze a két tekercset és a tüskét, a peczeg hiányzik, a tüskének egy darabja megmaradt ; a lábtagon, közvetlenül a nyaka tövén, a hossztengely irányában, álló peczeg nyúlik ki, melynek félhenger idoma volt, ez volt a tüske befogadására szolgáló hüvely.

2. Székelyi fibula ezüstből (Szabolcsm.) idoma hasonlit a bakodiéra ; három fejgombja hiányzik és fején nem volt hosszában futó pánt. A nyaka két tövén rovátkos aranysodrony és csipkézett körlemez. Lába hosszúkás hatszögű gyengén lehajló szélekkel. $^1/_2$ nagys. Arch. Ért. 1871. v. 82. Idecsatolunk két rokon idomú ezüst fibulát. *a)* Kisebbitett formában a bakodi fibula mása, lelhelye talán Esztergommegye, őrzik az esztergomi érseki múzeumban (Arch. kk. XIII. Rep.) Az ábra $^2/_3$ nagyságban tünteti föl. Félkorongú fején három helyütt bunkó alakú gombok külön rövid pántokon, a középsőt keskeny pánt köti össze a nyak tövével és a bunkót gomb tövet rovátkolt gyürű köriti, az összekötő

pántot ferdén futó vonalak ékítik. A nyak mindkét végét félkörű aranyozott lemez veszi körül, melynek fölülete legyező szerüen van tagozva. *b)* Hasonló, de egyszerübb a kassai fibula (Abaujm.), melyet Mihálik József ismertetett (Árch. Ért. 1894. XVI. 77—74.)

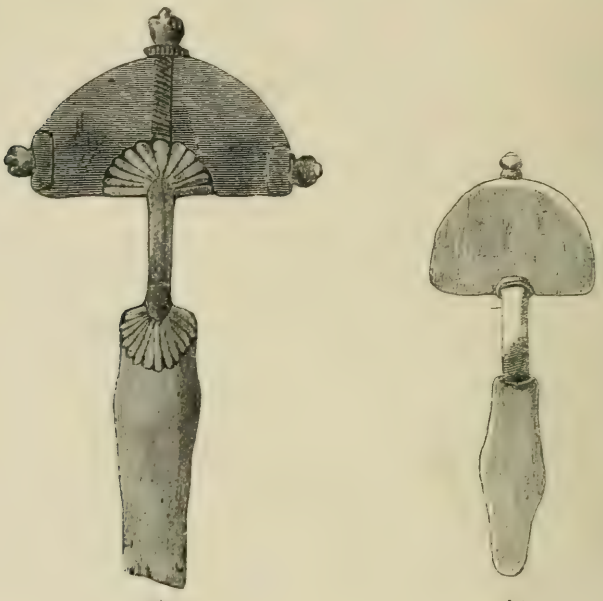

a) *b)*

A félköridomú fejlemez legerősebb kihajlásán gomb áll ki és a nyak tövét, a hol a fejlemezzel érintkezik, egyszerü gyürütag fogja körül. $^2/_3$ nagys.

VI. Perjámosi sírlelet (Torontál) 1885-ben a perjámosi határban sírra akadtak, melynek tartalmát a N. M. megszerezhette. Pulszky F. értekezett róla A. É. 1886. VI. 28—31.

1. és 2. Két egyforma ezüst fibula; feje félkorongu, nyaka ívhajlásu pálcza, teste hosszúkás keskeny lemez, melynek tompa szöge és közepett végig vonuló domborodása van. A fej-lemez két oldalát egyenes pántok szegélyzik, melyekből egy-egy csúcsos gomb és két-két gömböcsös gomb áll ki, gomb áll ki a legerősebb kihajlásán is. A fibula alját bemutató rajzon 1. *b)* látjuk, hogy lécz áll a félkorongon a fibula hossztengelyében, ezen derékszög alatt két harántosan álló keskeny henger megyen keresztül, végeik a félkorong szélén álló pántokon is átbujnak és a négy kiálló göm-

bös gomb képezi befejezésüket; hengerekben voltak a rugók, melyek a tű mozgatására szolgáltak. A tű hiányzik, a nyak tövén a láblemezen mindkét fibulán megmaradt a hüvely 1. *b)* és 2. *b)*. A fibulák felső lapján a nyak tövét mindkét végén háromszögben metszett aranylemez fogja körül, melyet rekeszekbe foglalt lapos gránátok ékítettek. Néhány gránátrekesz elveszett. A 2. fibula még hiányosabb állapotban maradt meg.

VII. Perjámosi sírlelet (Torontálm.).

1. és 2. Két arany fülönfüggő, nyílt végű sodrott karika egyik vége tompa hegyű kocskát képező lemezes rekeszen megyen keresztül, a huzal sima lemezeken megy át és a hol átmegy, gyöngyös gyürü fogja körül, a keretekben gránátlapok, a keretek csúcsain három-három gömböcs s ugyanilyenek a sima lemezek csúcsain; 1., 2. *a)* és 2. *b)* három oldalról mutatják a két fülbevaló idomát.

3. és 5. Borostyángyöngyök. 4. Kék üveggyöngy, opak, kidomborodó fehér sávokkal.

6—11. Aranylemezű gyöngyök.

12. és 13. idomtalan bronzdarabok. A lelethez még tartozik: egy nagy edényfül és egy vastag falu edény bütykös töredéke és hat rozsdás vasdarabocska, talán nyilhegyből (?).

VIII. Ujlaki fibulák (Szerémm.). A zágrábi múzeumban őriznek két ezüstfibulát, mely páros: lelhelyök Ujlak, előfordulásuk körülményeiről nem birtam hírt szerezni. Arch. Ért 1886. VI. 27. l. Fejük félkorongidomú, sima; ívhajlású nyakuk keskeny és hátuk lapos, lábuk keskeny hosszú lemez; ennek csak három oldala maradt meg eredeti mívoltában, vége csonka, hosszában középett lapos kidomborodás. A fejlemez két oldalát szegélyző pánt három négyszögre van osztva, a négyszögekben ferdén fekteteti vonalas keresztkék; a pántok függélyes felső végéből egy-egy gomb áll ki, oldalából vízszintesen kettő, a lemez legerősebb kihajlásán szintén egy; mindegyik gomba idomú s alsó szélének külső oldala ferdén reczézett. A jelen fibulákon a függélyesen álló gombok csak diszítésre szolgálnak, míg a fekmentesek, miként a hátulsó oldalt föltüntető rajzban látszik *(b)*, a fejlemez közepén álló léczen s a szegélyző léczeken is keresztül menő hengerek végeiből állanak ki; e hengerek fölülete gyöngyözött. A rugószerkezetből csak az alsó hengerből kiálló sodronyhorog látszik, a tű letört ugyan, de megvan; hegye belémegyen a fibula lábtagjának aljára forrasztott csigatekercsű hüvelybe.

IX. Cicada fibulák (a N. Múzeumban).

1. *a)* Ezüsttel béllelt aranylemezből ; fején a két szemet rovátkolt karikával szegélyzett keretbe foglalt körded gránát képezi, rovátkolt félkörű sodrony vonúl a fej külső széléből fölfelé, innen két sor gömböcs fut egymás mellett a nyakig s innen ketté válván, követik a fej szélét. A nyakot két végén harántosan futó rovátkolt sodrony szegélyzi és hosszában hornyolatok futnak ; teste hosszú bekeretelt háromszög formára domborodik ki, rajta közepén vonaldísz ketté osztja a háromszögöt. A két bekeretelt szárnyon négy-négy tojásdad gránát, sima gyöngyözött szegélyű rekeszekben, a fönmaradó téren gömböcsök. 1. *b)* a fibula alja, megmaradt a fej alján a horog a tüske bekapcsolására és a test alján a peczeg kétfelől töredékkel, a sodronyos rugóból, melyből a tüske indúlt ki. Lelhely : Györköny (Tolnam.) A. É. 1881. 1. 150.

2. Ezüsttel béllelt aranylemezből, félkörű fején gyöngyszegélyű rekeszbe foglalt két gránát jelzi a szemeket ; a nyakból kiinduló él ketté választja az egész testet ; mindegyik felén a szárny két-két háromszögű czikkelyből áll, mindegyik czikkelyben rekeszbe foglalt két-két lapos gránát és mindegyik czikkely tövét gyöngyözött szegély veszi körül ; találták Csömörön, Pestmegye, Arch. Ért. 1871. v. 201 ; hibás lelhely megjelölésével Arch. Ért. 1881. 1. 150.

3. *a)* Tömör aranyból ; feje gömbszelvény idomú, közepett fölfutó kötéltag két részre osztja, mindegyikben egy gránátgömböcs jelzi a szemet, harántos kötéltag jelzi a nyakat, kidomborodó és hihajló oldalú háromszög jelzi a testét, fölületén végig vonuló egyenes és erre közepett harántosan futó egyenesek, halgerinczornamenttel, közben bevert köröcskék. Fecskefark idomú szárnyain végig vonuló két sor átlókkal egymáshoz csatolt körökből, melyek közepén pont van s e két sorral párhuzamosan futó finoman beponczolt köröcskékből képezett 3 sor. A fecskefark belső szögét három csúcsú lemez tölti ki, egyik csúcson halgerinczű vonaldísz, a másik kettőn apró köröcskék.

3. *b)* és 3. *c)* a fibulát alul és oldalt mutatják ; a fark között hármas csúcson egymás mellett három karikás fül (egy letört), csüngök beakasztására ; a középső karikán kétszer átlyukasztott lécz áll (a fibula, hosszában s az egyik lyuk irányában harántosan kétfelől egy-egy apró cső van a fibula aljára forrasztva, a másik lyuknak megfelelő csövek hiányzanak : ezekben jártak a rugók, melyekből a tövis kiindult, ennek befogadására szolgált egy gyöngyforma hüvely a fej alján ; a tövis hiányzik. Lelhely Sáromberke (Maros-Tordam.) Arch. Ért. 1881. 1. 150.

4. Bronzból ; feje négyszögű a szemek dülledtek és kidomborodó kör futja körül ; nyaka gyengén hornyolt, háromszögű teste keretes. Lelhelye Magyarország.

5. Bronzból, háromszögű keretelt fejjel, melyből a szemek csapok idomában állnak ki, nyakán két harántos hornyolat, testét és szárnyait zigzegvonal ékíti. Lelhelye Magyarország.

6. Bronzból, háromszögű bekeretelt fejjel, nyakkal, bekeretelt testtel, fölülete sima, ezüstözés nyomaival. Lelhelye Magyarország. 4—6. Arch. Ért. 1881. 1. 149—150. Ide csatoljuk egy hasonló bronzfibula képét Fejérmegyéből (Arch. Ért. 1893. XIII. 3. számú füzet borítékán) feje és teste keretes, három szögidomu szemeit két kiálló peczeg jelzi.

X. Fibulák (a N. Múzeumban, Arch. Ért. 1. 1881. 206—208.)

1. Bronzból, *a)* fölülről, *b)* alulról nézve ; feje korongidomu, széléből kiálló gombbal, rövid nyakkal és hosszukás lábleмezzel, melynek széléből gombok állanak ki, fej- és lábleмeze külső felületén mélyített körökben pontok ; a rúgón járó tű megmaradt.

2. Ezüstből ; feje körszelvény idomú, legerősebb kihajlásán kétszeresen tagozott gombbal ; nyaka rövid és széles, harántosan hornyolt és a fej- és testlemez szélén tövén körül vonuló kötéltag ; testét négyszögű lemez s annak keskenyebb végéből kiinduló fecskefark-féle foldás, a nyakot szegélyző gyürü mellett közvetlenül kötéltag fogja körül. A tövis két párhuzamosan futó s egymással összekötött sodronyos hengerből indul ki ; egyik henger harántosan a gomb tövén, a másik a fej tövén áll.

3. Bronzból, fejét háromszögű lemez képezi, melynek két oldala befelé hajlik, végén gomb ; széle hosszában kettős zigzegvonal ; nyaka ívhajlású és középső élében tetőzetesen fut össze két oldala, lábleмeze hosszukás ötszög, öt kiálló bütyökkel, kettőn zigzegdisz követi külső szegélye irányát.

4. Aranyozott ezüstből ; feje háromszögű, végén gombbal, három háromszögű mélyedéssel, melynek közös csúcsba futó három lapos oldala van ; ívhajlású nyakán tojásdad gyürűdisz ; lába rhombikus, végén gömb, fölületén négy rhombikus mélyedés.

5. Aranyozott ezüstből ; félkorongu fejéből öt gomb áll ki sugárszerűen, mindegyik gombot keretben gránát ékítette ; sima keretben két más párhuzamosan egymásba helyezett keret, egyiknél

a hajlott vonal rovátkos s az egyenes sima, a belsőnél a hajlás sima s az alsó egyenes rovátkos, a mezőben körhajlású vonal és öt gulaforma idom domborodik ki ; gyengén hajló nyaka a testtel egyenlő szélességű lemezt képez, mely gyönge hajlással záródik. Közepett a nyakon és lábon végig vonuló sima sávon két sor bevert háromszög, mely egymással közbeeső sima zigzegvonalat képez ; mellette két oldalt, ferde metszetben végződő keskeny mező, külső szegélye sima, belső szegélye ferdén rovátkolt, a keretben közepett a nyakhajláson rovátkolt, a lemezen folytatólag hullámvonal.

XI. Két szabolcsmegyei lelet. Zalkodi lelet (Szabolcs m.) gazdag sírból. Arch. Ért. 1891. XI. 91—92. l.

1. Ezüstcsat ; csak az a peczeg való vörös rézből, mely a csat nyelvét a karikához köti. Aranyozottak a fölület keretén látható háromszögű mélyedések, a négyszögű lemezt s a gyürűt összetartó pánt s a nyelv elején és tövén lévő domborulatok. Aranyból való a rovátkos sodronyszegélyű lemez a csat testének négyszög mélyedésében ; rajta négy aranytokba foglalt és rovátkos sodronynyal szegélyzett tojásdad idomra csiszolt almandinkő. A keret négy sarkában ugyanannyi ezüstszögecs kapcsolta össze a felső és alsó lemezt, melybe belé szorult a szíj ; az egyik szögecs elveszett. A keret külső szélét és a gyürűtartó lemez tövét ponczczal bevert apró vonaldísz ékíti ; a karika felületének három lapján is ponczczal bevert kisebb és nagyobb pontsor, görbe vonalsor és háromszögbe rakott kördísz. A nyelvnek a karikára hajló vége hosszában futó rovátkokkal ékes, melyek fölfelé kidomborodó körtekercsben végződnek. Egész hossza 13 cm. ; a négyszögű test hossza 6 cm., szélessége 4 cm., ferdén fölfutó sima oldalainak szélessége 6 mm. ; a karika legnagyobb átmérője alul 5·8 cm., fölül legnagyobb belső átmérője 4 cm. ; a nyelv legnagyobb hossza 7·2 cm. *a)* fölülről, *b)* oldalt.

2. Ezüstkarika, fölül és alul bevert lándsaidomú mélyedések vonulnak végig rajta, a levélkék csúcsa fölváltva fölfelé és lefelé irányul, némelyekben niello nyoma látszik, másokban ezüstanyag tölti ki a levélkék idomát és kidomborodik a gyürű sima felületéből.

3. Tükör csonka töredéke, a kipontozott rajz eredeti idomát mutatja. Szürkés fémből, alja sima, hátát két kidomborodó központi kör és a köröket összekötő négy kihajló egyenes díszíti. Közepett apró, átlyukasztott fül áll ki, melyen át a tükröt zsineggel föl lehetett akasztani.

Székelyi lelet (Szabolcs m.), Arch. Ert. 1871. v. k. 81—82. l., a szabolcsmegyei muzeumban.

4. (V. ö. V. 2.) Ezüstfibula félkorongú fejjel, körszélének legerősebb kihajlásán gomb ; hajlított nyaka keskeny és nyeregszerűen kétoldalú, a nyak mindkét tövét gyöngysoros és csipkés díszű aranylemez fogja körül ; a fibula lába sima, lapos tető mintájára idomított lemezből áll, mely közepe felé szélesbül, vége felé pedig keskenyül. A fej alján hossztengelye irányában álló kétszer átlyukasztott lemezke áll, mely kettős ruganyos sodronyhenger s a belőle kiinduló tű megerősítésére szolgált ; a tű s a rúgók hiányzanak, úgy szintén a tű hegyét befogadó hüvely, $^1/_2$ nagys. a leletben egy második ily fibula töredékei is meg voltak.

5. Ezüstcsat. Gyürűje sima fölületű, belül üres, pöczke szintén belül üres, lehajló végén és tövén domború diszítmények ; a négyszöglemezt sima keret szegélyzi és középterét három sorban egymás mellé helyezett háromszögmélyedések ékítik, ezek s a pöczög tövén lévő háromszög mélyedések, valamint a lemezen a négy szögecs feje aranyozott, $^1/_2$ nagys. A leletben voltak még : egy korongos tükör (v. ö. 3. sz. ábra) és határozatlan ezüsttöredékek.

XII. Aranyfibula. N. M. Arch. Ert. 1881. 1. 206—207.

1. *a)* felsőnézet, *b)* oldalnézet, *c)* alsó nézet. Feje tojásdad lemezből áll, melynek széle alól három gomb nyúlik ki ; nyaka ívhajlású, láblemeze egyforma szélességű és félkörben végződik. Fej- és láblemezét külső és belső párhuzamos gyöngysorban kidomborodó zigzegdísz szegélyzi ; ott is, itt is a mezőben, melynek külön sima kerete van, három-három rekeszbe foglalt carneol és két-két kék üvegpaszta, közben sorosan vagy csoportosan gömböcsök. A nyakon a középső vonalon gömböcsös sor, mellette mindkétfelől kettős sodronyfonadék, sima lécz, két gömböcssortól szegélyzett zigzegdísz és ötös sodronyfonadék, gömböcssor és két gömböcssor közé helyezett zigzegdísz ; a nyak tövét mindkét végén sima karika fogja körül. A fibula fej alján egy keresztben fekvő s ahhoz a hossztengely irányában derékszög alatt illesztett henger, melynek külső széle gyöngyözött ; a hengerben pálcza körül csavart rugó, a pálcza végén a fibula szélén kiálló rud ; a tövis, mely a két pálcza találkozási helyén látszó résből indult ki, hiányzik, a csücsa befogadására szolgáló hüvelye letört, de megmaradt a hüvelyt szegélyző csipkés szélű karima.

XIII. Csornai sírlelet. 1887-ben őszszel, a csornai határban, délnyugotra a prépostsági téglaégetőtől, a felszíntől mintegy 1·80 m.-nyi mélységben, egy észak-délre fekvő ép csontvázra akadtak;

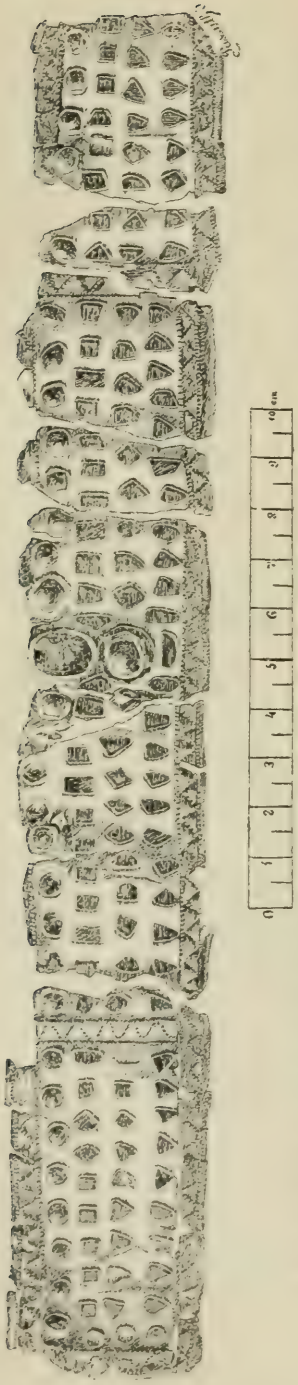

koponyán a rajzban ide mellékelt arany-diadema, feje mellett keskeny fenekű és keskeny szájú edény volt, szürkés fekete agyagból, melyet a munkások szétzúztak. A. É. 1889. IX. 263—264. A diadema behajtott szélei tanuskodnak arról, hogy valamire reá volt erősítve, a lemez felületén és alján s a koponyán látható rozsdafoltok mutatják, hogy az bronzlemez volt, mely teljesen oxydálódott. A diademából nyolcz nagyobb és számos csekélyebb töredék maradt meg, melyek egymáshoz csatlakoznak és csak jobb felől hiányzik mintegy 2·5 cmnyi darab; teljes hossza 29 cm. lehetett. Régi szélességét csak egy helyen lehet biztosan megállapítani, belfelőli részén 4 cm.-nyi, közepén valamivel szélesebb volt. A szalagot két pontozott, kiemelkedő párhuzamos vonal szegélyezte s a két vonal között hasonló zigzeg-vonal huzódott, két helyütt hasonló dupla vonal s közbe rakott zigzeg-dísz harántosan áll és három mezőre osztja a diadema fölületét. Az így bekeretelt mezőkből kettő majdnem teljes épségben maradt meg, a balfelőli s a középső, ez utóbbi 14 cm. hosszú, míg az oldalas mezők hossza 6 cm. volt. A diadema közepét fölül hosszúkás fehér foltú carneolkő jelzi, mely laposra csiszolt, alatta gömbölyded nagyobb gránát, mely körül üres keretet látunk, ebben alighanem zománcz volt. A középső csoportot öt kisebb, laposra csiszolt gránát veszi körül s a három mezőt egész hosszában négy sor gránátkő ékíti. A legfelső sor gömbölyded gránátokból áll; a másodikban túlnyomóan négyszögű lapos gránátok van-

nak, csak öt helyütt van zöld üveg, a sor két végét borostyánkő és legvégén gömbölyded fehér üveg zárja be. A kövek és üvegpaszták foglalványa sima keskeny aranylemez, mely szorosan követi a kő vagy paszta körvonalait, reá van forrasztva az alapra, két vége egymásfölé nyulik és felső széle a kő vagy paszta fölé van szorítva. Némely helyütt, a hol egy-egy kő kihullott, mint például a középső legnagyobb gránáttól balra eső keretben, a kő alatti tér vöröses, a mi talán arra vezethető vissza, hogy a kő alatt az alapot vörösre festették, hogy annál erősebb legyen a fénye. (A. É. 1889. IX. 270.) A XIII. táblán ábrázolt következő tárgyak valószínűleg a diadémás sírból s annak környékéről gyűjtettek össze és a diadémával együtt a csornai prépostság tulajdonát képezik. 1. Gömbös tű bronzból, a gömb üres, a száron apró sodrott hengerke. 2. Csat sárgarézből. 3. Csat rossz ezüstből. 3. Fibula töredéke rossz ezüstből. Feje félkorong idomú volt, alján még megvan a peczeg, melyen átment a rugó és a peczeg, mely tartotta a tüskét. A fejfelőli lemez felületét a nyakból háromfelé induló zigzeges vonaldísz ékíti, hasonlókép finom pontdísz ékíti a lábot. 4. (vacat). 5. Ujjgyűrű kéthajlású bronzhuzalból, egyik vége hegyes. 6. és 7. Ezüstcsatok, a karika fölülete rovátkos, a lemezük háromszögű, egyiken megvan a három szögecs, a másikon kettő hiányzik. 8. Egy darabka áttetsző zöldes kék üveg, vastagsága 0·004. 9. Állati csont töredéke, állagát teljesen átjárta a bronz zöld rozsdája. 10—13. Apró vastöredékek, valószínűleg késpengéből és nyilhegyekből valók. 14—17. Üveggyöngyök. 14. Duplagyöngy, vérvörös, fehér dudorokkal és betétekkel. 15. Duplagyöngy, téglaszínű, sárga betétekkel s fehér és kék csücskökkel. 16. Fehér gyöngy, szélein és a pettyek körül zöld vonalakkal, a pettyek vérvörösek, közepett sárga folttal. 17. Kénszínű gyöngy. 18. Korongos tükörke szürkés ezüstkeverékből, egyik oldala sima. A rajz a hátát mutatja; közepett kiálló átlyukasztott fül, körülötte nyolcz apró kidudorodás, körülötte két központi vonalas kör domborodik, a korong széle is pálczás keretű s a három kört sugárszerűen rakott egyenes pálczatagok metszik át. 19—20. Ujjra való sárgarézgyürük. 21. Eredeti idomából kiforgatott sárgarézgyürű. 22. Sárgarézkarika, melyen két csatlótag függ, e tagok karikából és összeaklált kettős lemezkéből állanak. (Arch. Ért. 1889. IX. 267.)

XIV. A szilágysomlyói első kincs. 1797-ben Szilágy-Somlyó közelében a Magura hegynek a város felé forduló lejtőjén aranykincset leltek agyagedény töredékei mellett; a kincsből három

darab elkallódott, a többit Bécsben őrzik a cs. k. múzeumban. Arneth: Die Antiken Gold und Silbermonumente 8. l. — Pulszky: Tanulmányok a népv. korának emlékeiről, Budapest, 1889. 4. és 5. l. — Az itt a kincsről közölt ábrák többnyire Arneth említett művének ábrái után készültek. A Bécsben őrzött arany tárgyak: egy láncz, egy függő, karperecz vége, 11 lemezes gyürű, aranybulla, övkészlet és 14 római aranymedaillon a IV. századból, más 10 medaillon Valens császártól és egy közönséges nagyságú aureus. A medaillonok kivételével a kincset leírták: Sacken, Kenner: Die Sammlungen des k. k. Münz- und Antikencabinets, Bécs, 1867. (340 *A* l. — 346. l. 73. *a—q* és 91. *a—f*; n. o. 74. *a—g* és 92. *a—f*; 347. l. 81. sz; 347. 82.; 348. 93. 94.) — Ugyanezekről van leirás a magy. tört. Ötvm. kiáll. lajstromában I. terem 66—69. ll. 22—28. ll. Ujabban a leirást ismételte Pulszky: Tan. a nép. kor. eml. 1889. 5. l. Legutóbb röviden említette le B. de Baye: Le Trésor de Szilágy-Somlyó, 1892. néhány eredeti horganyedzéssel. A medaillonokról értekezett Steinbüchel Notice sur les medaillons etc., Vienne 4-r. 1826. Arneth adta az összes medaillonok képeit f. i. művében G. XV. és XVI. Cohen ismert num. művében szintén adja leirásukat: Description etc. VI. k. és legujabban igen hű képek kíséretében tárgyalta azokat Kenner: Jahrbuch der Kunsth. Sammlungen etc. Bécs, 1889. IX. k. 139—206. és XI. 53—99. ll. passim.

1. Kettős aranyláncz sodronyos tagokból, a két láncz végén (*ac*) füstös topázból csiszolt gömb lóg; a gömböt keresztbe rakott két aranypánt fogja körül, a két pánt alsó találkozása lapján gyöngykeretü kerek rekesz; a pántok mindkét szélén háromszoros vonalas szegély vonul végig; felső találkozásuk lapján edényke áll, melyet két felől ágaskodó ragadozó négylábú fog át első lábaival s egyúttal szájával az edény szélét érinti, az állatok farka levélornamentté tágul. Az edény födeléből emelkedik ki a kis karika, melyen a gömb a lánczokhoz van erősítve. A középső tag fölött karikán, melynek végei egymás fölé tekeredznek, csónakban ülő meztelen s kopaszfejü ember ül, baljával az evező lapátot tartja (*ab*). Hasonló karikán 5 szőlőlevél *ag) ao) h) p) w)* lóg, fölületükön a bordákat dupla egyenes és dupla hajlított vonalak jelzik, s közben pontozott sorok szegélyezik a levelek egyes tagjait. Közben hasonló karikán szerszámok s egyebek apró mintái, hol egyesével, hol párosával lógnak, egészben 45. *a)* járom; *b)* és *c)* horgony és sarló; *d)* és *e)* vinczellér olló és csiptető, fölületén vonalas és pontos dísz; *f)* és *g)* fürész és ráspoly (?) az utóbbin pont és

vonaldísz; *i)* és *k)* kampó és olló; *l)* és *m)* két ágú villa (?) és kés; *n)* és *o)* szántóvas és csoroszlya; *q)* és *r)* lándsa és nyílhegy; *s)* és *t)* bunkós bot, négyszögekre és háromszögekre tagozott bunkóján pontok és keresztkék, mellette gyürű, hosszu nyélen véső; *u)* és *v)* czövek (?) és ásó; *x)* és *y)* tőr (vagy kard) és kéz (katonai csapat jele); *z)* és *aa)* keskeny kanál és kerek paizs, a paizs közepén kerek dudor, annak széle hat nyujtványnyal van a paizsra erősítve, minden nyujtványból kalászos vonalmotivum vonúl a paizs szélére, mellette s a paizs szélén pontsor s a nyújtványok közt egyenesek; *ad)* háromágú; *ae)* *af)* kalapács és üllő; *ah)* *ai)* fejsze és bunkósbot, a bunkó gömbös, a bot gyürűzött; *ak)* *al)* kerek vakaró, hornyolt pengéjű kalapács; *am)* és *an)* köszörülő vas és öntő kanál (?) nyele gyürűs; *ap)* és *aq)* fürész, sarló és vinczellérkés; *ar)* és *as)* köszörülő vas (?) és harapófogó; *at)* és *au)* = *ae)* és *af)*; *av)* és *aw)* juhnyíró olló és hágcsó; *ax)* és *ay)* vargának (?) való szerszámok; *az)* és *aaa)* kampó, diszített lemez végén és kocsigyártásra szolgáló (?) szerszám, felületét szintén pontok és zigzeg-vonalak ékítik; *aab)* kocsifék (?). A két levél *p)* és *ao)* táján karika ismét összefogja a két lánczot. A láncz sulya 203¾#, hossza 3 láb és ½″

XV. Szilágysomlyói első kincs.

1. Nyilt végű aranykarika, szívidomra hajlítva, végei állatfejeket példáznak, kétfelől tojásdad rekeszekben kövek voltak, melyek kihullottak. Rómer: Műr. Kalauz 100. l.

2. Karperecz végtagja; aranycsövecske körszelvényre hajlítva, mely állatfejben végződik, a szemeket kerek rekeszbe helyezett gránátok képezik, szája szélén kettős gyürűtag domborodik ki s a fej mögött a csövön két szemcsés gyürű; a két gyürű között apró szögecs feje látszik, ez nyilván azon kettős huzal erősítésére szolgál, mely a cső belsejében az állat fő száján kinyúlik s ott kampósan végződik, a karperecznek másik végén gyürű lehetett, a melybe ez a kampó belefogódzkodott; a cső ellentett végét gyürűtag szegélyzi; *a)* oldalnézet, *b)* felsőnézet, *c)* alsónézet. Rómer: Műrég. Kalauz 100. l. Hossza 4·2 cm.

3. Aranygyürű, 11 db., mind egyforma; két lemezből trébelt, melyet összeforrasztottak, idoma egymásmellé sorakozó gyöngyöket példáz; átmérőjük 3·1 cm. Arneth i. h. XI. 242.

4. Aranygyürű, 13 db., mind egyforma, vert lemezből, külső s belső szélén csipkekeret, átmérője 3·5 cm. Arneth i. h. XI. 253.

5. Aranyfüggő, korongidomú kettős füllel, melyek a hajlás irányában hornyoltak, a fülek közös lemezből emelkednek, melyet

három háromszögbe helyezett gömbös-csoport ékített. A korong külső széle gyöngyözött, ezen belül hármas vonalakból alakított zigzeg-dísz van kitrébelve ; befelé gyöngykör következik, ezután zigzeg-módra rakott falakból álló rekeszes sáv, a rekeszekben háromszögű gránátlapok, ezen sávon belül kettős gyöngykör, melyből négy egyenlő távolságú helyen háromszögbe rakott gömbösdísz emelkedik a korong közepére forrasztott kidomborodó lemez oldalára ; a lemez legerősebb kidomborodásán gömbölyded, csiszolt gránátok vannak körkörös sorban, a lemezbe bemélyítve ; a lemez közepe körszerűen be van mélyítve, s közepébe foglalt gránát ékíti a mélyedést, a rekesz körül kisebb és nagyobb szemcsékből alakított szegély, a melyből egyforma távolságban négy háromszögbe rakott gömbös-csoport nyúlik a kidudorodás felé, szemben a dudor tulsó oldalán álló háromszögű szemcsés csoporttal. Arneth i. h. G. XI. 127. Tört. Ötvös kiáll. I. terem 69. l. 27. sz. — Pulszky i. h. 6. l. — Legjobb ábráját adja fénykép után de Baye i. h. 7. l. Átmérője fülestül 7.4 cm., sulya 114·3 gr.

6. Övrész (?) kettős aranylemezből ; a lemez négyszögöt képez, két szélén hengerded csővé van kitrébelve, mely harántosan futó gyürütagok által durva módon két egymás fölött álló gyöngyöt példáz ; a két csatorna között, mely nyilván erős zsinegek vagy hasonlók áthuzására szolgált, négyszögü lemez van az alapra szögecselve ; rajta négyszögü pálczakeretben durván trébelt emberi alak domborodik ki ; szemközt áll, lábait szétterpeszti és két kezét csípőjére helyezi, testén rövid zubbony, a derékon övféle, nyakán a zubbony felső szélét, s közepett két függélyesen és párhuzamosan az öv felé vonuló sáv a zubbony elülső széleit jelzi. A kép fölött s alatt az alsó lemez széle hullámzatosan domborodik ki. Arneth. i. h. G. XI. 239. — De Baye i. h. 7. l.

XVI. Római aranymedaillonok a szilágysomlyói első kincsből. A kincsből a bécsi cs. k. múzeumba jutott 24 medaillon Maximianus, Constantius, Valens, I. Valentinianus és Gratianus császároktól valók, s van egy Maximianus-féle rendes római aureus, a legtöbb a solidus többszöröse, sőt némelyek a legnagyobb ismert római aranymedaillonok közé tartoznak. Valamennyinek van füle a fölakasztásra, a legtöbbnek kerete is van ; a fület s a keretet azok a barbár fejedelmek tették reá, kik ajándékba kapták. (V. ö. Kenner i. h. XI. 91. és 92. ll.) Ez legszembetünőbb azon 5 példánynál, hol a keret világosabb színü (erdélyi) aranyból készült, míg maga a medaillon az antik érmek rendes aranyszinét mutatja és a többi példányoknál is, a hol a keret római aranyból készült, a

keret ötvösmunkája ugyanazt a jelleget mutatja, mint a halvány keretűeken. A keret, s a fül díszítésénél a barbár ötvös gyakran nem volt tekintettel az érem előállítására s szemcsés háromszögeit néha messze belé nyujtja a kép fölé. Az ötvösmunkának jellege azonban legszembetünőbben tanusítja, hogy a keretek s fülek a barbároknál divó sajátszerű ötvösgyakorlatból eredtek. (V. ö. Der Goldfund von Nagyszentmiklós. Budapest, 1885. 101. s k. ll.) A lelet legkésőbbi medaillonja, Gratianusé, a 367-ik évből való ; a legrégibb a III. század végső évtizedeire megyen vissza ; az aranyérmek tehát három nemzedéken át felgyült családi kincset képviselnek. A legnagyobb példányokat Valens és Gratianus császár adhatták a gótoknak abban az időben, 369—370., mikor velök békés szom-

szédságot tartottak ; a béke 376-ban megszakadt. A medaillonok hátlapján az előállítás és a főlirat legtöbbször a római dicsőséget hirdeti, a mit Kenner (i. h. 92—93. ll.) helyesen arra magyaráz, hogy e 17 évig tartó békés időszak idején is kivántak a római császárok a barbárok kedélyére hatni. Itt azoknak ismertetésére szoritkozunk, melyek a rajtuk mutatkozó népvándorláskori ötvösségi ízlés miatt is, különösebb figyelmet igényelnek.

Maximianus Herculeus. 286—304. Előlapján DN VAL MAXIMIANVS PFAVG. A császár feje babérkoszorú nélkül jobbra néz. Hátlapján HERCVLI CONSERVATORIAVGG. Hercules mellképe babérággal balra néz, vállán az oroszlánbőr, úgy, hogy az állat fejének bőre bal vállán nyugszik, jobbjával vállára fogja a bunkóját. Átmérője 32 mm ; súlya 53·35 gr. Kerete 9 mm. széles

lemez, melynek széléből a császár feje fölött öttagú gyürűs fül emelkedik ki. A keret előlapja három központi lécztagból áll, a második és harmadik között alacsony zigzeg-falak háromszögű rekeszeket képeznek, melyekben gránátlapok voltak, némelyike kihullott, egy helyütt még régi időben kihullott a közfal, s ott rhombikus követ raktak be. A medaillont hordás által, különösen hátsó oldalán erősen lekoptatták.* Kenner- Jahrb. IX. k. 139 l. 227. sz. A XVI. táblán.

Constantius junior. Előlapján FL IVLCONSTANTIVS NOB CAES babérkoszorus mellképe balra néz, imperatori öltözetben, ez alól a vállán a pánczél szélső foszlányai kiállanak, paizs födi mellének a felét, s hátulról lándzsája áll ki. A paizson dombormű, mely a császárt lóháton ábrázolja, a hogy leteperi az ellenségeket; a császárt Victoria előzi meg és két római harczos kiséri hátul. Hátlapján GAVDIVM, ROMANORVM a szelvényben MCONS. Nagy Constantinus közepett áll, fiai Constantinus és Constantius között, mind a három hadi öltözetben, állásuk egyforma, köpönyeggel borított baljukat a csípőre helyezik, a jobbik a lándzsát fogja. A középső legnagyobb alak szemben áll, felhőkből kinyúló kéz koszorut tart a feje fölé. A két oldalsó alak közül a balfelőli valamivel kisebb, arczát jobbra egy Victoria felé fordítja, a mely babérággal koszorúzza. A tulsó oldali nagyobb alak szintén Victoria felé fordúl, mely szintén megkoszorúzza. Mindkét oldalán gyöngykör szegélyzi a medaillont; átmérője 71 mm.; A medaillont keret foglalja körül, melyet hátlapján három pálczás kör ékít; előlapján belül pálczás kör, azontúl virágkelyhekből s azokba helyezett V idomokból alakított kör s kívül csúcsos hullámvonal szegélyzi. A császár feje fölött hármas gyürűből álló fül emelkedik ki a keretből. Keretestől átmérője 93 mm.; súlya 256·990 gr. Kenner: Jahrbuch IX. 187—191. 300 sz. Szerinte e medaillon 332-ben a galliai és dunamenti győzelmek alkalmából készült, és azt tartja, hogy Constantius e ritka nagyságú aranypénzzel egy dunamelléki gót fejedelmet kivánt megtisztelni; az aranypénz 30 római solidust ért, a keretet a barbár fejedelem maga készíttette hozzá.

XVII. Római aranymedaillon a szilágysomlyói első kincsből. Előlapján a körirat DNVALENS MAX AVGVSTVS. Valens császár mellképe jobbra, fején gyöngydiadema, melynek közepén négyszögű keretbe foglalt ékszer, hátul lecsüngő szalagokkal; köpönyege hímzett szélű és jobb vállán harántos fejtagú kerek fibulával van feltüzve, jobb karján a pánczél foszlányai

látszanak ; jobbját mintegy üdvözletre emeli, baljában gömböt tart s rajta a császár felé forduló Victoria pálmaággal baljában és fölemelt jobbjában koszorút tart ; a császár balján a tunica díszes ujja látszik. Hátlapján a körirat : DNVALENS VICTOR SEMPER AVG. A szelvényben R M. A császár hatfogatú kocsiban szemközt állva ; mindkétfelől repülő Victoria koszorút nyujt feléje, a baloldali baljában pálmaágat tart. A császár fejét nimbus köríti, hadvezéri öltöny borítja testét, kinyújtott jobbját üdvözletre emeli, baljában talán gömböt tart. A lovak közül a szélsők fejei a császár felé irányúlnak, csak a középső lovak tekintenek maguk elé, a kocsi előrésze és két kerék szemben látszik. A szelvényben közepett kerek cista, jobbra-balra három-három gyürű (?) és ferdén állított hegyes levél. Mindkét oldalt a medaillon szélét gyöngykör szegélyzi, átmérője 46 mm., kerete 22 mm. széles lapos gyürű, melynek hátulján három központi gyöngykör domborodik ki, az előlapon e gyöngykörök ismétlődnek és köztük zigzegdísz domborodik ki. E rekeszben nem voltak gránátlapok, a közfalak ferdén szélesbülnek az alap felé. A kereten a császár feje fölött hengerded fül emelkedik ki, három párhuzamos gyöngyözött gyürüvel, a gyürük szélén kisebb gyöngyözött kör. A kerettel együtt az átmérő 90 mm., súlya 215·47 gr. A szelvényben látható consuli simbolumok alapján Kenner azt tartja, hogy a hátlapi jelenet consuli fölvonulást jelez, a mely talán Valens császárnak 368-ban vagy 373-ban fölvett consulságával függ össze. Kenner Jahrbuch 1890. XI. 72–75. l. 352. szám.

XVIII. Római aranymedaillon a szilágysomlyói első kincsből. Előlapján a körirat DNVALENS PFAVG. A császár mellképe jobbra tekint, fején gyöngydiadema, a diadema közepén gyöngyözött szegélyü kerek ékkő (?), hátul lecsüngnek a szalagjai ; köpönyege a vállán oly fibulával van összetüzve, a minőt a második szilágysomlói kincsből ismerünk (XXVI. tábla), mindkét karján látszanak a pánczél foszlányai. Hátlapján : GLORIA ROMANORVM, a szelvényben A N. A császár gazdagon fölszerelt ló hátán jobbra nyargal, a császár diademás fejét fénykör veszi körül, testét tunica és köpönyeg borítja, melynek alsó gazdagon díszített része mereven csüng le és borítja lába hegyéig. A ló hátszíja és hevedere gazdagon díszített. A császár előtt, feléje térdet hajtva, nő áll, hosszú kettős chitonban, sugaras koronával fején és gyöngyös karikával a nyakán, lehajló jobbjával a szállongó fátyolt fogja, baljában égő fáklya. A szelvény betüi között hátán fekvő nő, baljában bőségszarv, jobbjával fölemelt ruhája szélét

fogja, a ruha hajlásában öt gömböcs, mely valószinűleg gyümölcsöt jelez. A medaillon szélét gyöngyözött keret szegélyzi, melyből a császár feje fölött kiáll a hengerded fül; a henger fölületéből egyenletes távolságban három gyürű s mellette keskenyebb gyöngyözött kör emelkedik, a közbeeső téren harántosan álló duplavonalú zigzeg-vonal. Keretestül átmérője 92 mm., súlya 412·72 gr. A medaillon 72 solidust, tehát római aranyfontot képvisel. Kenner: Jahrbuch 1890. XI. 75—76. l. 354. sz. Idezárjuk egy kisebb medaillon ábráját és leirását. Előlapján: DNVALENS MAX AVGVSTVS. A császár mellképe balra áll, fején gyöngysoros diadema, melynek közepén négyszögű keretbe foglalt kerek kő (?),

hátul lecsüngnek a szalagjai. Köpönyegét jobb vállán négyszögkeretü s három csüngővel diszített fibula tüzi össze; mindkét vállán látszanak a pánczél foszlányai. Hátlapján: GLORIA ROMANORVM, a szelvényben ROMA. Constantinopolis mint női alak magashátú trónon balra ül, hosszú stolában és pallában, jobbjában gömb és rajta feléje koszorút nyújtó Victoria, baljában jogar, melynek végén fenyőtoboz, jobb lábát hajó előrészére helyezi, melyet oroszlánfő diszit. Mindkét oldalán gyöngykör szegélyzi a medaillont; átmérője 39—40 mm., vastagsága 2 mm. Kerete 7 mm. széles, előlapján két gyöngykör szegélyzi s közöttük zigzeg-sor domborodik, a hátlapján csak a két gyöngykör van meg. A keretből hengerded fül áll ki, melynek fölületén három gyürűtag, mellettük rovátkos sodronypálcza és közben hullámos dísz dom-

borodik ki. Az előlapon a hengeres fül alsó szélét kettős gyöngysor és a medaillon mezejére terjedő három háromszögbe rakott gömböcscsoport szegélyzi. Átmérője 53 mm., súlya 48.45 gr. Kenner: Jahrbuch XI. 1890. 81. és 82. l. 357. sz.

XIX. Római aranymedaillonok a szilágysomlyói első kincsből.

1. Az előlap körirata: DN VALENS PFAVG. A császár mellképe balra áll, fején gyöngyös diadéma, hátul lecsüngő szalagokkal. Köpönyegét jobb vállán gömbös fejű, kerek idomú és csüngőkkel díszes fibula tűzi össze, mindkét karján meglátszanak a pánczél foszlányai, s a tunica díszesen szegélyezett újjai: fölemelt jobbjának tenyere szemközt mutatkozik, baljában gömb van. Hátlapján: PIETAS DDDNNNAVGVSTORVM; a szelvényben TESOB. A három császár teljes fegyverzetben egymás mellett szemben áll, a fejöket diadéma, a középsőét nimbus is díszíti; fölemelt jobbjukban a földre helyezett pálcza, baljukat a földön álló paizs szélére fektetik. A középső, legnagyobb alak szemközt tekint, a baloldali legkisebb, s a jobboldali a középső alak felé fordítja fejét. A medaillon mindkét oldalát gyöngykör szegélyzi, átmérője 49 mm., vastagsága 1 mm. Kerete más színű aranyból való, szélessége 6 mm., előlapját két gyöngykör között zigzeg-vonal díszíti, hátlapján csak a két gyöngykör domborodik ki. Hengerded fülének felületét öt párhuzamos gyürűtag négy mezőre osztja, melyet hullámvonalak töltenek be. A henger alsó széléből három, háromszögbe rakott gömböcs-csoport nyúlik a medaillon mezejére (a csúcsán háromszögbe rakott gömböcsök), sőt kettő a császár feje fölé terjed. Keretestül átmérője 61 mm., súlya 69·06 gr.

2. Gratianus császár medaillonja (367—383). Az előlap körirata DN GRATIANVS PFAVG. A császár mellképe jobbra néz, fején diadema, mely gyöngyökből, körded ékszerekből és levelekből áll, hátul lecsüngő szalagokkal. Köpönyegét jobb vállán körded, gyöngyözött fejű, s csüngős díszű fibula tűzi össze, jobb karján a pánczél foszlányai látszanak. A bal karja közelében folt van, melyet a verés után megmaradt mélyedés kitöltésére raktak reá. Hátlapján: GLORIA ROMANORVM, a szelvényben TROBS Róma trónusán szemközt ül, fején sisak, jobbjában gömb, baljával a pálczát fogja; lábán magasszárú czipő, testét stola és köpeny borítja. Mindkét oldalon gyöngykör szegélyezte a medaillont; az előlapon a szegély helyébe apró háromszögökből, s azok csúcsára rakott gömböcsökből álló díszítést vertek be a kör helyére; átmérője 38 mm., vastagsága 2 mm. Kerete más színű aranyból készült

$1^1/_2$ mm. széles lemez, előlapján gyöngyözött és sima szegély között tizenöt tojasdad idomú, gyöngyözött keretben ugyananynyi emberi arcz laposdomborodásu képe sorakozik, közben hajlított sodronyból alakított *S* idomok, kettős körhajlású végekkel, s a hajlások közepén gömböcs. A keretből hengerded fül áll ki, melynek fölülete három szélesebb és három keskenyebb gyürűtaggal van élénkítve; a fül széléből tompa csúcsba hajlított gyöngysor nyúlik a medaillon felé, s a befogott tért gömböcsök töltik be. Alatta a császár feje mellett egy gömböcs, s egy más gömböcs, melyet háromszoros hajlású sodrony fog körül. A keret hátsó oldala sima. Keretestűl átmérője 63 mm.; sulya 57·90 gr. Kenner Jahrbuch XI. k. 88. és 89. ll. 365. sz.

XX. Szilágysomlyói második kincs. Nem messze attól a helytől, a hol az első nagy aranykincset lelték, előkerült 1889-ben egy második jelentékeny kincs. Krumpli kapáláskor, nagyszombat napján talált egy oláh földmüves aranycsészéket s aranyékszereket, melyekhez a lelhelyen rendezett ásatás folytán még néhány töredék járult. A kincsben van nyolcz pár fibula, két egyes fibula, egy pár korongos kapocs, karperecz s két nagyobb s egy kisebb csésze. Végül három fibulatöredék s egy állatfej, mely talán karperecz vége volt. Leirta Pulszky Ferencz, Arch. Ért. 1889. 233—238; továbbá ugyanő Tan. a népv. korának emlékeiről 1889. 9—50. és «Die Goldfunde von Szilágysomlyó», Budapest, Kilián, 1890. 8-r. 32 l. képekkel és de Baye: Le trésor de Szilágysomló. Paris, Librairie Nilsson, 1892. qu. 17. négy színezett táblával.

1. és 2. Fibulapár, ezüsttel béllelt halavány aranylemezből, fejük félkorongidomú, erős lefelé hajló karimával, a karimán legfölül és két oldalt forrasztási helyek, melyeken egy-egy gomb ül, ezekből csak egy maradt meg; nyaka félkörben hajlik a dülényded test felé, melynek belső csúcsát a nyak vége borítja. Fejét és testét két rovátkos sodrony közé helyezett finom sodronyfonadék szegélyzi. Fejlemezét közepett álló rekeszes zománczú korong ékíti, melyet kettős rovátkos sodrony szegélyez. A zománcz sötét és zöld. A korongtól jobbra-balra rekeszbe foglalt egy-egy gömbölyded gránát van s a fönmaradt teret háromszögökben s körcsoportba összerakott apró gömböcsök ékítik. A nyak két végét körded hajlásban vastagabb rovátkos sodrony szegélyzi; gerinczét hosszában futó sodronyfonadékok ékítik, melyeket a legerősebb kihajláson rekeszbe foglalt négyszögű gránát szakít meg; mindkét oldalán félkörökben rakott rovátkos sodrony vonul végig, a félkörök találkozásán egy-egy gömböcs-csoport. A test közepét keretbe fog-

lalt tojásdad, lapos carneol díszíti, melyet rovátkos sodrony szegélyez, a tér fönmaradt részét gömböcsök ékítik, úgy mint a fejet. A tüske s a tüske erősítésére szolgáló felső s alsó peczkek letörtek. Egész hossza a gombbal együtt 12·6 cm.; legnagyobb szélessége 4·8 cm.

3. és 4. Fibulapár, ezüsttel béllelt aranylemezből, az arany színe sötétebb mint az előbbi fibulapárnál. Fejtagja csúcsa felé lépcsőzetesen keskenyül, legvégén csúcsba futó rovátkos gomb. Fejét és testét rovátkos sodrony szegélyzi, mely sok helyütt használat által lekoptatott. A fej sarkait szabálytalan háromszögű rekeszbe foglalt gránátok ékítik, a nyak töve fölött félhold idomú, s a mező közepén egy nagyobb és két oldalt két-két kisebb tojásdad s egy-egy négyszögű hasonlón foglalt gránát van, mindenik kő keretét rovátkolt sodrony szegélyzi. A közbe eső teret számos finom sodronykör s beléjök rakott gömböcs borítja. A körszelvényben kihajló nyak gerinczét párhuzamosan futó két rovátkolt sodrony között egymás mellé fektetett, rekeszekbe foglalt sima gránát-táblácskák ékítik, egyik-másik tábla kihullott; a nyak oldalait is gránátok ékítik, melyek közül a középső dülényded, a többi gömbölyded idomú. A fönmaradt tért itt is apró köröcskék s bennök gömböcsök lepik el. Testlemezét három sor gránát díszíti, a középső sor nagyobb kövekből áll, egy négyszögű, a másik három tojásdad, a külső sorokban három-, négyszögű, gömbölyded és tojásdad kövek, egészben 12 db.; a tér fönmaradó részét apró köröcskék s beléjük helyzett gömböcs ékítik. A fibulák aljáról letörtek a tü s az erősítésére szolgáló peczkek. A fibulák hossza 10·8 cm.; legnagyobb szélességük 5·8 cm.

XXI. Szilágysomlyói második kincs. Arch. Ért. 1889. IX. 233—238.

5. Fibula, halvány aranyból, feje félkorong idomú, nyaka körszelvényben hajló, nyujtott ötszögű testtel. A fejet s a testet gyöngysor szegélyzi. Feje széléből legerősebb kihajlásán és kétfelé egy-egy állatfej áll ki, a tengely irányában álló sertésféle, a másik kettős sasfej; ezeken a szem táját pasztabetétek, amannál a füleket gránátkövek ékítik. A fejlemezen két kitrébelt domborműves nagyfejű kigyó, szemőket rovátkos sodronynyal keretelt gömbölyded gránát jelzi; farkuk kétfelé válik a két állat közti téren és a szegély mellett rekeszekbe foglalt három-, négyszögű és tojásdad idomú gránátok, helylyel-közzel sodronynyal körített gömböcsök tarkítják a közöket. A nyak tövét mindkét végén körded hajlású rovátkos sodrony fogja körül; nyaka hátán négyszögű rekeszekbe

foglalt gránátlapok sorakoznak és közbe helyezett három-három gömböcscsel váltakoznak ; a nyak mindegyik oldalán dülényded és gömbölyded gránátok. Teste hosszas, ötszögű lemezén hosszában három sorban gránátok, közepett dülényded idomúak, jobbra-balra hozzávetőleg tojásdad idomú táblácskák mindegyik rekeszben és rovátkolt sodronynyal szegélyezve ; a közbeeső tereken csoportosan álló gömböcsök. A fibulán még az aranytű is megvan. Hossza 13·3 cm., legnagyobb szélessége 6·7 cm.

6. és 7. Fibulapár, ezüsttel béllelt aranylemez. Félkorongú fejét és hosszúra nyujtott ötszögű testét rekeszes keret szegélyzi, a fejen három gomb állott ki, egy a legerősebb kihajláson, kettő oldalt jobbra-balra. A fejet szegélyző keretben zöld pasztával megtöltött rekeszes körök s a körök közt gránátlapok ; hasonló három rekeszes szalag keresztben állva négy mezőre osztja a fejlapot, melynek mindegyik mezejében egy-egy keretbe foglalt és rovátkos sodronynyal szegélyzett gránátkő van, melyeknek alakja a tér idomának felel meg. A félkörívű nyak gerinczén rekeszes szalag vonul végig, melynek rekeszes háromszögeiben gránátkövek és zöld üvegpaszták váltakoznak ; a nyak két oldalán keretes és rovátkos sodronyszegélyű, gömbölyded gránátok és csoportokba rakott gömböcsök. A testét szegélyző keretes szalag a nyakbélire hasonlít, csakhogy rekeszei nagyobbak, a nyak tövén harántosan húzott fal mellett jobbra-balra két-két háromszögű rekesz van, hasonlókép harántosan áll a test legszélesebb pontján a külső kerettel összevágó rekesztékes sáv és végül haráltos fal különíti el a lemez végső körded csúcsát s e tér hat nagyobb rekesztékű háromszögre oszlik. A sávoktól fönmaradt két térben két-két rekeszbe foglalt és rovátkos sodronynyal szegélyzett gránátkő, egyikben négy- és háromszögű kő, a hosszabban háromszögű és tojásdad idomú. A fibulák hossza gombbal együtt 13·3 cm., legnagyobb szélessége 4·3 cm.

XXII. Szilágysomlyói második kincs. Arch. Ért. 1889. IX. 233—238.

8 és 9. Fibulapár, ezüsttel béllelt aranylemezből, teste félkorong idomú, nyaka ívhajlású, teste hosszúkás ötszögidomú. Fejéből a legerősebb hajláson egy gomb, két oldalán pedig két-két gomb állott ki, melyek a fibulák aljára forrasztott tűtartó hengerded tekercsek végeit jelezték ; most csak egy gomb van a helyén. Az egész fibulát két finom szálból fonott keret szegélyzi. A nyak tövét a fejlemezen félkörbe rakott gránátos háromszögű rekeszek fogják körül, s innen három irányba egy-egy négy rekeszű körbe végződő sáv vonul, a rekeszekben fölváltva gránát és zöld paszta.

Az így keletkező négy mezőben arányos számmal elhelyezett rekeszek, a két belsőben négy-négy tojásdad és két-két négyszög idomú, a két külső mezőn egyik oldalt három négyszögű, másfelől egy tojásdad, egy félkörű s egy négyszögű gránátos rekesz ; a kövek közti téren csoportokba rakott gömböcsök. A nyak hátán rekeszes sáv vonul végig, melyen négyszögű gránátok sorakoznak ; két oldalt gömbölyded gránátok s közben hármasával csoportosított gömböcsök. A nyak tövét a testen háromszögű keretekből alakított háromszög fogja körül, a rekeszekben fölváltva gránátok és zöld paszták. A háromszög csúcsából a test legszűkebb részéig négyszög rekeszekből képezett sáv vonul, fölváltva gránátok és zöld pasztákkal ; a sáv négy egyenlő rekeszre osztott körben végződik, melyben szintén gránátkövek zöld pasztákkal váltakoznak. A test legszélesebb pontján harántosan két rövid sáv ágazik ki, mindegyik egy-egy nagyobb négyszögű gránátos rekeszből áll és négyrekeszű körben végződik, melyben a gránátok és zöld paszták váltakoznak. Az egész lemez így négy térre oszlik, két kisebbre, melyben négy-négy gránát és két hosszabbra, melyben hat-hat gránát sorakozik ; az üres helyeken hármasával csoportosított gömböcsök. Egész hosszuk 24·5 cm., legszélesebb átmérőjük 8 cm.

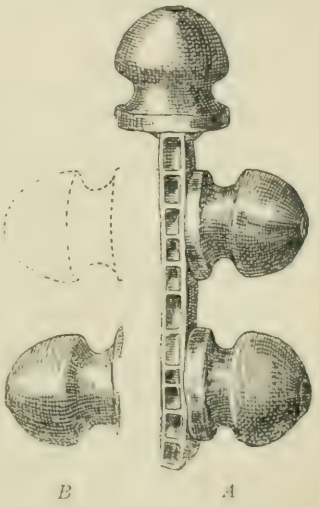

B *A*

10. és 11. Fibulapár, ezüsttel béllelt aranylemezből, fejének idoma a félkörön túl megy, nyaka ívszerű hajlású, teste hosszúra nyuló ötszög. A korongból gombfejű gombaok állottak ki, melyekből még néhány megvan, egy a legerősebb kihajláson ült, kettő-kettő oldalt. Az egész fibulát két sodronyból alakított fonadék szegélyzi. A fejlemezét legerősebb kihajlása táján és két oldalszéle közelében négy rekeszű kör diszíti, melyben két gránát két zöld pasztával váltakozik. A lemez egyenes szélével párhuzamosan négy négyszögű gránát, a körök közti téren négy-négy háromszögű gránát, ezeken belül pedig 19 négy- és háromszögű gránát felismerhető szabályosság nélkül, az üres helyeken gömböcsök csoportjai. A nyak mindkét tövét sodronyfonadékos szegély veszi körül ; hátán négy reke-

szes gránátokból álló sáv vonul végig, oldalait fölül rovátkos sodrony szegélyzi, és rajtuk sorban álló rovátkos sodronyszegélyű gömbölyded gránátok. A nyak töve közelében közepett négy egyenlő osztályú rekesztékes kör két gránáttal s két zöld pasztával a rekesztékekben, legszélesebb pontján két rövidebb s két hosszabb rekeszből álló csillag, kettőben gránát, kettőben zöld paszta, körded hajlású vége táján egy középső köridomú rekesz és csatlakozva zöld pasztával, három felé álló háromszögű rekeszben egy-egy gránát. A többi gránát, mely a mezőt ellepi, hol köridomú, hol tojásdad, három- vagy négyszögű ; a közbeeső helyeken csoportokba helyezett gömböcsök. Hossza gombostul 24·5 cm., szélessége 8 cm. *A* és *B*, fibulák félkorongja széléről való gombos tagok ; talán a felsorolt legnagyobb fibulákhoz tartoztak.

XXIII. Szilágysomlyói második kincs. Arch. Ért. 1889. IX. 233—238.

12. és 13. Fibulapár, ezüsttel béllelt aranylemez, félkorongú fejjel, ívhajlású nyakkal, hosszúra nyujtott ötszögű testtel. A fej legerősebb kihajlásán gomb, melynek tövén hossznégyszögű rekeszes gránát, ilyenek lehettek a hajlás két oldalán is. A fejlap egész szélét és a nyak tövét rekeszes művü gránátos sáv szegélyzi, a nyak tövén s a körhajláson háromszögüek a gránátok, a fejlap egyenes szélén rhombikus idomúak. A legerősebb kihajlás táján és két lehajló oldala mellett csoportba rakott három-három köridomú rekeszbe foglalt gránátlap, a mező közepén még két kisebb gömbölyded gránát, rovátkolt sodronyú szegélyben. A hármas körök közt kétfelől két-két félkorongú gránátlap hasonló szegélylyel, a két sarokban tojásdad gránátlap s a nyak töve körül félkörben négy rhombikus s egy körszelvény idomú gránátlap, mind sima aranyrekeszben s rovátkos sodronyszegélylyel, a közbeeső tereken legtöbbnyire hármasával gömböcsök. A nyak gerinczén rekeszes sáv vonul végig, gránátos lemezek között körded rekeszekbe rakott gránátos körtáblácskákkal ; mindkét oldalán gömbölyded gránátok rovátkos sodronyszegélylyel, a gránátok fölötti téren gömböcsökből kisebb, az alattas téren nagyobb háromszögek. Teste szélét s rajta a nyak tövét keretes gránát sáv szegélyzi, a rekeszek a nyak tövén a térnek megfelelőleg öt-, négy- és háromszögüek, a hosszoldali szélek elején s végén rhombikus idomúak, közbe pedig háromszögesek. A test közép terén a nyaktól kezdve következnek : négy ágú gránátos csillag, két félkorong, egy négyszög, két hármas körcsoport, két tojásdad, egy háromszög, egy tojásdad s egy gömbölyded gránát, mindannyi sima rekeszű foglalásban és rovátkos sod-

ronyszegélylyel, a közökben hármasával csoportosított apró gömböcsök. Egész hossza 18·5 cm., szélessége 6 cm.

14. és 15. Fibulapár, ezüsttel béllelt aranylemezű, félkorongos fejjel, ívhajlású nyakkal és hosszúra nyújtott ötszögű testtel. A félkorongon három gomb volt, melynek helye még meglátszik. Az egész fibulát rovátkos sodrony szegélyzi. A fejlemezen rovátkolt sodronynyal szegélyzett ötszögű gránátos rekeszmű fogja körül a nyak tövét, kiálló három csücsa táján egy-egy gömbölyded gránát, a középsőnek irányában négyszögű és jobbra-balra, nagyjából a külső hajlás irányát követve, szabálytalan három-, négyszögű vagy tojásdad gránáttáblácskák mindig sima rekeszben s rovátkos sodronynyal szegélyezve ; a közökön korongos vagy körhajlású sodronykák. A nyak hátán négyszögű keretekben gránátok s zöld paszták, az oldalokon gömbölyded gránátok és közben korongos tekercsű sodronyszálak. A láblemezen ötszögbe rakott rekeszes gránátsor és rovátkolt sodrony szegélyzi a nyak tövét, az egyes táblák a külső keret idomához váltakozó különböző idomúak. E rekeszkeret legcsúcsán gömbölyded gránát, a szokott foglalásban ; a mező fönmaradó részén három s hegye felé két sorban szabálytalan három- s négyszögű majd meg körszelvényű gránát táblácskák, mind szokott módon foglalva, a közökben körhajlású vagy hullámvonalas sodronykák. Hossza 17·6 cm., szélessége 5·8 cm.

XXIV. Szilágysomlyói második kincs. Arch. Ért. 1889. IX. 236—238.

16. és 17. Fibulapár aranylemezből. Feje félkorong idomú, lába háromszögben végződik, a két tagot egy guggoló állat köti össze, melynek hátsó teste a félkör mezőből emelkedik, lábát a fibula láblemezére helyezi, felső testével pedig a fibula tengelyéből harántosan kihajlik egyik fibulán jobbra, másikon balra. A fej s a láb szélét durván idomított lesbosi kyma szegélyzi ; a fejen ezen belül gránátos sáv, négyszögű keretekbe rakott táblakövekből ; a félkorong legerősebb kihajlásán s az egyenes oldalak végén egy-egy gomb, tompított hegyű koczkák, mindegyik négyszögben bevert ponttal s körrel körülötte, a gomb alját rovátkos huzal fogja körül. Az állat testének alja sima és egyenletes, fölül erősen kidomborodik, belül üres, hátsó részét bevert mélyedések élénkítik, hátán három tojásdad, egy körded nyílásban 18 gömbölydedfölületű gránát kő volt, melyekből a legtöbb kárba ment, nyakán négyszögű gránáttáblákból álló rekeszműves sáv fut körül, feje tetején keretben tojásdad gránát, mindkét szemében körded gránáttábla. Szája, orra s sörénye után ítélve, oroszlánt kivánt az ötvös ábrázolni s a két-

egymás mellett kidomborodó körmös lábfej is erre vallana. A fibula végső három szögéből egy-egy rovátkolt sodronynyal szegélyzett keretbe foglalt gömbölyded gránát kő áll ki. A háromszögű téren laposan kitrébelt guggoló gránátszemű griff, a fönmaradó téren gránátok és gömböcsök, az egész mezőt rovátkos sodrony szegélyzi. Hossza 14·8 cm., a fej legnagyobb szélessége 8·3 cm., a lábé 4·3 cm.

XXV. Szilágysomlyói második kincs.

18. és 19. Fibulapár, idoma gömbszelvény, mely fölül és alul egyenesen el van metszve (lásd *a)* ábra). Felső elmetszett lapját

c)

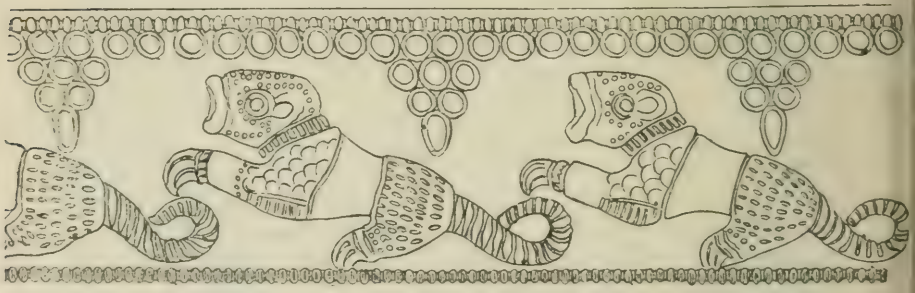

d)

rekeszekbe foglalt, közepett gömbölyded kristálylyal ékített korong takarja. A rekeszes korong mustráját lásd *b)* ábrán. A gömbszelvény ferdén hajló oldalát kitrébelt állatok sora díszíti ; az állatsor kiterített rajzát ez oldalon fölül s alul *c)* és *d)* ábrák mutatják. Az állatokat alighanem ugró oroszlánoknak kell képzelnünk, mindig csak egy első s egy hátsó láb látszik. A fejük s a nyakpereczök, sörényük, körmük s faruk miatt hasonlók ez oroszlánok a 16. és 17. sz. fibulák állataihoz. Szemöket apró gömbölyded gránát

ékíti, mindkét lábukon karpereczféle van. Fejüket apró körökkel, mellüket körded vonalakkal, farukat tojásdad idomokkal, mellöket sáv formákkal jellemezte az ötvös, míg az első láb szárát és a test közép részét simán hagyta, s ez utóbbit a szomszéd részektől kettős vonalakkal különítette el. Az öt állat egészben hasonló, de csekély eltérések azt engedik föltenni, hogy nem ugyanazon mintába verték. Ez oroszlános mezőt fölül sodronyos körökbe helyezett gránátok sora szegélyzi, és szabályos távolságokban gránát helyett fehér anyagú (zománcz?) kidomborodás, a sorból az oroszlánoktól fönmaradó közökben háromszögbe állított sodronykeretű gránátok s a háromszög közepén ismét fehér (zománcz?) anyagú gömböcs. A gömbszelvény alján karima, melynek belső és külső szélén gyöngyözött sodronyszegély és legkívül értelmetlenül kezelt lesbosi kyma. Négy nagyobb gömbölyded gránát, két négyszög gránáttábla és három csúcsba helyzett kisebb gömbölyded gránát, mindannyi sima keretben nyolcz mezőre osztja a karimát. A nagyobb köveket rovátkos sodrony szegélyzi, a nagyobb gömbölyded kövek mellett egyenletesen elhelyezett apró rovátkolt sodronykörök, ugyanilyenek kettős számmal a hármas kőcsoportok mellett, és egyéb üres helyeken. A nyolcz mezőben párosával nyolcz határozatlan állat (oroszlán?), kettő-kettő mindig egymásfelé tekint; négy-négy ugyanazon mintában van préselve s külön oda forrasztattak az alapra. A karimából két karika áll ki, melyen lánczok csüngtek, de ezek nincsenek meg. A fibulák alsó átmérője 10 cm., a karima szélessége 1·4 cm.

XXVI. Szilágysomlyói második kincs. Arch. Ért. 1889. IX. 233—238.

20. Aranyfibula, *a)* fölülről tekintve. Feje többélű egyenes pálcza, mindegyik végén tojásdad hólyagtag s a pálcza külső oldalán hasonló hólyag, e középső hólyagon négyszögű magasfalú rekesz, s a külső hólyagok mellett a pálczán más két magasfalú hengerded rekesz, a két belső rekeszben félgömbű hegyi kristály, a középsőben tojásdad carneol, a rekeszt fölül gyöngyözött sodrony szegélyzi, s a rekeszek külsejét függélyesen vonuló párhuzamosak s közben harántos párhuzamos és zigzegvonalak és pontok ékítik; a rekeszek alját kettős rovátkos sodrony szegélyzi, a rúd alján három apró karika lánczok erősítésére, ezek nincsenek meg. A fejet s a lábat egy szintén a kristályokkal és hossztengelyével a közép kristályra irányuló tojásdad sardonyx köti össze, a kő oldalát és alját aranylemez borítja és fölül négyszögű rekeszekbe foglalt kő és pasztasor kereteli. Maga a kő háromrétegű, ferdén

csiszolt s ferde lapjába nyolcz körded mélyedést csiszoltak, mindegyikbe aranykeretű gránátlapot raktak, egy hiányzik. Lábát a kő hossztengelyének másik végén, az alját borító lemezből kiinduló s fölfelé hajló hatoldalú tag képezi, melynek felső nyilásában félgömbű kristály, oldalai símák s csak a felső szélét szegélyzi gyöngyözött sodrony. E tag és a kő kerete közötti térben a keret mellett közvetlenül két hatszögű rekesz, melynek mindegyikében fölül tojásdad carneol, a két kő s a kristály között a főtengely irányában, ugyanegy magasságban, hasonló rekeszben zöld üvegpaszta, idoma tompahegyű négyszög. Mind a három rekesz oldalát bevésett vonalak s pontok ékítik s a felső szélüket gyöngyözött sodrony szegélyzi. A hajlított láb alján félig nyitott hüvely a tüske befogadására, hengerded teste hornyolatos és lécztagu domborulatokkal tagozott. A hüvelynek megfelel a fibula fejrúdjában egy rés, melyen a (hiányzó) tű töve a fejrúd belsejében elhelyezett hengerded rúgóval függött össze. A fibula fejedelmi ékszer volt, minőt a IV—VI. századi nyugoti és keleti imperatorok jobb vállukon hordtak. Hossza 17·3 cm., legnagyobb szélessége 11·5 cm., a sard onyx keretestől 8·6 cm. hosszu, 6·9 cm. széles, lejtősoldalú 1·3 cm. széles. A kettős carneolok hossza 1·7 cm.

XXVII. Szilágysomlyói második kincs. Arch. Ért. 1889. IX. 233—238.

20. *b)* Ugyanazon aranyfibula oldalnézete $^1/_2$ nagys.

XXVIII. Szilágysomlyói második kincs.

21. Kargyűrű, ferdén futó összeforrasztott sodronyszálakból, képezett csövekből, a három körben hajló, egyenlőtlen hosszaságu cső találkozásán egy-egy hólyagos tag, melynek fölülete kettőnél czikkelyes; a harmadiknál kiponczolt levelek domborodnak ki rajta. A leveles hólyag mellett a leghosszabb cső végét négy fonadékos láncz szegélyzi, a többi találkozási pontokon hol egyszerű, hol dupla gyöngyözött sodrony fogja körül a cső végét. A karperecz belső átmérője 10·5 cm., a csövek átmérője 1·5 cm., a hólyagok átmérője 2·2 cm. Ezen a táblán a kargyűrűn belül állati főt utánzó gombfélét látunk, mely talán fibula félkorongos fejéről nagy karperecz végéről való való. A szemek helyén körkeretes gránátok gyöngyözött sodronyszegélylyel, a fej hengerded folytatását körülfutó rovátkolt sodronyoktól határolt téren kőnek való rekesz maradt meg.

XXIX. Szilágysomlyói második kincs. Arch. Ért. 1889. IX. 233—238.

22. Csésze, vastag aranylemezből, gömbszelvény idomra trébelt.

Belsejében közepett háromszögű rekeszekre osztott gránátgyürü keretben, félgömbű fehér zománcz (?) és tetején rekeszbe foglalt gömbölyded gránát domborodik ki. A csésze szélét egyenlő távolságokban hat helyen kívül és belül lefelé hajlott háromszögű lemez ékíti. A lemez külső és belső háromszögét egyformán diszítették, gyöngyözött sor szegélyzi, legszélesebb részén egymás mellett két gömbölyded gránát, mindegyik sima lemezű foglalásban rovátkolt sodronyszegélylyel, a fönmaradt téren gömböcskék egyesével vagy négyesével apró gúlákban ; a csésze falát borító hajlásán gömböcssor és azokon három valamivel nagyobb gömböcs; a háromszög csúcsából egy gyöngyözött keretű gömbölyded gránát indul ki, és a hol a szöggel találkozik, kisebb körkeretben aranygömböcs. A csésze külsején két szögecscsel odaerősített gyürüs fül, melyből karika csüng. Átmérője 13 cm., magassága 3 cm.

XXX. Szilágysomlyói második kincs. Arch. Ért. 1889. IX. 233—238.

23. Hasonló csésze oldalnézetben.

XXXI. Szilágysomlyói második kincs. Arch. Ert. 1889. IX. 233—238.

24. Kisebb aranycsésze, hasonló idomú. Feneke közepén rovátkolt sodronynyal szegélyzett hatkarélyú lemez; rajta közepett nagyobb, mindegyik karélyban kisebb gömbölyded gránát sima falú rekeszben és rovátkolt sodronyszegélylyel, a fönmaradó téren egyesével vagy hármasával álló gömböcsök. A csésze szélén hat helyen kétfelé a csésze falára lehajlított háromszögű gyöngyözött sodronyszegélyű lemezke, melynek közepét mindig gyöngyözött szegélyű gömbölyded gránát ékíti s ugyanily gránát van a háromszög csúcsán. A mezőben a gránát fölött gömböcsökből két hármas csoport s alatta sodronykeretes három gömböcs háromszögben, ilyen három gömböcs sorjában áll a lemeznek az edény szélét borító részén s a háromszög csúcsa s a kívül hozzá tapadó gránát közti mindegyik sarokban. A csésze oldalán fül, mely két szív idomúvá lapuló lemezen oda van szögecselve az edény falához és a melyen karika lóg. *a)* Felső nézet, *b)* oldalnézet, átmérője 10·5 cm., magassága 3·2 cm.

XXXII. Apahidai sírlelet. (Kolosm.). 1889. évi julius havában, az apahidai temető keleti oldalán végig vonuló utczán, kavicsgyűjtés közben, mintegy két méternyire a föld alatt korhadt, fakoporsóban, melynek deszkáit vaskampók fogták össze, emberi csontvázat leltek a munkások és mellette két ezüst korsót, pántos arany fejkötő félét, négy aranylemezkét, egy aranyfibulát, két arany

gyürűt, egy aranykarpereczet, három gránátos aranycsatot, és öt gránátos arany csüngőt. Az ezüsttárgyak összes súlya volt 255¼ lat, az aranytárgyaké 262½ lat, mindezeket megszerezte Dr. Finály Henrik, az erdélyi múzeum számára; egy ezüstékszerrészlet s egy gyürű utólag került elő. A leletet leirta Finály Arch. Ért. 1889. IX. K. 305—320. Erdélyi muzeum 1889. és Ung. Revue 1890.

1. Ezüstkorsó, négyoldalu, füllel és födővel. Oldalain kitrébelt bacchikus jelenetek, nyakán kitrébelt növénydísz. Négyszögű talpa külön tagozott s oldalait függélyesen álló párkány képezi, egy csekély behajlás után az edény hasa ⅔ magasságig lassan kihajlik és azontúl hirtelen keskenyül, száján vízszintes erős karima s ennek oldalát függélyes szélű párkány szegélyzi, mely külön hozzá van forrasztva, a párkány egyik oldala félkörben kihajló s ez a korsó szája, a párkány ellentett, hátsó oldalán, hajlott szélű, háromszög idomú lemezes toldása van, ennek széléből a lemez szintjén hegyes szögben megtört négyoldalú pálczaszerű fül indúl ki, melynek vége körben kihajló és tojásdad lemezzé szélesbül és az edény legerősebb kihajlásához van forrasztva. A födeléből megmaradt a gombafejű kihajló rudacska, mely a födő lemez hátsó végén áll s a födő emelésére szolgált. A lemez csonkán maradt. A fül levált, a karimája letört, a kancsó más helyein is sérüléseket szenvedett és felülete nagyrészt feketés chlorezüstté változott át. Egész magassága 31 cm.; talpa magassága 0·19 cm., egy-egy oldalának hossza 8 cm., a korsó egy-egy oldalának legnagyobb vízszintes átmérője 12 cm., szájkarimájának párkánya 3 mm. magas; a száj párkányának egyik oldala 8·5 cm. hosszú.

XXXIII. Apahidai sírlelet. (Kolosm.). Arch. Ért. 1889. IX. 305—320.

2. Ezüstkorsó, az első számú korsó párja és vele majdnem tökéletesen összevág. Füle levált, födője hiányzik, szájának karimája ferdére görbült, teste is több helyütt megsérült, felületén feketés chlorezüstréteg képződött.

XXXIV. Apahidai sírlelet. (Kolosm.). Arch. Ért. 1889. IX. 305—320.

3. Határozatlan tárgy, talán lószerszám díszítésére szolgálhatott. Aranylemezű pántok duplán egymásra fektetve, szem idomát utánzó ürt fognak körül, az ür egyik sarkán nyilván csonka s e helyütt hüvelyszerűen kiáll egy pánt, ily hüvely áll ki az erősebb hajlás széléből s az ür másik sarkán csokorszerűen egymásra futnak a pántok és háromfelé ágazva, ugyanannyi hüvelyt képeznek. Az előbbi két hüvelyen szíj mehetett keresztül s az utóbbi három

hüvely nyilása is egymásra talál, úgy hogy erre ismét szíj vonulhatott, a dupla pánt többi részén is bőrt foglalhatott magába, mert a szélek hosszában szögecsek kapcsolták össze a felső és alsó pántot s elég hosszuak arra, hogy közbeeső bőrön is átmehettek; a széleken végig vékony aranylécz vonúlt, mely most sok helyütt megszakadt. A nagy dísz mellett külön egy hüvelytagot látunk, mely a fődarabhoz tartozhatott. Három különféle idomú aranylemez széle hosszában ponczolt pontsorral és lyukakkal, melyeken át nyilván valami ruhára reá lehettek varrva. Az összes tárgyak ábráit természetes nagyságban adjuk.

XXXV. Apahidai sírlelet. (Kolosm.). Arch. Ért. 1880. IX. 305—320.

4. A tábla alján sima tömör aranykarika, közeljáró, egyenesen elmetszett végekkel, teste kerek átméretű pálcza, mely a végek felé szélesbül. Belső hosszabb átmérője 7·3 cm., a rövidebb 5·1 cm., legvékonyabb helyén vastagsági átmérője 6 mm., a legvastagabb helyen 11 mm.

a)

5. A táblán fölül: T forma antik aranyfibula; fejét harántosanálló hatoldalú üres tokocska, mindegyik végén hagymaidomú taggal, a melyet alján gyöngyözött karika szegélyez; egyik végtagja a tokban csavarra jár és lefejthető, a tok alján közepett rés, melyben a (hiányzó) tű a tokba rejtett tekercsrugóval függött össze.

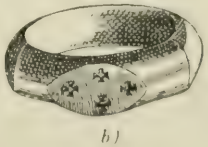

b)

c)

Nyaka félkör hajlású, tetőzetes, és a nyakból hagymás véggel indúl meg, a hagyma alján és a testre érő végén gyöngy szegélyzi, emitt a gerincz végén sok nagyobb gyöngyszem. A test fölül lapos, alul élbe futó üres prisma; felső lapját párkánylécz szegélyzi, mely mellett a mezőn egymásba, legfönt, csúcsra helyezett négyszögökből álló sáv vonúl, ezen belül egymásba kapcsolt maeanderdísz vonúl kétfelől; mindkét alsó lapján (lásd az ide mellékelt *a)* ábrát) levélfolyondár — mind e díszek közei át vannak törve. A tű hossza 11·5 cm., keresztrúdjának hossza a gombokkal együtt 5 cm., lábának hossza 7·2 cm., szélessége 1·8 cm.

6. A táblán a fibula mellett jobbra újjra való tömör gyürű, halavány aranyból. Finály azt tartja, hogy talán nem tartozik a sírlelethez (i. h. 316. l.), felső oldalán a gyürű hajlása tompa élben megtörik és eliptikus lapjára négy egyenszárú kereszt van beverve. Lásd a *b)* ábrát (v. ö. Arch. Ért. 1894. XIV. 25. l.)

7. A táblán a fibula mellett balra kopott tömör aranygyürű, tojásdad fejlapján + és alatta két sorban OMHARVS van bevésve, lásd a c) ábrát (v. ö. Arch. Ért. 1894. XIV. 25. l.)

XXXVI. Apahidai sírlelet. (Kolosm.). Arch. Ért. 1889. IX. 305—320.

8. Öt darab aranycsüngő, mindegyik csüngőn legfölül nyolcz- vagy tizenkétoldalú keretes gránátlappal diszített hasáb, fölül füllel; ebből modorosan nagyolt ormányos állatfej nyúlik lefelé, tövét gyöngysor szegélyzi, a fejnek mindkét keskenyebb oldalán gyöngyözött szegélyü rekeszekbe foglalt mandolaidomú gránátos lapok jelzik a szemeket, hasonló foglalványú ferdén helyezett szabálytalan gránátok párosával a fülek helyét jelzik; a száj hasadékát sodronyfonadékú dísz szegélyzi, külső szélén pedig rekeszes gránátlapokból alakított karima; a száj fölülete alúl sima lemezzel záródik s ebből öt apró fül áll ki, melynek mindegyikéből négyszeres finom sodronyból fonott láncz lóg le, s a láncz végén apró harangocska-idomú üres csörgő, mely alul sima lemezzel záródik. Csak egyik csüngőn van meg mind az öt láncz s a csörgő kettőnél csak négy, más kettőnél pedig csak három láncz és csörgő maradt. Több helyütt a gránátlemezkék kihullottak; a lemezek alatt a rekeszek feneke többnyire reczés. A csüngők hossza 15·3—15·6 cm., a hasábok hossza 1—1·2 cm., az állatfejű tagoké 3·5—3·7 cm., a csörgős lánczoké 11 cm.

9. Nagyobb csat; a táblán felső nézetben, az idemellékelt ábrán oldalnézetben látjuk, az utóbbi 1/1 nagys., karikája vastag és sima, a tüske két tagból áll; nyelve reá hajol a csatra, felülete rekeszes

művű, hosszában középfal ketté választja a hullámvonalas közfalak által elkülönített gránátos táblácskákat; a tüske tövén apró tok fölületén kördedségű szividomú gránátlap sima keretben, melyet sorjában egymás mellé rakott gömböcsös gránátok ékítenek, oldalain 3 idomú falaktól elkülönített gyémántlapok. A csat testét tizenkét oldalú tok képezi, melynek alját sima lemez borítja, oldalait hossznégyszögű rekeszes gránátlapok ékítik, a lapok függélyes szélén féloszlopmódra kihajló fekmentesen hornyolt hüvelyek emelkednek, melyekben a tok felső és alsó lapját összetartó szögecsek állanak, a szögecsek fejei fölül mint gombocskák emelkednek ki a csat felső szélén körülvonuló gömbölyded gránátok sorából. A felső lapot közepén négykarélyu keretben lapos gránát s e körül öt hullámos válaszfal által bekeretelt hat gránátlap ékíti.

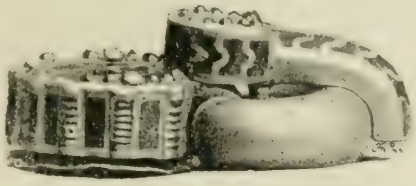

10. Kisebb aranycsat; karikája, tüskéje sima, teste sima falú tojásdad tok, fölületén egy almandinlap körkeretben, négy más hullámos falú rekeszekben.

11. Határozatlan ékszertöredék, aranylemezből, melyet kör- és hullámos keretben gránátok diszitettek, a gránátok egy része meg meg van.

XXXVII. Ó-budai korsó. Ezüstkorsó, fölásta Dr. Wekerle László az ó-budai Kapuczinus domb oldalán egy antik épület maradványaiban; az ásatásról értekezett a kutató Arch. Ért. 1885. v. 20—24. és 90—100. Idoma összevág az apahidai korsókéval, csakhogy talpa és teste nyolczoldalú és nyakából gyürűtag emelkedik ki fölül alul keskeny kúpos párkánynyal. Födeléből csak a gombos hátsó lemez maradt meg. Fülének a korsó öbléhez csatlakozó lapos darabja kétfelé levél idomát s végén madárfő idomát ölti. A korsó trébelt mű és fölülete simára csiszolt. Hasa alatt repedés és fölületén helyenként chlorezüst képződött. Magassága 27 cm; öblének átmérője 12·5 cm; súlya 985 gr. A táblán a balfelőli körvonalos rajz szemben mutatja a fül hátát, szividomu végtagját és rúdja szélén két hosszában futó mélyített egyenest; a jobbfelőli rajz a fül felső vége fölületének körvonalait mutatja.

XXXVIII. Két mezőberényi sírlelet (Békésm.) 1884-ben két sírlelet került Mezőberényből a N. Múzeumba, egyik a helység

alsó, másik a felső végéről. Pulszky Ferencz ismertette Arch. Ért. 1885. v. 100—102.

Első lelet. 1. Aranypánt, hosszúkás, két keskeny szélén egy-egy apró lyukkal fölerősítésre, mindegyik hosszoldalán egy-egy csekély kihajlással, mely ferdén áll egymáshoz, úgy hogy a lemez pantallér vagy más ferdén álló szíj diszítésére szolgálhatott. Szélét gyöngyözött sodrony szegélyzi, a két lyukat is ily sodrony fogja körül és szabálytalan hajlású hasonló sodronykák vannak úgy elhelyezve a fölületen, hogy végig egymást érintik.

2. Aranylemez, talán kardhüvely végének diszítésére szolgált; körded csúcsba fut s ott lyuka megerősítésére, a háromszög keskeny oldala elmetszett, másik két oldalát gyöngyözött sodrony szegélyzi, a lyuktól a keskeny oldal felé majdnem párhuzamosan két hasonló sodrony, e középső mezőt hosszában rakott S idomok hasonló sodronyból ékítik, melyeknek körhajlásai annál számosabbak, mennél nagyobbak; hasonló S formára összekapcsolt koronggos sodronytekercsek ékítik a két szélesebb oldalsó mezőt.

3. Hossznégyszögű aranypánt, keskeny széleinél egy-egy lyuk, az egyikben még megvan a gömbölyded fejü szögecs; az egész lemezkét gyöngyözött sodrony szegélyzi, a lyukak körül is ily sodronyszegély van, s ily sodronyvonal különít el egy sor körülszegélyzett gömböcsöt, mely az egyik hosszoldal irányában áll, sodronyos dupla tekercsek sorától, mely a másik hosszoldal mellett van.

4. Aranycsat, sima karikával, a tüske töve gyöngytagozással ékített, lemeze hossznégyszögű, sima kerettel, minden sarkában szögecs, a keretben három rekesz, a két szélsőt harántos fal két-két háromszögre osztja, a rekeszekben lapos gránátok.

5. Sima aranyperecz, nyilt, egyenesen elmetszett, vastagodó végekkel.

6. Kapcsoló lemez arányból, alulról; megvan a két szögecs a szíjra való erősítésre.

Második lelet. 1. Aranyfibula, *a)* fölülről, *b)* oldalt tekintve rovar idomát példázza, szemüregeiben és két keretes szárnyában gránát volt; alján peczeg a tüske tövének erősítésére és apró fúrók a hegye befogadására; a peczeg hiányzik.

2. *a) b)* Két arany fülönfüggő, sima huzalból, egyik vége hegyes, alsó végén pedig gomb, idoma egymásra helyezett két gúlát közelít meg, melyeknek fölülete behajló, a gúlák csúcsán gömbölyded gránát, széleit rovátkos sodrony szegélyzi, minden oldal közepén rovátkolt sodronynyal szegélyzett gömböcs és minden

oldalból lefelé háromszögbe rakott gömböcsök ; a két gula alapja között két párhuzamos rovátkolt sodronyból alakított sima gyürü ∞ idomu tagok vonulnak sorjában, két ellentett helyen körtag szakítja meg, a hol a karika a gombot éri és a gomb ellenkező végén két rovátkos sodrony és egy gömböcsös gyürü disziti.

3. *a) b)* Bronzcsiptető.

XXXIX. Paizs aranykerete. N. M. Állitólag a Sárviz mentén lelték czigányok, utóbbi birtokosa darabokra törte ; számtalan darabra törve került egy pécsi aranyműveshez, kitől Horváth Antal pécsi ügyvéd szives figyelmeztetése folytán a N. M. megszerezte. A darabokat Szumrák Pál budapesti ötvös összeilleszt vén, igy került ki a táblán bemutatott idom, mely egy tojásdad keretnek mintegy felét képezi. Valószinüleg gazdag főur paizsát ékitette. A keret legnagyobb átmérője a belső széleken 51 cm.; a keretnek szélessége közepett 8·5 cm., keskenyülő végein 7·5 cm. A keret mindkét szélén hosszában négyszögrekesz vonul, közepett tojásdad idomú rekeszek sorakoznak harántosan állitva egymás mellett, hosszátmérőjük a keret szélességével az alsó és felső hajlás környéke felé rövidül ; e három rekeszsor között a belső oldalon ötszögü rekeszek, a külsőn pedig négyszögü s mellettük ötszögü rekeszekből álló sor vonúl végig. Valamennyi rekeszben valamikor csiszolt gránátlapok voltak ; most már csak hét kő van meg.

XL. Komáromi (?) lelet. Arch. Ért. 1881. 1. 148—150. Kardhüvely végső befejezése ezüstből ; a hüvely két párhuzamos szélét szegélyezte a félhenger idomú ezüst lemez, melynek végeit harántos hornyolatok ékitik, az odaerősitésre szolgál két apró lyuk. A keret félkört képez, melyben a félkör átlójában sima ezüstlemez köti össze a két szárát, e lemezre s a keretre diszitő tag van úgy erősítve, hogy gombidomú középrésze a kereten ül s abból kidomborodik, külső fölületéből kettős hornyolattal s középső gerinczczel elválasztva, kúp idomú gomb áll ki ; a gömb fölületén hossza irányában összekapcsolt rhombusokból álló berakott niellós vonaldiszü sáv vonul. A lemez felé a gombhoz rhombikus idomú rekesz csatlakozik, alsó végén két lemezke indúl ki, mely szögecsekkel volt az alapra erősítve. A rhombusközepén négykarélyú s közepett körded keretü rekesz fehér zománczczal van megtöltve ; a négy karélyból a rhombust csücsei felé irányuló falak négy egyenlő térre osztják, mindegyikben lapos gránát. A rhombus felső végéből edény körvonalait példázó keretben gránátlap, a keret felső széléből átlyukasztott félkorongocska, mely a hüvely bőr- vagy fafalára szögecsesel való erősitést lehetővé tette.

Aranycsat. Tüskéje sima, karikájának fölületét rekeszekbe helyezett gránátok ékítik, testét hosszú négyszögű tok képezi, melynek fölületén közepett két összekapcsolt trapezoid idomát utánzó és négy párosával elhelyezett tojásdad áttörés s ez áttörésekben ugyanannyi gránát. A rajzok $^1/_1$ nagyságban tüntetik föl a tárgyakat.

XLI. Gránátos ékszerek.

1. Csat, rossz ezüstből, négyszög lemezét kettős pálczakeret szegélyzi, közben niellós berakású egymásba járó ∞ tagokból képezett sor; közepett körkeretben foglalt gránát s a négy sarok felé helyezett tojásdad keretben más négy gránát

2. Fibula, rossz ezüstből, félkörű fejlemezét három gránátos lap ékíti, széléből három nyújtvány áll ki, csekély hajlású nyakán hullámvonallal diszített gerincz s tőle jobbra-balra három-három S vonal sorakozik; lábán négyszög-gránát volt s vége határozatlanúl bár, de állatfőt látszik példázni. A két tárgyat (1. és 2.) néhány üveggyöngygyel együtt 1876-ban Nagyvárad környékén puszta földben találták. Ifj. Bölönyi Sándor megszerezte és a nagyváradi múzeumnak adta. (Arch. Ért. 1880. XIV. 79—80. l.

3. Korongos fibula, aranyozott bronzból; közepett rekeszes kör, melynek nyolcz osztályában gránát; a körből kifelé álló görbe csőrű állatfők domborodnak ki, a csőrök a fibula szélét szegélyzik s minden fejet kör-rekeszbe foglalt gránát képez; a fejek közeiben bevert apró körvonalak; *b)* a fibula oldalnézete; a tüske hiányzik, de az erősítésére szolgáló két peczeg meg van. Lelték Ó-Szőnyön; őrzik a bécsi cs. múzeumban. Arch. Ért. XI. k. 96. l.

4. *a)* Aranygyürű, hosszában kétszer hornyolt karikából és korongos fejtagból áll; *b)* A korong gyöngyszegélyű és rekeszekbe foglalt gránátlemezekkel van ékítve, a középső hatszögű rekeszből kihullott a kő, a többi hat gránátlap trapezidomú s a középső keret körül csoportosúl.

5. Csüngő, aranyból, tojásdad karikában, melynek belső széle gyöngyözött, harántosan álló tojásdad rekeszben gránát, fölül füllel (5. *b)* oldalnézetben), alúl a karikát gúlába rakott szemcsék ékítik. A két tárgyat (4. és 5.) miskolczi ékszerésztől szerezte a N. Múzeum.

6. Cicada idomú aranyfibula, a cicada szemeit, testét és kétfelé álló szárnyvégét gyöngyözött rekeszbe foglalt gránátok ékítik.

7. Ezüstcsat gyürűje és peczke. A két tárgy (6. és 7.) a N. M.-ban; lelték 1871-ben Csömörön (Pestm.), a mogyoródi határ szélén futó homokban emberi csontok mellett; volt még egy

második kis ezüst csat, két ezüstszeg és két fülbevaló. (Arch. Ért. 1871. v. 192. és 201—202.)

8. Aranycsat, lemezét rekeszekbe foglalt gránátok ékítik. N. M.

9. Kisebb aranycsat, lemezén rekeszes gránátok. N. M.

XLII. Aranygyürűk.

1. *a)* A karika lemezes s két szélét hosszában kettős fonadékú finom sodrony szegélyzi, közben sodronyos körök voltak; feje 1. *b)* köridomú rekesz, mely most üres, négy lemezes nyelvtag nyúlik a rekesz fölé, végükön gömböcs s szélüket kettős fonadékú sodrony szegélyzi; a rekesz alsó szélén rovátkos sodrony vonúl körül s külső oldalán tiz üres gömböcs ült, melyből egynéhány hiányzik. A N. M. Szabolcsmegyéből szerezte. (Arch. Ért. 1879. IX. 330 l.).

2. (Kiterített rajz.) Pántja szemesés szegélyű és a szegélyek közén két irányban párhuzamosan rakott rovátkos sodronyok négy- és háromszög idomokat képeznek. Feje gyöngyszegélyű korong, melynek közepén gyöngyözött szélű kerek rekesz s körülötte sugárszerűen trapezidomú rekeszek sorakoznak, a kövek kihullottak; N. M. A magy. tört. Ötv.-kiállítás lajstroma 1884. I. terem. 24. és 25. l.

3. (Kiterített rajz.) Fejét gyöngyös szegélyű kerek rekesz képezi, melyből kihullott a kő, a gyürü karikáján mindkétfelől három szögbe rakott három-három gömböcs; a puszta-tóti-i lelethez tartozik (V. ö. LV. tábla 4. sz.) N. M.

4. Rekeszes feje ökörfőt példáz, a rekeszekben gránátlapok. Lelhelye állítólag Brassó vidéke; Kárász Géza gyüjteményében volt. V. ö. Arch. Ért. 1869. I. 129. l. — A magy. tört Ötv. kiállítás lajstr. I. terem 23. l. 164. sz.

5. A rajz csak a gyürü fejét mutatja, mely rekeszes korong, közepett egyenszárú kereszt, melynek minden végéből egy-egy rekesztő fal indúl a kör felé; a rekeszben gránátlapok. N. M. — A magy. tört. Ötv.-kiállítás lajstr. I. terem 23. l. 163. sz.

6. (Kiterített rajz.) Feje négykarélyú, minden karélyban egy kis gömbölyded gránátkő. N. M. A magy. tört. Ötv.-kiállítás I. terem 23—24 l. 165. sz.

XLIII. Aranygyürűk. Az ábrák kiterítve tüntetik föl a gyürűket.

1. A karikát hosszában futó két hornyolat ékíti, a fejtagnál mindkétfelől emberarcz domborodik ki rajta; a fejtag négyszögrekesz s ennek belsejében két hatszögű kisebb rekesz, külsején két oldalon háromszögű rekesz csatlakozik hozzá, gömböcsök

szegélyzik külső falát, három rekeszben még megmaradt a gránát. A tört. Ötv.-kiállítás lajstr. I. terem 25. l. 174. sz. A győri főgymnasium múzeumában.

2. A karika lemezét rovátkos sodronyok szegélyzik, melyek a fej felé mindkétfelé kiálló egyhajlású tekercscsel végződnek, közben egymásmellett két sorban kettős sodronyból kalászdísz módra font sodronyékítmény tölti ki a tért. A fejtag tojásdad lemezen nagyobb, tekert sodronynyal szegélyzett négyszögű nagyobb drágakő s körülötte nyolcz kisebb tojásdad kő ékíti. A köveket vastagabb sodrott fonál fogja körül s a karika felé két oldalt a karika lemezére harántosan fektetett rovátkos sodrony szegélyzi, melynek két vége tekercsbe hajolva, a másik két-két tekercs mellé sorakozik. N. M. A tört. Ötv.-kiállítás lajstroma. I. terem 27. l. 181. szám.

3. A karika pántja hasonlít a XLII. t. 2. sz. gyürű pántjához; a körded fejlemezt gyöngysor szegélyzi, közepett négyszögű, hullámos szélű foglalványban és négy csúcsai között körded rekeszben kő volt, a rekeszek s a foglalvány gyöngyszegélyüek, közben négy helyen gömböcsökből alakított apró rozetták. N. M. A tört. Ötv.-kiáll. lajstr. I. terem 25. l. 171. sz.

4. *a)* A karika pántját mindkét szélén gyöngysor szegélyzi, közben kalászmű formára font sodronydísz vonúl; a fejet 4. *b)* hétkörmű állati lábfő képezi, mely korongot fog, a korong széle keretes s a keretből egyenlő távolságban hat gömböcs áll ki; fölületén mélyített mezőből monogramm domborodik ki, BEHANC betükből áll, mely talán Behanc-nak olvasandó. N. M. a tört. Ötv.-kiáll. lajstr. I. terem. 26. l. 175. sz.

5. Tömör, széles karikája sima, fejét reáforrasztott korong képezi, melyben középső kisebb kő körül hat nagyobb köridomú kő volt fektetve. Magyarországi eredetű, a bécsi cs. k. régiségtárban. A tört. Ötv.-kiáll. lajstr. I. terem. 26. l. 176. sz.

6. A kunágotai gyürű fejtagja; v. ö. XLVII. 6. N. Múzeum. A tört. Ötv.-kiáll. lajstr. I. terem 27. l. 182. sz.

7. A szentendrei gyürű fejtagja. V. ö. L. 7. és 8. N. M. A tört. Ötv.-kiáll. lajstr. I. terem 24. l. 166. sz.

8. A fej rhombikus foglalású kék üveggyöngy, gyöngyözött keretben; a fejtől jobbra-balra a karikát három-három gömböcs ékíti. N. M. A tört. Ötv.-kiáll. lajstr. I. terem 25. l. 172. sz.

9. A karika kétrétű pálcza, feje tojásdad lemez, melynek végein gömböcs ül, közepett négyszögű keretben volt a kő vagy gyöngy, a keret felső széle hullámos díszű és a keret két keskenyebb

oldalából befelé két peczeg állott, melyen a kö- vagy üvegpaszta erősítve volt. Munkács vidékéről; N. M. Ötvös-kiáll. lajstr. I. terem 25. l. 173. sz.

10. Pálczás karikáján fejét háromszögbe rakott 11 gömbös diszíti. Nemzeti Múzeum. A tört. Ötvös-kiállítás lajstr. I. terem 26. l. 177. sz.

11. Pálczás karikáján körded foglalásban kék üvegpaszta, a foglalás széléből egyenletesen elhelyezett gömbös áll ki. N. M. A tört. Ötv.-kiáll. lajstr. I. terem 24. l. 168. sz.

XLIV. Keresztény ékszerek.

1. és 2. Övről való két négyszögű ezüstlemez, egyiknek a szélén hosszú keskeny rés a szíj áthuzására, a diszítmények mindkettőn összevágnak. Legkívül zigzeg dísz, ezen belül habmaeander s ezen belül zigzegdísz szegélyzik a lapot, mindannyi niellós volt. A négyszög csúcsára helyzett négyszög, minden hegye be van horpasztva; külső és belső párhuzamos vonalak s közbe helyzett zigzegdísz képezik a keretet. A két négyszög közötti sarkokban egy-egy körbe helyezett egyenszárú keresztke, száraik erősen kiszélesbülnek, a háttér érdessé van téve. A négyszög közepén kettős zigzegdíszű körben két egyenszárú kereszt közös központtal egymásra van téve, a szárak között egy-egy tojásdad levél. A belső négyszög behorpasztott csúcsai felől levél és két indából álló finom vonaldísz. Lelték a Drasche-féle téglavető telkén Budán, római sírban; leírta Römer A. KK. IV. k. 1864. 105. l. v. ö. Arch. Ért. 1894. XIV. 25. N. M.

3. Áttört korong, szürkés fémből, kettős körkeretben egyenszárú kereszt négy szalagból, mely a szárak végein ketté válik és körben a szár külső szélére hajlik. V. ö. Arch. Ért. 1894. XIV. 37.

4. Kereszt aranyozott rézből, egyenszárú, szárai kiszélesbülnek; alul karimás, a karima négy szélén lyuk; közepett körded mélyedés, s a szárak hosszában hornyolat. Arch. Ért. 1894. XIV. 37. N. M.

5. Ezüstcsat; négyszög gyürüjét bevert szalagfonadékos vonalak, a mélyedéseket niellő borította. A tüske végső hajlását és tövét párhuzamos vonalmélyedések ékítik. A szíjravaló pánt keskenyebb alsó lemezből s a szíj egész szélességét borító felső lemezből áll; három oldala egyenes, negyedik (külső) széle közepett fecskefark módjára kihajlik s mellette kétfelől körded behajlás van. Az egész felület három mezőre van tagolva, a középső mező csekély domborulatú egyenszárú háromszögben kiemelkedik, a háromszög alapja össze fut a csukló pántokkal, a ferdén futó széleken kettős

vonalszegély a fecskefark felé nyúlik ; a külső széllel párhuzamosan csúcsba futó két egyenes határolja a belső tért, melybe Christus-monogramm van beverve ; a két egyenestől képezett keretben körök s a köröket ferdén összekötő egyenesek. A másik két szabálytalan idomú mezőt is vonalkeret szegélyzi, melyben négy-négy tojásdad levélből álló virág, a szirmokat finom pontsor szegélyzi ; a bevert vonalakban itt-ott nielló nyoma. Három helyen lyuk a szögecs befogadására. Lelték vasútépítésnél Dombóvárott. N. M. Arch. Ért. 1894. XIV. 41.

XLV. Madáridomokkal diszített ékszerek.

1. Aranycsüngő. Két egyforma példány van a N. Múzeumban ismeretlen magyarországi lelhelyről. Aranylemezből alkotott két félív mindegyik lába körded keretből emelkedik, hosszúkás gyöngytag köti össze a kereteket ; a két ív találkozásán környilás s az íveken még három-három körszelvényű rés van ; mind e nyilásokba és keretekbe gyöngyöket, köveket vagy üvegpasztákat kell képzelni, melyek elvesztek. Az íveken egymásfelé fordított két fürj (?) áll s közösen tartanak körkeretet, melyből szintén hiányzik a kő ; a csörök összeérésénél kis fül, melyről gömb csüng le, ugyanily gömb lóg le minden ívhajlás belső széléről. A fürjek faránál az ív külső széléből két oldalt és az ívek alatti körkeretek széléről is egy-egy kis háromoldalú csöngettyű csüng le, fölületük sima, csak az alsó szélük rovátkos. Az egész ékszer kettős aranylemezből áll, melyen az idomokat kiprésölték s melyet összeforrasztottak. Arch. Ért. XIV. 1881. 349—350. Arch. Ért. XIV. 1894. 27.

2. Aranycsüngő, háromszögbe helyezett kilencz körkeret s középett négyszögű keret, a körkereteket két szélükön gyöngysor szegélyzi ; a gúla csúcsát képező keretben még megvan a kő, a többi keretből kihullott ; ebből a keretből jobbra-balra hajló görbe csövű madárfő indúl ki, szemeiket gyöngyszegélyű gránát jelzi, a madárfők két présölt és egymásra forrasztott aranylemezből vannak idomítva. A legfelső körkereten, a madárfők szélén, fölül, a cső végéről s nyakukról, a második körkeret széléről és az alsó körkeret aljából fülek állanak vagy állottak ki, melyekről négy oldalú csörgő harangocskák és egyéb csüngők lógtak le, kettő az ékszer alján még megvan. A bécsi cs. k. műtört. múzeumban ; lelhelye Ráczkeve. Leírták : Sacken und Kenner, Die Sammlungen etc. 345. l. 50. sz. rajzban közzétették Kondakof és Tolstoj Russkija Drevnosti 1890. III. 148. l.

3. Arany fülönfüggő, félholdas lemezben áttört mű, mely egy-

másnak háttal álló fürjt ábrázol, a külső keretből öt üres gomb áll ki, a karika letört. Arch. Ért. 1881. XIV. 349—350. — Arch. Ért. XIV. 1894. 27. A N. Múzeumban, lelhelye Magyarország.

4. Arany fülönfüggő, félhold idomú keretben két áttört művű páva, mely egymás felé fordúl, közepett szívidom, melyből kisebb szívtdom nő ki, a nagyobb szív csücskéből indák fordulnak két felé, a keretből hét üres gömb áll ki. A nyilt karika egyik szárátövén sodronytekercs fogja körül. A N. Múzeumban, lelhelye Magyarország. Arch. Ért. 1881. XIV. 349—350. Arch. Ért. 1894. XIV. 27.

5. Aranyláncz, melyből a rajz csak a végső részt (1) és két aranygyöngyöt mutat (2 és 3.) A láncz mindkét végén körkeretben két áttört művű madárfő egymás felé fordítva, közepett fa, a a fejek fölött szárny vagy levél. Egyik korongon fül, másikon kapcsoló horog, mindkét korongból egyszerű egymásba rakott karikákból és gyöngyökből álló láncz, a N. Múzeumban, lelhelye Magyarország. Arch. Ért. 1894. XIV. 28.

6. Négyszögű bronzfibula, ferdén lefutó sima oldalakkal az oldalak szélei gyöngyözöttek ; a mező mélyedésében zománcz maradványai, a mélységből a keret magasságáig két egymás felé forduló madár, közöttük fa. *a)* Fölülről, *b)* oldalról tekintve, a tű hiányzik de az erősítésére szolgáló két peczeg megvan. N. Múzeum. Lelhelye Magyarország. Arch. Ért. 1881. XIV. 348—350. és Arch. Ért. XIV. 1894. 29.

XLVI. Tolózárak, bronzból. N. Múzeum. Arch. Ért. 1891. XI. 331—332.

1. A nyolczoldalú hengerded test fölületét kettesével ferdén helyezett párhuzamos vonalak ékítik, egyik végéből lemezke s annak szélén vele egytagban keskenyülő tüske áll. A tüske függélyesen álló lapos tag felső kihajlásán alkalmazott lyukon jár keresztül ; a tag alsó körded vége a henger egyik keskeny oldalát borította és belőle derékszögben kiinduló két párhuzamosan álló léczczel belehatol a henger kettős osztályába 2. *b)*. Mindegyik léczre fölülalul egy-egy lemezes bronzrugó volt reá szögezve 2. *c)*, a felső rugók megvannak, az alsók letörtek. A rugók segítségével a szerkezet tolóját ki lehetett húzni vagy a hengerben megállítani, úgy hogy a tüske a lyukon átnyúlt vagy abból kihuzódott s így a zár becsukódott vagy megnyilt. Az elől látható nyiláson 2. *b)* át lehetett a zár rugóit lenyomni.

2. Páva idomú zár, két egymáshoz szögezett darabból áll; fején a toll, farktolla letört ; a páva teste belül üres, hátsó nyilásán át

a toló tag jár benne, ennek külső részei a páva farka s a farkból lefelé álló gömbös végű peczeg, valamint a fölfelé hajló tüske, mely a fej hátán lévő lyukba járt. Hogyha a tüske (mint a 4. *a)* rajzon) benne van e lyukban, akkor zárva van a szerkezet, ha nincs benne, nyitva van. A páva elején látható nyilás 4. *b)* szolgált arra, hogy a rugót leszorítván, a zárt meg lehessen nyitni.

3. *a)* A zár idoma négylábú állatot példáz, melynek fején a fönmaradt peczkek azt mutatják, hogy valami szarvas félére gondolt a készítője. A test függélyesen egymáshoz erősített két külön öntött részből áll, az összeerősítésre szolgáló egyik szögecs a nyakán most is megvan, a másiknak a hátsó lábakon csak a lyuka látszik. Az állat testén hosszában futó négyszögátmérőjű üres csatorna van és kisebb csatorna megy át a fején. A 3. *b)* ábra e két csatorna nyilását mutatja. A test végén két lemezke áll ki (3. *c)* alsó nézet), a két lemez között függött össze a kívül járó tüske (kipontoztuk) és a belül járó rugós lécz ; az állat elején látható négyszögnyilás szolgált arra, hogy a rugó lenyomásával a zár megnyiljék.

XLVII. Csornai ujabb sírleletek. Bella Lajos értekezik az A. É. 1894. évi folyamában (131—135. l.) újabbi csornai sírokról, melyeket az 1893. év őszén a N. M. részére fölásatott ; a leletek a N. M.-ban őriztetnek. Jelentése szerint Wendler László építő Csornán a városház-utcza nyugati oldalán házat épített magának, mely alkalommal háza telkén homokot keresvén, régiségekre bukkant, a miről azonnal jelentést is tett. E jelentés alapján indult meg az említett telken a kutatás, melynek eredménye a következő: A szérűs kert közepe táján egy 16 négysz. m.-nyi területű gödörben másfél m.-nyi mélységben *négy* csontvázat tártak föl, melyek körül mindenféle tárgyakat leltek. Két csontváz szorosan egymás mellett, de fejjel ellentétes irányban, a gödörnek délnyugati szögletében pihent ; a harmadik a gödör közepe táján volt kiterítve, fejjel ÉNy.-nak; míg a negyedik, egy gyermek csontváza, a veremnek északkeleti sarkában nyugodott.

Mindegyik csontvázánál fejtől jobbra egy-egy szabad kézből durván idomított kis agyagpohár állott; a csontok igen elkorhadt állapotban; a koponyák a beomló föld alatt többszörösen bezúzva. Az 1. számúban a csontváz fejjel É.-nak feküdt. Nyaka táján huszonöt darab féméleges üvegből való barnás és feketés szinű gyöngy, többször harántosan futó fehéres vagy barnás sávokkal (13—15, 17—24); azonkívül két gömbölyded gyöngy féméleges üvegből, szürkés, kékes, barnás sávokkal. Ugyancsak itt, de már inkább a

mell felé volt két agyaggomb töredéke, az egyiket háromszög alakba rakott sávok díszítik; a másik félgomb lyuka szélén fölül is, alul is lapos; közepett kihajló. Mindkét lapját vízszintesen futó bemélyített egyenes szegélyezi s ezek közt hármas kotort zigzegvonal huzódik körüskörül. Dereka táján hat bronzkapocs (1—6), csuklóban járó nagyobb és kisebb lemezből, mindegyik lemezen mélyített vonalú szegélyben ornamentek; a kisebbik lemezen az ornament két negyedkör fölé helyezett félkör; a nagyobbikon S idomú sima szalag, mely kéttagú levelekben végződik; a háttér mindkét lemezen ponczozott volt. A nagyobbik lemezen két szögecs a szíjhoz való erősítésre szolgált. Balkezén két hengerded újjgyürű öthajlású sodronyból (7 és 8); jobbkezén hengerded újjgyürű bronzpléhből, külsején három párhuzamosan gyürüdző dudorodás.

Szorosan e mellett, de fejjel D.-nek feküdt a *második* csontváz, mely talán férfié lehetett. Négy bronzkapcsa (3—6) teljesen összevág az első sír kapcsaival. A 2. számú ábra egy pánt bronzlemezből, talán törhüvelyről, négy szögecscsel, melylyel szíjra volt erősíthető. A 7. sz. egy vascsat karika felőli részét ábrázolja, míg a 8. sz. bronzcsat; a tüskét, karikát és lemez peczkeit átjáró s azokat csuklóban összefogó vasszög széjjeltört. Érdekes a 10. számú bronzszíjvég egymásra helyezett két lemezből; a szíj befogadására két állatfőutánzó peczeg szolgált, melyen szögecs jár át. A vonalaskeretű fölületet három harántosan álló párhuzamos négy mezőre osztja, mindegyik téren ponczozott mezőben sima fölületű S idom, többtagú levélvégekkel; páros mezőben az idom a szíjvég hosszában, a páratlanokban harántosan fekszik. Mindkét lábszár hosszában apró háromszögszerű bronzlemezkék feküdnek sorjában, még pedig négy nagyobb (11—14) és tizenkét kisebb (16—22); fölületüket vonalkeretben levélidomok ékítik; a közbeeső teret apró ponczolt köröcskék teszik érdessé. Ezekről Bella nézete az, hogy a bőrnadrág díszítésére szolgáltak, hasonlóan a sülyhegyi sirokban talált átfúrt ezüst érmekhez, melyek szintén a lábak hosszában feküdtek sorjában. Különben a nadrág díszítésének e módja fenmaradt napjainkig, azzal a különbséggel, hogy most gombokkal varják ki.

XLVIII. Csornai ujabb sírleletek. A harmadik számú sír volt aránylag a leggazdagabb. Mindjárt a koponya mellett feltüntek a bronzból való fülönfüggők (14—15); sajnos, egyik sem ép; a karika felső hajlásából kiáll egy sodronyos peczeg, tövén gyürütaggal s rajta gyöngy; az ellentett hajláson hasonló peczken ülő

gyöngy áll befelé; míg lefelé hosszabb peczken nagyobb üveggyöngy ült; ezt a peczket a karika közelében két gyürütag fogja körül. A bronzkapcsok (5—12) teljesen egybevágók a másik két sírban lelt kapcsokkal; nyolcz példány teljes, a kilenczedikből csak a kisebbik lemezke lett meg. A szíjvégek (1—4) egymásra szögezett két-két lemezből állanak; a szíj befogadására két egymás felé tekintő állatfőt utánzó peczeg szolgált, melyeken szögecs ment keresztül; mindkét lemez felső lapját vonalas keretben S alakú szalagdisz ékíti, melyek többtagú levelekben végződnek. Jellemző a 13. sz. bronzpánt, kétszárú, hosszában futó középgerinczczel; közepét szögecs, fölületét körszelvényű vonalak és közben beponczolt köröcskék diszítik. A 16. és 17. számú újjgyürük háromhajlású bronzsodronyból állanak; a 18. sz. szintén bronzgyürü, ugy tetszik, hogy a feje letört (?); a 19. sz. zárt karika külsejének egyik helyén fül nyoma látszik. A 20—27. sz. alatt feltüntetett bronzlemezkék szakasztott másai a második sírban találtaknak; e sírban 10 drb volt. Az e sírban talált durva agyagpohár szélét pálczavéggel sorban rakott benyomások ékítik (28); öble táján teste kissé kihajlik. A gyermek sírjából kikerült (1—4) apró bronzgyürük nyilt vagy egymásra hajlított végekkel birnak; volt még egy bronzszögecs (5. sz.); egy agyaggomb fele része zigzeg-díszekkel (6. sz.); a bronzfülönfüggők közül csak az egyiknek maradt meg csonka töredéke, de megmaradt az alsó kék üveggyöngy. A ház udvarán ásott *A)* gödörben két m.-nyi mélységben egy réteg került elő, mely csupa rozsdaette vasból állott; innen valók a korhadt fadarab rozsdafoltokkal (1. sz.), az egymásba kapcsolt vaskarikák (2. sz.) és a rozsdatöredékek (3), melyek talán lándzsa részei lehettek.

XLIX. Kúnágotai sírlelet (Csanádm.) N. M. V. ö. Pulszky F. A magyarországi avar leletekről 1874. 8.

1. és 2. Korongos aranylemezek töredékei, behajlított karimával, gyöngyözött szegélylyel; domborúan kipréselt jelenetekkel és magyarázó föliratokkal. 1. Alul nő csonka része, fölötte férfi alak térdepel, bal karját tojásdad tárgyra támasztja, jobbjában ág; fölötte pontozott egyenes végén virág (thyrsus bot?) mellette szállongó levelek. A szegély hosszában csonka föliratXXAPIC∠ION (χαρις). A 2. lemeztöredéken e két alak ismétlődik, csakhogy itt a férfialak csonka, mögötte látszik a föliratkezdete XXA, alatta a női alak teljesebb, bő ruhájú tánczoló nőt ábrázol, a ki jobbjával dobot üt.

3. Aranylemez töredék, melyet három párhuzamos gyönysze-

gély két mezőre oszt. A felső mezőben két ladikon (?) ülő emberke, egyik jobbra ül és horgász, közepett a hajó vitorlája (?,) másik végén két evező nyúlik ferdén lefelé s a hajó végén guggoló alak, ettől a jelenettől jobbra és balra más jelenetek csonkák. Az alsó sávban két vadászjelenet ismétlődik, a vadász mind kétszer egyik térdére hajolva neki szegzi a gerelyt az oroszlánnak, egyik vadász az ágaskodó oroszlán torkába, a másik inkább hasába döfi, a háttérben két kétágú pálma (?) a harmadik pálma három ágú, ez a kettős jelenetet a szomszédos ismétléstől különíti el, a hol azonban az emberek és állatok ellenkező irányban állanak.

4. és 5. Aranylemezű sávok, melyeken a vadászjelenetek ismétlődnek.

6. Arany karika, korongos lemezű feje gyöngy szegélyű és a szegélyen belül kisebb központi gyöngykör domborodik ki.

7. Szijravaló aranylemez, csonka, végső mezején gyöngyszegélyű, közepett négylevelű virág, a közökben háromágú alak ; a mellette lévő mező is gyöngyszegélyű, domborulata nem érthető.

8. Csüngő ; lapos, tojásdad hegyi kristály, sima keretű arany foglalványban fölül füllel és karikával ; szemközt és oldalt.

9. Törhüvely (?) diszítésére szolgáló lemez, egyik széle egyenes, másik széle közepett egy nagyobb, kétfelől kisebb félkörben kihajló, szélét gyöngysor szegélyzi, mindegyik körhajlásban sima keretben kerek zöld üvegpaszta. Magán a lemezen olyan ponczolt alakokkal van diszítve, a minőket az 1. és 2. sz. alatt láttunk : a guggoló ember, mögötte ARIC fölirat és alatta tánczoló nő.

10. Hasonló idomú dísztag ; csakhogy a lemezén már ponczolt alakok domborodnak ki, nevezetesen egyik oldalt szarvas fejű és állatlábú satyr emeli balját, mellette hajlított pásztorbot (?), fölötte thyrsust tartó tánczoló női alaknak alsó fele látszik. Csak két keretben maradt meg a paszta.

L. Kunágotai sírlelet (Csanádm.). N. M. Pulszky F. A magyarországi avar leletekről 1874. 7—8. l.

1. Csonka csontnyél, végén gombos, vége hüvelyben és körülötte reáhajlított korongos diszlemezzel. *a)* Egyik szélesebb oldaláról tekintve. *b)* Ellentett oldala ; a végső hüvelyen bevert növényornament csupa apró tagból, melynek mindegyike ponczütéssel készült. *c)* A csontnyél, hosszában mélyített vonalakkal ékített. *d)* A korong eredeti idoma szerint széthajlítva, közepett keretben tojásdad carneol (?) ékítette, körülötte kisebb és nagyobb sodronykör, az így támadt két mezőt a körvonal felé álló végek-

kel ívhajlású sodronykák ékítik, bennük három szögbe rakott apró gömböcsök, az ívek találkozásán kívül egy-egy gömböcs s a belső kör hosszában kívül gömböcssor. A korong csonka, a hiányzó részt rajzunkban pontozott vonalak jelzik.

2. Szíj végére való arany hüvely, felső lemeze beponczolt díszek, gyöngyszegély, ezen belül sima szegély, rajta körded és hosszukás ponczmélyedések, közepett mélyített körben ötszirmú virágocska ; így két mező támad, melynek mindegyikén ugyanaz a geometrikus mustra ismétlődik. *b)* Oldalnézet.

3. *a)* Füles hüvelypánt karikával, aranyból ; talán kés hüvelyének szolgált ; egyik hossznégyszögű lapját gyöngyözött keretben beponczolt geometrikus mustra díszíti. Ellentett sima oldalán két kisebb fül a hüvelynek övhöz erősítésére. 3. *b)*

4. *a)* Szíj végére való aranylemez, alúl az erősítésre két fülle 4. *b)* (oldalnézet) fölületét gyöngykeretben ponczolt geom. idomok ékítik.

5. Hasonló díszlemezke, csakhogy valamivel nagyobb. 5. *a)* felülről, *b)* oldalt, alján nincsenek fülek.

6. *a)* Aranylemez, kettőságu, mintha kapocs felületét borította volna ; mindkét tagján külön gyöngyszegély és egymáshoz hasonló bevert mustra. Alján két hurok, 6. *b)* oldalnézet.

7. *a)* Övdísz, félholdidomú, aranylemezből, gyöngyözött szegélyben ponczolt vonalmustrával ; alján három hurok. 7. *b)* oldalnézet.

8. Pánthüvely, talán összetartozik az 1. számmal, mert arányai egyezők, s e helyütt a nyél másik végén állott ; egyik oldalán gyöngyözött szegélyben ponczolt geometrikus díszek, 8. *b)* oldalnézet.

10. Justinianus-féle arany (527—593) ; előlapján : DNIVTIANVS PPAVG. A császár sisakos melléképe szemközt áll, jobbjában keresztes golyó, hátlapján VICTORIA AVGGG . . Victoria jogart és koszorut tart, a mezőben csillag.

LI. Kunágotai sírlelet (Csanádm.). N. M. Ezüsttárgyak.

1. *a)* Övdísz (?), három, sorba helyezett s egy negyedik kívül álló félgömb, a gombsorból trapez idomu üres tag, ferdén lehajló oldalalak, indul ki rajta fölül harántosan futó domboru vonaldísz, végső oldalán fölül gömbölyded kidomborodások s mindegyik gömbölyüségből lefelé vonuló domború vonaldísz. *b)* Középső átmetszet hossza irányában.

2. *a)* Más egészen olyan díszítő tag felülről ; *b)* alulról tetekintve.

3. Szíjra való díszítő lemez, gömbszelvény, melynek szelei négyfelé rövid keresztágakká lapulnak; a lemez még rajta van egy bőrdarabkán, melyen a szögei áthatoltak; 3. *b)* oldalnézet.

4. Üres félgömb, fölülete simára csiszolt; 4. *b)* középső átmetszete.

5. Kisebb üres félgömb *a)* fölülről, *b)* átmetszetben.

6. Sima lemezes korong.

7. Tölcséridomú dísz *a)* fölülről, *b)* átmetszetben.

8. Karperecz tömör, kerek átmetszetű végei felé keskenyül, végein és azokon belül még három helyen vonalas gyűrűk díszítik. *b)* Oldalnézet.

9. Karperecz kétélű. Keskenyülő végekkel, legvastagabb részén három körded mélyedés. *b)* Oldalnézet.

10. Apró edényke, alja gömbölyded, oldala ferdén futó egyenes, öble köridomu; gömbös részén párhuzamosan futó trébelt zigzeges élek, azontúl a sima falon párhuzamos és fekmentesen körül futó mélyített vonalak. Magassága 8·7 cm., öble átmérője 10·2 cm.

11. Edény, kissé szélesbülő talppal, kevéssé kihajló hassal, magas nyakkal. Öble szélén vonalas sorok, hasán gyűrűs fül. Magassága, 21·1 cm., talpán fekmentes átmérője 7 cm., hasán átmérője 13·9 cm., öble átmérője 11·2 cm.

12. Hasonló, de valamivel öblösebb edény, füle elveszett, fölülete a díszítést nélkülözi. Magassága 18·5 cm; talpán átmérője 7 cm; hasán 12·8 cm; öble átmérője 10 cm.

LII. Szentendrei sírlelet (Pestm.). Aranyékszerek és aranyérmek. N. M.

1. és 2. *a)* 2. *b)* Fülönfüggők, nyilt végű sima karika, alsó szélén öt üres gömb, melyeken egy nagyobb üres gömb ül; a hol a gömbök egymást és a karikát érintik, apró gömböcssorok.

3. és 4. Függők; nyilt karikán öt apró gömböcs s hozzájuk tapadó nagyobb üres gömb.

5. *a) b)* Sima karika, alján rövid hornyolt hengerke, mely egy gúla sima alapjából indúl ki, a lap három szélén hat üres gömb, mely hengerded talapzatra van helyezve; a lap szélei alatt a három csúcs felé futó élen üres gömbökből alakított sorok, a gúla csúcsán három üres gömb, mely valamivel nagyobb és legalúl a legnagyobb üres gömb; a hol a csúcsfelőli gömbök egymást érik, gömböcssorok szegélyzik és ugyancsak apró szemcsék vannak karika azon helyén, a hol hozzá van forrasztva a henger s a henger tövét is szemcsés kör szegélyzi; 5. *b)* felső nézet, mindegyik oldalú mezőben négy-négy körkeret, a gránátok kihullottak belőlük.

7. *a)* 7. *b)* 8. *a)* 8. *b)* Két egyforma gyürű, keskeny sima pántból, fejeik rhombikus lemez, mindegyik sarkán üres gömb, közben a szegély reczés, ezen belül sima léczszegély, közepett rekesz, melyből kihullott a gránát.

9. I. Justinus császár (518—527) félsolidusa. *a)* Előlapján a császár jobbra néző diadémás mellképe. Körirata D(ominus) N(oster) IVSTINVS P(ius) F(elix) AUG(ustus), *b)* Hátlapján VICTORIA AVGVSTORVM; a szelvényben CONOB Victoria balra áll, koszorut tart jobbjában, baljában pedig keresztes golyót. Sabatier Descr. des Monnaies byzantines I. 160. l. 4. sz.

10. Phokas császár (602—610) aranyérme. Előlapján Phokas császár koronás mellképe szemközt, jobbjában keresztes golyót tart, körirata D(ominus) N(oster) FOCAS PERP(etuus) AVG(ustus). Hátlapján szemközt álló Victoria jobbjában pózna, mely fölül Krisztusmonogrammal végződik, baljában keresztes golyó. Körirata VICTORIA AVG(usti) 41., a szelvényben CONOB.

LIII. Szentendrei sírlelet (Pestm.). N. M.

1., 2., 3. Három ezüst karperecz, tölcsérszerű végekkel, a tölcsér külső oldalán beponczolt díszek, melyeknek mustráit 1. *b)* 2. *b)*

3. *b)* alatt bemutatjuk ; a széléhez legközelebb rendesen két sor egymásmellé rakott köröcske, ezen belül kettős vonalú zigzegdísz, (mely 3-nál nincs) s ezután futó sorokban rhombusok, melyeknek lapjai üresek vagy belé ponczolt köröcskével ékítettek.

4. Gyöngyök, néha kettesével egytagban ; sárgák kidomborodó kék csücskökkel, opák. Ide csatoljuk egy ezüst karperecz rajzát, mely párjával együtt Erdélyből került a N. M.-ba. Anyaga ezüst, formára és díszítésre hasonlít a szentendrei karpereczekhez, csakhogy nem üres, hanem tömör.

LIV. Szentendrei sír. Vasrégiségek. N. M.

1. és 2. Kengyelpár : a karika körded, alul kilapul, oldalszárai négyélűek, füle hossznégyszögidomu, szükülő lapos nyakkal, a lyuk a lemez alsó részén van, hosszabb oldalai karimásak. 1. *b)* oldalnézet.

3. Kengyel, karikája alul lapul s a lapja külsején bordás, a szárai kerekded átmetszetűek és hurok formára kihajolván karikaforma fület képeznek, 3. *b)* oldalnézet.

4. Csonka kopja keskeny pengével, élei alul csücsbe záródnak és az átmenet helyén a kerek átmetszetű köpübe való négyszögű tagozás domborodik ki ; a köpü alsó szélén csonka.

LV. Pusztatóti sírlelet (Tolnam.). Hg Eszterházy tóti pusztáján a régi ozorai vár közelében, 1871-ben emberi és lócsontokat s mellettük régiségeket találtak. A puszta bérlője és tulajdonosa a N. Múzeumnak juttatták a lelet azon részét, melyet akkor kézre lehetett keríteni. Rómer a lelet ezen részéről szól Arch. Ért. 1871. évi v. k. 292—293. l. Pulszky F. értekezik róla a magyarországi avar leletekről 1874. 9—10. l. és Henszlman röviden lajstromozza Magy. Rég. Eml. II. k. II. Rész 121—123. képekkel. A lelet annak idején elkallódott részéből, hatósági közbenjárás folytán, néhány darab szintén helyrekerült és 1889-ben ezeket is megkapta a N. M. Arch. Ért. 1889. IX. k. 85—86. l., az ott közölt képes táblát ismételjük LVII. sz. alatt.

1. Constantinus IV. pogonatus solidusa 668—669-ből, mikor két testvére Heraclius és Tiberius uralkodó társa volt. Előlapján : D(ominus) N(oster) CONST(an)T(i)NVS P(ater) P(atriæ) A császár taréjos sisakú mellképe szemközt, katonai öltözetben, balján a paizs, jobbjában harántosan álló lándsa. Hátlapján: VICTORIA AVGVS, a szelvényben CONOB, közepett négy lépcsőzetű emelvényen kereszt, mellette Heraclius és Tiberius szemközt álló alakja, mindegyik jobbjában keresztes golyót tart. V. ö. Sabatier Descr. des Mon. byz. I. XXXV. 14. és u. o. 12. l. 3. sz.

2. Aranykereszt, dupla lemezből, a felső lemez áttört mű s áttöréseiben körded, szívidomú s tojásdad idomu kövek voltak foglalva, melyek kihullottak ; vsd. ö. Arch. Ért. 1894. XIV. 34. ; 2. *a)* egy hasonló kereszt végéből csonka részlet.

3. *a) b) c)* Aranygyürű, gyöngyözött keretben, körded és szögletes aranyrekeszek, melyekből kihullottak a kövek, csak a középső gömbszelvényű gránát maradt meg.

4. Aranygyürű, fejlemezén kerek kereszt, melyből kihullott a kő, körülötte gömböcsdísz.

5. Eredeti idomából kiforgatott keskeny aranypánt, egyik helyen laposfejű szögecs van rajta.

6. Szarvidomú lapos aranyhüvely, felső lemeze gyöngyözött szegélyű, ezen belül négyszögű ponczmélyedések sora és közepett áttört háromszög, talán kő befoglalására szolgált.

7. Kétszarvú aranylemez, préselt gyöngydíszszel a szélén, belsejében zöld rozsda nyomai; sima fölületén bekarczolt betüs jegyek; a Magyar M. Eml. II. k. II. R. 122. lapján 159. szám alatti rajz nem hü.

8. *a) b)* Edény (?) füle ezüstből, a fül félköridomú, mindegyik végének van félkörlemezű talpa.

9. Apró ezüst csat, lemeze és karikája egy tagot képez, lemeze sima.

10. Hasonló, de nagyobb csat, fölületét zöld rozsda és szövet nyomai borítják.

11. Szíjkapcsoló bronzból, lemezén három szögecs.

12. Lemezes korong rosz ezüstből, csekély kihajlással, egyik oldala közepén körded folt, talán edény lábának a nyoma.

13. Lapos ezüstkorong, egyik oldalának a szélén végig keskeny sáv vonúl, mely nyilván a szelencze odaerősített falának az elveszése után megmaradt.

14. Rhombikus vasrészlet, egyik oldalán aranylemezzel borítva.

15. Tőrmarkolatról való végső arany dísztag (?) idoma tojásdad, széle karimás, sima lapján két szögecs volt, de csak az egyik maradt meg.

16. *a) b)* Zabla oldalas vaspálczái, fölületük szabályosan gyöngyözött és aranyozott, egyiken még a zabla középtagjából maradt egy csonka rész.

17. Bronzcsésze, alja több helyütt sérült, fölülete zöldrozsdás.

18. Durván, korong nélkül készített agyagcsupor, diszítés nélkül.

LVI. Pusztatóti sírlelet.

1. Korongos kapocs aranyból, lefelé álló karimája reczés diszű, fölül üres aranygömbök szegélyzik, a gömbök közt rovátkolt sodrony; közepett körded rekeszből sugárszerűen kiinduló rekeszek és a középtag körül körrekeszek sorakoznak, melyek mindegyike három osztályú. Az összes rekeszekből a gránátok kihullottak.

Megvan a kapocshoz tartozó mindkét korong, alján 1. *a)* két fül áll lefelé, melylyel a ruhára vagy övre erősítették; az egyiken az első lemez szélén a sodronyos kapcsoló tag vége, a másikon a hurok nyoma maradt fön.

2. Arany szíjvég, kettős lemezből reáprészelt diszítményekkel; külső széle gyöngyözött, e mellett befelé sima karima következik körded, félholdidomú és háromszögű behorpasztásokkal; a középső tért körbe helyezett négy részre osztott négyszög két mezőre osztja, melynek mindegyikében mereven stilizált növény ornament domborodik ki.

3. es 4. Két pár egyforma arany fülbevaló volt a leletben, melynek mindegyike három tagból áll, két egymásba kapcsolt behajlított végű sodronyos pálczából és rajta csüngő keskeny kúpú harangocskából; a felső pálcza négyszög rekeszen megy keresztül, melyből a kő kihullott, az alsó pálcza amethyst kövön (?) megy keresztül; a harangocska alsó széle rovátkolt és fölületét ferdén vonuló párhuzamos vánkostagok diszitik.

5. Arany karika, ferde sodrással, végei kampósan egymásba nyúlnak; hengerded csüngő két füllel lóg rajta, a hengeren három gyürűtag. A henger két végét sima lemezkék zárják.

6. Arany karperecz, ferde sodrású huzalból.

7. és 8. Két arany fülbevaló, a sima nyiltvégű karikából három helyen hajlított végű apró pálcza áll ki, melyen valószinűleg gyöngy volt. A karika aljáról csipkés szélű virágkehelybe foglalt gömbölyded carneol-kő csüng le, a kehely tövén gömböcsös gyürü; a kövön s a kelyhen hajlított végű peczeg megyen keresztül, mely átfogja a karikát is és hajlított végű peczket bocsát befelé, melyen valószinűleg szinte gyöngy volt.

9—11. A leletben volt 11 db ilyen préselt aranylemezű disztag, nyilván a szíj diszítésére szolgáltak.

12—13. A leletben volt hat ilyen préselt aranylemezű disztag ép állapotban és néhány roncsolt példány; nyilván szíjra vagy ruhára voltak erősítve.

14. Szíj végére való aranyhüvely, fölületén préselt diszités, nyilt végén szögecs.

15. Aranyozott ezüstrozetta, közepe rovátkolt sodronynyal keritett gömbszelvény, hat sziromidomú nyújtványán rovátkolt sodronyú körben egy egy szögecs volt, melylyel reá volt erősíthető. Három hasonló, de egyszerűbb rozettán (19—21.) az egyik szirom helyett sarló idomra görbülő hegyes lemez indúl ki, rajta megerősítésére szolgáló szögecs.

16—17. Öt ilyen préselt aranylemezű dísztag volt a leletben.

18. Két szíjvég két lemezből, felületét belépréselt szíjfonadékú ornament diszíti.

22. Apró aranycsat, alighanem a czipő szíjáról.

23. Határozatlan részlet, lemezke két kerek lyukkal, a lyukak körül rovátkolt sodronykeret.

24. Apró hüvelypánt aranyból, fölületét két keresztbe rakott vonalmélyedés diszíti.

25—27. Öt ily préselt aranylemezű pityke volt a leletben.

LVII. Pusztatóti sírlelet (Fejérm.). N. M. Arch. Értesítő 1889. IX. k.

1. Aranylemez, szíj végéről, présölt diszítésekkel ; szegélye gyöngyözött, azon belül sima keret, ponczokkal bevert mélyedésekkel ; a középső mezőben növényféle domborodik ki mélyített mezőből ; egészben volt a leletben 4 db.

2. Kettős osztályú aranylemez, kapocskák (?) présölt díszítésekkel ; mindkét osztályának diszítése összevág az előbbi lemezével.

3. Hasonló lemez csak nagyobb és a középső mezőben a növényidom a hosszabb mezőnek megfelelőleg hosszabbra nyúlik ; volt a leletben 6 db.

5. és 6. Fülönfüggőkről való csüngők, füllel ellátott tölesérded arany rekeszben amethystkő ; a rekesz fölülete harántosan hornyolt felső és alsó szélén rovátkos sodronyszegély.

7. Sodrott aranykarika, nyílt végű.

8. és 9. Fülönfüggőkből való részletek : kerek aranyrekesz, melyből hiányzik a kő ; egyiknél keresztül megyen a rekeszen füles végű sodrony, melyről hegyes sodronyszál csüng le.

10. és 11. Arany fülönfüggők, a nyílt végű sima karika alján karikával rajta mozgó föl és lefelé nyúló peczeg, a belső peczegről hiányzik a gyöngy, az alsó peczeg végén tölcsérded rekesz, melyből szintén hiányzik a kő vagy a gyöngy, a rekesz felső szélén gömböcssor.

12. és 13. Aranypántok, melyek egymásra illenek ; alighanem tarsoly nyilását szegélyezték.

14—16. Tojásdad aranylemez, ferdén lehajló karimával, 14. fölülről, 15. oldalt, 16. alulról ; egyik hajlása táján a lemez át van lyukasztva nyilván azért, hogy a kard markolata végére lehessen szögecselni.

LVIII. Fülönfüggők. Aranyból, a N. Múzeumban ; az ország különböző vidékeiről.

1. A sima karikán hengerded csüngő, mely alul gömbölyded;

legerősebb kihajlásán, ennek szélén, a henger más helyén s a karikával érintkező részén, sorba és háromszögbe helyezett apró gömböcsök.

2. A karika egyik vége gömbön megy keresztül ; a gömb fölületének közepén körök s a köröket összekötő egyenesekből álló gyöngyözött vonal sor, mellette párhuzamos egyeneseket képző gyöngyözött sodrony, a gömb két felének fönmaradó fölületén behajlott végü félköröket képező hasonlókép rovátkolt sodronyok s a gömbtől kétfelől a karika végéig s ugyancsak az ellentett oldalán három gyöngyözött párhuzamos sodrony, s a hol ezeknek vége, gyöngyözött gyürü fogja körül a karikát.

3. A karika alján apró üres gömbök, a hol ezek a karikát érintik, háromszögbe helyezett szemcsék ; a gömbös alján szemcsés gyürü és alatta nagyobb üres gömb.

4. Hasonló idom, de a gömbök nagyobbak ; a karika hengerded tag által függ össze a gömbökkel, a hol a karikát érinti szemcsék borítják a karikát, a gömbök találkozásán szemcsés sorok s a nagy gömbök négyszögbe rakott szemcsecsoportok alján rekeszben kő vagy gyöngy volt, e rekeszt is szemcsék szegélyzik.

5. A karikából három horgos végü peczeg áll ki, mindegyiken gyöngy lehetett, mely elveszett ; alján befelé áll horgos peczeg, melyről szintén elveszett a gyöngy, a peczeg gyürüvel átfogja a karikát s alul gömböcsös körből lefelé nyúló csipkés szélü virágkehelyben gömbölyded carneol (?) kő ül, melyen horog formában átnyulik a peczeg.

6. Hasonlít a 4. számúhoz, csak annyival ékesebb, hogy a kisebb gömbök mindegyikét s a nagyobbik gömböt négy rekeszes kő ékíti, mindegyik rekesz körül szemcsés szegély s a szegélyből négy helyen kinyuló szemcsés háromszög ; a szemcsés vonal szegélyzi a nagy gömb három mezejét.

7. A karika öt gömböcsesel négyoldalú gúla sima lapja közepéhez van forrasztva, a lap minden sarkában apró gömböcs gúla s a lappal ellentett sarkról három kicsi és a végén egy nagyobb üres gömb csüng, a három oldal mindegyikén hármas gömböcs sorral körülvett háromszög rekeszben kő volt, mely elveszett.

8. Idomra teljesen összevág az előbbivel, csakhogy nagyobb, a felső lapot hornyolt hengertag köti a karikához, a hol a henger a karikát éri szemcsék vannak, és szemcsés sor fogja körül az alját ; a lemez három szélén hengerded tagból emelkednek az üres gömbök (kettő elveszett) s a lemez alatt a vízszintes éleken úgy mint a gula ferdén lefutó éleken üres gömböcsök sorakoz-

nak, a csúcsán három nagyobb s a legvégén a legnagyobb gömb, e négy gömb érintkező helyén mindenütt gyöngyözött vonal ; a güla mindegyik oldalán háromszögü keret, a keret közepén nagyobb s körülötte három kisebb körded rekesz, melynek széle gyöngyszegélyü. A rekeszekből a kövek kihullottak.

6. Idomra és nagyságra a 7. számút megközelíti, csakhogy a güla három lefutó lapját a gömböcsök teljesen borítják ; s a csúcsán lévő gömböket szemcsés szegély fogja körül.

LIX. Aranyékszerek. N. M. Magyarország.

1. Levélidomú lemez, laposan kidomborodó keretekkel, szívidomból kétfelé inda vonul a széle felé, közepett a szívből kiinduló hullámzó száron két körkeret s egy körszelvény, és szintén a szívből ketfelé hajló szár s a végén egy-egy körkeret ; minden térben lapos gránát.

2. Fülönfüggő, a karika alsó végén hurokban, melybe másik csúcsos vége belé hajlik, a hurok alatt két szemcsécs gyürü s a gyürük között a hurok egyik szála a karikára van tekerve ; a karika alján kartag, melynek szélét kívül és belül gyöngysor szegélyzi, belső széléből négy egymással párosan ellentett helyen gyöngyös háromszögök nyulnak befelé és a közepén elhelyezett szemcsés virágot érintenek ; a kör külsején a háromszögeknek megfelelő gömböcsös háromszögök.

3. Keretes lemezkorong, a keret külsejéből kiálló hurkok; a keretben közepett körrekesz, a kő kihullott belőle, innen fölváltva 4 levélidomú lemez és gyöngyszegélyü tojásdad rekesz indul a körlemez rekesze felé, a kövek ez utóbbiakból kihullottak. A rekesz alján fül, melyen tojásdad idomú csüngő, s rajta hármas gyöngysorban sima keretü gránát.

4. Füles korong kettős gyöngyszegélylyel, benne négy körszelvényü gyöngyözött sodrony, hátával a központ felé, végei gömböcsök körül hajlanak.

5. Tőr hüvelyéről való harántos pánt, külső oldala nyelvidomú, gyöngyözött széllel, közepett végig vonuló gyöngyözött egyenessel, melytől jobbra-balra széle felé hajló sima czikkelyek hornyolatokkal váltakoznak, a sima sávokon pontdiszek, keskeny egyenes szélén gyürüs fül és ellentett szélesb lemezének külsején is két fül ; 5 *b)* oldalnézet.

6. Korong, közepett rekesz, melyből a kő kihullott, a rekeszt gyöngyözött sodrony szegélyzi s evvel párhuzamosan más két nagyobb kör vonul, közben gyöngyszemecsekből képezett apró körök.

6. Fülönfüggő, nyilt végei közül a felső hegyes, az alsó gömböcsben végződik, alul gyürüs fül, melybe karika van hajlitva, erre van a csüngő tag forrasztva, mely félkorong idomú rekeszből áll, a rekeszben gránátlap és belé rakott párhuzamos körrekesz, mindannyi gránátlappal kitöltve; a félkorong legerősebb kihajlásán és alsó egyenes szélének végein körrekesz, bennök gránátok voltak, az alsó körrekeszekből karikán lecsüngő két tojásdad rekesz, melyből a kövek kihullottak, a sodrony a rekeszen végig megyen, csúcsos kupot képző hüvelyen is átmegy horgos végéről hiányzik a gyöngy.

8. Korong, közepett körrekeszszel, körülötte négyszög s azontul félkörrekeszekkel, mindannyiban gránátos lapok, a korong szélén gyöngyszegély, alul sodronyos fül, melyen fülön lóggó két körrekesz, lejebb rhombus-rekesz s legvégén szögbe helyezett három körrekesz, mindannyiból a gránátlap kihullott.

9. Fülönfüggő, három egymásba kapcsolt sodronypálczán lóg legfölül négyszögü rekesz, a kő kihullott belőle, a másodikon hatoldalú gyöngy és a legalsón kúpidomú hüvely, melyben gyöngy volt, csúcsa táján és alsó szélén gyöngyözött sor, felületének közbeeső részén fekmentes dudorok.

LX. Fülönfüggők. N. M. Aranyból.

1. A nyilt karika egyik vége három sodrású peczket képez.

2. A karika aljáról gömböcsök közé helyezett gyöngy csüng le.

3. A karika alján három kisebb és egy nagyobb gömböcs.

4. A sima sodrony egyik vége kettős hurkot és egy körhajlást képez.

5. A sima sodrony alján két gömböcs és két gyöngy következik sorjában egymás alatt.

6. U. n. halánték gyürü, egyik vége szélesbülő szalagformát ölt és két körhajlást képez.

7. A sima karika alján kis gömböcs és nagyobb üres gömb.

8. A karika egyik ága keresztül megyen egy kettős osztályú gyöngyön, mindegyik osztályán körbe hajló sodronyokból körülfutó sor, a körből a sodrony vége kihajlik; a karikának a nyilással ellentett oldalán négyszeres sodronygyürü.

9. A sima sodronyu karikán öt üres gömb, a hol a legfelső gömb a sodronyt éri és széleiken gömböcsök.

10. A karika egyik végén tompa hegyü síma keretü koczka; egyik-másik keretben a gránátlap megvan még.

11. Sodrott karika, alsó végén s a karika ellentett oldalán gömböcsös gyürü, fölül-alul apróbb gömböcsszegélylyel, alsó hajlásán a karikába nyuló gyöngy, melyen peczeg megy keresztül s mely-

nek tövét gömböcsös gyürű fogja körül, a peczeg lefelé nyuló részén két gömböcsös gyürű s azontúl fölül-alul szemcsés karikával szegélyzett gyöngy.

12. Sima karika, alsó vége hurokban nyulik fölfelé, a hurok egyik ága a karika vége körül tekerődik s a tekercs végén s a hurok közelében rovátkos apró gyürű; a karika aljából négy küllős kerék idomú négyes rekesz, a rekeszekből a kövek kihullottak.

LXI. Bronzékszerek. N. M. Az ország különböző vidékeiről.

1. Csat, domború levéldíszszel a lemezén.

2. Csat, hosszukás csúcsba futó lemezén gyöngydíszes keretben domború levéldísz.

3. Csat karikája és tövise; sajátszerű a gyürű külső hajlásán egy szabálytalan négyszögű hasadék s attól jobbra-balra kettős gyürűtag.

4. Arany csat, lemezén négy négyszögű rekeszben lapos gránátok.

5. Csat gyürűje és tövise, a tövis három helyen harántos lécztagokkal és közben hornyolatokkal tagolt, a széles és két körhajlásból álló karika fölületét harántosan fekvő domborulatok ékitik, melyeknek szélei kihajlók.

6. Csat, a karika végei körded hajlással befelé nyúlnak.

7. Áttört művű korong, két sima szegély között gyöngysor, közepett tompa hegyű s kidomborodó négyszögű keretben lyuk, a keret minden sarkából a körfelé nyuló állatfej.

8. Csat, karikájának két vége körhajlásban befelé fordulva összefügg a külső körrel, a szíj beléerősítése négyszögű kereten történt.

9. Csat, a tövisen négyszögű kihajlás, melyet keresztbe fektetett átló diszít, a szíjravaló lemez háromszögű keskeny végén körbe hajlik és négyszög peczeggel végződik.

10. Áttört művű korong, párhuzamos sima lécztagok közt gömböcssor, a mező közepén sima szegélyű lyuk, a szegélyből egy ugyanazon irányban hajló hat görbecsörű madárfej.

11. Csat, lemezén négyszögű keretben átlyukasztott mélyebb középtér, ezentúl keskenyebb lemez, rajta köridomú keret, az alap átlyukasztva.

12. Áttört művű korong, sima kettős szegélyben gyöngysor, közepett lyuk, körülötte négy keresztben álló s csőrével egymást érintő griff fej.

LXII. Csatok. N. M. Az ország különböző vidékeiről.

1. Aranyozott bronzból, gyürűje tojásdad, keskenyebb belső és szélesebb külső lappal, a tüske töve felé két stilizált állatfőben

végződik, azontúl középső szárból kétfelé hajló indák sora ékíti, melyek körded mélyedésekből kidomborodnak, a mező szélén szemcsés szegély, a gyürű belső szélén niellóval megtöltött diszítmény. A tüske lapos hátán ékítmény van egymásba font négyszögekből, két ferde oldalát szintén domborulatok ékítik és töve madárfejbe végződik, melynek két szemét rekeszbe foglalt gránát képezte. Az ötszögű lemezt sima szegélyű, alsó csúcsán harántos pánt metszi el, Y idomra helyezett három négyszögű keretben foglalt gránátlap, azontúl holdidomú keretben lapos gránát, azontúl hegyes csúcs, a holdidom két végéből görbe csörű madáridom hajlik az Y felé, csőre végén és szeme helyén kerek rekeszű gránát; az ötszög két hosszoldalán öt-öt ily görbe csörű állatfej sorakozik, fölületük hornyolt, szemük helyén kerek rekeszben gránátlap, ugyanilyen van az ötszögnek csatfelőli két sarkán s ellentett két sarkán, a lemez közepén négyszög keretben kerek, négy és ötszögű rekeszes osztályok gránátos lapokkal, a mezőben még négy kerek, két félkörű és egy rhombikus keretű gránát volt; a fönmaradó téren éles metszésű, háttal egymásba font tekercskörök domborodnak ki.

2. Csat tövise, oldalt tekintve, egyik végén lehajló emlős állat feje, másik végén görbe csőrű madárfő, mindegyiknek szemét körkeretű gránát ékíti, az előbbinek száján, utóbbinak nyakán hornyolatok; oldala kanalas szegélyű és párhuzamosan rakott S idomú kidomborodó vonalak.

3. Csat tövise; egyenes része, mely a lemezre nyúlt, lefelé tekintő görbe csörű állatfőben végződik, a csőr tövében s a madár nyakán gyöngyözött gyürű; a nyak tövén a tövis hármas lapjából három sima léczszegély domborodik, fölületét körökből alakított sor diszíti, hasonló lécz valamivel odább félkörökkel van diszítve, a kettő közötti mezőn négy csigahajlású dísz, a második lécztől a hajlás kezdetéig terjedő téren érthetetlen domború díszek, melyek talán emberi kart vagy hasonlót jeleznek, a hajlás tövén félkörökkel diszített lécz s a hajlás sima lécz szegélyén egymással összekapcsolt körök, a mélyített mezőből egymáshoz csatolt csigavonalak domborodnak ki hegyes éllel.

4. Aranycsat, kerek lemezén 12 rekeszben gránátlemez.

5. Aranyozott bronz, tojásdad sima karikával; lemezén sima keretben mélyített alapból négyszögökből alakított keret, közepett értelmetlen domborulatok.

6. Aranycsat, a tüske tövén lévő paizsocskán, karikáján és lemezén szalagfonadékos díszek; a két lemezbeli szalag vége állatfőt példáz, szemük helyén s a lemez végső hegyén körkeretben gránátos lap.

LXIII. Fibulák. N. M. magyarországi lelhelyekről; aranyozott bronzból. Mind a háromnál a fej majdnem félkorong idomú, kiálló gombokkal, a nyak ívhajlású s a test megközelíti a négy vagy ötszögöt.

1. A fejből hét gomb állott ki, melyből négy elveszett; rajzunk kipontozva adja a hiányzó gombokat; a gombok fölül gömbszelvény idomában végződnek, közepett fölül-alul lapított gömbidomot öltenek, melyet fölül-alul lécz szegélyez s a lécz mellett hornyolat különíti el a talpától és felső tagjától. A fejet két sima léczben zigzeg-vonal szegélyzi, ezenfelül az egész mezőt sima lécz kereteli be és ebben mélyített alapról egymáshoz csatlakozó csigák sora domborodik ki. A nyakon fölül sima kihajlás és mindkét végén két-két harántos hornyolat, középső gerinczén sorban három rekeszben foglalt gránátlap, mindkét oldalán egymás mellett három egymásba rakott éllel kidomborodó körszelvény. A rhombikus lemez belső sarkát a nyak metszi el, másik sarkán rekeszbe foglalt gránát és azontúl négyszögű kihajlással végződik; két sima lécz között zigzeg-szegély s ezen belül hornyolat fogja körül a mezőt, melynek közepén körrekeszbe foglalt három rekeszben ugyanannyi gránátlap, a körtől a fibula tengelyében két kidomborodó háromszög, egyikben kisebb háromszög, másikon végig vonuló egyenes, a többi téren egymáshoz csatlakozott kidomborodó csigák sora. A rhombus elején, végén egy-egy görbe csőrű madárfő áll ki, szemét körrekeszbe foglalt gránátlap képezi, a nyak közelében lévő madárcsőrök külső széle hornyolt, az ellentett végűek csőrén zigzeg dísz; a rhombus tompa hegyein körkeretes gránátlap; a hegyes végéből kiálló négyszög fölülete két osztályú, mindegyik osztályt sima keret szegélyzi s a mezőkben párhuzamos körszelvények domborodnak.

2. A félkorong széléből kiálló gombok tövén kettős hornyolat. A fejlemez közepén gránát, körülötte pontozott keret, ezentúl ∿ ékből képezett sor és rovátkos vonal, az ívhajlású nyak mindkét végén két-két rovátkos sodrony vonul körül, a nyak két mélyített mezőre oszlik, a mélyedésekben pikkelyszerű dísz, a két egymáshoz érő szegélyző léczen négyszögű keretben gránátlap. A fibula egész fölületét zigzeg-dísz szegélyzi; lába oldalai befelé hajlók, tövén, legerősebb kihajlásán körkeret, melyben gránátlap volt, vége állatfőt képez, annak tövén két négyszögű rekeszben gránát, ezekhez s a fibula hosszoldalához kétfelől görbe csőrű madár tapad, szemüket körkörös gránát képezte, tojásdad testükön szintén keretbe foglalt gránát volt. A mező közepén rhombus, körülötte ∿ for-

mákból álló sor, ezután rovátkolt rhombus, ezenkívül ismét ⌒-ekből álló sor és ismét rovátkolt szegély, mely követi a külső szegély vonalát.

3—4. Csonka darabok, melyek talán összetartoznak. A fej lemeze körszelvény idomú, nyolcz kúpidomú gomb áll ki belőle, melyeket a fej szélével párhuzamosan futó lécz metsz át, úgy hogy a kúpok tövén egy gyürű, egy hornyolat s egy fél gyürű kívül áll, egy fél gyürű, egy hornyolat s ismét fél gyürű belül marad. A lécz fölületén s a fejlemez szélén valamint a nyak hosszában három párhuzamos léczen zigzeg-dísz, mely mélyített háromszögecskékből van alakítva. A fejlemez mezejének középterén szabálytalanúl összekúszált domború vonalak; a nyakon egymás mellé helyezett Z idomok: a láb mezején ismét leirhatlan domborulatok.

5. A láb végén állatfej felső oldala.

Ide csatoljuk három rokon izlésű fibula ábráját és leirását:

1. Félkorongú fejjel, aranyozott bronzból; a fejből három gomb áll ki, szélét zigzeg-dísz szegélyzi és ezen belül sima kettős keretben egymásba kapcsolt dűlt ⌒ idomú tagokból alakított domború vonaldíszek tölti be a mezőt. Lapos ívhajlású nyakán három re-

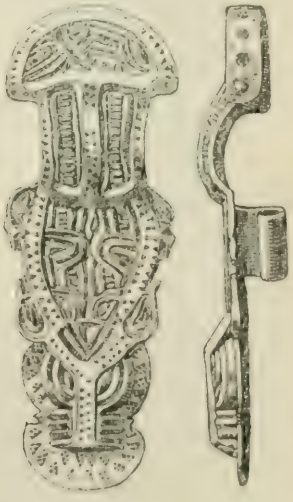

1. 2a. 2b.

keszbe foglalt négyszög gránát vonul végig, jobbra-balra egymásba zárt félkörívű domborulatok ékítik oldalait. Rhombus idomú lábán zigzag-díszes szegély vonul végig, közepén kisebb rhombus, ennek közepén háromosztályú körded rekeszben gránátlapok ; a két rhombus keret közt elterülő mezőben kettős sima keretben domború tekercsvonalak sorakoznak ; a lemez hegyes vége lapul és szélesbül és állatfejformát ölt, melyen a szájrész, az orr iránya s a két szem tagozása stilizált formában fölülről tekintve jelenkezik. Az állatfő tövén s a nyak tövén kétfelől görbe csőrű madárfej áll ki, szeme helyén körded rekeszben gránátlap, ugyanily körlapu rekeszes gránát a rhombus tompa sarkain áll ki. Lelhelye Magyarország. N. M.

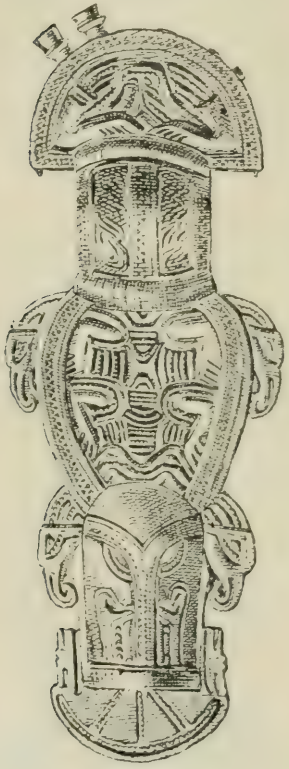

3.

2. *a)* Aranyozott ezüstből ; a félkorong szélén hét gomb helye látszik, magok a gombok letörtek. A fej lemezét, úgy mint a hajlított széles nyakat s láblemez szélét, sima keret szegélyzi, melyet bevert háromszögű ponczmélyedések ékítenek, ugyanily szalag vonul végig a nyak közepén és indul ki a láblemez hegyéből az állatfő idomú toldaléka közepén ; az állatfej félkorong idomú karimával végződik, melyen szintén ponczolt mélyedések. A fejlemez s a láblemez fölületét egyenesek és görbék diszítik, melyek a mélyített mezőből élben domborodnak ki. A nyak két oldalán harántosan párhuzamos hornyolatok vonulnak végig. A nyak s az állatfej tövén a láblemezből fölismerhetlen idomok nyúlnak ki, melyek e helyeken máskor alkalmazott madárfőket utánozzák.

2. *b)* A fibula oldalnézetben ; meglátszik a fejlemezt szegélyző széles pánt s a tű tartására szolgáló hüvely. A fibula lelő helye Regöly vidéke. Tolna m. N. M.

3. Aranyozott bronzból ; a félkorongú fejből kiálló gombok száma 13 lehetett, melyekből csak kettő maradt meg. A fejlemezt pon-

czolt háromszögökkel díszített sima keret szegélyzi ; ily sávok vonulnak a nyak két szélén s a háta közepén s ilyen szegélyzi a láblemez két szélét ; a láblemez végén állatfej, ezen is ily sáv vonul kétfelől az orron egyesülve a szája széléig, szája félkörhajlásban kiszélesbül s e lemez szélét valamint a széle felé sugárszerűen három ily sáv ékíti. A fejlemezen s a testlemezen alig érthető domborulatok, melyek közül csak állati lábszárak és körmök ismétlő motivumai ismerhetők föl ; a nyak két mezejében szijfonadékos díszek ; a láblemez széléből a nyak s az állatfő tövén orrmányos állatfők állanak ki. Lelhelye Magyarország. Bécsi cs. és k. muzeum.

LXIV. Szíjvégek az ország különféle részeiből a N. Muzeumban.

1. Nyelvforma, bronzból, áttört mű; egyenes végén a szíj befogadására két egymásfelé tekintő állatfej szolgált, egyik letört; az egész lemezt hosszukás gyöngyökre tagozott keret szegélyzi és épily idomú harántos vonal egy kicsi, s egy hosszú mezőre osztja a lemezt; ez utóbbiban madárfők, madárszárnyak és levelek érthetetlen tömkelege.

2. Szíjdísz, áttört mű, négyszög keretben balra futó négylábú állat (kutya?); a keret egyik keskenyebb oldalából karikás fül nyúlik ki, másik végén háromtagú karima.

3. Nyelvidomú áttört mű bronzból, a szíj befogadására két átlyukasztott peczeg; egyenes végén mélyebben fekvő négyszögmezőből harántosan futó domború indás levél; ezentúl hosszában futó gazdag folyondár, három indás levélből, felülete széles és lapos.

4. Aranyból nyelvidomú, csekély kidomborodású szalagfonadék, állatfejű és kigyófarkú végekkel, az alap fölületét apró párhuzamos vonalkák, szögbe helyezett vonalak és fogsorok ékítik.

5. Bronzból, kétsorba összekapcsolt s áttört gyűrűkből áll, a szíj befogadására négyszöghüvelyen és két kidombordó gyűrűdísz.

6. Bronzból, áttört mű, átlyukasztott sima végén két átlyukasztott peczeg; keskeny keretben indás folyondár három főhajlással, minden hajlásban két toboz-féle gyümölcscsel végződő szár.

7. Bronzból, áttört mű, hüvelyén négyszög mezőben harántosan futó négylábú domborodik ki; ezentúl keskeny keretben három körhajlású indás folyondár, mindegyik körben kétszirmú virág, melynek közepéből három gömböcscsel végződő pistillus emelkedik ki, a körön kívül levélhajtások.

8. Bronzból, áttört mű, egyenes végén két-két háromgömböcsű peczek-lyukkal a szíj befogadására; hosszúkás gyöngyökre tagolt

keret szegélyzi a lemezt, hasonló gyöngysor harántosan határolja a hüvely sima fölületét; ezen belül csipkézett szélű téren három levelű tagok sorjában úgy következnek hosszában egymás mellett, hogy mindig egy-egy gyürű áll a középső levél tövén és a középső levél két szomszédos virágnál közös. A lemez félkörű végén egy kör és háromlevelű virág kezdi a sort.

LXV. Szíjvégek. Bronzból, domborműves diszítményekkel N. M.

1. Áttört művü munka: a szíj befogadására szolgáló hüvely külön tagozott, sima keretben kidomborodik rajta két csillagos virág. A nagyobb mezőben áttört művü füzér bőségszarv félékből, melyekből indás levélcsomók hajolnak ki, a levelek végeik felé körbe hajlók és szélesbülnek.

2. Aranyozás nyomaival. Az itt ábrázolt oldalon a főtéren dombormű, mely három állat küzdelmét tünteti föl zavarosan, a hüvelyrészen harántosan álló állat domborodik ki. A tulsó oldalon a hüvelyen harántosan álló griff és a főmezőben szívidomú vonalas tagok, két-két befelé s kifelé hajló körtekercscsel.

3. *a)* A hüvelyen harántosan elhelyezett állat, a főtéren három állat zavaros küzdelme: két griff leteper egy szarvast (?) 3. *b)* a hüvelyen S forma idom, mindegyik végén lándsás levéllel; a főtéren levélfüzér, a levelek szélesek és körbehajlók.

4. Áttört mű, egymásra fektetett két lemezből áll; szíjra való végén két kiálló peczeg; gyöngyszegély fogja körül a főmezőt s külön a hüvely táját; a főtéren a külső szegélyben belől levélszegély csatlakozik; a középtér motivuma harántosan álló két levél, mely közös pontból nyúl a két keret felé és párhuzamos sorban hol egymásfelé hajolva, hol egymástól elfordulva ismétlődik; a hossztengely irányában álló levelek kötik össze közepett a harántosan álló levélpárokat.

LXVI. Boldogi lelet (Hevesm.). Kereskedő útján került 1893-ban a N. Muzeumba. Hat bronz szíjvég részlete, öt dísztag övről, mind a tizenegy bronzból; egy kis ezüst karika s egy pántos karika. Arch. Értesítő 1893. XIII. 180.

1. Csonka szíjvég, melléje csatoltuk körvonalakban kiegészített rajzát. Egy jelenet áttört domborműves előállításban kétszer ismétlődik egymás fölött: oroszlán és skytha ember között dulakodás folyik, az állat rajta áll az emberen, kinek feje feléje fordul; a felső jelenetben az ember állva hajlik, az alsóban térdepel. Az állat teste oldalt, nyaka és feje szemközt áll; sörényét három sorban elhelyezett dudor jelzi. Az ember hosszú hajú, testét övvel körülszorított zubbony födi, lábain nadrág, lábán czipő.

2—5. Csatrészek; szétterjesztett szárnyú madár domború és áttört művű alakja.

6—7. Szívidomú dísztagok áttört és dombormüves díszítéssel; az oldalnézetek mutatják a még megmaradt aklát, mely a szíjra való erősítésre szolgált.

8. Apró szíjvég, eredeti idomából ki van vetköztetve. Áttört dombormű formájában Skytha alakja áll a keretben, és a szíjra való erősítésre szolgáló peczeg madárfőt példáz.

9. Nagysurányi szíjvég (Nyitram.). Kereskedő útján szerezte a N. Muzeum. Der Goldfund von Nagy-Szent-Miklós 1885. 100. l. Áttört dombormű gyanánt ékíti a gyöngyszemkeretbe foglalt tért ugyanaz a kettős jelenet, melyet a boldogi szíjvégen csonkán látunk. A szíjvég egyenes zárásán négyszögű sima mezőt fogial körül a gyöngykeret s ugyanoly keret szegélyzi az aklatartó két peczket, mely a keretből a szíjra nyúlt.

LXVII. Szilágy-nagyfalusi sírlelet. 1878-ban Mattyasovszky Jakab a szilágy-nagyfalusi határ rakott 10 halma közül a 12. számú legkisebb halmot fölásatta. A halom magassága 2°, átmérője 6° volt. A talaj színétől másfél lábnyira homokos kőtábla mutatkozott, alatta fától és csontoktól származó hamu-rétegben három-négy urnára akadt, az edényekben hamu, félig elszenesedett emberi és állati (?) csontok, az edényeken kivül tányérforma edények, vaspléhvel bevont veder maradványai vasfogantyúval, bronzcsat s érmek feküdtek. Arch. Ért. 1881. I. 156.

1. Bronzcsat töredéke, megvan a lemez elgörbített állapotban s a csukló; sima szegélyét bevert köröcskék ékítik, hasonló köröcskék lepik el egész fölületét; a mélyített mezőből két S féle diszítmény domborodik ki, melynek végei ötkarélyú levéllé szélesbülnek; három helyen szögecs fejét látjuk.

2. Vasfogantyú, félkörhajlású pálcza, melynek végei kampósan görbítvék és füles pálczatagban jártak, mely mindkétfelől a bödöny oldalához volt erősítve; a fogantyú három darabra tört.

LXVIII. Szilágy-nagyfalusi sírlelet. A szilágy-nagyfalusi halmok közül 1880-ban ötöt ásattak föl szakértők. A legnagyobb halom 6·10 meter magas; éjszak-déli átmérője 37·10 m., kelet-nyugoti átmérője 35·88 m. volt Egy lábnyira a talaj színétől fekete foltok, szénmaradványok, hamu, félig égetett csontok s korhadt farészletek mutatkoztak. A famaradványok derékszögben rakott két-két gerendából származtak. Az ide zárt vázlatban *a)* a fehér tér az árkokat, a vonalzott részek a földet, a négyszög a gerendák irányát mutatják. A négyszögben csillagok jelzik a sírfészkeket,

melyek a reájuk nehezedő föld nyomása alatt töredékekké váltak és melyek annyira egymásra szorultak, hogy egy ép edényt sem

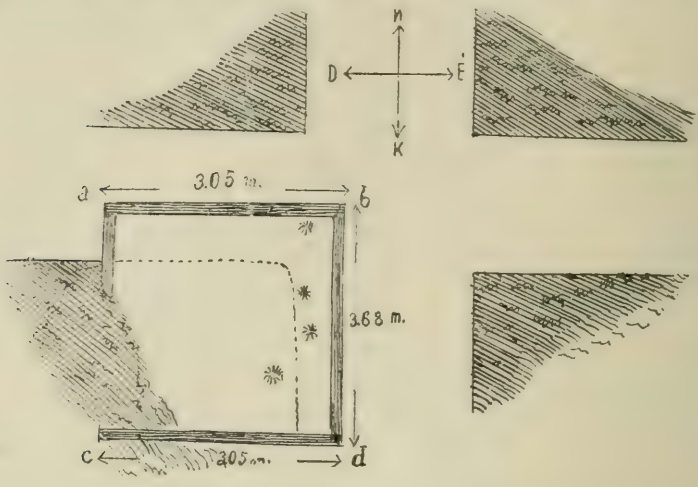

a)

lehetett helyreállítani. Nagyjában 20—22 edény lehetett e helyeken együtt. Voltak bennük apró csonttöredékek, korhadt famaradványok, hamú s legalúl vasrészletek, oly pléhdarabok, a minők a Mattyasovszky-féle halomban is előkerültek. Cserepek a többi halmokból is előkerültek, valamennyi durva, néha félig, néha egészen, de soha nincs egyenletesen égetve; idomuk után azt lehet hinni, hogy korongon készültek, fölületük legtöbbször érdes és csak ritkán czirádás. Mintául szolgálhat a táblán ábrázolt két példa.

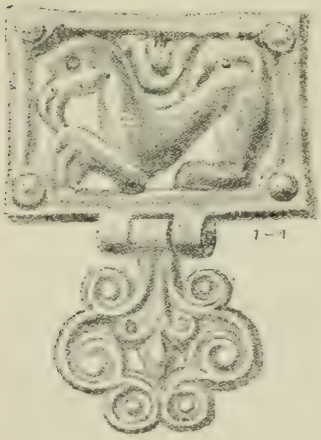

b)

1. Edénytöredék a nagy halomból vizszintesen futó három vonalsor, közben hullámos vonalsorok.

2. Edénytöredék, vízszintesen futó vonalsor, fölötte s alatta csúcsba futó hullámokat képező vonalsorok. Arch. Ért. 1881. 1. 157—159. A Römer-féle halomban bronzcsatot találtak, melynek

rajzát ide mellékeljük. *b)* Szíjra való lemeze áttört művű négyszögű lemez, melynek sima keretében balra guggoló griffet látunk; szárnya a nyak és törzs behajlásában alig fölismerhető különvált diszítmény gyanánt jelentkezik. A négy sarokban megmaradt a négy szögecs. A csuklóban járó kisebb tag szintén áttört mű, melynek mustrája kétfelé körben, csigában s ismét körben hajló indát mutat, a kör közepén mindig pont domborodik ki. A két inda között virágféle dísz van, melynek szára kétfelé körben hajlik, ezek közt pedig négyszögű levél ül. Arch. Ért. 1881. 1. 172. A nagyfalusi halmok közül 1879-ben Torma Károly ásatott föl egyet; ásatásáról a daciai limesről írt értekezésében ad jelentést; leleteit a kolozsvári muzeumnak adta át.

LXIX. Szegedöthalmi sírleletek. Szeged újraépítésénél a szükséges földtömeg nagy részét a szegedi határban emelkedő u. n. Öthalom tájékáról vitték. Ez alkalommal a munkások több sírra akadtak, melynek leletei a szegedi muzeumba jutottak. Arch. Ért. 1881. 1. 152—153. l. Bronzékítmények.

1. Félkör idomú lemez, a kipontozott vonalak a hiányzó rész valószínű képét adják; trébelt munkában kidomborított kettős gyöngyszegélyű kerettel körülvett téren jobbra álló sas csőrét fölfordított hal testébe vágja. A keret sarkában kör és benne stilizált arcz, mellett és fölötte kettős szegélyű heraldikus paizsokhoz hasonló mustra ismétlődik. A félkorong egyenes alsó széle sima átlyukasztott léczczel végződik, mely a lemez erősítésére szolgált.

2. Apró szíjdísz, szívidomú gyöngyözött kerettel, a keretben kidomborodó inda, mely kétfelé nyúlik és több ágat bocsájt.

3. Apró szívidomú dísz, közepett két áttöréssel, mindegyik sarkán gömböcsöktől szegélyzett apró lyuk, mely megerősítésére szolgál.

4. Kapocs, egyenes szélén két füllel; sima szegélyű mezőben sima levelek laposan domborodnak ki.

5. Szíjvég (?) a szíjra való hüvely sima, benne két átjáró szögecs; végén három szögbe helyezett gömböcs.

6. Csat, egyszerű sima lemezén semmi diszítés.

LXX. Szegedöthalmi sírleletek. Bronztárgyak. Arch. Ért. 1881. 1. 152—153.

7. Áttört művű dísztag, két egymásra hajló félkörből, fölületén sorjában, legerősebb kihajlásán háromszögű apró mélyedések és két végén szögecsek voltak, csak kettő maradt meg.

8. Csat, lemeze hiányzik.

9. Tőr (?) hüvelyének pántja sima lemezből, két szögecscsel.

10. Hüvelypánt, idomából ki van forgatva.

11. Csat karikája.

12. *a)* Szíjvég, két egymásra helyezett lemezből, a szíj befogadására szolgáló két háromszögű csücscsökkel mindkét lemezen, ezek felületét gömböcsök ékítik, egy szögecs még benne van; erős gömböcssor szegélyzi a lemez közepét, két helyütt áttörés s a kettő között hatszirmú virágdísz. 12. *b)*. Oldal nézet; a lemezen vonalas szíjfonadék.

13. Kapocs, két hüvelyes füllel; gyöngyözött keretben, szélesebb levélalapból kidomborodó virág, mellette három lyuk.

14. Lemeztöredék, pántrésze négy lyukkal a szélén leszögezésre.

16. Csat, tövise hiányzik, a karika csukló és lemez egy tagban öntve; vastag dudoros karimával, a csukló közelében harántosan fekvő hornyolatok, a lemez közepén áttörés, mellette kétfelől rovátkolt hengerded dudorodás.

17. Szíjvég, két egymásra fektetett lemezből; szíjra való két-két csücsökkel kidomborodó három gombos díszszel, ezek mögött közvetlenül egy harántosan futó gömböcssor; nagyobb gömböcssor szegélyzi az egész lemezt és harántos gömböcssor két mezőre osztja, a kisebbik négyszögü, közepett áttört, a lyuk szegélyét rovátkos gyürü és vonalas négyszög fogja körül. A hosszú mező a lemez végének megfelelőleg körded végű vonalas szegélyű, egymás mellett három lyuk, mindegyikét rovátkos gyürü fogja körül.

LXXI. Szegedöthalmi sirlelet. Arch. Ért. 1881. I. 155.

1. Bronzkarperecz, több élű sodronyból, tompa végekkel.

2. Bronzkarpereczk, keskeny lemezből.

3. Ujjgyürű, bronzsodronyból.

4. Karperecz, sima bronzszalagból, végei egymásrajárók, s mindegyik végén két szögecs.

5. Vas-zabla, két rúdból, mely közepett egymásba van kapcsolva, külső végükön két-két karikával, a külső karikáról kisebb karika lóg.

6. Csatrész, vasból.

7. Rozsdás vascsat töredéke.

8. Kengyelvas, a láb alá való rész lapos, füle keskeny négyszög lemezzé lapúl, mely keretes, s alúl harántos rés a szíj befogadására.

9. Késpenge.

11. Markolat, csonthengerből, melynek külsején harántosan körben futó hornyolatok.

LXXII. Szegedöthalmi sírlelet bronzból. N. M. Arch. Ért. 1880. XIV. 351—352.

1. Egyenes tag, közepett karimás körtaggal, közös tengelylyel, kétfelé nyuló egyforma ággal, fölületén tompa élű gerinczczel, gyöngyözött szegélyű.

2. Szíjvég, áttört mű; hüvelyét két egymás felé irányúlt állatfejű lemez képezi, azontúl nagyhajlású indasor, kifelé hajló kisebb és befelé hajló nagyobb tekercses mellékhajtásokkal.

3. Hasonló idomú és izlésű kisebb szíjvég.

4. Csat, befelé eső szélén csipkézett keretben ∽ forma inda, mely hegyes, körbe hajló levelekkel végződik, egy-egy külső levélhajtással.

5. Kapocs, áttört mű, a kisebb tag csipkés szélű, kettős áttörésű; nagyobb tagján gyöngyözött keretben hosszában három sorban, középső szárukon összefüggő kétfelé hajló levelek.

6. Pityke, majdnem $^3/_4$ korong, szélének három pontján körded kihajlásokkal a szögek erősítésére.

7. Csat négyszög kerete.

8. Patkóidomú szíjdísz, sima keretben fölületét domború indahajlások ékítik, szélének legerősebb kihajlásából peczeg áll ki, rajta szögecs, épúgy a patkó két végén is volt szög.

LXXIII. Szeged-sövényházai temető. Szeged újraépítésénél a sövényházai határban földmunkálatok alkalmával a munkások temetőre bukkantak, melyből bronzékszerek kerültek a szegedvárosi muzeumba. Arch. Ért. 1881. I. 151—152.

1. Szíjvég, keretében három levélből alakított dombormüves folyondár, végén rövid hüvelylyel a szíj befogadására.

2. Szíjra való dísz, a vele csuklóban járó apró tag letört. Keretes mezőben sima fölületű két hármas levél, a háttér érdes.

3. Apró szíjdísz, a vele csuklóban járó tag hiányzik. Keretes mezőben sima fölületű levelek, a háttér érdes.

4. Szíjvég kettős lemezből, végén két körded nyujtványnyal, melyekben még a szíj beleerősítésére szolgáló szögecsek vannak. Hosszoldalából két domború kötéltag főhajlásban közepett érinti egymást; végén két egymásba nyúló szabálytalan hajlású domború kötéltag.

5. Nagyobb szíjvég, két egymásra fektetett lemezből; a szíj befogadására két csigahajlású peczek áll ki a végéből; ezek mellett közvetlenül sima négyszög keretben egymáshoz toldott sima levelek, a háttér érdes; ezentúl mindkét széléből két-két közepe felé egymást érintő domború kötélkeret s a bekeretelt három

egész és két fél sima levelű virág érdes háttéren ; az íveken kívül domború három, illetőleg négyoldalú czikkelyek ; a lemez végén két egymás hajlásába nyúló körded hajlatú domború kötéldísz, egyik kétágú, másiknak a hajlásában félhold idom domborodik ki.

6. Szíjvég, a szíj befogadására szolgáló végső hüvely sima, a szögecs még benne van ; ezentúl keretelt mezőben domború ∽ tagok ferdén egymásba hajló domború vonalakkal összekapcsolva, az üres alapból egyesével vagy hármasával kidomborodó gömböcsök.

7. Áttört művű kapocs, két csuklóban járó tagból, a kisebbiket körbehajló indák képezik, melyek a csuklóból kiindulva ketté válnak, közepett pálcza és ötszög a két indavég középső találkozásán, kívül négy gömböcs. A negyedik tag hossznégyszögű keret, felületén háromszögű apró mélyedések sorjában, a négy sarokban szögecsek számára egy-egy lyuk, kettőben még benne van a szögecs ; a mezőben egymás mellett két balra guggoló griff, szemük körded, fejükből két szarvféle áll ki, farkuk gyürűs végű, testükön apró háromszögmélyedések.

8. Egyenszárú keskeny lemez, közepett dudoros keretben félgömb, két szára közös tengelylyel ellenkező irányban terjed, keretes és kifelé szélesbül, végén tompa csúcscsal, a mezőt harántosan egymás mellé rakott körded végű domború S tagok ékítik, az utolsó körded végű vonal a tengely irányában dül.

LXXIV. Szegedsövényházi temető. Arch. Értesítő 1884. 1. 151—152. l.

9. Mindenben egyezik a megelőző tábla 7. számú idomával, csakhogy két griff helyett egy guggoló griff.

10. Csat, trapezidomú kerettel, szárai négyszögű átmetszettel, fölületükön háromszögű mélyedések, ugyanilyenek a csukló hengerded hüvelyének külső felületén ; a szíjra való lemez áttört mű keretes, keretének fölületén háromszögű mélyedések sorjában, három helyen szögecsnek való lyuk, kettőben még benne van a szögecs ; a középtéren balra guggoló griff szarvakkal.

11. Szíjra való áttört művű lemez, csuklóval, a kisérő tag hiányzik, négyszögű sima keret, mindegyik sarkában szögecsnek való lyuk, egyikben a szögecs még megvan ; a téren balra fordult guggoló griff, a szárny helyén karikás végű görbe vonal.

12. Nagy szíjvég, áttört mű, a szíj befogadására szolgáló tag külön készült, és a nagyobb taggal csuklóban jár, hüvelyén kívül körponczokkal diszített sima lap, azon túl négyszögű mélyedésből kidomborodik harántosan, guggoló nagyfülü állat, a négyszög

szélét s a csukló hüvelyét is köröcskék ékítik. A nagy tagot közvetlenül keskeny négyszög mélyedés, melyet koczkás tagozású vonal határól, a többi mező felé, a mélyedésből harántosan guggoló határozatlan állatidom domborodik ki. A nyelvidomu tagot keret szegélyzi, ezen belül hornyolat és koczkás tagozású keret fogja körül a közép tért, melyet harántosan futó egyenesek három koczkázott mezőre osztanak. Mindegyik mezőben a csukló felé forduló guggoló griff, fejükön félhold, a fark helyén karika.

LXXV. Bökénymindszenti temető (Csongrádm.). 1881-ben a bökény-mindszenti védgát megépítésére szükséges földmunkálatok alkalmával sírmaradványok kerültek elő, melyeket Horváth Gyula képviselő a N. Múzeumnak küldött ajándékba. Arch. Ért. 1881. 1. 201—204. l.

1. *a)* Korongos tükörlemez csonka töredéke szürkés fémből, hátán szegély és vele párhuzamosan dudoros kör, a kettőt harántosan álló kidomborodó egyenesek kötik össze, 1. *b)* oldalnézet.

2. Csat, karikája és tüskéje megezüstözött bronzból.

3. Fülönfüggő, a karikája aranyozott bronzból, csüngője tompított élű, lemezes koczka, a befoglaló keretekből kihullottak a gránátlapok.

4. Bronzfibula, kicsi félkorongú fejjel háromfelé kiálló nagy gombokkal, feje fölületén két ívhajlású hornyolat, nyaka ívhajlású sima, teste háromszögű lemez, melynek külső hegye hosszú gombos peczeggel végződik, fölületén a ferde szélekkel párhuzamosan futó két mélyedés ; bronz.

5. Szíjvég, sima és gyöngyözött szegélyben hármas rétű szalagfonadék domborodik ; bronz.

6. Csüngő dísz félholdas, fölül csonka füllel.

7. A 4. számúval összevágó fibula, csakhogy fején legyező szerüen álló hornyolatok és lába végén hosszúnyakú madárfej görbe csőrrel, szemét gránát képezte.

8. Nagy fibula aranyozott bronzból ; félkorongú fejéből, legerősebb kihajlásán kétszemü állatfej felső nézetben és kétfelől a széléből kiálló görbecsőrü két-két madárfő a középtag felé hajolnak, a csőrökön a fejek összefüggnek ; a félkorongot a gyönge hajlású nyakot és a rhombikus lábat niellós zigzeg-dísz szegélyzi. A fejlemezen a nyak körül legyezőszerüen hornyolatok, s azontúl a keskeny mezőben, mélyedés és körök ; a nyakon közepett borda niellós zigzeg-dísszel. A nyak a rhombus egyik hegyét elmetszi ellentétes végén állatfej felső része ; a szája szélén a nyaka tövén s a rhombus két tompa szögén körkeretben gránátlapocskák, me-

lyekből négy még megvan. A mezőben négy egymásba helyezett rhombus, melynek szélén hol vonalas, hol köröcskékből képezett sorok. A fibula alján a rugó darabja megmaradt, a tüske, mely valószínüleg vasból volt, hiányzik. A fibula párjából csak töredékek maradtak.

9. Csonka fibula, kisebb mint az előbbi, de formája hasonló; csakhogy a fejből nem állatfők, de gömbölyded végű pálczák állanak ki, s a rhombus végén állatfej, melynek nyakán tojásdad gránátlap és két fül-féle idom mind a három keretben gránátlap. A gránátlapok alatt a fémalap reczés. Párjából csak a lábrész maradt meg.

10. Hasonló fibulapár, fejlemezén kétfelé hajló domború tekercsdísz, a hármas keretű rhombuslemezen négy osztály, mindegyikben virágdísz; a hegyes végén alig fölismerhető állatfő, a fej tövében és a rhombus tompa szögein körded rekeszben gránátlapok voltak.

11. Aranyozott övdísz, gömbszelvényidomú, közepén gyöngyszegélyű kör, körülötte csúcsbafutó levelek domborodnak ki; hat hasonló volt.

12. Füles csüngőcske *a)* szélesebb oldaláról *b)* széléről tekintve.

LXXVI. Ordasi temető (Pestm.). N. M. A nemz. múzeum megbizásából fölásatta 1881-ben dr. Tergina Gyula; ugyanő értekezett róla Arch. Ért. 1881. XIV. 330—340. l. A sírok elhelyezését mutatja az idecsatolt kis tervrajz. A dunai védgát építéséhez föld emeltetvén ki, másfél méternyi mélységben sírokra akadtak, melyeknek sorát a fekete négyszögök mutatják. Összesen 51, részben ép, nagyobbára azonban megrongált sírt ásatott föl dr. Tergina. Egyik sír hossza 2·65 m., szélessége 1 m.; a csontváz északdélre feküdt, lábainál a sír alsó részében lócsontváz fejjel az ember lábainál. Régiségek ebben nem voltak. Egy más hasonló lovas sírban két oldalt egy-egy csat volt (LXXVII. t. 1. sz.) az öv táján ezüstözött szijvég (LXXVIII. t. 5. sz.) és a jobb kéz mellett vaskés. A ló jobb és baloldalánál egy-egy kengyelvas, a sír alsó részében bögre. A többi lovas sirokban is majdnem mindenütt ugyanily elrendezésben hasonló tárgyak. Néhány sírban a bögre mellett még csonttük voltak; a lovas sirokban lelt bögrék sárgás agyagból korongon készültek. A szijvégek és csatok jól ezüstözött bronzból valók; ép zabla csak egy sírból került. Más kisebb méretű sírokban, az alsó részen szintén rendesen bögre volt, kézzel idomított és diszítés nélkül; az ékszerek tisztán bronzból, néha aranyból valók; a gazdagabb sírok közé tartozik az 5. és 28-ik.

1. Bronzfülbevaló (egészben volt kettő).

2. Aranyfülbevaló a 28. sz. sírból ; sima karikája alján gömbölyű végű henger, a henger s a karika találkozásánál szemcsék, a hengeren két helyütt kettős szemcsésgyűrű s belőle kiinduló háromszögbe rakott szemcsék, gömbölyded végén is gúlába helyezett szemcsék.

3. Félorsógomb agyagból a 28. sz. sírból.

4. Korongos bronzlemezkének csonka része, közepén átlyukasztott.

5. Bronzpánt, közepén átlyukasztott, két vége csúcsbafutó, szegélye sima keskeny lécztag, mélyitett mezőből egymásba font vonalak s a körökben gömbölyded emelkedések domborodnak ki.

6. Kapocsrész, áttört mű bronzból, füllel, gyürűded és három-szögű tagokból, melyek kidomborodnak.

7. Gyöngy, hatoldalú hasábidomú.

8. Bronzkarika, zárt.

9. Bronzkarika nyílt végű (egészben öt bronzkarpereczet leltek).

10. Gyöngyök az 5. sz. sírból.

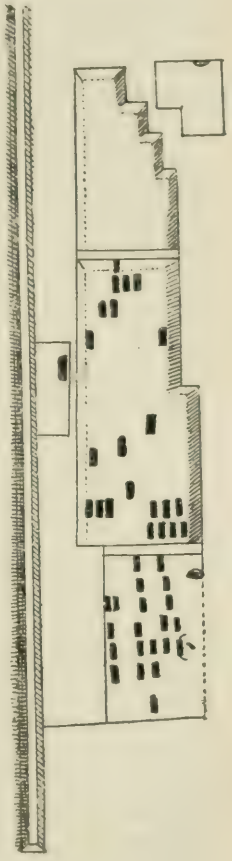

LXXVII. Ordasi temető (Pestm.). N. M. Arch. Értesítő 1881. XIV. k. 339—340.

1. Bronzcsat, a tüske hiányzik.

2. Füles csörgőgömb az ötödik sírból.

3. Bronzcsat, négy oldalú keret, lemeze ötszögű, sima szegélylyel, három sarkában lyuk, egyikben megmaradt a szögecs, a tüske tövétől az ellentett csúcsba futó egyenes ketté választja a lemezt és belőle ferdén futó párhuzamos egyenesek vonulnak a széle felé.

4. Bronzcsat, tüskéje hiányzik.

5. Füles pánt bronzból hosszúnégyszögű, hosszában futó éles gerinczczel, füle négyszögű.

6. Bronzlemez, hosszúnégyszögű, sima keretben egymással összekapcsolt két vonalas szélu háromszög s a fönmaradó téren háromszögök domborodnak ki.

7. Pánt bronzból, közepett korong, rajta domború pont s körü-

lötte karima, ellentett irányban egyenes tengelyű, két nyelvidomú tag, sima szegélylyel, párhuzamos harántos rovátkokkal.

8. Bronz karperecz, nyilt végű, külsején hosszában futó három párhuzamos domborulat, s közötte két hornyolat.

9. Pánt bronzból, áll három gyürűből, melyet ugyanegy irányban fekvő két-két gömbölyded tag köt össze.

10. Emberi újj-csont az ötödik sírból, rajta gyürű rossz ezüstből, gúla-formába rakott négy aranygömböcscsel (két ilyen gyürűt találtak az 5. sírban).

11. Bronzkarika, kötéltag, melyből sorban egymás mellett összekapcsolt gyürűk állanak ki, egyik szélén négyszögű fül áll ki.

12. Szíjvég bronzból, négyszögű csúcsba futó hüvely, széle táján egyik oldalon négyszögű mélyedés, benne kétlevelű sima dísz.

13. Csat, négyszögű gyürűkerettel, tüskéje hiányzik, lemeze hosszúnégyszög, négyszögű s öt átlóban elrendezett zigzeg-díszek, végén két lyuk a szíjra való erősítésre ; a gyürű közelében bronzszalag fogja körül a lemezt.

LXXVIII. Ordasi temető (Pestm.). N. M. Arch. Értesítő. 1881. XIV. k. 336—340.

1. Ezüstözött bronzkapocs, áttört mű, csuklóban járó két tagból ; nagyobb tagján sima négyszögű keretben balra guggoló griff, négy sarkában lyuk, egyikben megvan a szögecs ; a kisebbik lemezen körbe hajló indák domborodnak.

2. Ezüstözött bronzkapocs, áttört mű, csuklóban járó két tagból, fölületükön körbe hajló indák domborodnak ki, félkorongidomú kisebbik lemeze szélén három gúlába rakott gömböcs. (Egészben 7 ezüstözött bronzkapocs volt).

3. Szíjvég bronzból, csuklóban járó két tagból, egyik hüvelyes, sima keretben S formára kétfelé hajló domború inda ékíti, melynek végei körbe hajlók, egyik végén lándsás levél. A nagyobb lemezt sima keretben áttört művű három hajlású indán ülő levelek diszítik.

4. Szíjvég bronzból, hüvelye sima, azontúl sima keretben párosával S idomú, levelekben végződő indák s közbe rakott lándsás idomú lapok domborodnak ki.

5. Szíjvég bronzból, hüvelyén harántosan domború griff-féle idom ; azontúl hosszában állatküzdelem (3 szarvas és két kutya ?) domború képe. Az egyik lovas sírban lelték.

6. Szíjvég bronzból, hüvelyén harántosan griff-alak, azontúl sima szélű s ezen belül hullámos szélű mezőben hosszában terjedő hat indás levélből álló folyondár domborodik ki ; a folyondár mel-

lett a hüvely felé eső hajlásán túl S idom két levélvéggel harántosan áll.

7. Szíjvég bronzból, sima hüvelyén lyuk; sima keretben s ezen belül hullámos szélű mezőben, erős középső bordával, kalász-motivum domborodik ki. 3—7. ezüstözött; a 4—5. számuakon mindkét szélesebb lap hasonló díszítést mutat. A temetőben volt még: 1 lózabla vasból, 1 vaskés, 2 vasbalta és 7 kengyelvas, 14 agyagedény, 1 őrlőkő töredéke, 11 csonttű és 14 koponya, állati s emberi csontok, melyek a temető helyén elvétve kerültek elő.

LXXIX. Adonyi lelet. Adony vidékéről származik néhány bronzékszer, melyet ifj. gróf Zichy Nándor 1880-ban a N. M.-nak ajándékozott. Arch. Ért. 1881. XIV. k. 348.

1. Kapcsoló tag lemezzel, melyen három kör- és pontdísz van, és harántosan álló pálczával.

2 és 3. Négyszög lemezek, szíjdíszek, a fölületen derékszögök alatt egymásba font kidomborodó szalagokkal.

4. Szíjvég, kötél-mustrás keretben kalász mustra.

5. Szíjvég, szegélyén pontsor és bemélyített holdidomokból álló sor vonul végig.

6. Szíjvég, zigzeg-díszű keretben szalagfonadék.

7. Szíjvég, fölületét három szívidom s kívül körszelvényű vonalka ékíti.

8. Szíjvég, gyöngykeret szegélyzi, a közepén négyszög tagozású pálczatag s a gyöngykeret belső szélén hasonló díszítmény mint belső szegély vonul körül.

9. Szíjvég, madárcsőrű domború díszítményekkel.

10. Szíjvég, fölületén mélyített háromszögű lapból háromszögű vonal domborodik, két sarkán bevert félkör és pont.

11. Szíjvég, fölülete két mezőre oszlik; félkör hajlású részét rovátkos vonalú szalag szegélyzi, benne pont és apró eliptikus mélyedések. A másik négyszögű téren, mélyített mezőből edénytől jobbra-balra egy fürj (?) alakja, mindannyi domborodásban; a négyszög fönmaradó terén keresztke és két sarkában derékszögbe nyúló mélyedések.

12. Szíjvég, négyszögtagozású keretben fecskefarkú, háromszögű és körded mélyedés.

13. Szíjvég, fölületén szíjfonadékokból, csúcsba helyezett egyenesekből és elágazó levelekből álló motivum.

LXXX. Bölcskei temető (Tolna m.). A sírmező nyomára 1886-ban akadtak. Nagy László és Szelle Zsigmond 1887-től kezdve több ízben rendeztek ásatásokat a temetőben és egészben 48 sír-

gödröt derítettek ki, melyeknek tartalmát a N. Múzeumnak ajándékozták. Szelle Zsigmond ez ásatásokról részletes jelentést tett közzé: Arch. Ért. 1891. XI. 239—249.

I. Az 1887. és 1888. évi ásatásokból eredő sírleletek.

Vasrégiségek. 1 és 2. Két kengyelvas a 11. sz. sírból.

3. Kengyelvas a 7. számú sírból.

4. Füles véső a 11. számú sírból.

5 és 6. Késpengék (?) töredékei.

7. Tőrpenge három töredéke a 12. számú sírból.

8. Zabla csonka része a 20. számú sírból.

9. Határozatlan töredék.

10. Dárda csonka töredéke a 14. sz. sírüregből.

11. Balta a 11. számú sírüregből.

12. Balta a 14. sz. sírból.

13. Pántlemez töredéke.

14 és 15. Gyürűk töredékei.

16. Zabla két része; a karikás részek a zabla külső végei voltak a 7. sz. sírból.

17. Edény fogantyúja a 14. sz. sírból.

LXXXI. Bölcskei temető (Tolnam.). Arch. Ért. 1891. XI. 239—249. II. 1887. és 1888. évi sírleletek. A tábla alján bronzüst, az 1887-ben fölásott 11. számú sírból. Szelle Zsigmond leirása szerint e sír ép és háborítlan volt. Keleti végén feküdtek a ló s mellette kengyelvasak s bennük az emberi lábfejek csontjai, fellebb a lókoponya, összeszorított fogai között a zabla. A hasüreg felett egy összehajlott s mintegy 50 cm. átmérőjű bronzlemez volt, melynek helyreállított eredeti idomát mutatja az ábra. Alatta harczi csákány és véső alakú eszköz. A gondosan kikotort földből 9 db színes és más szinű berakásokkal ellátott gyöngyszemet szedtek össze. Az üst alakja hengerded, ferdén kihajló karimával, alja gömbszelvény idomú. Az 1887-ben fölásott 14. számú üregben ehhez hasonló, szintén össze-vissza görbített bronzüst volt. Ékszerek az 1887. és 1888. években fölásott sírokból.

1. *a)* Övcsat csontból, vaspeczekkel fölülről.

2. *b)* Oldalt.

3. Bronzcsat, peczke vasból volt, *a)* fölülről, *b)* oldalt.

4. Bronzcsat gyürűje.

5. Tőrhüvelyről való (?) pánt.

6. Kerek lemez bronzból, karimával, csonka.

7. Hegyes végű keskeny karperecz bronzból, az 1887-ben fölásott 25. számú sírgödörből.

8. Agyaggyöngy, *a)* fölülről, *b)* oldalt.

9. Üveggyöngyök több szinű berakásokkal, az 1887-ik évi 11. és 20. számú sírokból.

LXXXII. Bölcskei temető (Tolnam.). Arch. Értesítő 1891. XI. 247—248. III. Az 1890-ben fölásott első sírgödörből.

1—4. Övdiszek bronzból, négyszögű dombormüves griffel diszitett áttört lemez és csuklóban járó áttört müvü kisebb lemezkével, mely dombormüves növényidiszü ; a négyszög csúcsában ugyanannyi szögecse egészben négy pár ily övdiszt találtak.

5. Szíjcsat bronzból, peczke talán vasból volt.

6. Vaskarika, nyilt végű.

7. Vaskarika, zárt, ketté tört.

8. Vascsat, rozsdás.

9. Tőrhüvely (?) bronzpántja.

10—11. Bronzlemezkék az övről (?), *b)* oldalnézet.

12—13. Nyilt végü sodronyos bronzkarika. A legtöbb tárgy a derék tájékán került elé ; voltak még apró cserépedény-töredékek és vaskés apró részletei. IV. Az 1890-ben kiemelt második sírból. 1 és 2. Bronzkarperecz, egyik ép, másik töredék ; végei nyiltak s körszerüen kihajlók ; külsején végig húzódik három gerincz és két hornyolat, a hornyolatokban sorba rakott félkör mélyedések ; legnagyobb átmérőjük 9·8 cm. 3. Négyszög bronzlemez, préselt dombordiszitményekkel, a diszités csupa négyszögidomot mutat, melyeket gyöngykeret szegélyez. 4 és 5. Apró sodronyos kapcsok töredékei. 6. Különböző szinü és idomú üveggyöngyök. Voltak még a sírban : vaskés rozsdás részei ; a jobb térdnél csatabárd rozsdás töredékei s a lábfőnél vas-zabla s egyéb szerszám részletek rozsdás állapotban.

LXXXIII. Fenéki temető (Zalam.). A régi mogentianai vár területén, a gróf Festetich-féle fenéki majorsági épületek és az országut közötti területen, Lipp Vilmos 1885-ik évi jan. 8-ikától februárius 11-ikéig egy népvándorlási korabeli temetőből kereken háromszáz sírt ásatott föl. E sírleletek a N. M.-ban őriztetnek. Kutatásáról Lipp Vilmos az A. KK. 1885. évi XIV. kötetében «A fenéki sírmező» czimen értekezett. Az ott közlött hét táblát, mely felügyeletünk alatt a N. M.-ban készült, adjuk itt is. Vsd. ö. még Arch. Ért. 1886. VI. k. 253—256. és Pulszky F. Tanulmányok a népvándorlás korának emlékeiről. Budapest, 1888. A felásott sírokból 91 egyszerüen a földbe volt ágyazva, 209 sír ki volt falazva római téglákkal, vagy kőfallal ; a kifalazott sírból csak négy volt ép állapotban, a többi föl volt dúlva. Lipp véleménye

szerint, kincskeresők által. A halottak felöltözve s a jobbmódúak ékszerekkel diszítve tétettek sírba, legtöbbször üveg- vagy anyagedény volt mellettök, néha mindkét fajta ; ép üvegedény azonban csak kettő akadt ; egy bronzpántos fapohárból csak foszlányok maradtak ; maradt három ép agyagkorsó és egy idomtalan lapos fenekű pohárka. Vaskés mindkét nembeli felnőtteknél szokott előfordulni. Voltak : orsógombok és átlyukasztott korongok, egy bronzhorog és két eletántcsontfésű. Feltünő egy szekrénykének diszítésére szolgáló háromsoros domborműves bronzlemez. Voltak különféle nagyságú és idomú szíjkarikák és kerékdíszek. Fegyver csak kettő volt : kétélű spatha és tőr, mindkettő vasból. Férfiak dísztárgyaiból szíjvégek, csatok és ujjgyürűk akadtak. Egy ép sírt teljességében birt a buzgó kutató kiemelni. Három csontváz volt benne, férfi, nő és gyermeké. A férfi jobb keze alatt volt vastőr (LXXXVI. *b)* a gyomor fölött övcsat (u. o. 10. *a) b)* és valamivel alább szíjvég (u. o. 9. *a) b)*. A jobb váll táján egy közönséges T idomú háromgombú római bronzfibula. A nő balkarján kargyürű volt (LXXXIII. 2 *a) b) c)*, a mellcsont táján mintegy harmincz gyöngy, az áll alatt korongos fibula (LXXXVI. 11. *a) b) c)*, a bal fül helyén aranyfüggőcske (ugyanott 13.), a koponya alatt előbukkant egy ezüst tű (ugyanott 7. *a) b)*. A férficsontváz térde mellett a LXXXIX. táblán ábrázolt három nagyobb lemez és tiz kisebb bronzlemez volt. A gyermek mellén kis gombosfejü ezüst tű feküdt (LXXXVI. 12.). a koponya jobboldalán egy ampulla (LXXVI. 12.) és vasrozsdával s kemény földkéreggel bevont elefántcsontfej. A fejet elölről *(a)*, oldalt *(b)* és hátulról *(c)* mutatják ábráink. (LXXXVIII.) Nyilván valami vaseszköz fogantyújának a gombja volt, a mire aljának párkányos tagozása, fölületének használat által kopott fölülete és a nyak aljában levő keresztmetszetben fönnmaradt vasrozsda utal. Sima arczát magasra tornyosúlt gazdag hajzat szegélyzi, a milyennel az antik istenek közül Apollo vagy Dionysos fejét szokta ékíteni. A nők sírjaiban sok volt a gyöngy, volt néhány aranyfüggő, számos ezüst- és bronzfüggő sodronyból és kosárkás. Egy női sírt, melyben két díszes aranyfüggő akadt, épségben lelt a kutató. Az üreg két méter mély volt és gondosan volt elkészítve. A csontváz balkezének kis újján síma ezüstgyürücske volt ; a kézszárak egyikén kigyófejü kargyürü lógott, a másikon állatfejü karperecz (LXXXV. 5.). A mellcsonttól fölfelé borostyánkő- és csücskös üveggyöngyökből mintegy harmincz szemet szedtek ki. A nyakon korongos ezüstfibula volt

(LXXIV. 2. *a) b)*, a fülek táján egy-egy kosárkás aranyfüggő (LXXXV. 12. *a) b)* s a koponya jobb oldalán üvegcsésze volt (LXXXVIII. 12.). A női sírokból előkerült még két aranyozott korongos bronzfibula és T idomú háromgombú fibulák a nők sírjaiban épúgy akadtak, mint a férfiakéban. Említendők még a tűk, kargyürűk, ujjgyürűk, egy bulla és határozatlan apróbb töredékek. Végül akadtak római rézpénzecskék III. és IV. századbeli császároktól és a mennyire az érmek kopottsága mellett koruk közelebbről meg volt állapítható, az utolsó fejedelem, kitől pénzek voltak, III. Valentinianus (425—455) volt; a miért is Lipp Vilmos hajlandó a sírmező korát az V. század közepére

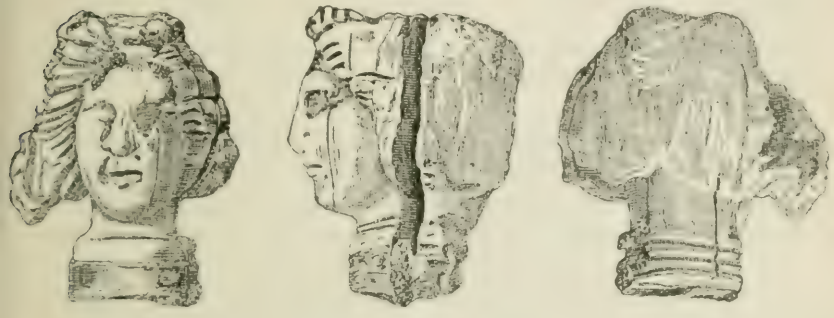

a) *b)* *c)*

tenni. Ezuttal nem lévén föladatunk a korhatározás kérdésével foglalkozni, adjuk az érdekes sírmezőről a N. M.-ba került maradványok részletes leirását.

1. *a)* Bronzkarperecz keskeny bronzpántból, kigyófejű végekkel; külsején bevert pontok s körülöttök kör; *b)* a kigyófejet, *c)* a hátulsó mustrát mutatja.

2. *a)* Bronzkarperecz keskeny bronzpántból, kigyófejű végekkel; a vége táján átlyukasztott, fölületét pontsorból és körökből képezett bevert mustrák diszitik; *b)* a kigyófejű vége, *c)* a hátuljának mustrája.

3. Háromosztályú bronzkarika, ugyanannyi szíj befogadására.

4. Bronzpánt, behajlított végein belöl két kúpos fejű szögecs, mely lemezkén megyen keresztül.

5. Késhüvelyről való bronzpánt. (?)

6. Apró tömör gyürű, külsejéből kiálló peczeg; bronzból.

7. Bronzgyürű, négy kiálló gömbbel.

8., 9., 10. Gyürűs csatok, a tüske hiányzik.

11. Tőrhüvelyről (?) való pánt, oldalt gyürűvel ; bronzból.

12. Tojásdad idomú csatgyürű, egyik hosszoldalából két átlyukasztott peczeg a csukló erősítésére áll ki ; fölülete gyöngyözött.

13. Négyosztályú karika, bronzból.

14 és 15. Csat gyürűi, bronzból ; a tüske hiányzik.

16—19. Négyszögkeretü csat ; bronzból. Még tíz más ily keret, peczeg nélkül, volt a leletek közt.

LXXXIV. Fenéki temető.

1. *a)* 2. *a)* Pántos karperecz bronzból, bevert mustrákkal 1. *b)* 2. *b)* végeik csuklóban jártak s kívül mindegyik végen reáforrasztott szögecscsel erősített csontkorongocska volt.

3. *a)* *b)* Bronzkarperecz tompa végekkel, egyik vége vastagodással s külsején vonalas díszszel.

4. *a)* *b)* Bronzkarperecz tompa végekkel, külseje négy lapú mindegyik lapján bevert ponczdíszek, melyeknek mintáját 4. *b)*-ben mutatjuk be.

5. Ezüst gyürű, reáforrasztott koronggal, melybe a tulajdonos nevének monogrammja van bevésve, melyet így olvasunk : *PHΩK.I.* Azonban nincs kizárva, hogy az összevonásban más név rejlik.

6. *b)* Gyürű bronzpántból, mely egyik felén szélesbül s ott bevert szíjfonadékos ornamenttel van díszítve, a mintát 6. *a)*-ban adjuk.

7. Sodrony töredék, egyik része körben hajlított ; bronzból.

8. Gombostü bronzból, kúpos fejü, nyakán vonalas díszszel.

9. Stilus bronzból, rajta gyöngytag.

10. Bronzstilus, felé négyoldalu harántos tagozással, minden tagban három pontdísz.

12. Bronzstilus, vonalas gyürükkel apró mezőkre tagozva, melyeken zigzeg-dísz domborodik ki.

12. Bronzstilus, gyöngy- és gyürütagozással egyik végső harmadán.

13. Görbe varrótü bronzból, bőrneműek s hasonlók varrására.

14. Fekete üveggyürű, külseje rovátkolt.

LXXXV. Fenéki temető (Zalam.).

1. *a)* Aranyozott bronzfibula, körded korong, domborműves diszítményekkel ; közepett négyszögü keretben köridom, benne gyöngyözött kör s benne gömbszelvény. A négyszög mindegyik oldala mellett ormányos állatfej vonúl a széle felé, nyakuk hosszában és szemük táján gyöngyözött keret. *b)* oldalnézet ; megmaradt a tű erősítésére szolgáló peczeg.

2. *a)* Ezüstfibula, korongos ; gyöngyözött szélü keresztben mélyített és gyöngyözött szélü körmezőn balra száguldó lovas

ländsát döf a leterített oroszlán testébe ; ez a lemez aranyozott ; magasabban kidomborodó keret foglalja körül, a keret belső szélén nyolcz gömbszelvényidomú behajlás egymás mellett, melyet a keret lapos fölületén bevert félkörök s a félkörök találkozásánál két-két csúcsba futó egyenes szegélyez ; *b)* oldalnézet ; megvan a tű erősítésére és bekapcsolására szolgáló peczeg.

3. Ezüst fülbevaló, a lelógó sodronyon még két gyöngy maradt meg.

4. Körkeretben lapos üvegkorong (?) a keretet rovátkolt sodrony szegélyzi ; fülbevaló kosaráról hullott le.

5. Bronzkarperecz, keskeny pántból, mely két végén szélesbül és stilizált állatfő idomát ölti, három rekeszben fehér üvegbetét volt, melyből egy még megmaradt.

6. Arany fülbevaló ; a sima sodronyon egy helyen szemcsék és benyúló peczeg, a peczeg tövét két gyöngyözött gyürűtag fogja körül ; a gyöngy hiányzik.

7. Ezüst fülbevaló, egyik végén gyürű, külsején sima falú kosárka, rajta rovátkolt sodronyból diszítmények, a kosár nyilását korongos lemezke zárja el, szélét rovátkos sodrony kereteli, a lemez közepén rekeszben gyöngy, a rekesz alján rovátkolt sodrodronykör, egyenletesen körülötte elhelyezett négy gömböcs, mindegyik rovátkolt sodronykeretben.

8. Korongos bronzfibula, alja sima lemez, melyre préselt dombordiszekkel ékített lemez van reárakva, közben agyag(?)réteg tölti ki a két lemez közti tért. A felső lemez szélén gyöngysor közepett kör, e körül behajló oldalú hétszög, ezután nagyobb kör, melynek belső széléből hét félkör befelé hajlik. *b)* Oldalnézet ; megvan a peczeg a tű erősítésére és a hüvely, a tű valószinűleg vasból volt.

9. Kosaras fülbevaló bronzból, a kosár födő lapján még megvan a gyöngy számára szolgáló keret.

10. Bulla bronzpléhből, csipkés szegélyű karimával, *b)* oldalnézet.

11. Fülbevaló különvált kosara ; a fölbevaló hurokba hajlott sodronyából megmaradt egy töredék ; a kosarat képző sodronyok idoma a rendestől eltérő s egyszerűbb ; a kosár fedőlapján gömböcsdísz és a gyöngy számára szolgáló keret.

12. Aranyfülbevaló pár, kosaras ; a karika végei felé keskenyül s egyik végén gömböcs, a kosár fedőlapján rovátkolt körkeretben kő volt, mely keresztülhúzott sodronynyal volt a lemezre erősitve, a körkeret körül gyöngyözött kör s ugyanily szegély van a lemez

szélén ; a két kör közötti téren gömböcsök sora ; 12. *b)* a lemez derékszög alatt tekintve.

13. Elefántcsontfésű töredéke, a kettős fogsor két négyszöglemez közé volt rakva, melyekből a fogak kiállottak, a külső lemezen pántok voltak s ezeken átjáró vaskapocs kapcsolta össze a lemezeket ; megmaradt az egyik külső lemez s egy darab a fogsorból s két pántrész *b) c)*. A lemezt két finom párhuzamos egyenes szegélyezte, melynek két keskeny oldalán hegyesszögű bemetszés van ; a keret két hosszoldalán finom szalagdísz van beverve (13. *a)*. A lemez keskeny szélén rovátkolt.

14. Aranyfülbevaló, páros ; a sodronykarikán apró fül, melyről bekapcsolt sodrony csüng alá ; a pálcza két körkereten megyen át, melyből a gyöngy vagy kő hiányzik.

15. *a)* Fülbevaló kosaráról való körkeretes és gyöngyözött szegélyű ezüst hüvely, a kő kiesett ; *b)* oldalnézet.

16. Bronzgyürü, nyiltvégű, feje felé szélesbül, fején barna pasztaféle. (?)

17. Bronzgyürü, korongos fejlapján, pontszegélyű mezőben, határozatlan mélyített idomok.

18. Ezüstcsat, kettős négyszöglemezből, mely a szíj befogadására szolgált, a lemez közepén a gömböcsfejű két szögecs még meg van, a harmadik hiányzik. A felső lemezt közepett harántosan két párhuzamos két mezőre osztja ; mindegyik mezőben a csatlemez hosszirányában két párhuzamos szegélyzi ; ezekből a befelé hajló két-két félkör a párhuzamosban mindig mélyített pontokból álló sor, mindegyik pont körül vonalas kör.

19. Bronzgyürü, fején kerek keretben fehéres paszta-féle anyag.

20. Bronzgyürű, feje letörött.

LXXXVI. Fenéki temető.

1. Vaskés, markolatnyújtványa csonka.

2. Nagy szíjcsat, karikája és peczke vasból.

3. Szíjcsat, karikája hiányzik ; vasból.

4. Vaskés, markolatnyújtványa csonka.

5. Antik üveg, u. n. könytartó.

6. Vaskés, a penge tövén bronzgyürű nyoma s a markolat végén bronzkorongu lap.

7. Ezüst stilus, gyöngyözött és gyürűzött tagozással, négyoldalú részszel, melynek mindegyik oldalán mélyített vonal, pont- és zigzeg-vonalas mustra. 7. *b)*.

8. Csonthüvely, kés markolatáról (?).

9. *a)* Szíjvég ezüstből, hüvelyén (9. *b)* megvannak a szíjon átjáró szögecsek.

10. *a)* Ezüst csat, sima fölülettel, három kúpos fejű szögecsesel, 10. *b)* oldalnézet.

11. A fibula aranyozott ezüstből, korongos lemezen körkeretbe foglalt két rétegű onyx, karimáján zigzeg-disz; 11. *a)* felső nézet, 11. *b)* oldalról, 11. *c)* alúlról tekintve.

12. Apró gombostű ezüstből, kúpos fejjel.

13. Apró fülbevaló arányból, két gyöngytaggal a hüvelybe járó vége mellett, melyek között a csüngő volt erősítve.

14. Ujjgyürü bronzból, végei egymásra hajlók; (14 *b)*; fölül csipkézett szélű lemezzé szélesbül, (14. *a)*, melyet bevert körök s beléjük helyezett pont diszít.

LXXXVII. Fenéki temető.

1. Barna mázú cserépkorsó.

2. Zöldes mázú cserépkorsó.

3. Zöldes mázu cserépkorsó fekmentes vonalsorokkal hasa felső részén, nyakán és periméjén.

4. Edény, hengerded idomú durván gyúrt s rosszul égetett agyagból.

5. Bronzkarika, végei hármas hajlással egymásra tekerődzenek.

6. Bronzkarperecz, egymás mellett sorban futó körökbe hajlított sodronyból. *Gyöngyök* többnyire üvegből vagy üvegszerű anyagból, a sárgák, kékek és zöldek némileg áttetszők a többi opák.

7—9. Zöldes üvegből.

10. Kékes mázú agyagból.

11. Gágátból. (?)

12. Zöldes.

13—14. Kék.

15. Fekete, *a) b)* oldalt.

16. Zöldes barna áttetsző.

17. Zöldes mázú agyagból.

18. Üvegedény fogantyúja.

19. *a) b)* fekete.

20. Sötétkék üveg vörös pettyekkel.

21. *a) b)* fekete.

22. Barnás fekete, fehér és zöldes rétegű dudorokkal.

23. Vörös alapból kidomborodó fehér félkörökkel.

24. Barnás fekete alapból kiemelkedő fehér dudorokkal.

25. Fekete alapból kiemelkedő zöldes dudorok, melyeknek tövében fehér körök.

26. Fekete alapon fehér dudorok, a közökben körded hajlású sárga sávok.
27. Vörös alapon fehér dudorok, közben fehéres sávok.
28. Fekete alapból kidomborodó három sárga csücsök.
29. Fehéres alapon vérvörös foltok, melyekből kék dudorok emelkednek, alúl fehér körsávval.
30. Vörös alapon sárga dudorokkal, közben sárga körsávokkal.
31. Barnásféle fehér dudorokkal.
32. Vörös alapon fehér dudorokkal.
33. Barna, sárgás pettyekkel.
34. Vörös, sárga sávokkal.
35. Vörös, fehér sávokkal.
36. Zöldes üvegből.
37. Sötétkék áttetsző.
38. Sárgás fehér áttetsző.
39. Fehéres áttetsző.
40. Zöldes áttetsző.
41. Zöldes fehér, sárga pettyekkel, fölülete gyürűded.
42. Fehéres, fölülete gyürűded.
43. Feketés.
44. Vörös alapon sárga dudorok, közben sárga körsávok.
45. Barna alapon sárga körsávok.
46. Fehér opák tejszinű.
47. Zöldes fehér, zigzeg-díszű fehér sávval.
48. Zöldes sárga.
49. Kékes. 50. Zöldes.
51. Kékes.
52. Barnás.
53. Sötétkék, fehéres sávokkal.
54. Barna.

LXXXVIII. Fenéki temető. Egyenes kardpenge vasból, kétélű, markolata csonka, rövid, egyenes ellenzővel. Csésze, félgömb idomú zöldes üvegből, fölülete irisatiónak indult; két helyen, a széle közelében és hasán, hornyolat fut körül a külsején.

1. Csiholó vas, két karja közepe felé visszahajolva körhajlásban végződik.
2. és 3. Vas-zabla részei.
4—9. Préselt ezüstlemezek, szíj diszítésére szolgálhattak; szélük karimásan lehajlik és szögecsek vannak a lemezek alján, melyeknek végein apró karikák arra szolgáltak, hogy a szíjon átmenő tulsó végüket odaszorítsák.

4. Négy példányban van meg; a középső dudor mintha csat peczkét utánozná; mellette két tekercs hajlású domborulat.

5. Négy példányban van meg; két keresztke ékíti a nagyobb mezőt s a keresztkék közelében két-két bemélyített pont, széle közelében más hét pontmélyedés.

6. Van belőle négy példány; fölületét az egyenes szél irányában futó egyenesek s a kihajló szélek irányát követő két körszelvényű ponttal végző bevert vonal ékíti.

7. Van belőle hét példány; fölületét 2 körszelvényű, négy tekercses végű és két tojásdad bemélyített idom ékíti.

8. Szíjvég, fölületén közepett kör domborodik ki, ennek közepén kis pontozott kör, a melyből derékszög alatt három ágban végződő négy átló megyen a külső kör felé, közben harántosan fekvő négy sugár. A körtől kétfelé, szemközti ábrázolásban szakállas és bajszos férfi arcz. A homlokát szegélyző s az arcz alján lenyuló keretek talán sisakot jeleznek; a lemez szélesebb vége felé álló alaknál görbe csörü madárfejnek is lehetne a «sisakot» tekinteni.

9. Két példányban van; talán kapcsoló végtag fölületét borította, nyujtványán a két gömbölyded dudor között három hornyolatos négy dudoros vonal.

10. Ezüst stilus, csúcsos és lemezes véggel, sima négyszög átmetszetű részszel, mindegyik oldalán hosszában futó hornyolat; e résztől föl- és lefelé gyürüs tagozás, fölváltva egy széles s két keskenyebb gyürütagtól, mindegyik második széles gyürün vonalas rovátkok.

LXXXIX. Fenéki temető. N. M. Faszekrényének három oldaláról való három bronzlemez; domború alakokkal és diszitményekkel. Mind három lemezen a keskeny végeken ugyanaz a szélkeret ismétlődik: két párhuzamos pontsorban közepett egy harmadik párhuzamosan futó pontsor, egymás mellé rakott pontozott körszelvényekkel mindkét oldalon, a szelvények végeinek találkozásán erősebb pont és kétfelé szögbe helyezett hármas vonal, végén pont tal, a melyek nyilván a gyöngyfüzért egyenlő közökben összecso-

mózó szalagokat példázzák. Az 1. és 2. lemez 4 egymás mellett sorakozó keretes mezőre oszlik, a keretet durván fölfogott lesbosi chyma, u. n. tojástag képezi. Minden mezőben egy-egy alak. Az alakok a két lemezen ugyanazok, mindegyik egy évszakot jelképez. A tavasz szőrös bundában és csizmában szemközt álló ifjú, teste jobbik lábára nehezül, jobbját fölemeli, baljában kosár teli virágokkal, ugyanily teli kosár áll lábánál s az üres téren többféle hatszirmos virág. A nyarat meztelen ifjú jelképezi, kinek csak ágyékát borítja rövid szoknyaféle, jobb lábán áll és balra fordul, jobbjában sarló, baljában összecsomózott kalászok, balfelől álló kalászok, jobbra gyümölcscsel telt kosár. Ezután következik az ősz, köpenyeges asszony idomában, a ki a jobbról-balról fürtökkel duslakodó szőlőtövekről szedi le a fürtöt, lábán czipő, jobb lábán áll, balra lép és jobbra fordul, lábánál szőlővel telt kosár. Az utolsó a prémes bundájában balra álló ifjú, a ki jobbjában nyulat, baljában pedig vállára fektetett pálczákról lecsüngő ruczákat (?) tart. Lábán csizma. A 3. lemezen hat alak, melyek közt szőlőtövek kúsznak fel. A középső alak ülő férfialak, hosszú öltönyben pengeti a lantot, balra fordul, a hol egy ifjú s egy leány tánczol, az ifjú baljában pásztorbot, jobb válláról lecsüng az állatbőr, nyakát gyürű ékíti, a nő balra lép és jobbra fordul, korongot tart kezében, mely talán pléh hangszert jelez. A mező jobbik részében kosár mellett nő és ifjú, a nő fölemelt felső ruhájából szőlőfürtöket öblöget a kosárba, balját fölemeli s az ifjúra nézve, keze mozdulatával kiséri szavait; az ifjú kétfülű korsót tart a kosár fölé, baljában pásztorbot, rövid chiton fölött sagum leng bal karjáról, lábán magasszárú csizma. A két alaktól balra jobb felé fordult meztelen ifjú tánez mellett fújja a görbe kettős kürtöt, hátáról állatbőr csüng alá.

XC. Keszthelyi sírmezők. Lipp Vilmos a keszthelyi sörház kertjében az 1878—1879-ik években népvándorláskori temetőt ásatott föl, melyről több ízben értekezett. Vasmegyei régészeti egyesület 1878. évi jelentése 31—33., u. o. 1879. 61. és Arch. Ért. 1881. XIV. 117—122. — Közel 200 □ méternyi területen hatvan s egynéhány sír került ekkor elé. Öt sírban koporsónak korhadt nyomai és vasszögek akadtak, a többi közvetlenül homokrétegre volt ágyazva. A nők és gyermekek csontvázai voltak túlnyomó számban. A férfi sírokban a jellemző vaskéspenge ritkán hiányzott. Csak három férfi sír adott figyelemre méltó tárgyakat. Az egyikben egész ép 1·92 m. hosszú csontváz tünt elő. A mellcsont fölött egymással szemközt bronz szíjvég és csat volt.

1. Szíjvég, áttört művű két lemez egymásra van forrasztva;

vége félkör idomú. A szíj beléerősítésére egymással szembe álló állatfej idomú két peczep szolgált, melyekben a szögecs még benne van. A lemezeket sima keretben hatszoros hajlású indás levélsor ékíti, a levelek körded idomúak és csúcsban érik a szárat.

2. Csat; áttört mű, hasonló indás levéldíszszel, három szögecscsel.

3. Övkapocs; hat ilyent talált Lipp, mely csak nagyságban különbözött némileg egymástól. Az áttört művű lemezzel, melynek levéldíszei csak az elrendezésben különböznek az 1. és 2. számú tagok leveleitől, csuklóban járó négyszögkeret függ össze.

4. A második sörházkerti férfisírban hat ily övkapocs volt. Egy nagyobb s egy kisebb dombormüves lemez csuklóban járva összefügg; az indás levelek közepe át van törve.

XCI. Keszthelyi sírmezők. V. ö. Arch. Ért. 1881. XIV. 120—122.

1. Bronzcsat. A második férfisírból. A csat lemeze félig áttört mű, dombormüves indákkal és levelekkel.

2. Vasbárd, fele része a harmadik férfisírból, ugyane sírban voltak még a 2., 5., 10. és 11. sz. tárgyak. Más férfisírokban voltak: 13 késpenge, szögek, 4 csat, 5 sulyok, 3 lándsacsúcs.

3. Bronzpityke; kettőt a harmadik férfisírban találtak.

4. Bronzszíjvég a második férfisírból. Egyenes végén külön tagolt hüvely a szíj befogadására. Külsején ferdén fektetett S, melynek két vége tekercsforma. A mező kötéltagú keretben áttört művű leveles és indás füzér, három gazdagon tagozott levélből.

5. Áttört művű pánt, közepén gömbszelvényű dudorral, két karján sima keretben indás levelek domborodnak ki, a 3. férfisírból. Vele voltak még az itt ábrázolt tárgyakon kívül: három áttört művű szíjvég és tokocskák a szíjak végei befogadására.

6. Bronzszíjvégek férfisírból; hüvelylyel egyik végén a szíj befogadására, ezt a részt harántos pálczatag választja el a nagyobb mezőtől, mindkét téren kidomborodó indás levelek.

7. Négyszögű lemezke két szögecscsel; nyolcz ilyen került elő egy férfisírból.

8. Csipkés szélű bronzpityke három szögecscsel; nyolcz ilyen került elé egy férfisírból.

9. Két bronzfülbevaló, egyiknek a karikája csigatekercsben végződik; a másikon hengerded gyöngy csüng alá, gyermeksírokból, melyekben néha üveggyöngyök is voltak.

10. Bronzkorong, alján három szögecscsel; felső lapját sima keretben központból kiinduló három domború vonal három mezőre osztja, mindegyik vonalból inda hajlik a közbeeső tér felé s

a két inda együtt véve három levelű liliomot képez, a 3. férfisírból.

11. Ugyanazon 3. férfisírból bronzpityke került elő, alján szögecsekkel, fölületén sima keretben két körben hajló domború levéldísz.

12. Bronzfülbevalók. Egyik sima karika ; a másik karika egyik végén csigavonalú toldás ; több ilyent leltek gyermeksírokban.

XCII. Keszthelyi sírmezők. V. ö. Arch. Ért. 1881. XIV. 121—122.

1. Kés csonka nyele, hengerded csontból, harántos tagozattal, kerek lyukakkal, a miért sípnak nézték ; gyermeksírból.

2. Bronz karperecz, szalagos lemezből, csúcsos végekkel, külsején közepett végig futó egyenes és szabályosan bevert háromszögű ponczozott mélyedésekkel.

3. Ezüst fülrevaló, egyik vége hegyes, másik tompa és három gyürűvel övezve. A kosara hiányzik, de megvannak a kiszélesbülő lemezes részen a sodronykeretes üvegpaszták ; a lemeztag végén sodronyos gyürűtag ; a kosár talán aranyos volt, mert a karikán még látszanak az arany nyomai. Gyermeksírból.

4. Lapos végű és tekercses végű bronztű, női sírból.

5. Hasított tű bronzból ; a rajz csak felső felét mutatja ; vége lapított, alább négy hasadékkal. Női sírból.

6. Gyermekek és nők sírjaiból való üveggyöngyök mutatványai ; ötszáznál több gyöngy került elő. Volt hosszukás, rovátkos, gömbölyü, lapos, szivalakú, négyszögletes, szegélyes és pettyes ; fehéres, zöld, sárga, fekete üvegből és pasztából, néhány agyagból és mészkőből.

7. Karperecz, egyenletes szélességű bronzpántból, egyik vége hengerded hüvelylyel, másik vége egyenes. Külsején három egyenes párhuzamosan fut végig rajta, közben bevert pontdíszek. Női sírból.

XCIII. Keszthelyi sírmezők. V. ö. Arch. Ért. 1881. XIV. 349—350.

1. Bronzcsat ; áttört művű, lemezén indás levél.

2. Szíjvég bronzból, gyöngyözött szélű, lemeze áttört, rajta körbefutó indák.

3. Szíjvég, két összeillesztett bronzlemezből ; S forma díszszel, melynek végei behajló levelekkel záródnak.

4. Áttört pántos bronzlemezke, három szögecscsel.

5. Pántos bronzlemezke, három szögecscsel.

6. Csonka lemez, aranyozott ezüstből, fölületét rovátkolt sod-

ronyszegélyű keretekbe helyezett üvegpaszták s hasonlók ékítették. Közepén négyszögkeretben gömbszelvényű kék üvegpaszta, az egyik tojásdad keretben megvan a fehér üvegtáblácska, a kerek keretek üresek.

7. Bronzhüvely, oldalai trapez idomúak, haránlos lécztag két mezőre osztja, mindegyikben határozatlan levélidomok domborodnak ki.

8. Csat, áttört művű, aranyozott bronzból, mindkét lapjában alig fölismerhető griff áll balra ; a kereten mélyedésekben tojásdad domborulatok sora, ilyen csak kettő akadt.

9. Hüvely, sima bronzlemezből, négy szögecscsel egyik lapján.

10. Bronzkorongocska, sima keretben, központból kiágazó hajlott végű indák domborodnak ; a közepén szögecs.

11. Üveggyöngyök mintái.

XCIV. Keszthelyi sírmezők. A keszthelyi sörházkertben s a szomszédos tájon 1880-ban Lipp Vilmos folytatta ásatásait s ezúttal újabban negyvenhárom sírt bontott föl, melyeknek leleteit a N. Múzeum szerezte meg. Arch. Ért. 1881. XIV. 349–350.

1. Bronzfibula, félkorongú fejjel, melynek széléből kilencz gomb nyúlt ki, a gombok szárai keresztül mennek egy pánton, mely a fej félkörével párhuzamos. A nyak csekély kihajlással, láblemeze végén állatfő, fölülről nézve s két hosszoldalából állatfőket jelképező nyújtványok. A fibula egész fölületét sima keret szegélyzi ; a fejlemezben kétfelé tekerődő indák, a nyakon csoportos levelek, a test lemezén kettős keretben indás motivum domborodik ki.

2. Hasított tű ezüstből, bevert kördíszekkel.

3. Csüngő, tojásdad idomú, rovátkolt sodronynyal szegélyzett keretben kidomborodó kékpaszta, fölül apró füllel.

4. Arany fülbevaló, kötélszerüen sodrott fonálból, nyilt végekkel, alsó végét szemcsés szegélyű gyöngyözött gyürű fogja körül, ugyanilyen van a gyürű ellentett pontján, fölül gömböcsöktől szegélyzett gyöngy volt, alul is befelé álló gyöngy, melynek két végén szemcsés gyürű s a karikából befelé álló szemcsés gyürükből lelógó gyöngy.

5. Zabla oldalrésze (?) üres állatszarvból ; hegyesebb végén párkányos gyürű domborodik ki, alatta átfurt lyuk ; fölületét három haránlosan futó dupla párhuzamos három mezőre osztja, benne csúcsra helyzett négyszögek sora.

6. Bronzbulla, aranyozás nyomaival.

7. Fülbevaló fele része, megmaradt rhombusidomú kiszélesedésének a fele ; e lemezt rovátkos sodrony szegélyezte és rajta sodronyos keretbe foglalt hat üvegpasztagömböcs.

8. Karperecz bronzpántból, csuklóban járó végekkel, a csukló mellett mindkét végen forrasztási folt látszik, mely mutatja, hogy kerek keretbe foglalt diszítő tag volt reá forrasztva; fölületét belé vésett szalagfonadék, pontok és háromszögök ékítik.

9. Fülfelőli apró lemeztöredék bronzból.

10. Lemeztöredék bronzból, volt rajta öt rovátkolt sodronyos szegélyű kerek keretben üvegpaszta, egyik még helyén van.

11. Apró háromszögű, rovátkolt szegélyű lemezke, rajta rovátkolt sodronynyal szegélyzett három kerek keretben kétszer kék paszta, egyszer fehér üveg.

XCV. Keszthelyi sírmezők. Keszthelyen a «városi sírmező» föltárását 1882-től erélyesen folytatta Lipp Vilmos. A sírmező déli határát már 1880 óta ismerte, ezuttal tehát nyugoti és éjszaki irányban kutatott, a sírmező végét mindkét irányban megtalálta és ez évben 701 sírt ásatott, a korábbi 449 sírral együtt tehát a keszthelyvárosi temetőben fölásott sírok száma 1150-re megyen. A másik keszthelyi sírmezőt a várostól mintegy fél órára eső dobogói dombon 1878 óta 1882-ig rendszeresen ásatta föl Lipp; az itt fölbontott sírok száma 2088. E két sírmezőn lelt régiségek túlnyomó részét a N. M. őrzi; a tárgyakból a szombathelyi s a bécsi muzeumokba is jutottak egyes sorozatok és némely leletek magánkézbe kerültek. Ásatásainak eredményeiről Lipp Vilmos 1883-ban a m. tud. akadémiában tartott egy előadást, mely megjelent «A keszthely-dobogói sírmező» czímén Budapest, 1884. 8-r. 24 l. Nagyobb terjedelmű másik tanulmánya «A keszthelyi sírmezők» kiadta a m. tud. akadémia, 1884. 4-r. két alaprajzzal egy látképpel és 160 ábrával Galba Károlytól, melyeknek jó részét, bár nem teljesen megfelelők, itt ismételjük. Ez utóbbi művét Lipp Vilmos németül is közzétette «Die Grabfelder von Keszthely» 8-r. a magyar kiadás képes mellékleteivel. Vesd ö. Arch. Ért. 1885. V. 39—42. Pulszky Ferencztől és ugyan ő tőle :Tanulmányok a népvándorlás korának emlékeiről 1888. 24. l. 1884. A temetkezés e sírmezőkön éjszaknyugatról délkeletnek tartó sorokban történt, az elhunytak arcza legtöbbnyire kelet felé fordult. A dobogói domb déli lejtőjének legkeletibb végén mintegy 160 sírban a tetemek megfordítva feküdtek, a sírok felén túl pedig alighanem későbbi nemzedék oda temetkezése miatt zavar támadt. Mintegy 250 sírban a sírmező alsó arczvonalán a csontvázak csak a lábtól derékig voltak normalis helyzetben, a többi csontra a töltelékföldben akadtak, az összehányt csontokon a hajdan rajtuk volt ékszerek nyomai tisztán láthatók, maguk az ékszerek azonban egészen vagy részben

hiányzanak. Mindkét sírmezőn a legtöbb sír olyan volt, melybe a holtat egészében rakták be, némely esetekben a sírban tökéletlenül elégették a holtat, csak nagy ritkán akadt urnasír az elhunyt hamvaival. A sírok mélysége a városi sírmezőn átlag 1·2 méterre tehető, hosszuk a tetem nagyságát rendesen 25—30 cmrel haladta túl, szélességük 1·2—1 méter volt; a Dobogón a mélységük s a szélességük is rendesen jóval nagyobb volt. A halottat ruhástól, ékszerestől, vagy pusztán vagy takaróval lefödve, kivételesen fakoporsóban rakták a sírba. A koporsók szögei néha 3·2 cm. hosszúak, négy élűek vagy sodrott felületűek és mindig hegygyel lefelé állva találták. A Dobogón több volt a koporsó, kivált a gyermekeknél, mint a városban, ott egy fiatal nő sírjában még a tölgyfapadló egyes darabjai is megvoltak még. A koporsókon épúgy, mint sok tetemen, durva szőrszövet vagy fonott gyékénytakaró elszenesedett maradványai terültek el, s e szokást szegények és gazdagok sírjaiban egyaránt lehetett észlelni. A halottak jó három negyedrésze nők és gyermekek voltak. A városi sírmezőben a felnőttek csontvázai három typust mutattak. Legritkább volt az igen magas faj, ennek sírjai voltak a leggazdagabbak. A legtöbb halott a városi sírmezőn közép, inkább zömök termetü volt, a Dobogón majdnem kizárólag ezzel a typussal találkozott a kutató. Végül a városi sírmezőben nem sok példányban akadt egy harmadik, vézna faj rendkivül, hosszú és végig keskeny koponyával, hátrafelé lapuló homlokkal; az ily csontvázak mellett soha mást nem találtak, mint legfölebb egy-egy rozsdás vasdarabot. Egy sírban rendszerint csak egy halott volt, néha egy-egy sírban az anya egy vagy két gyermekével feküdt; egy széles sírban négy egymásra hányt vázat leltek és mellékletül mindössze két vaskarikát. Négy helyütt egy-egy sírban két váz volt egymás fölött mintegy 15—18 cmnyi földréteg által egymástól elkülönítve, egyben két férfi, a többi háromban férfi és nő. Több sírban fej nélküli csontvázak voltak, másokban a fej a térden alúl hevert, ezekben semmiféle melléklet nem volt. Tizenegy sírban, a sírmező különböző táján, a halántékcsontok valami tompa eszközzel be voltak zúzva. A Dobogón is igen sok férfi fej nélkül tétetett a sírba; ilyen sírok mindig szegényeknek bizonyúltak. A városi sírmező sörházkerti részének éjszakkeleti végében fakoporsóba temetett gazdag mellékletü csontváz fölött a sír hosszában fekvő csikó csontvázára akadtak. Ugyane tájon igen mélyen fekvő gazdag férfisírban három s a mellette levő női sírban két lóváz volt egymás fölött. A sírmező különböző pontjain négy gazdagabban felszerelt sírban egyes csikók csontjait

találták. Négy férfi és egy női sírban kutyacsontok akadtak; egy női csontváz mellett macska, öt gyermekváz közelében mókus csontjai kerültek elő. Csak hírből állítja Lipp, hogy a Dobogón is akadt néhány lóváz a sírokban. A városi sírmezőn kilencz sírban elszenesedett vagy összepörkölt csontok maradtak, az elégett testrészek maradványa a csontokat fedő vékony zsíros és nyirkos ré-

1.

2.

3.

tegben lehetett fölismerni s a tetem fölé hányt föld 10—12 cm. vastagságban vörösre volt égetve. Ritkán és szórványosan urnasírok is kerültek elő. Az urnatemetés a többi temetési móddal egykorúan dívott ; két helyütt az urnák épen a sírok felett állottak, az edények ép olyanok, a minők egyéb sírokban előfordúltak s a mellékletek is megegyeztek. A városi sírmezőn kiásott összesen

tizenegy urna 45—50 cm. magas «körtealakú», többnyire egész sima, korongon készült, graphitmázas külsejű fazekak voltak, finom fekete agyagból; rendesen csekély mélységben lévén, a nedvesség átjárta, ásó és kapa is megrongálta s mikor levegőre hozták, szét-hullottak. Tartalmuk zsíros fekete föld volt, keverve fehérre égetett és összetapadt csontrészecskékkel. Bennök és körülöttük apróbb csuprok, csészék, tálak is akadtak, néha épen, többnyire azonban már csak darabokban. Egyben ketté tört gombos fejű bronztű és négyküllős kerek bronzlap volt. Az égetés helyét, a hol a hullákat elhamvasztották, a Pollacsek-féle kertben találta a kutató. A Dobogón csak egy urnasírra akadt. Néhány agyagedény képét ide zárjuk; jellemző rajtuk a belékarczolt zigzeg-dísz és hullám-vonal. Anyaguk durva, kövecses, többnyire csak félig kiégett.

4.

Vannak füles csészék is, egyfüles «körtealakú» korsók gerezdelt haskörülettel, legtöbb a szélestalpú fületlen csupor (1., 2., 3. ábra). Jellemző egy ivóedény (4. ábra), mely két alul élben agyaggal összeragasztott cserépdarabból készült. A csónak alakú esetlen edény két oldalán átfúrt csücsök van. Az ivópoharak vagy lapos fenekű hengeridomúak vagy gömbölyded csésze alakúak. Ha sírokban voltak, a fej közelében szokták találni és ételféle befogadására szolgálhattak. Egy gyermeksírban lelt csuporban még benne volt a tojás héja. Bronzcsésze egészben kettő akadt, mindkettő a városi sírmezőben. Az egyiket a vasm. régiségtár őrzi, csak darabokban került elő; a másik szintén rozsdaemésztett példány a N. M.-ban van. Átmérőjük 19 cm., mag. 11 cm. A kihajló perem alatt és talpuk körül egyszerű bevert vonaldíszt mutatnak. A koponya mellett találták és talán ételféle volt bennük.

1. Facsöbör maradványa, vasabroncscsal és sodrott vasfogantyúval. A Dobogón egy, a városi sírmezőn közel tíz facsöbör akadt. Alakjukat rendesen a beléjük nyomult és kőkeménységre összeállott homok tartotta fönn; mikor kiszedték, a levegőn nagyobbára széthullottak. A városi sírmezőn hét fakupát, a Dobogón hármat találtak. Idomuk hengerded, magasságuk 10—14 cm., szélességük 6—8 cm., bükkfából készültek és egyszerű vasabroncsok vagy széles, kivert pontsorokkal és rutákkal díszített bronzpántból tartották össze; az elkorhadt fából csak itt-ott tapadt még az abroncshoz egy-egy kis foszlány. Egynek bronz-, kettőnek sodrott vasfogantyúja volt.

2. és 3. Lepattogtatott kova.

4. Csiszoló vas; férfi és női sírokban több változatban találták. Az aczél és kova mindig a balkéz táján volt.

5. Nagy vaskulcs, végén füles bekapcsolt karikával; egészben négy vaskulcsot leltek.

6. Orsó.

7. Átlyukasztott korong égetett agyagból; sűrűn akadtak különböző nagyságban.

XCVI. Keszthelyi sírmezők.

1. Szarvacska, központi körökkel díszítve s átlyukasztva. Ilyen tizenöt darab akadt. Valószínűleg zablák oldalpálczái voltak.

2. Háromélű csonttárgy, két helyütt átlyukasztva; több hasonló példány van, néha négy-öt helyen átfúrt s néha szépen vésett díszítéssel. Rendeltetése nem biztos.

3. Csontpálcza, gyűrűs tagozással; több példány.

4. Csontfésű darabja, kétoldalú, a Dobogóról.

5. Csonthenger, két helyen átlyukasztva, valószínűleg kés nyele.

6. és 7. Bronzpántos pálczatöredékek.

8. Csonka csonttárgy; háromszögű lemez, melynek egyik sarkából harántosan átlyukasztott nyílféle áll ki; a lemez fölületét bevert központi körök ékítik. Rendeltetése s eredeti idoma határozatlan.

9. Kés (?) nyele csontból, három helyen átjáró harántos lyukkal, sörházkerti gyermeksírból. (V. ö. CXX.).

XCVII. Keszthelyi sírmezők. 1. Hengerded bronzcső, perimés széllel, oldalán szögecstöredékkel.

2. Csontlap, egyik szélén lyukkal; négy ilyent találtak férfisírban a városi sírmezőn; valószínűleg kardhüvelyről valók.

3. Kengyel.

4. Zabla vasból. A városi sírmezőben gazdag férfisírban egy

zablát és két kengyelvasat, a Dobogón összesen három zabla töredékeit találták.

5. Vassarló, gyönge hajlású pengével, nyélbevaló hosszú hegyes, behajlított végű tövissel. Dobogói sírból.

6. Kapa vasból, élének átmérője 12 cm., hossza 22 cm.

7. Vaskés; a férfisírokban rendesen előfordult. A közönséges késnél jóval nagyobb, sőt legtöbbször mellette feküdt; az övről lógott, a czombtáján találták. Vas- vagy bronzkarika, a penge tövén s a hüvelyén is szorító pánt; fahüvelyét néha csontlemezek borították. Női sírokban ily «tőrkések» nincsenek.

8. Vaskard; az egyedüli, mely a keszthelyi sírokból előkerült; egyélű, eredeti hossza 90 cm. lehetett, markolata és hüvelye fából volt, a hüvely vége pedig csontból (lásd XCIII. 5.).

XCVIII. Keszthelyi sírmezők. 1. Vasfokos. Egészben 21 ép fokost, csákányt s hajító bárdot találtak a kutatáskor és négy töredéket; murvavágó parasztok a Dobogón bizonyára még többet lelhettek.

2. Kard hüvelyének végtagja csontból, csúcsa simán lemetszett, széle közelében fala átlyukasztott, szélesebb nyílásánál, falán, négy lyuk. Több kisebb-nagyobb hüvelyvég került elő a két sírmezőn.

3. Vaslándsacsúcs, köpüs, a rozsda nagyon megrongálta.

4. Nyílcsúcs vasból, tövise csonka.

5. Vasnyílcsúcs, bajszos, köpüs.

6. Vasnyílcsúcs, lapos levélidomú, rövid tövissel.

7. Vasnyílcsúcs, háromszárnyú, minden szárnya átlyukasztott tövissel. E fajtákon kivül találtak még négyélű tövises nyílcsúcsokat; minden fajtából akadt 4—5 példány.

XCIX. Keszthelyi sírmezők. Ékszerek. A sírmezőkön szórványosan tizenöt antik fibula került napfényre, többnyire olyan, a milyen a római császárság évszázadaiban Pannoniában általánosan dívott. A két főtypust az idezárt ábrák mutatják. Jellemző a korongos fejtag s a harántosan álló hengerteres, valamint a nyak, test és láb tagozása. Az *a)* *b)* idomú kis fibulák, miként a Bregetióban lelt s a N. M.-ban őrzött agyagminták tanusítják, helyben készültek. Ezen typuson kivül akadt az u. n. T fibulából is néhány példány; ez a IV—VI. században Európa déli és középvidékein szerte dívó forma volt. Az u. n. «merovingi» ízlés sajátszerű formáiból csak négy került elő.

I. Egyet a sörházkertben egy leánygyermek sírjában találtak. A sírban koporsók nyomai is voltak, mindkét kézszáron vastag végű kargyürü lógott *c)* a jobb kéz ujjai alatt laposra nyomott

vasbádogszelencze feküdt három sima fehér pitykekővel, vaslánczon lógó aranyozott bronzcsörgővel, melynek mindkét felén emberi arcz vonásai domborodtak ki és egy csontmarkolat, melyet az ismertető a rajta sorakozó lyukak miatt hajlandó volt sípnak nézni. (Ábráját lásd XCVI. táblán 5. sz. alatt). A koponya mindkét oldalán egy-egy függő volt *(e)*, sima karikáján tojásdad csüngő,

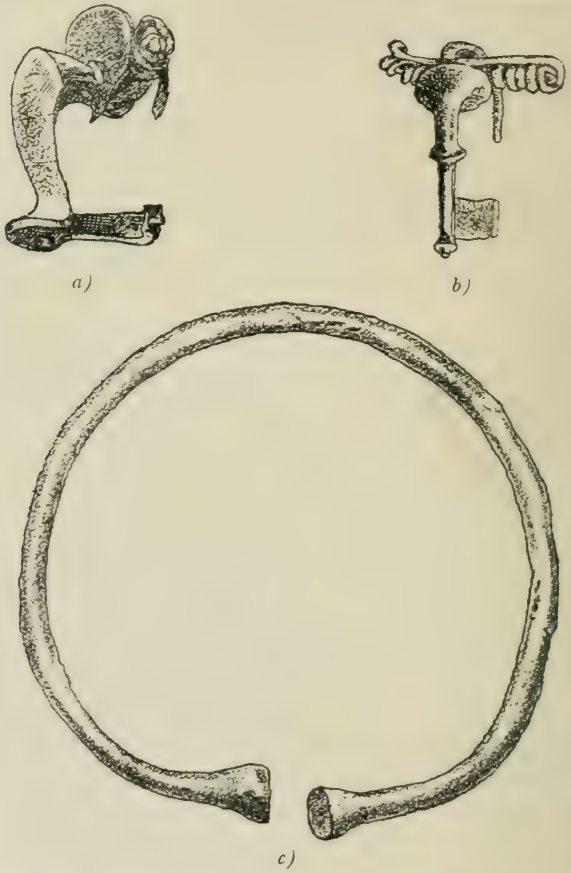

két végén gömböcsök, kerülete közepén gyürűtaggal. A bronzfibula néhány szem gyöngy között feküdt; XCIX. táblánk $^1/_1$ nagyságban tünteti föl. Feje hosszu négyszögű lap, melynek két keskenyebb oldalából két ág, a hosszabb oldalból három ág nyúlik ki, a két sarok melletti ágat korongos szelvény köti össze, melynek fölületét sima és rovátkos sávok ékítik. Nyaka félkörhajlásban

domborodik ki és mindkét végén gyürűtagok szegélyzik. Testét tojásdad lemez képezi, melynek végéből felső nézetben ábrázolt hosszúra nyúló állatfej áll ki. A fejlemezt sima karima szegélyzi s a bekerített tért hosszában álló pálczatagok öt mezőre osztják, a

d)

c)

kisebb három mezőben 8-as szalagdísz, a két szélső nagyobb mezőben szintén 8-as szalagdísz domborodik. A nyak gerinczén hosszában futó sima sáv mellett két mezőben háromrétű szalagfonadék. A testlemezt két csúcsba futó sima sáv három mezőre osztja, a két

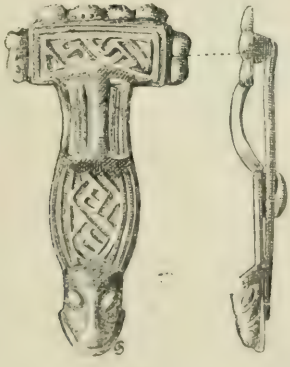

f)

szélsőt pálczakeretben háromrétű szalagfonadék ékíti; a középsőt négy harántosan álló párhuzamos pálczatag öt mezőre osztja, a két felsőben másfél 8-as szalagfonadék, a középsőben egyszerű 8-as szalag, a legalsóban fél 8-as szalagdísz. A fibula alján volt vastűnek csak töredéke maradt meg.

II. A második hasonúlású fibula egy női sírban került elő a

Polacsek-féle kertben. Lipp e sírt legelőször az Arch. Ertesítő 1880. évi XIV. kötetének 349. lapján ismertette, rajzok kiséretében, melyeket a XCIII. és XCIV. táblán ismételtünk. A leirás, melyet «A keszthelyi sírmezők» czimű művében (39. l.) a sírról ad, részletesebb s némileg eltérő, kivonatosan ez utóbbit is közöljük, mert több tekintetben igen fontos. A $2^1/_2$ méter mély sír lejtős alja kőkeménységű volt; a csontvázat mintegy 30 cm. magasságig finom szitált föld borította, mely keményre összeállott. A lábujjaktól kezdve a koponya tetejéig a csontokon 4—6 cm vastag fekete por — ruhamálladék — feküdt. A jobb czombcsont mellett egy kisebb és egy nagyobb vaskés, a balkézben kova és aczél, a jobb kéz mellett egy Antoninus Pius-féle kopott ezüstdenár. Mindkét kézszáron két kargyürü közt egy lemezes és egy

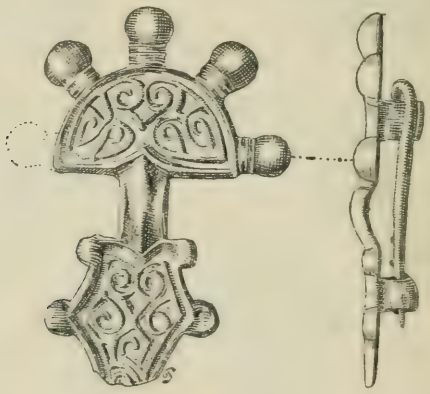

g)

kapcsos karperecz rossz ezüstből. Kevéssel a mellcsont alatt aranyozott ezüstlap töredéke tünt föl, melyen négyszögű és szívalakú rekeszekbe foglalt kék és sárga üvegpaszták diszelegnek. A mellcsont alatt borsónyi nagyságú fehér alapon égszínkék szemekkel díszített mintegy 60 egyforma gyöngy. A gyöngyök közt szívalakú kék üvegpaszta akadt. Az állkapcza alatt, a csont nyomása alatt, több darabra törve volt a fibula (XCIV. 1. sz.) A fülek helyén aranyfüggők (u. o. 4. sz.), a koponya alatt keresztben négyfelé hasított fokú ezüst-tű (u. o. 2.) voltak.

III. A városi sírmezőnek a Georgiconra terjedő részén egy női sírból került elő a harmadik ilyenfajta fibula. Közvetlenül a televényréteg alatt, körülbelül a fej fölött, egymás mellett két jókora agyagcsésze állott, az egyik törött, a másik ép állapotban. Egy

méternyi mélységben, nem messze egymástól, két vasnyílhegy tünt föl és valamivel alább a sír közepén egy hegyével fölfelé fordult függőlegesen álló kés. A vastag feketés ruhamálladék-rétegtől elfödött csontváz két meter mélységben feküdt. A bokától föl a fejig mindkét oldalon sürü gyöngyréteg húzódott. Az alsó lábszárakon, a térd alatt, jobbról kargyürü, balról egészen összetört lemezes karperecz feküdt. A jobb czombcsont mellett kis kés, orsógomb, kova és aczél, mindkét kézszáron a csukló fölött háromharom kargyürü volt. A felső kézszárakon a könyökön felül szintén egy-egy nagy vaskos kargyürü. A mellen keresztben, sok gyöngy között, egy 31 cm. hosszú négyfelé hasított tü, az állkapcza alatt a fibula feküdt. *f)* ábra. A fibula fejét négyszögü lap képezi, a lemez széleiből kiálló ágak dudorosak, hosszabb szélén négy, keskenyebb oldalain két-két ily dudor van. A lemez fölületét kettős vonalkeretben domború zigzeg-vonalak ékitik, csekély kihajlású nyakát hosszában futó sáv két mezőre osztja, mindegyikben vonalas díszek; a testlemez díszei hasonlitanak a fejlap díszeihez, csakhogy harántosan állanak ; a lemez állatfejben végződik. Az alján épségben maradt a tengelyen forgó tü, mely «buktatójával» együtt bronzból volt. A koponya oldalain két nagy kosaras függő ezüstből és az első nyakcsigolya alatt csőalakú gyöngycsat feküdt.

IV. A Dobogón *egy* ilyfajta fibulát leltek. *g)* ábra. Félkorongidomú feje széléből négy ág áll ki, nyakát és testlemezét körhajlású domborodások diszitik ; bronztüje még rajta van. (Lipp «A keszth. sírm.» 39. és 40. l.).

C. Keszthelyi sírmezők. Az itt s a következő táblákon bemutatott ékszerekről is fontos tudni, milyen körülmények közt kerültek elő. Azért Lipp Vilmos észleleteiből ide iktatjuk a következőket (Keszth. sírm. 19 és 20. l.): Csaknem minden sírban megvolt a ruházat, hol elszenesedett, hol porrá vált málladékban ; a nők- és gyermekeknél bokáig, a férfiaknál többnyire térden alul ért. A málladék közt itt-ott szénné vált szövetdarabkák akadtak, de a levegőn csakhamar széthullottak, s a málladék piros, kék és sárga színe szintén néhány percz alatt tökéletesen megfakult. De vastárgyak rozsdáján néha megmaradt a ruhaszövet lenyomata s az néha igen finom volt ; észlelhetők ily nyomok különösen vascsörgőkön, melyek bizonyára eredetileg a ruhák csücskeibe voltak bevarrva. A városi sírmező azon részén, mely a Pollacsek-kerten elterült, egy sír élre állított terméskő lapjai közt tenyérnyi nagyságú szürposztóféle került elő, a mely levegőn ugy megkeményedett, hogy porrá lehetett morzsolni. A férfiak sírjaiban gyakori volt az öv és

az övdísz: szíjvég, csat, öv, kapocs, boglár, pityke vagy gomb; nők sírjaiban gyöngy, tű, fibula vagy kapocs, gyürű, függő, karperecz és kargyürű. Az öv néha korhadék formában volt fölismerhető; két végét elől kapcsok tartották össze, melyeknek száma rendesen hat, a kapcsok helyét néha csat foglalja el Szegényebb sírokban egyszerű vascsat volt az összekötő tag. Gazdag övdíszeknél gyakran lehetett tapasztalni, hogy az övkapocs mellett díszes csat, nagy szíjvég és egyenes dísztag volt, ilyenkor szélesebb szíjból álló kard- vagy tőrkötőre lehetett következtetni. Néha körös-körül, néha csak elől volt az öv boglárkákkal megrakva és fémhüvelyekben végződő, pitykékkel vagy gombokkal díszített szíjacskák lógtak le róla. Az egyenes dísztag a kard- vagy tőrkötő azon részét ékíthette, mely a kard- vagy tőrhüvely karikáján fűződött át. E következtetéseket Lipp a tárgyak elhelyezéséből vonta le.

1. Aranygomb, ilyen volt négy; találták a Dobogó utolsó sírjában egy kis csuporban. Kerek, kevéssé kidomborodó lemez, szélén vékony keret, közepén négyszirmú virág emelkedik ki kettős széllel, a szirmok csúcsai a keretig nyúlnak. Alján négyszeresen átlyukasztott csontbéllése volt, a csontlemez s az aranyfölület közét porladozó ragasz töltötte ki. 2—11. Övdíszek ezüstből.

2. Nagyobb szíjvég, fölületét bevésett szalagfonadék ékíti, egymásba járó 8-as idomokban; a szalag kétrétű; ilyen volt négy.

3. Kisebb szíjvég, fölületét bevésett szalagfonadék ékíti.

4. Díszlap, «szőlőlevél idomú», négy helyütt szögecs, fölületén közepett keretbe foglalt tojásdad idomú kék üvegpaszta.

5. Kékes boglár, sima keretben négyszögbe helyezett szalagdíszű fonadék van bevésve; ilyent hatot leltek.

6. Szíjvég, szélét bevert körök, felületét ezentúl bevésett rácsmustra ékíti. Ilyen volt négy kisebb és egy nagyobb példány.

7. Díszlap, két egyenlően kihajló szárnynyal, a két szárny egybefolyásán mindkét oldalt a széléből kihajló fülféle nyujtvány; közepén a keretbe foglalt paszta helye látszik, tőle ugyanegy sorban kétfelé két-két szöges feje áll ki.

8. Boglár, kihajlított oldalú négyszög, négy kiálló csúcscsal szélén sima karima, közepett rekeszbe foglalt kék üvegpaszta, körülötte a csúcsok táján négy szögecs; hat ilyent leltek.

9. Hasonló idomú boglár, fölületét bevert háromszögök ékítik.

10. Szíjvég, félkörívű, préselt gyöngyszéllel, ezen belül sima vonalkerettel, mellette belül ismét gyöngykerettel, s közepett ötlevelű növénydísz középső szárral; ilyen volt hat.

11. Kisebb szíjvég, hegyes csúcsú, gyöngyözött szegélylyel, ezen

belül sima kerettel és / \ / díszszel az idomok nyílásaiban kidomborodó pontdísz. Ilyen volt négy példány.

CI. Keszthelyi sírmezők. Ezüst övdíszek.

1. Szíjvég, hegyescsúcsú, széle hosszában kidomborodó pontsor két helyütt két-két párhuzamos pontsor három mezőre osztja a tért, két mezőt négyszögű, a csúcsfelőlit ötszögű vonalkeret fogja be, a középső mezőt két hosszában futó egyenes három részre osztja, mindegyikben pontsor, a másik két mező mindegyikében a keret hosszában pontsor.

2. Négyszögű boglár, fölületén domború vonalas keretben kidomborodó pontsor, ezen belül vonalas négyszög ; ilyen volt hat.

3. Lóhere idomú pityke, fölületén gyöngyszegély; négy példány.

4. Nagyobb szíjvég, hegyes csúcsú, fölületét bevert egyrétű szalagfonadék ékíti, a mustra ferdén dülő *S*-eket mintáz ; a szalagot végig bevert pontsor ékíti.

5. Négyszögű boglár ; fölületét egymáson átfutó egyenes szalagok kilencz négyszögre tagozzák ; a szalagokban sorban bevert pontok ; hat darab.

6. Csonka lemez, fölületét hurokba rakott szalagmotivum díszíti, mely több sorban egyenletesen ismétlődik.

7. Pityke, «patkó»-alakú, áttört munka, a szögecsek beillesztésére három helyen körtoldványnyal ; négy példány.

8. Boglár, négyszirmú virágot példáz, közepett körrel, a szirmok ötszögűek s szélük ferdén futó karimában hajlik le ; minden szirom fölületét háromlevelű bevert növénydísz ékíti ; ilyen négy volt. Ezen övdíszhez tartoztak más övdíszek, melyek hártyavékonyságú ezüstlemezekből állván, munka közben apróra széthullottak.

A C. és CI. táblán bemutatott ékszerek több változatban fordúltak elő ; egy példány belőlük a vasmegyei múzeumban, a többi a N. M.-ban van. A lerajzolt typusokon kivül volt még két nagyobb, két kisebb szivcsúcsban végződő szíjvég, két nagyobb és négy kisebb kerek boglár. Ezek fölülete sima és fényes, de általában az ezüstékszerek rongált állapotban találtattak, mert a lemezek vékonysága sem a rozsdának, sem a reájuk nehezülő föld s más tárgyak súlyának nem birtak ellentállani Ezüsttel berakott vasövdísz a városi sírmezőről kétszer, a Dobogón hatszor fordúlt elő ; de egy-két részlet kivételével, állapotuk a rozsda emésztése miatt fölötte rossz. Még legjobb állapotban maradt meg két szíjvég, melyen a berakott ezüst patkó alakú keretben lépcsőzetes vonaldiszt mutat. Az ily berakás csak a fölületét ékítette.

CII. Keszthelyi sírmezők. 1—11. A városi sírmezőnek a sörházkertnek a Pollacsek-féle kerttel szomszédos legkeletibb szögletében 1882. februáris 24-ikén fölásott sírjából. A sír 3·84 m. hosszú, 2·87 m. széles volt; két méter mélységben két lócsontváz egymásfölött feküdt; 3½ méter mélységben fakorhadék mutatkozott, melyben 23—25 cm. hosszú vasszögek állottak; a koporsó födél helyett vastag elszenesedett szövettel volt borítva, e terítő fölött a fejvég felé egész halom vastárgy hevert: két csinos kengyelvas, egy zabla, egy kis facsöbör fogantyúja és abroncsai, egy kerékagy, keréksín nagy töredéke és vagy húsz nagyon rozsdás határozatlan vasdarab. A csontváz hossza volt 1·93 m. A jobb czombcsont hosszában hosszú tőrkés feküdt, a fahüvelyt borító csontlemezek még rajta voltak, valamint a bronzkarika is, s a tőr szorítója a markolat nyelve alatt.

1. Négyszög-hüvely, aranyozott bronzból, egyik szélesebb oldalán két egymásfelé hajló *S* idomú leveles végű növény indával díszítve. A tőrkéstől néhány centiméterre feljebb feküdt.

2. egyenes dísztag, aranyozott bronzból, áttört mű, közepett gömbszelvényidom s innen kétfelé tagozott ágak, egymásmellé rakott leveleket példázó domborulatokkal; mellette

3. hasonló művű szíjvég; a medencze fölött előtüntek

4. hasonló művű övkapocs, nyolcz drb.;

5. hasonló művű csat;

6. hasonló művű kisebb szíjvég (négy példány);

7. hasonló művű nagyobb pityke (két drb.);

8. hasonló művű kisebb pityke (12 drb.). Az övkapocs táján a mintegy 2·5 cm. széles bőröv málladéka mutatkozott. A mellcsont tájékán ismét bronztárgyak kerültek elő:

9. kisebb szíjvég, fölületén kidomborodó leveles indával, a levelek hegyes véggel körben hajlók;

10. aranyozott szíjvég, szividomú, fölületét sima keretben, körponczokkal érdessé tett alapon, sima kettős virág diszíti (három példány); bevert körökkel borított környezetben sima, levelű palmett díszíti. Az elhunyt 30—40 éves férfi volt, homlokán és balszemén keresztül erős vágás nyílása tátongott. A koponya baloldalán, a sír szegletében, zöld rozsdától megrongált nagy bronczcsésze állott, pereme első érintésre morzsalékká vált. Ugyanezen terület második sorában, a közepén túl, kelet felé, ismét rendkivül széles és hosszú sír akadt. A televény réteg alatt néhány centiméternyire cserépdarabok, két urna és több csupor és csésze mutatkoztak, valamennyit durva és rosszul égetett agyagból, összezúzott állapotban találtak. A két urna földdel kevert hamuval s közbe kevert sok fehérre égetett

csontszilánkkal volt megtöltve. Az egyik urnában egy vaskés volt, s mellette

11. aranyozott szíjvég, hosszúnégyszögű, egyik hosszoldalán tompa végekkel, fölülete sima keretben,

12. gömbös fejű bronztű és

13. négyküllős kereket utánzó bronzdísz.

Egy méterrel alább az edények alatt lócsontváz tünt elő, mely közvetlenül a koporsón feküdt, a férficsontvázat a melltől a fejig vastag ruhamálladék borította, a mellen szíjvég, a gyomor tájékán és közvetlenül mellettük, jobbra nagy csat feküdt.*

A sír baloldali szögletében, a koponya mellett, legfelül ökölnyi nagyságú összerozsdásodott tömeg vált ki, ez csupa kisebb-nagyobb vaslemezből állott, melyekben néha bronzszögek voltak, két ily lemez közé egymás fölött három Gratianus-féle apró rézpénz volt illesztve; a rozsdatömeg között a vasfölületbe rakott és onnan kihullott számos ezüstfonál töredékét lelték. A koponya jobboldalán egy fakupa bronzpántjai voltak hozzátapadó bükkfa-foszlányokkal s alatta a bronzcsésze töredékei. A csésze kihajló pereme alatt s alján körülfutó egyszerű vonaldísz látszik.

CIII. Keszthelyi sírmezők. Az előbbi táblán első helyen ismertetett sírtól alig negyven cm.-nyire több mint három méternyi mélységben férfisír került elő. A jobb czombcsont mellett facsöbör abroncsa és fogantyúja mutatkozott; e fölött nagy törkés feküdt és e mellett:

1. Bronzkarika, külső széléből kiálló füllel a szíj áthuzására. A pengemarkolat nyelvén diszítés nélküli bronzszorító, a czombcsontok között feküdt.

2. Bronzszíjvég, nyilása mellett haránt tosan fektetett S formájú domború leveles indadísz és azontúl hosszában hasonló, de dúsabb levelű inda.

3. Egyenes dísztag bronzból, közepétől jobbra-balra domború dísz, egy-egy körhajlású hegyesvégű indás levél. A jobb kéz szárát vaskos bronz kargyürű fonta át s mellette volt:

4. Nagy bronzszíjvég, nagy és kisebb tagból, mely csuklóban jár; a kisebb négyszögű rész hüvelyes s a szíj befogadására szolgált, fölületét fölismerhetlen állatféle alaknak dombormüvü képe diszíti; a nagyobb tag áttört mü és két egymás mellé rakott

* Lippnek e magyarázatát ugyanazok az ábrák kisérik, melyeket az A. É. 1880 XIV. kötet XIII tábláján 1—3. száma alatt közzétett (Lásd itt XC. tábla). a sírleletről ott adott leirás azonban nem vág össze a «Keszthelyi sírmezők» 23. lapján adott ismertetéssel.

növényféle ornamentet mutat; félkör hajlású széléből peczeg áll ki. A medenczecsontokon közel egymáshoz feküdtek:

5. Négyszögű boglár, hat darab, bronzból, áttört mű, nagykarmú szárnyas griffel diszítve; minden sarkában szögecs.

6. Bronzcsat, áttört mű, növényindás díszszel.

7. Bronzpityke, levéldíszes domborulattal (három példány), a két szarvidomra kínyúló levél mindegyikében szögecs.

CIV. Keszthelyi sírmezők. Övdíszek bronzból.

1. Kisebb övkapocs; csuklóban járó két tagból áll, mindkét tag fölületét sima levelek s közben apró ponczolt körök ékítik; hat példány.

2. és 3. Nagyobb szíjvég, két lemezből áll, egyik oldalát négyhajlású leveles inda, másik oldalát párhuzamosan rakott hullámvonalak ékítik.

4. és 5. Két kisebb szíjvég S idomú leveles indadíszszel.

6. Pityke, félköridomú, gyöngyözött fölülettel, 4 db.

7. Csat, a lemezt hosszában fektetett ∞ idomú leveles inda diszíti. 1—7. Ugyanegy sírból valók.

8. Csat, lemeze sima.

9. Szíjvég, áttört mű, hat hatágú csillagdíszszel; két példány.

10. Szíjvég, hosszában futó ∞ idomú leveles indadíszszel.

11. Szíjvég, két sorban rakott pikkelydíszszel.

12. Dísztag, közepén átlyukasztott, két ágán indadíszszel, végei kihajlók és lófőket példáznak.

13. Pityke, félkörű, legerősebb kihajlásán és két alsó sarkán félkörű toldványnyal a szögecsek számára; alsó szélén félkörű kimetszés; fölületén háromlevelű dísz; tizenkét példány. A 8—13. számú tárgyak elégetett hulla sírjából kerültek elő, a pitykékből több összeolvadt s a többi tárgy is mind fekete és érdes.

CV. Keszthelyi sírmezők. Az itt ábrázolt bronz övdíszek egy sírból kerültek elő, melynek töltelékében néhány métermázsányi faragott homokkő hevert szanaszét. Volt a tárgyak közt nagy törkés bronzkarikával és bronzszorítóval, egy kis vascsákány és két kisebb kés. Az övdíszek egyes részein a hajdani ezüstözés nyomai még fölismerhetők.

1. Nagy szíjvég, áttört mű, kettős keretben, sorjában hat hajlású inda, az inda mindegyik hajlásban gúlaszerűen elrendezett palmettet bocsát, melynek hegye mindig a hüvely felé néz.

2. Kisebb szíjvég, áttört mű, gyöngyözött keretben, közepett ág vonúl végig, mely a keret felé leveleket bocsájt; 3 példány.

3. Kapocs, két csuklóban járó taggal, mindkét tag áttört mű, a

kisebbik négy indából áll, melynek végei körben hajlanak, a nagyobbikat négyszögkeretben griff diszíti, öt példány.

4. Boglár, négyszögű áttört mű, szárnyas griffel.

5. Csat, négyszögű lemezén szárnytalan griff.

6. Pityke, áttört mű, fölületén kidomborodó leveles ágak ; három példány. Volt még 12 kisebb pityke, tömör levélidomú.

CVI. Keszthelyi sírmezők. Övdiszek bronzból.

1. Szíjvég, áttört mű, erős karimában növényág, végén virággal, oldalt ágazó levelekkel s egyéb hajtásokkal ; a szíj befogadására két gyöngyözött szegélyű peczeg.

2. Kisebb szijvég, áttört mű, gyöngyözött szegélyben, közepett végig nyúló ág, kétfelé álló levelekkel ; a csuklóban vele járó kisebb tag elveszett ; két példány.

3. Pityke, fölületét vonalas rajzú levelek ékítik. Az 1—3. számú tárgyak egy sírból kerültek, velük volt még : egyszerű csat, egy dísztag, 3 sima övkapocs és kilencz apró sima pityke.

4. Csat, áttört művű lemezét gyöngykeretben ágas levelek ékítik.

5. Szíjvég, pálczás keretben leveles végű ∞ hajlású indadísz domborodik.

6. Kisebb szíjvég, hasonló diszű, vele csuklóban összejáró négyszögű kis taggal.

7. Nagyobb pityke, pikkelyes fölületű, négy példány.

8. Hasonló, kisebb tizenkét példány. A 4—8. számú tárgyak ugyanegy sírból valók ; velök járt még 13 db. kis övkapocs.

9. Nagy szíjvég, sima keretben harántosan álló hullámvonalas hornyolatok ; vele járt hat griffes övkapocs, sima négyszögű csat vaspeczeggel és nyujtvány nélkül, 3 hólyagos és négy pontdíszes négyszögű lemezes pityke.

10. Boglár, áttört művű, kerek, gyöngyözött keretben ötszirmú virág ; öt példány.

11. Boglár, félkörű, három nyújtványnyal, fölületét leveles ágak diszitik ; négy példány. A 10—11. számú tárgyakkal együtt voltak még : egy nagy, négy közép és négy apró indadíszes szíjvég, két nagyobb boglár, egy dísztag s egy kisebbfajta csat. Lipp a csontvázról, melyen az övdiszek voltak, állitja, hogy béna és púpos hátu fiatal emberé volt. Mellette lelt még nagy tőrkést vaskarikával, nyílhegyet, kisebb kést, fokost, bevésett körökkel diszített átlyukasztott szarvacskát s a rajzban ide csatolt tárgyat.

12. Szabálytalan fölületű csontgömb, valószínűleg állat forgócsontja, közepén vaspálcza megy át rajta, melynek mindkét végéhez

vasláncz csatlakozott ; az egyik lánczból néhány szem még megmaradt ; a rejtélyes tárgy a térdek közt feküdt.

CVII. Keszthelyi sírmezők. Övdíszek bronzból.

1. Pityke, áttört mű, ágas és leveles ; négy példány. Vele volt ugyanazon sírban egy nagyobb, négy kisebb szíjvég, 18 övkapocs s 16 kisebb lapos pityke ; a pitykéken kívül a többi tárgyakon indadísz.

2. Szíjvég, előlapján egy négyszögű keskeny keretes mezőben harántosan álló levéldísz ; a keretes nagyobb téren három sorban háromszögből kiinduló ág, kétfelé hajló levéllel.

3. Övkapocs, csuklóban járó két tagból, a kissebbiken két elhajló levél, a nagyobbikon sima keretben négy indás levél, mely egymásnak háttal áll, és csúcsos véggel körben hajlik ; hat példány.

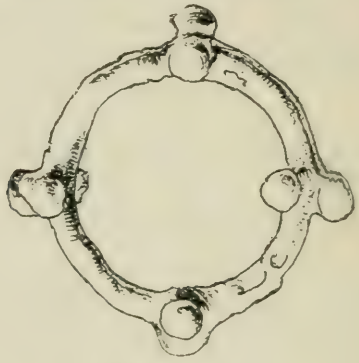

4. Csat része, rovátkos fölületű.

5. Pityke, indadíszű ; négy példány. Az 1—5. számú tárgyakkal együtt volt még : sima dísztag és három indadíszű pityke.

6. Szíjvég, áttört mű ; a hüvelyen keskeny mezőben harántosan álló leveles inda S formában ; a nagyobb téren gyöngykeretben ∞ formában hajló inda, mindkétfelé három körhajlású ágra szakad, mely belényúlik a főhajlásokba.

7. Övkapocs, áttört mű ; kisebb lemezét két S idomú inda ékíti, körben csavaró végekkel ; a nagyobbikon közös pontból kétfelé hajló indás levél, köridomú mellékhajtásokkal ; négy példány.

8. Csat, négyszögű gyöngyözött kerettel, lemez nélkül.

9. Lemezes szorító. 1—9. Közös sírból, melyben még voltak : egy kis szíjvég, áttört mű, «kigyó tekeredéssel», vaskés, karika és gyürű, melynek ide iktatjuk ábráját ; négy helyen egyforma távolságban három-három kiálló gömbös diszíti. E jól ismert

La Tène forma feltünése Lipp Vilmost is meglepi ; mert ha igazán a fölsorolt régiségek társaságában került elő, ez az eset a jelzett idomnak legalább is ezer éves fönmaradását tanusitja.

10. Lemezboglár, négyszögü, közepett két csücscsal egymásnak álló háromszögü kimetszés ; a négy sarokban egy-egy szögecs ; hat példány.

11. Hosszúnégyszögü lemez, az egyiknek hosszabb szélén két fül, melyből karika csüng le ; két sorban hat gömbszelvényü dudor domborodik ki rajta ; négy példány.

12. Csat, négyszögü sima lemezzel, rajta négy gömbszelvényes fejü szögecs nyoma.

13. Szijvég, sima keretben, áttört rácsmüvel diszitve. A 10—13. számú tárgyakkal együtt leltek még szivesücsben végződő négy sima szijvéget.

CVIII. Keszthelyi sírmezők. Övdiszek bronzból.

1. Négyszöglemez, közepett négyszögü kivágással, négy sarkában a szögecseknek való lyuk ; hat példány.

2. Négyszöglemez, közepett haránlos pánttal, melynek szélén fül s a fülről karika csüng le ; a lemezt s a pántot gömbszeletes szögfejek ékitik.

3. Hasonló lemez, de két haránlos pántról lecsüngő két karikával. A 2. és 3. számú tárgyakból egészben 6 példány került elő.

4. Szorító pánt, nyilt végei fölé fektetett és reá szögezett keskeny lemezzel.

5. Csat, sima lemezzel.

6. Szögecs, gömbszelvényü oldalnézetben és fölülről tekintve. Az 1—6. számú tárgyakhoz tartozik még négy kis szijvég. Hasonló övdiszek egészben mintegy tizenöt sírban fordultak elő, néha hiányzott a nagy szijvég, máskor megvolt, de diszitése mindig elütött a többiekétől.

7. Csat (?) fölületét központi körök ékitik.

8. Keskeny szijvég, fölületét két sorban központi körök ékitik ; két példány.

9. Négyszögü boglár, négy kettős körrel s bennök ponttal ékítve; két példány, 7—9. ugyanegy sírból.

10. Övkapocs, trapezidomu, keskeny oldalán a szijnak való réssel ; fölületét kidomborodó indás és leveles mustra ékiti, dúsan aranyozott ; öt példány. Velök sima csatot leltek egy sírban, a Dobogón.

CIX. Keszthelyi sírmezők. Bronzdiszitmények.

1. Szijvég, hüvelye sima, azontúl mindkét oldalon négyszögmélyedésekből álló sor, mely a széle hosszában vonul s egy hasonló

sorral, mely közepett vonul, a fönmaradó tért apró beponczolt körök ékítik. 2 példány.

2. Kisebb szíjvég, fölülete hasonlókép van diszítve; tíz példány.

3. Négyszögű boglár, közepett négyszögmélyedés, körülötte körökbe font kipréselt szalagdísz; hat példány.

4. Négyszögü boglár, kipréselt dupla pálczás kerettel; két példány.

5. Ezüstgomb, fölületét kidomborodó sürű központi sugarak ékítik; három példány.

6. Újjgyürű, háromhajlású bronzsodronyból, melynek középső hajlása lemezzé kiszélesbül, a lemez közepén két központi kör s körülötte kettős pontszegély van kiverve; 1—6. ugyanegy sírból.

7. Szíjvég, fölülete sima, hüvelyét rovátkos keretű három kékes paszta ékíti.

8. Csat, lemeze nyujtott háromszög, végén és két oldalán egy-egy körded kihajlással, minden kihajláson egy-egy rovátkos keretű paszta.

9. Hasonló csatból (?) való lemez.

10. Övkapocs, négyszögü, egyik keskeny szélén réssel a szíj befogadására, fölületét négy rovátkos keretű paszta ékíti; 4 példány.

11. Boglár, négyszögű, két sarka helyén körded behajlás, fölületén négy rovátkos keretű kék kerek üvegpaszta; két példány.

12. Hasonló kisebb boglár; négy példány.

13. Lemezes újjgyürű, egyik felén két széle hegygyé szélesbül.

14. «Két nyilású szíjtartó.» 7—14. Ugyanegy sírból, a melyben még volt egy nagyobb és három kisebb vaskés s egy «kelevézcsat» csontból. Az itt bemutatott övdíszhez hasonló, de csonka, még két feldúlt dobogói sírban akadt. A befoglalt üvegpasztákkal ékített övdiszek s egyéb tárgyak, p. o. karpereczek, a sírmezőnek csak bizonyos tájékán kerültek elő.

CX. Keszthelyi sírmezők. Övcsatok bronzból vagy vasból Százakra ment a szegényebb sírokból kiásott bronz- vagy vascsatok száma.

1—3. Vasból, négyszögű kerettel.

4. Tojásdad kerettel, bronzból, vaspeczeggel, a vaspeczeg a rozsda által gyakran teljesen elpusztult.

5. Gyürűje nyitott, négyélű bronzhuzalból, végei tekercsben fölhajtvák.

6. Bronzgyürű, sodrott, nyilt végekkel, a peczke is sodrott, két dupla keskeny lemez szolgált arra, hogy a bennök lévő lapos szögecsekkel a szíjra erősítsék.

7. A négyszögű keret gyöngyözött, a nyelvidomú lemezen négy kitrébelt dudor; bronz.

8. Négyszögű keret, dupla, lemezes pánt, felületét bevert körök ékítik; bronz. Az 1—8. számú idomok mindkét sírmezőn honosak.

9. Áttört, öntött mű, a peczeg hiányzik; a karika mellett nyak, áttört félkörű lemez s külső szélén három gömb. Találták a dobogói sírmező egy bizonyos területén, ugyanott, a hol a következő táblán ábrázolt csatokat lelték.

CXI. Keszthelyi sírmezők. Bronzcsatok.

1. Áttört mű, a karika tojásdad, a nyakon háromszögű áttörés, két szélén rovátkolt mélyedés, a lemezen kerek nyilás, körülötte rovátkolt mélyedés, végén kiálló négyszögű peczeg.

2. Áttört mű; nyakán lyuk, a nyak s a karikás lemez összefut, pálczatag szegélyzi, a gyürűből kettős peczeg áll ki.

3. Áttört mű, nyakán kerek lyuk, a lemez harántosan álló négyszögű és hosszában álló félkörvégű áttöréssel, a nyakon harántosan vonuló rovátkolt mélyedés, a karikából kiálló négyszögű peczeg.

4. Áttört mű, a nyakán szívidomú az áttörés, szélét kettős párkány szegélyzi, lemezén környilás, kettős párkányszegélylyel, kiálló négyszögpeczeggel.

5. Áttört mű; karikája csonka, nyakán három áttörés, ezentúl harántosan futó egyenes párkányok díszítik, lemezén patkóidomú áttörés, peczeggel külső szélén.

6. Áttört mű, hamuszinű fémkeverékből, tojásdad gyürűjének külső szélét két kiugró levélféle ékíti, nyakán kerek lyuk, teste hosszúkás és félköridomban végződik, párkányos keretben két sorban közepett egymásfelé hajló korded végű pálcza; félkörű széléből peczeg áll ki; ilyen csat csak egy volt. Az 1—6. számú példányokból a tüske elveszett.

7. Trapezidomú keret, egyik párhuzamos rövidebb szárán hármas tüske csuklóban jár, a hosszabb párhuzamos száron három gombdísz domborodik ki. E csatról Lipp Vilmos megjegyzi (A keszth. sírmezők 26. l.), hogy hasonmását egy somogymegyei lelőhelyen ásták ki gömbökkel sürün megrakott bronzgyürük kiséretében, most a nagykanizsai gyüjteményben őrzik.

8. Gyürüje trapezidomú, nyaka hossznégyszögű, lemezén két csigavonal domborodik ki, ezeken túl félkörű kihajlással végződik; több példány. A bronzpeczeg csonkán maradt.

9. Gyürüje tojásdad, peczke vasból való, lemeze ötszögű áttört mű, pálczás keretben S idomú leveles inda, egyik végén a levél

körben hajló hegyes végű, az inda másik vége kétfelé hajló ágra szakad.

10. Áttört mű, tojásdad gyürűje gyöngyözött ; kereszttag ; külső szélén peczeg. Idezárjuk még két érdekes csat ábráját. *a)* Gyürűje tojásdad, a vele egy tagot képező nyakon két csigatekercs domborodik ki, lemeze félköridomú, közepett hajlított oldalú ötszögű keretben alúl rovátkos sorú keskeny mező s fölötte emberi (?) arcz szemközt tekintve ; kétfelől félkörben hajló rovátkolt szalagdísz, vágén széles peczeg, fölületét két félkörben álló vonalas szalagdísz ékíti. *b)* Tojásdad karikája külön tagot képez és csuklóban járt a

a)

b)

lemez szélén, a hol még megvan az átjáró pálcza számára a két apró hüvely ; a gyürü belső tagja hegyes csúcsba szögell befelé ; a lemez külön tagozott szívalakú térből áll és a csúcs mellett jobbra-balra széléből kiálló hegyes csörű állatfejből. A szívidom legszélén reczézett keret, ezen belül sima szallagú keret, szabályosan álló háromszögű mélyedésekkel s közepett liliomdísz, szára mellett kétfelé emelkedő levéllel (?) ; a szívidom legkülső széléből peczeg áll ki. A csat egy sírból való a — tábla — számai alatt ábrázolt virágos pitykével. Az 1—6. sz. alatt bemutatott csatok a Dobogónak egy bizonyos, alig száz □ mnyi

területéről valók és Lipp (A keszthelyi sírmezők 26. l.) fölismerte hogy szerkezetük elüt a sírmezőkön előforduló többi övdíszektől, ámbár azokkal analog részletek ezekkel a csatokkal is együtt találtattak. Lipp magyarázata szerint e csatok importált czikkek vagy legalább is nem azokból a műhelyekből kerültek ki, a melyekből a többi övdíszek valók.

CXII. Keszthelyi sírmezők. Dombormüves szíjvégek bronzból. Lipp szerint a szíjvegek egyenként, néha párosával vagy egy-két övkapocs, vagy egy vascsat kíséretében szórványosan is fordultak elé, néha még gyermeksírokban is. Nagy szíjvég azonban csak felnőtt férfiak sírjában akadt; alakos szíjvégek mindig csak egyenként tűntek fel.

1. Előlapján pálczakeretben két nagykarmú állat közbe fogott őzt (?) fojtogat.

2. Hátlapján a hüvelyen harántosan álló keretes négyszögmezőben S idomú indadisz, ezentúl négy hajlású inda, melyből hol több ágú inda, hol körbehajló levél ágazik ki.

3. Griffes övkapocs, áttört mű. E két darabot Lipp még 1879 előtt kapta a szombathelyi múzeum számára, találta ifj. Reischl Venczel úr, mikor a sörházkert egy részét fölforgattatta.

4. Előlapján balra ülő griff, nagykarmú előlábait tulokféle állatfőre helyzi.

5. Hátlapján két griff között határozatlan állat, mindkét oldalon a hüvelyen négyszögmezőben harántosan álló négy állatidom.

CXIII. Keszthelyi sírmezők. Dombormüves szíjvégek bronzból.

1. Előlap. Három összekuszált állat harcza.

2. Hátlap. A hüvely nyilása mellett közös szárból kétfelé induló körben hajló hegyes végű levél; ezentúl három sorban egymás mellett két-két S idomú leveles inda, a levelek körbe hajlók s hegyes végűek.

3. Előlap. Három viaskodó állat.

4. Hátlap. Leveles indák mint a 2. számnál. Mindkét oldalon a hüvely fölületén üres négyszög.

5. Előlap. Egymás mellett két griff.

6. Hátlap. Háromhajlású inda, mindegyik hajlásában egy körbehajló, hegyes végű szeles levél s egy gyürüs végű inda. Mindkét oldalon a hüvely tája sima.

CXIV. Keszthelyi sírmezők. Bronzékitmények.

1. Áttört művu szíjvég, a hüvelyen harántosan álló domború S forma inda; azontúl gyöngyözött keretben háromhajlású inda, minden hajlásban lándsaidomú leveleket és indákat bocsájt ki.

2. Áttört művű szíjvég, hüvelye sima, azontúl pálczakeretben két sorban négy-négy S idomú inda, melynek végei körded idomban egymásba járnak, végső kihajlásán a két sort körtag zárja be.

3. Áttört művű szíjvég: hüvelye sima, sima keretben reczézett fölületű gyürütagok, melyek egymáshoz csatolt öt keresztformában csoportosulnak.

4. Kisebb szíjvég, széle gyöngyözött, indás díszszel.

5. Kisebb szíjvég, S formájú leveles indadíszszel.

6. Szíjvég, indás díszszel.

7. Szíjvég, pikkelyes díszszel.

8. Szíjvég, áttört mű, kétsorjában egymáshoz tapadó gyürütagokból.

9. Övcsat; gazdag aranyozású négyszöglemez, karimás szélű fölületét négy sorban egymás fölött és hat sorban egymás mellett domborodó körök ékítik, melyeket ferdén futó egyenesek kötnek össze, az összekötő tagokat három átmetszetű hornyolatok választják el; az egyik hosszabb széléből két helyütt csuklós peczkek állanak ki, melyekbe kapocspántok jártak; csak az egyik maradt meg, alján kampós, fölületét domború indadísz ékíti.

10. és 11. Övkapcsok.

12—14. Boglárok, sima fölülettel, egy dobogói sírból, mellettük csiszolt serpentincelt volt, az egyedüli őskori maradvány az összes keszthelyi sírokban.

CXV. Keszthelyi sírmezők. Bronzdiszítmények.

1. Övkapocs, csuklóban járó kisebb négyszögkeretű s nagyobb áttört művű tagból, ez utóbbit sima keretben körded hajlású indák ékítik. Ily kapcsok szórványosan mindkét sírmezőn akadtak.

2. Négyszögű boglár pléhből, fölületét beponczolt pontsorok kilencz négyszög mezőre osztják, négy sarkában mindannyi szögecs.

3. Négyszögű boglár, kettős sima keretben, a rekeszbe foglalt üvegpaszta; négy sarkán szögecs.

4. Kerek boglár, közepett keretben gömbszelvényű nagyobb, s körülötte hasonló kisebb dudorok.

5. Hasonló nagyobb boglár.

6. Boglár, áttört művű korong, közepett lyukas, sima keretben, közepétől a keret felé egyenlő távolságban, három lófej (?) nyakastúl nyúlik. Ilyen csak egy volt a sírmezőkön.

7. Egyenes dísztag, keretes szegélyű, közepett kör s benne pont, két ágán párhuzamosan álló, hajlott hornyolatok.

8. Dísztag vasból, felső lapján zigzeg-vonalak.

9. Pityke, patkóalakú, fölülete gyöngyözött, végeinek idoma fejeket látszik példázni, két végén s a legerősebb hajlásából kiálló peczken szögecs.

10. Négyszögű pityke lemezből, két gombszelvényű dudorral.

11. Virágidomú gomb, közepett gyürűdísz és gyöngysor, melyből tizenkét domború szirom indúl ki.

12. Karika a szíjról, melylyel a tőrt az övhöz fűzték; a gyürűből kiálló négyszög toldása a tőrhüvely kampójának befogadására szolgálhatott.

13. Gyürű, madárfejű végei visszahajlók.

14—16. Kerékdísz, férfisírokban és többnyire a mellcsont tájékán találták; négyküllős vagy háromküllős, hátlapjuk rozsdás részén a ruhaszövet lenyomata megmaradt.

CXVI. Keszthelyi sírmezők. Női ékszerek.

1. Hosszukás keskeny lemez ezüstből, harántosan álló párhuzamos csatornákkal, melyeken a gyöngyfüzérek fonalai mentek át; a Dobogóról.

2. Bronzfülecske gyöngyfüzérek beakasztására.

3. Határozatlan bronztárgy, eleje csonka, két egyenközű lemezből áll, hátsó részéhez forrasztott karikával, végén összekuporodott állatforma.

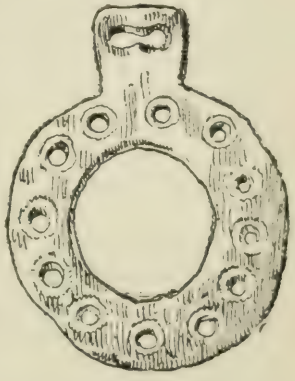

4. Dísztag, középrésze rhombus forma, benne kördísz, két szélső hegye csigahajlássá szélesbül s végén háromszögöt képező gömböcsök. A lógó dísztagok közt legtöbb az átlyukasztott bronzpénz. Ezek átalában IV. századi kisebb-nagyobb pénzdarabok, melyek többnyire kopottak és rozsdásak. Legtöbb köztük a Constantinusok korából való, a legkésőbbiek I. Valentinianus korabeliek.

5. Csüngő dísztag bronzból, kettős levélidomú, felül füllel s benne karika, alúl gúlaformát képező gömböcsök.

6. Domború sima köröndök ezüstből.

7. Félholdidomú csüngő ezüstből, fölületén vonal- és gömböcsdíszek, legerősebb kihajlásán kiálló peczeg; ilyen csak egy volt.

8. Lóhereidomot képező három domborulat kettős ezüstlemezből, alján lyukak a fonál átbocsátására; egy sírban két példány volt.

9. Ezüstcsörgő, két félgömbből áll, fölül füle volt, egy sírban két példány volt belőle. Ezeken kívül töredékes állapotban még

sok csüngő tag akadt, de alakjuk nem ismerhető föl. A legérdekesebb lógó egy háromszögű bronzlapon álló női fő, a városi sírmezőről. Sajátszerű, ismeretlen rendeltetésű tárgy a füles csontgyürű, melynek ábráját idezárjuk. A karika lapos falán 12 lyuk sorakozik egyenlő távolságokban, mindegyik vonalkerettel. Lipp amulettnek tartja. A Dobogón négyszögű átlyukasztott palatáblácskák akadtak, öt egész és néhány törött példányban. Mindkét sírmezőn egészben öt átfurt farkasfogat is leltek. Néha gyöngyök közt, máskor magányosan fehér, sárga vagy kék színű fogidomú üvegcsüngő fordult elő, a korona alatt harántosan futó lyukkal, egészben 21 példányt leltek mindkét sírmezőn. *Függők* rendesen női, vagy gyermeksírokból ismeretesek, nagy ritkán egyes számban szegény férfisírokban is akadtak, de ezek egyszerű sodronykarikák. A két sírmezőről közel ezer függő került össze, anyag-, alak- nagyságra és diszítésre nézve nagyon különbözők. Legnagyobb számmal voltak az egyszerű sodronykarikák és azok, melyeknek végei kör-, tekercs- vagy hullámvonal formában kihajolnak, minőket a — tábla — számai alatt láttunk. A karika vagy átmegyen a dísztagon vagy az utóbbi lelóg róla.

10. Csüngője trombita módra kiszélesbül és fölületét vízszintesen futó párnatagok ékítik.

11. Csonka függő, alján lefelé és fölfelé álló peczeg, mindegyiken üveggyöngy.

12. Csonka függő, a karika két ellentett oldalán keresztül megyen két félgömbből álló tagon, melyet kivül kettős sodrony szegélyez.

13. A négyélű karikán egyenlő távolságban egy nagyobb és három kisebb dísztag áll ki- és befelé, a nagyobbiknak mindegyik végén egy gyöngy, a kisebbet átjáró peczegre erősített gyöngy képezi.

14. Gyöngyözött sodronyról gúlába rakott négy gömböcs áll lefelé.

15. A függő felső félköre sima sodrony, alsó felét félhold lemez képezi, gyöngyözött szegélylyel, körded szélein három gúla idomba helyezett gömböcs ; a félhold csúcsait hármas sodronytag szegélyzi; egy pár ilyen függő a Dobogón került elő.

16. A függő sima karika, melyből rövid peczeg áll ki s rajta gömb.

17. A függő karikája átmegyen egy két félgömbből összetett bogyón ; két pár akadt bronzból.

18. Hasonló, de nagyobb s a félgömbök szélei kissé kihajlók, bronzból ; akadt egy ép és két tőrött példány.

19. Hasonló, ezüstből ; mindkét félgömbön sodronydísz, mely lyraidomú mustrát ismétel.

CXVII. Keszthelyi sírmezők. Kosárkás függők. A keszthelyi sírmezőkön százával fordultak elő ; anyaguk legtöbbször ezüst vagy bronz ; egy pár arany a Dobogóról került elő, ezüstből sok volt a Dobogón, kevesebb a városi sírmezőn, legtöbb volt mindkét helyütt a bronz, a bronzfüggőkön gyakran aranyozás nyoma. A függők legjellemzőbb alkatrésze a kosárka, mely néha szabadon lóg a karikán, de legtöbbször szorosan oda van fűzve a karikához. A kosárkának vagy filigrán bimbónak két fő változata van. A leggyakoribb idoma a következő részekből áll *a)* karika, *b)* a karikából nyiló lemezes kehelyke, *c)* a kehelyből kinő a filigrán művü féltojásidomú kosár, *d)* a kosárra borúl a szorosan rakott fémfonalakból alakitott kúp, *e)* s a kúp tetejét rekeszes üveggyöngy vagy hasonló diszíti. A ritkább idom az, melynél a kosarat lapos korong zárja, melynek fölületét sodronydísz s közepét üveggyöngy diszíti. Mindkét fajtából sok a kisebb-nagyobb változat. V. ö. Pulszky Ferencz, Tanulmányok a népv. emlékeiről, 1888. 9—12. l.

1. *a)* Kúpos kosárkával, ezüstből; 1. *b)* a karikának a kosár fölött szemközt álló szélesbülő része gömbös- és sodronydíszszel.

2. *a)* Lapos kosárkával ; 2. *b)* a kosarat födő lemez közepéről a körded rekeszből kihullott a gyöngy, körülötte reczés sodronyú S idomok töltik be a tért, az egész lemezt két reczés sodrony szegélyzi.

3. *a)* Ezüstből, kúpos kosárral, a legnagyobb fajtából ; a kis kelyhet reá forrasztott fonalakkal diszítették, a kosár öt szividomú sodronyos tagból áll, a sodrony két vége befelé hajlik és körrel záródik ; a fönmaradó felső térben lyraidomot példáz a sodrony. A kúp legszélesebb kerületét S forma sodronyok köreibe rakott gömböcsök sora ékíti. A kúp külsején egyenlő távolságokban két egymás mellé helyzett) idomú sodrony vonul a csúcs felé ; a csúcson rekeszbe foglalt üveggyöngy; 3. *b)* a kosár fölötti lemezes kiszélesbülést hosszában rovátkos sodrony szegélyzi, közepett párhuzamos egyeneseket képező két rovátkos sodrony, ezek közt s a két szél hosszában rovátkolt sodronyokból alakitott S idomok sora, mindkét hajlásban gömböcscsel.

4. *a)* Ezüstből, a kosaras tag szabadon csüng ; a karika egyik végén és még három helyen háromhajlású gyürütekercs; 4. *b)* két tekercs közt kiszélesbülő rész fölületét bevert pontkörök diszitik.

5. Ezüstből, a kosaras tag szabadon csüng, a karika egyik végén s az ellentett oldalon kéthajlású gyürütag.

CXVIII. Keszthelyi sírmezők. Kosaras függők.

1. *a)* Nagyobbfajta példány ezüstből, kúpos födelű kosárral, a kelyhet fekvő 8-as idomú fonalak ékítik, a kúp alsó kerületén gömböcsök sora, innen a kúp csúcsa felé egyenlő távolságokban négy helyütt két rovátkos egyenes fonál vonúl, végükön fölül három gömböcs, a kúp teteje csonka. 1. *b)* A karikának kosár fölötti rhombikus szélesbülése, közepett rovátkos sodronynyal szegélyzett keretben üveggyöngy, a külső szél irányában rakott gömböcsök rovátkos szegélyű rekeszekben, és hasonló négy gömböcs a rhombus hosszabb átlója irányában.

2. *a)* Nagyobbfajta példány ezüstből, kúpos födelű kosárral, a kelyhet fonalas karikák ékítik, a kosár egyes osztályait egyenes sodronyszálak határolják s bennök nemcsak szívidomú és lyrás mustrájú ékítmény, de a mező legcsúcsán karika is van. A kúpot körületén egyenlő távolságban reáforrasztott párhuzamos kettős rovátkolt fonál, három körbenfutó síkra osztja, az első és harmadikban fekmentes ∞okba hajlított fonalak képeznek szakadatlan sort, a középsőben az idomok harántosan állanak egymás mellett, a kúp tetején keretbe foglalt üvegpaszta. A kosár karikájából karikán horgas végű peczeg csüng le, melyen nyilván valamely nagyobb dísztag függött. 2. *b)* A kosár fölötti rész szemközt állítva ; rovátkos sodronynyal szegélyzett rhombikus lemez, közepén rekeszbe foglalt paszta, a szegély irányában s a rhombus hosszátengelyében sodronynyal körített rekeszekben bronzgömböcsök.

CXIX. Keszthelyi sírmezők. Tűk.

1. Négyélű, egy helyütt négyfelé hasított ; néhány száz ilyfajta tű került elő a keszthelyi sírmezők minden tájékán ; öt ezüst s a többi bronzból volt, de ezüstözött. A városi sírmezőn két ily tű a koponya alatt keresztben feküdt, a többi ruhatű volt. Nagyságuk 11—34 cm. között váltakozik, legtöbbjének hossza azonban 18—24 cm. A tű felső vége rendesen lapított s elgörbült, Lipp fülkanalasnak mondja. A négy oldalt különböző módon diszítették, hol bevert körökkel, mint a jelen esetben, hol más bevert idomokkal vagy sodronyos diszítéssel. V. ö. Pulszky F. Tanulm. a népv. kor. eml. 1888. 12. l.

2. Feje táján lapátidomú lemezzé szélesbül, a lemez tövén apró lyuk.

3. Fejét lapos gyürű s a gyürű felső széléből kiálló öt apró gyürű képezi.

4. Fölhasított nagy ezüst-tű, a négyes hasadék fölött két helyütt s alatta három helyütt sodronynyal szegélyzett négyszögpánt

fogja körül, a két szélső kisebbs minden oldalán sodronyszegélyű gömböcs ékíti, a közbeeső három nagyobbnak minden oldalán két-két gömböcs, melyet S idomú sodrony körít; a tű négyszög szárának közbeeső lapjain szabályos közökben háromszögmélyedések.

5. Hasított tű felső fele, a négyes hasadék ágain hullámvonalas vonaldísz, fölötte s alatta egyenlő közökben gyürűtagok s közben központi körök.

6. Lapos gombú tű.

7. Hasított tű, hasonlít az 1. számhoz, csakhogy közvetlenül a hasadék alatt négyszögű pántgyürű.

8. Feje kilapított, felső szélén két apró karika, a lemezen egymást keresztező sorokba rakott körök és három apró lyuk.

9. Szára közepén rhombikus lapulás, alatta két gyürűtag s fölötte változva nagyobb és kettős kisebb gyürűtagozások.

10. Feje kis lapos kúp, vonalas ékítéssel, alatta a száron körülfutó vonalak, ezek alatt ferdén futó vonalak, melyek alatt ismét körvonalak, ezután a szár négylapú s a négylapú rész végén ismét körülfutó vonalsor, melyen túl a szár ismét kerek átmérőjüvé válik.

11. Feje lapított és átlyukasztott, ezután a szár fele négylapú, azontúl kerek, a lapos részt három helyen harántosan álló kettős vonalak két mezőre osztják, melyeket sorba helyezett bevert körök

ékítenek. Idecsatoljuk egy tű felső felének ábráját, mely a városi sírmezőről került elő; feje félholdidomú lap, szélét központi körök ékítik, melyek körül itt-ott még meglátszik a csillagos keret; a lemez tövén a szár irányában álló két kerek lyuk; egy sima gyűrűtag vezeti át a kerek szárba. Kisebb alakú hasonló tű, de díszítés nélkül, akadt a Dobogón is.

CXX. Keszthelyi sírmezők. Tűk.

1. Gombos fejű, rovátkos gyűrű domborodik ki a kúp alatt, nyaka kerek, fölül-alul körben futó, közben rézsutos vonalak ékítik, ez alatt négyélűvé vastagodik a szár, élei rovátkosak, ezentúl a szár ismét kerek. Egy példányban lelték.

2. Korongos gombbal, alatta gyűrűtag, a szár kerek átmetszetű.

3. A feje tojásdad, fölül kis kúppal, közepett és tövén gyűrűtaggal, szára kerek átmetszetű.

4. Feje áttört négyszögű lemezzé lapul, az áttörést kettős párkánykeret szegélyzi, a szabadon álló háromszögből hármas tagú levélféle ágazik ki, melynek fölületét sorban futó négyszögű mélyedések ékítik; a lemeznek a szárba való átmenetelén kettős gyűrűdísz.

5. Fűzőtű, egyenes.

6. Fűzőtű, hajlított szárral.

7. Fejét karika képezi, a karika s a szár között gyűrűtag; 1—7. bronzból.

8. és 9. «Fülkanalas» tűk, így nevezi Lipp, bár semmi ok sincs másnak tekinteni, mint igen díszes antik stylusoknak, melyeknek a «fülkanalas» vége, az irásnál a viasz kiegyenlítésére szolgált; kilapított végük alatt gyürüded tagozású nyak, ezután négy oldalú rész következik, melynek minden oldalát hullámvonalak vagy keresztbe rakott vonalak díszítik, ezentúl ismét kerek a szár s egy darabig gyürütagokkal ékített. Ilyen mintegy harmincz akadt a Dobogón.

CXXI. Keszthelyi sírmezők. Korongos fibulák. Korongos fibula, kettőnek kivételével, csak a Dobogón került elő. Csaknem valamennyi gyermeksírokból való. A fibulák két egymásfölé helyezett lemezből állanak; az alsó sima, ennek alján van a tű, a felső igen vékony lemez, préselt díszítményekkel ékes, a két lemez közti ürt valami gipszes péppel töltötték ki, mely utóbb megkeményedett és még most is legtöbb fibulánál, hacsak töredékesen is, megvan.

1. Ezüstfibula, az alsó korongon vastű. A felső oldala két tagból áll, erősebben kiálló sima lapos keretből és a kereten belül gyöngyszegélylyel körített mélyebben fekvő aranyozott kerek lapból,

melyen közepett emelkedésen álló kereszt, balról angyal (Gábor arkangyal), a jobbról női alak (Mária) — az annunciatio jelenete — volt kitrébelve. A fibulát megtalálásakor csákányvágás érte, mely a vékony lemezű képet darabokra törte. Gyermek sirjában, nem a csontvázon, hanem a töltelékföld között találták.

2. Ezüstfibula ; a felső lapon kimagasodó gyöngyözött szegélyű keret, a gyöngykörön belül vonalas szegélyből ötszögű domborulatok sorakoznak s a keret belső széle hullámzatosan és ferdén a középső aranylemezű domborkép felé lapul. A domború kép szétterjesztett szárnyú sas feje fölött szemközt álló római imperatori mellképet, jobbra-balra több pálmaágat ábrázol ; nyilván a római művészetből ismeretes császári apotheosis állott az ötvös szeme előtt. A fibula alsó lemezén a vastű s a két lap közötti hézagban a fehéres ragasz még megmaradt.

3. A fibula anyaga bronz, idoma körded, felső lapját kidomborított s a külső szegélylyel párhuzamos diszítő mustrák ékítik. Legkívül gyöngyszegély, azután pálczatag, kalászsor, pálczatag, ismét kalászmustra, ezen belül reczézett pólyatag és legbelül hullámvonalas sáv fogja körül a középső sima tojásdad mezőt. Itt-ott aranyozás nyomai látszanak, vastűjéből csak rozsdafolt maradt meg.

4. Korongos bronzfibula. Felső lapján gyöngyözött keretben tizszirmú virág, mindegyik sziromban ismét körded levélkoszorú domborodik ki, a szirmok körben rakott kettős levélsorból indulnak ki.

5. Korongos bronzfibula. Felső lapján gyöngyözött keretben, közepett gombszelvényű dudor gyöngyszegélylyel s körülötte egymásba járó vonalkörök, mindegyikben gömbszelvényes domborulat.

6. Korongos bronzfibula ; külső keretén dudorok sorakoznak, közvetlenül mellette beljebb gyöngysor, közepett gyöngykeret s benne vonalas háromszögben kerek dudor s a háromszög két oldalából sugarak hajlanak ki, a két gyöngysor közötti sávon páros háromszögök és dudorok váltakoznak.

7. Korongos bronzfibula ; külső keretén dudorok, a keret mellett belül reczézett pálczatag, közepett gyöngy- és vonalkörben dudor, s körülötte vonalas keretekben dudorok sora.

CXXII. Keszthelyi sírmezők. Korongos bronzfibulák, bronzgyürük.

1. Körded idomú, gyöngyszegélyű vonaltag, kalászsor, vonaltag, kalászsor s ismét vonalsor szegélyzi kívülről befelé a középső sima körded lapot.

2. Gyöngyözött keretben közepett vonalsor, benne kisebb vonalsor s a kettő között kifelé nyilt félkörvonalak egymás mellett sorakozván, csillagokat képeznek.

3. Gyöngyözött és vonalas szegélyben közepett gyöngyözött kör pálczakeretben, körülötte háromszögbe rakott apró gömböcsökből álló csoportok.

4. Központján dudor, körülötte pálczakör, melyből a lap sima kerete felé sugárszerűen, szabálytalanúl rakott hornyolatok vonulnak. Ez az idom kisebb-nagyobb formában öt példányban került elő, négy a Dobogón s egy a városi sírmezőnek a Georgiconra nyúló részén.

5. Sima korong, közepén kidomborodó köldökidom, hátlapján két párhuzamosan álló kengyel, az egyiken rajta volt a vastű, mely a kiemelésnél darabokra tört; a városi sírmezőn női sírban lelték. Ujjgyürűk mindkét sírmezőn ritka jelenségek voltak. Mintegy husz darab nők és gyermekek sírjaiból került elő, legtöbbje sima bronzkarika és «hasonlít a mai jegygyürűkhöz»; néhány díszesebb példány ezüstből való, ezek:

6. Pecsétlő (?) gyürü; tojásdad keretéből kihullott a kő; a rekeszt gyöngyszél szegélyzi, alul és két szélső hajlásán a karikán háromszögbe rakott hármas gömböcs díszíti.

7. Sima, tömör ezüstgyürü, tojásdad fejtagjából kihullott a kő.

8. Karikája reczézett, tojásdad fejlemezén bevésett emberi alak (Hercules?).

9. Vékony karikán a fejtag préselt lemezü négyszirmú virág.

CXXIII. Keszthelyi sírmezők. Kargyürük. Mindkét sírmezőn mintegy négyszáz kargyürüt leltek; néha egy-egy női sírban föltünő számmal voltak. Férfiak sírjában csak nagy ritkán akadt egy-egy karika s az is többnyire vaskarika volt, néha sima vagy sodrott kampós végü bronzgyürük is találkoztak; ellenben a nők és gyermekek sírjaiban a karikák többnyire bronzból valók. A karikák rendesen nyitott végüek, díszítésük többnyire bevert vagy vésett, idomuk különböző: négyélü, hatélü, gömbölyü vagy lemezes, végeik hegyesek, bunkósak, laposak, vagy kigyófejesek. Bemutatunk néhány formát:

1. Négyélü, vonalas díszszel; vékonyuló végekkel.

2. Kerek, vastagodó végén gyöngyözött sávok kettesével és hármasával, csak két példány; a Dobogón férfisírokból való. Kisebb «bunkós» végü kargyürük, egyszerübb díszítésü, néha egészen sima, nagyobb számmal a városi sírmező georgiconi részén igen nagy kosárkás függők és nagy tük kiséretében akadtak.

Ide zárjuk két kigyófejes végű karperecz ábráját. Mindkettő lemezes s a végén, a kigyó fején túl, nyakszerű szűkülés vezetett a valamivel szélesebb lemezbe. A nyak mindkét bemutatott példányon egyformán van tagozva és diszitve, de a fej s a lemez diszítése különböző: *a)*-nál harántosan fektetett három egyenes

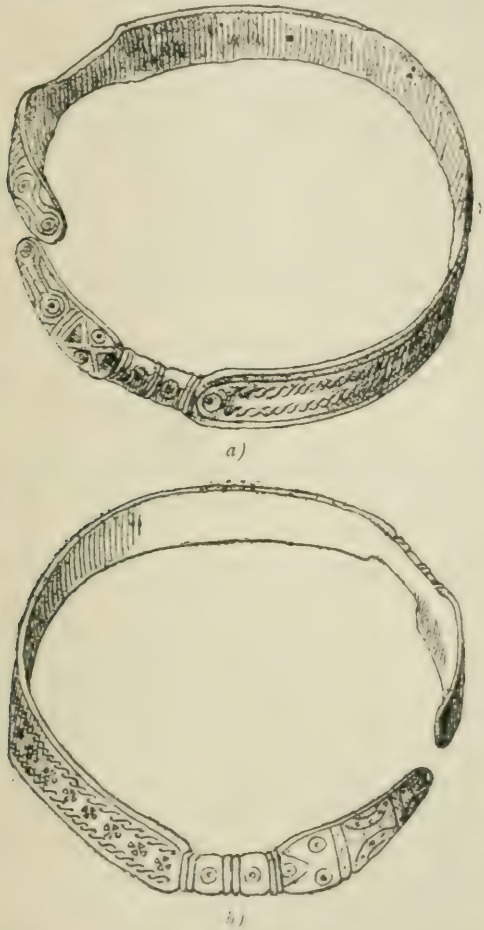

a)

b)

két részre osztja a fölületét, a keskenyebb mezőt egyenesek által összekötött két központi kör, a szélesebb mezőt két vonalkeretű háromszögmélyedés és két központi kör ékíti. A lemezt vonalas szegélyben végein központi kör és egymásba kapcsolt dőlt *S*-ek kettős sora diszíti. A másik karperecz *b)* lemezén ugyanily *S*-es

sorok közti tért bevert apró háromszögökből alakított keresztkék foglalják el. A kigyó fejét három részre osztják harántosan álló párhuzamosak s közben bevert apró háromszögök, a legkeskenyebb részen két körszelvényű vonal hajlik egymásfelé, a másik mezőn hasonló vonalak, de duplán s közben bevert apró háromszögökkel, vannak, a legszélesebb térben három központi kör s egy vonalas háromszög.

CXXIV. Keszthelyi sírmezők. Lemezes kargyürük. Ritkábban fordultak elő, mint a többi fajta karpereczek; legtöbbje a Dobogóról való, a városi sírmezőben csak elvétve került elő egynéhány. Egészben közel hatvan darab van, melynek mindegyikén más-más a külső oldal diszítése. A végeik gyakran csuklóban járnak úgy, hogy egyik végén két hajlított végű nyujtvány, a másikon szintén egy ily nyújtvány van, mely a kettő közé szorúl s egy szög, mely a három lemez csőszerű hajlásán átment, összefogta a két véget.

1. Csuklóban zárt karperecz, külsejét három sorban vonuló bevert háromszögek és négy sorban vonuló bevert pontok ékítik.

2. Külsejét hosszában futó két hornyolat és három domborulat ékíti, mindkét vége táján keretbe foglalt kerekded kék üvegpaszta. Három példány.

3. Csuklóban zárt karperecz, hosszában futó három párhuzamos vonal és közben bevert apró háromszögök ékítik külsejét.

CXXV. Fülönfüggők.

1. *a)* Kosaras, aranyból; a kosár félgömbidomú, alja sodronyos, felső széle lemezes, a karikával hengerded és korongos sodronytekercs köti össze; szélén, alúl, fül. 1. *b)* A kosár nyílását lemez födi, melynek közepén köridomú rekesz, ebből keresztidomra négy kördedhajlású rekesz, s közben 4 háromszögű keret áll ki, minden háromszög csúcsán körrekesz, az üres téren minden rekesz mellett egy-egy gömböcs; a karikának a kosár fölötti részén öt apró rekesz, valamennyi rekeszből kihullottak a kövek. N. M. Lelőhelye állítólag Abrudbánya vidéke. Pulszky F. elemlíti; Tanulmányok stb. 11. l.

2. Kosaras, aranyból; a kosár kúpidomú, rovátkolt sodronyból, szélén rovátkolt kettős sodrony; gyöngyözött szegélyű gyürű áll a karika s a kosár között; a kosarat fölül rovátkolt sodronynyal szegélyzett lemez borítja, melyen közepett sodronynyal körített kerek rekesz és körülötte négyszögű foglalásban hat kő csoportosúl, közben háromszögbe helyezett gömböcsök csoportosúlnak; a kosár szélén alul karikás fül. A Párisban elárverezett Fillon-gyüjteményben volt. Pulszky F. említi: Tanulmányok stb. 11. l.

3. *a)* Kosaras, aranyból; hasonlít az 1. számúhoz, csak a kosár födő lapján más a diszítés; 3. *b)* közepett három kisebb gyöngykörrel szegélyzett köridomú keretben kő volt; a lemez külső szélét erősebb gyöngykör szegélyzi, ezen belül apró gyöngykörök s ismét erősebb gyöngykör következik. Lelőhelye Dos di Trento, a bécsi cs. k. muzeumban. Pulszky F. említi: Tanulmányok stb. 12. l.

4. *a)* Kosaras, rossz ezüstből, a kosárból csak az alsó gyürü és a kehely maradt meg; a karika elől rhombussá szélesbül, melyen közepett sodronynyal kerített körfoglalványban üvegpaszta s körülötte sodronynyal krrített 11 apró gömböcs. Lelőhelye Lesencze-Tomaj (Zala m.), Darnay Kálmán gyüjteményében. Arch. Ért. 1891. XI. 69.

5. Gömbös, aranyból. A karika alján négy kisebb és egy nagyobb üres gömb, a gömbökből félgömb idomú dudorok emelkednek ki, ezeket apró szemcsék körítik és a gömbök találkozásai is ily szemcsés körök, a legfelső kisebb, s az alsó nagy gömbön három, illetőleg négyszögekbe rakott apró szemcsék. N. M. Arch. Ért. 1889. IX. 149.

CXXVI. Cserépedények.

1. Öblös edény, kékesszürke agyagból, sima fölületü, hasát felső szélén kettős vízszintes- egyenes vonalsortól szegélyezett domborodó ötszörös hullámvonal köríti; lelhelye Győr-Szentmárton. N. M. Arch. Ért. 1881. I. 160.

2. Tálcza oldalnézetben, 2. *a)* alsó nézetben. Alját kidomborodó hármas vonalak, pontok, keresztezett kör és levelek ékítik. N. M.

3. Tálcza, melynek alját kettős egyenesek által négy szakaszra osztott mezőkben kidomborodó egyforma idomok ékítik, melyek közel járnak a középkori heraldikában dívó prémmustrához. N. M. Az 1. és 2. számú edény lelőhelye Czikmántor (Erdély) Arch. Közl. XIII. Rep.

5. Öblös edény, nyaka táján benyomott kettős háromszög-sor, s abból a hasa legerősebb kihajlása felé irányuló háromszögökben csoportosult rhombikus mélyedések, a mélyedésekben kidomborodó vonalas tagozások; mindegyik mustrából $^1/_2$ nagyságban példákat adnak a csatolt részletrajzok. N. M.

6. Öblös edény, hasa felső hajlásán három vízszintes sorban négyszögmélyedések, minden mélyedésben kidomborodó keresztke. N. M.

CXXVII. Két díszes övcsat.

1. Bronzból, karikája állatfőkkel végződik, ezentúl fölülete háromlapú, a középső vízszintes lapon mélyedések sora, négyszirmú

virágok váltakoznak hossznégyszögekkel; a belső lap mindkét szélét domború csipkedísz szegélyzi.

A tüske hegye harántos gyürűkkel van tagozva, középrésze fölül háromlapú, a középlapon hosszában egymásba nyúló ∞ mélyedések sora; a tüske töve négyszöglemezzé tágul, melynek fölületét mélyített vonalas sorok 16 négyszögre osztanak, minden négyszögben pont, a tüske közepe felé, a négyszög külső szélén, két félkör és három háromszög áll; a lemez két oldalából tátott szájú állat előteste áll ki, mely hátúl kigyó formára tekerődzik és kigyófővel végződik; az előtestet pikkelyszerűen egymáshoz csatolt dupla félkörök és bennök apró karikák borítják. A csat lemeze hossznégyszögidomú három külső oldalát pálczatag, s ezen belül habmaeander-féle szegélyzi, mely niellóval lehetett borítva, ezen belül kalászforma egyenesen futó ornament harántosan ketté osztja a tért, mindegyiken három, külső szélén rovátkos keretben egy-egy ugrándozó ragadozó (oroszlán?) van bevésve, mindegyik állatból két láb látszik, fejük visszafordúl és úgy állanak, hogy alsó oldaluk a lemez közepe felé irányult. N. M. Kalauz a N. Múzeum érem- és régiségtárában 1885. 17. l.

2. Bronzból, tojásdad karikáját berakott ezüstpettyek ékítik, lemezének idoma kör $^3/_4$ részét mutatja; külső szélét ferdén rovátkolt sáv kiséri, ezen belül mélyített háromszögökből kettős sor következik, mellette ismét ferdén rovátkolt sáv, az így körített középső mezőben a csukló felé rovátkolt egyenes sáv, ezentúl tojásdad mélyedésekből alakított sor és beljebb párhuzamos rovátkolt egyenes sáv határolja, ezen belül öt sorba rakott mélyített négyszirmú idomok töltik be a tért. Aranyozás maradványaival $^1/_1$. N. M. Arch. Ért. 1889. IX. 143. l.

CXXVIII. Győri övcsat. Arch. Ért. 1890. x. 236. A bronz csatot állítólag Győr vidékéről szerezte Spöttl, bécsi gyűjtő, kinek halála után a bécsi néprajzi múzeumba (?) jutott. A táblán fölül álló lemez a széles öv egyik végét borította, másik végét takarta, azért felel meg a a felső lemez kimetszése a csat karikájának. A felső lemezt kívül u. n. gyémánt sor szegélyzi, ezen belül három oldalán összekapcsolt tekercsekből alakított keret, a két sarokban tojásdad idom; külső hosszoldalán hüvelyféle tok indúl ki a lemez széléből, mely gyöngyök s a gyöngyök közé rakott hármas gyürűkből álló sor módjára tagozott. A karika mindkét végén egy-egy állatfej, külső szélét gyémántsor szegélyzi s ezen belül tekercssor vonul. A peczeg hiányzik. A csat lemeze hossznégyszögidomú, két csúcsa letört. Fölülete két quadratikus mezőre oszlik, mind a két négyszögben egyenközűen elhe-

lyezett kisebb négyszög, a két négyszög közötti téren kétfelől egészben négy csigasor, s közöttük egészben négy fekvő ∽ idom. A két kisebb négyszögben szintén geometrikus idomok; egyiken nyolcz sugár csillagot képez, a négy rövidebb sugarat egyenesek kötik össze; a másik négyszögben, két központi csúcsra helyezett párhuzamos quadratum. A kisebb épúgy mint a nagyobb négyszögöket gyémántsor szegélyzi. A csat mellett a táblán bronzpálczát látunk, melynek egyik vége háromszögű lemezzé szélesbül; a háromszögöt gyémántsor szegélyzi s ezen belül csúcsra helyezett háromszög. A pálcza két végén hornyolatokkal van tagozva, ezek közt fölülete gyöngyözött, a gyöngyök közé rakott hármas gyürűtagokkal. Valamennyi diszítés a mélységből ugyanegy magasságra domborodik ki, úgy a kiemelkedő mint a mély részek éles körvonalúak és oldallapjaik ferdén futnak, a hol három lap összetalál, éles csúcsba szögellenek. Mind e jelenségek a fafaragó stilusra emlékeztetnek.

CXXIX. Szécsényi sírlelet (Nógrádm.). A szécsényi határban fekvő ugynevezett «Káprás erdő» éjszaki szélénél, az Almás puszta fensikjáról beszakadó «Mély árok» éjszaki partján 1885-ben esőzés után emberi koponyát leltek, utóbb 1886-ban ugyanazon a helyen a csontváz egyéb részei és régiségek kerültek elő. A régiségek közül egy csatot állítólag a bal váll lapoczkacsontjánál, nyakéket és tűt a mellkason, gyürűt s vaskést a jobb oldalon találtak. Arch. Ért. 1887. VII. 429–430. Pintér Sándor tulajdonában Szécsényben.

1. Ezüst csat, a tüskéje hiányzik, lemeze ötszögű, hosszúra nyuló hajlított oldalú csúcscsal, a csúcsból két oldalt hattyúfej s nyaki, másik két sarkából pedig két karikaidomú nyujtvány áll ki. A csukló lemezzel végződik, mely a testlemezre két szögecscsel reá van erősítve, hosszában futó három párhuzamos vonal s belső szélén zigzag-vonal diszíti. A testlemez legszélén lapos keret, melyen helylyel-közzel bevert félkörökből alakított sor nyoma látszik, ezen belül egymáshoz toldott, ferdén áll *S* tagok sorakoznak, s a középső tért, mélyített alapból kidomborodó, kétszer ismétlődő kettős fél *S* idom foglalja el, a két fél *S* idom egymásnak mindig háttal, áll az egyik párnak a szára reá megyen körszelvény idomra, melynek két vége befelé hajlik, az alsó pár pedig harántosan álló egyenesből emelkedik, az egyenesre a lemez csúcsa felől hegyes szögben két egyenes megyen, mely a kerettel együtt e helyen rhombikus mélyedést fog körül. A lemezen aranyozás maradványai.

1. *a)* oldalnézet, mely mutatja, hogy a karika s testlemez régi-

időben eltörvén, kettős lemez közbe rakásával ismét összeilleszttettek.

2. Ezüst-tű, feje körbehajló és hegyes végű, a fej alatt pálczája egy darabon vonalas díszű, alsó hegye letört.

3. Hármas hajlású aranysodronyú újjgyűrű. A kép két nézetet ad róla.

4. Késpenge vasból, rozsdás és nyele letört.

5. Nyílhegy vasból, csúcsa és szára csonka ; a kép két oldalról mutatja.

6—12. Nyakékből való dísztagok. 6. és 9. borostyángyöngyök ; 7. 8. és 10. átfúrt szarvasfogak ; 11. opalizáló gyöngy, fehér üvegből; 12. kék üveggyöngy.

CXXX. Lébényi sírleletek (Mosonym.). Dr. Sötér Ágoston a lébényi Mecséri-utcza közelében, a jelen temető közelében, régi sírmezőre akadt 1885-ben, melynek két sírját fölásatta és ismertette az Arch. Ért. 1885. V. 203. és 204. lapjain. Egy sír 127 cm. mélységben feküdt, ÉNy—DK. irányú volt; a csontváz felső része, s a medencze csontja hiányzott. A csontok gyöngesége és a mellékletek után ítélve, női sír lehetett. A mellékletek következők :

1. Bronzcsat, áttört művű, nagyobbik lemeze griffalakkal. Erről dr. S. jelentése nem szól.

2. Vaskés, hossza 8·2 cm., nyele csontból való, hengerded és gyürűs tagozással; a balkéz alatt, hegyével a kéz újjai felé irányítva lelték.

3. Vascsat karikája ; a jelentés erről nem szól.

4. 27 drb gyöngy, sárga, zöld, barna s több színű üvegből.

5. Sima lemezű újjgyűrű, a balkéz mutató újjáról.

6. Bronzkarperecz, keskeny lemezes pálczából, nyilt körded végekkel, a nyílással ellentett része kengyelszerűen kihajló, a karika szélén bevésett vonalas ékítés maradt meg.

7. Bronzgyürű, belül rozsdafoltokkal, a derék alatt a medenczecsont táján került elő.

8. Bronzfibula, egy más sírból való, mely az első sírtól 60 méternyire esik.

9. Bronzkarika töredékei ; a jelentés ezekről nem tesz említést.

10. Bronzkarika három darabja, a jobb kéz tájáról.

11. Hajlított vakarókés bronzból, nyélbe való szárral.

12. Bronztű, körbenhajló fejjel ; az előbbi számmal együtt a kés s a test között lelték.

CXXXI. P.-szenterzsébeti sírlelet (Baranyam.) A p.-szenterzsébeti régi temető Csáky Zsigmond közlése szerint (Arch. Ért. 1887. VII. 435—436.) három holdat, vagy nagyobb helyet is elfoglal. A sírok másfél öl mélységben sűrűn, egy ölnyi távolságban voltak egymástól rendes sorokban, fejjel keletnek, lábbal nyugotnak, s annyi csontot leltek, «hogy szekéren szállították el,» s egy régi kútba hányták. «A lóval eltemetettek fejjel éjszaknak, a ló hátulja délnek volt és az ember a lóháton ülve.» Huszonnégy négyszögölnyi téren hat ember találtatott állítólag lóval eltemetve, bronztárgyak csak egynél találtattak; a mit a jelentő össze birt szedni, még 1885-ben a N. M.-nak küldte be. Az ásás helyén a föld között IV. századi kopott bronzpénzeket leltek. Minden kiásott sírban volt egy csupor s egy füles korsó. Egy csuprot, s egy korsót jelentő a múzeumnak küldött, több mint negyven darabot az ások szétzúztak. Némely sírban hosszú nyakú cserépedényke is volt, ezeket is szétzúzták. A jelentés következtében a N. M. ásatásra költséget küldött P.-Szent-Frzsébetre, de az ásatás eredménye majdnem teljesen sikertelen volt. Csáky Zs. küldeményében a jelzett edényeken kivül voltak: *a)* egy kengyelvas, a lábalja négyszögű és füle is valószínűleg négyszögű lemez volt, *b)* egy zabla oldalpálczái négyszög-gyürűkkel, *c)* vaskés pengéje s hat apró vasdarab. A beküldött többi régiségeket mutatják az ábrák.

1. és 2. Csekély kidomborodású kerek bronzlemezek.

3. Szíjvég bronzból, elején a szíj befogadására két egymás felé forduló állatfej-félével; azontúl sima és csipkézett keretben öt hajlású leveles inda, külső rövid indahajtások és körben befelé-hajló hegyes levelekkel.

4. Áttört művű bronzpityke, öv díszítésére, sima keretben, egymásból kinövő két kétfelé hajló levél négyszögecsesel; két példány.

5. Áttört bronzpityke, két szögecsesel, alján két kétfelé hajló levél és belőle kinövő hét más levéllel; két példány.

6. Egyenes bronztag, középső karikás taggal, benne szögecs, két ágán csipkézett szegély.

7. *a) b)* Áttört művű bronzgomb, idoma kupszerű, gömbszelvény idomú csúcscsal, oldalain ágakból és levelekből álló domborulatok, három példány.

8. Apró bronzpityke, szíjdiszítésre, sima keretben két kétfelé ágazó levél, melyből fölül második levél indul ki, négy szögecsesel.

9. és 10. Szíjvégek bronzból, egészben hét darab volt a küldeményben; sima és befelé hullámos szélű keretben, áttört művű diszítmény: három gyürű egy tagban.

11—14. Bronzkapcsok áttört művű, nagyobb és vele csuklóban járó kisebb tagból; az ábrák felső s oldalnézetben mutatják; volt 12 drb a küldeményben. A kisebb lemezen háromszög körül álló levelek domborodnak ki; a nagyobb tagokon gyöngyözött keretben, a hossztengely irányában növényszárfélét látunk, melyből jobbra-balra két sorban egy-egy gyürűdző levél indúl ki.

15. Szíjvég bronzból, nyelvidomú, fölülete sima.

16. Bronzcsat karikája és tüskéje.

17. Bronzcsat, a karika s a lemez egybe van öntve, a lemez nyelvidomú, fölülete sima, s három szögecs van benne.

18. Vasgyürű, félgömbidomu bronzfejjel, a fejtag széle gyöngyözött.

CXXXII. Pásztói sírleletek. (Hevesm.). 1890-ben kavicsásás közben Pásztón a munkások sírokra akadtak, melyekben ékszerek s egyebek voltak. A legtöbb mellékletet, a vastárgyak kivételével a vállalkozó Ulmer Gábor összegyűjtötte és a N. Múzeumnak ajándékozta; szerinte mintegy 10 sírból származnak. Arch. Ért. 1890. x. 87—88.

1. 2. és 8. Három szíjvég bronzból, kettős levéltekercsű domborulattal diszítve.

3. Két csüngő keretből, melyben kereszt áll; a fölületen gömböcssorok domborodnak; a keretből négyszögidomú fül áll ki.

4. Bronzkorong, két sima léczczel szegélyezett gyöngykeretben, áttört mű: közös központból kiinduló négy állatfej, a központon csipkés keretben guggoló határozatlan négylábú domborodik ki.

5. *a) b)* 6. *a) b)*. Bronzkorongok rovátkolt sodronyszegélylyel, közepett körkeretben gömbölyded üvegpaszta s körülötte hét keretben ugyanannyi gömbölyded üvegpaszta, *a)* fölülről, *b)* oldalt.

7. Bronzkapocs, karikája kerek, lemeze hosszú ötszög, behajlott szélekkel, két szögecs szolgált az erősítésre.

9. Bronzcsöngettyű.

10—15. Bronzkarperecz, egyenesen elmetszett nyilt végekkel, a karika több élű s végei felé kevéssé szélesbül; a karikákat ékítő pont- és vonaldíszeket a 13 *b)*, 14. *b)* 15. *b)* részek mutatják.

16. *a)* Övről való díszlemezke, *a)* fölülről, körded három kihajlással, mindegyikében szögecs, ferdén futó karimával, *b)* alulról, *c)* oldalt.

17. Bronzlemez töredéke, párhuzamos dudorokkal.

18. és 19. Fülönfüggők karikái, a csüngő tagok hiányzanak.

20. Kétkarú, egyenes bronzpálcza, közepett lyukkal, hosszában gerinczczel.

21. Gyürű, keskeny bronzszalagból.

22. Agyaggyöngy.

23. Csontmarkolat, gyöngyözött fölülettel, a gyöngyök közt négy-négy karikás taggal.

24. Pasztagyöngyök.

CXXXIII. Nemesvölgyi temető (Mosonym.). 1884-ben dr. Sötér Ágost kezdte a temetőt fölásatni és akkor három nap alatt 52 sír tartalmát hozta napszínre; ezekről értekezett Arch. Ért. 1885. v. 310—319. A leletek a mosonymegyei múzeumban vannak Magyar-Óvárott. *Második sír.* Két fülönfüggő négyélű tojásdad bronzsodronyból, egyik vége keskenyebb, másik vége kis dudorral, a nyílással ellentett oldalon dudor; az alsó kihajlásor föl- és lefelé álló peczeg, a fölfelé álló tagról a gyöngy hiányzik, az alsón megvan. Kulcsos gyürű, a jobb kéz egyik újján találták, a zárba járó kulcs áttört művű és hasonlít a római korban dívott gyürüs kulcsokhoz. Két korongos mellcsat bronzból, körkeretben áttört művű hatszirmú rozetta, üvegpaszták képezték a rozetta középső körét és leveleit keretes foglalványokban, legtöbből a paszta kihullott, csak három helyütt maradt meg; hasonló épebb példányok kerültek elő ugyane sírmező 117. sírjában (CXXXVIII. t. 22. sz.) és a pásztói temetőben (CXXXII. t. 5. és 6. sz.). Apró gyöngyözött gyürű töredéke. Csontrész. Gyöngyök: egészben 30-ot találtak a halott nyaka tájékán; többnyire feketés, szürkés vagy sötétbarna opák üveganyagból. *Huszonhetedik sír.* A medenczecsont tájékán előkerültek:

1., 2. Bronzkorongok, sima karimával, bevert háromszögekkel és körbe rakott pontokkal diszítve, a középtéren mélyített mezőből, központi körből háromfelé hajló kidomborodó növényindák. A korongnak szíjra való erősítésére szolgáló három lyuk.

3. Szíjvég bronzból, kidomborodó növényindákkal és a szíjra való rés mellett sorba helyezett gömböcsdíszszel.

4. Bronzkarika töredéke.

5., 6. Gömbszelvény idomú bronzpityke.

7., 8. Két négyszögű sima bronzlemez, mindegyik két lyukkal.

CXXXIV. Nemesvölgyi temető. 3. sír. Arch. Ért. 1885. v. 312. Kettős sírban nő és férfi csontváza; a nő jobb keze mellett lapos orsógomb, balfüle helyén bronzfüggő, kék üveggyöngy ott és más

öt gyöngy melle táján szórványosan akadt ; a kéz újján zöld sáv mutatta, hogy rajta gyürű volt. Balról a férfi óriási csontváza. Oldala mellett háromélű vasnyilvég, késpenge töredéke, több szétmállott vasdarab, bal fülénél bronzsodronyból való tekercs. A test dereka körül szíjöv s végén 1. áttört művű szíjvég, hüvelyén négyszögmezőben harántosan álló S forma kidomborodó díszszel, mely lándsás idomú levelekkel végződik ; ezentúl egymás mellett kettős indasor kéthajlású, minden hajlásban egy körtekercsű mellékhajtással. 2—3. Két kisebb szíjvég, rokon diszítésű. 4., 6., 7., 9. Áttört művű szíjkapocs bronzból, négyszögidomú keretben balra guggoló szárnyas griff, a kapocsnak csuklóban járó kisebb tagja letört, csak a csuklóban maradt nyoma. 5., 8., 12. Hasonló idomú és diszitésű szíjdíszek. 10., 11. Négyszögű sima bronzlemezkék kétkét szögecscsel. 13. Határozatlan rendeltetésű vastöredék. 14. és 15. Tőrhüvelyek bronzpántjai, fölületüket bevert körök ékítik. 16. Kisebb övdísz bronzból, tojásdad idomú három apró átlyukasztott nyújtványnyal.

CXXXV. Nemesvölgyi temető (Mosonym.). A. É. 1885. v. 310—319. *Huszonkettedik sír.* Szám nélkül vaskés.

1—6. Szíjra való apró bronzdíszek, szögecscsel az odaerősítésre; fölületükön dombormüves növényidomok.

7—9. Szíjra való kéttagú bronzdíszek, a két tag csuklóban jár együtt, fölületüket dombormüves levélidomok ékítik, a nagyobb lemezt gyöngykeret szegélyzi ; 7. *a)* és 9. *a)* oldalnézetek.

10., 11., 12., 13. és 14. Szíj végeiről való bronzlemezek, vadkan főket ábrázolnak, a szíj befogadására szolgáló hüvelylyel, a fej mögötti körvonalán kötél- vagy gyöngytagú keret vonul körül és a 12 13. számú nagyobb szíjvégen a középmezőt kidomborodó növényfolyondár ékíti.

15. Gyöngyözött karikák és bronzlemezke töredékei.

16., 17. Két részre tört barnásfekete opák üveggyöngy.

CXXXVI. Nemesvölgyi temető (Mosonym.). A. É. 1885. v. 310—319.

Harmincznyolczadik sír. 1. Bronzcsat, peczke hiányzik, trapezidomú keret legkisebb oldalából kiinduló dombormüves növényindákkal diszített lemez, három szöglyukkal és középső háromszögű áttöréssel a peczeg erősítésére, a mely hiányzik.

2. Kéthajlású pántos dísz bronzból, közepett erősítésre szolgáló lyukkal, végein dombormüves állatfőkkel s a közbeeső mezőn kidomborodó növényfolyondárral.

3., 4. és 9. Áttört művű bronzlemezkék.

5—7. Szíjvégek bronzból, S formára hajlított domborműves növénydíszszel.

8. és 10. Áttört művű bronztagok, kidomborodó növénydíszszel; szögecscsel.

11., 12. Apró, áttört művű bronzlemezkék; felszegzésre való díszek.

13. és 14. Áttört művű szíjdíszek bronzból, csuklóban járó nagyobb és kisebb tagból; a kisebbik lemezen két lyuk a szögecsek számára, a nagyobb lemez hasonlít a 8. és 10. számúakra.

15. és 16. Vaskések. A halott lábánál volt még nagyobb bögre és felette állati csont.

CXXXVII. Nemesvölgyi temető (Mosonymegye). 1885-ben dr. Sötér Ágost folytatván a nemesvölgyi temetőben az ásatást, 131 sírt táratott föl és ezekről értekezett A. É. 1886. VI. k. 321—335. l. A sírleletek a mosonymegyei múzeumban Magyar-Óvárott, kivéve a 134. sz. sír bronztárgyait, melyeket a N. Múzeum őriz. I. Az 1885. évi ásatás leletei.

1. és 2. Karpereczek vastag bronzsodronyból, kívül végig futó tompa éllel, a két külső lapon bevert pontdísz, végei tompák és apró karika szegélyzi; a 145. sírból.

3. Karperecz bronzsodronyból, tompa végű, a 113. sz. sírból.

4. Bronzgyürű hármas hajlású sodronyból, a 145. sírból.

5. Sima fölületű zárt bronzgyürű; 56. sír.

6. Hasonló gyürű a 35. sz. sírból.

7. Gyönge sodronyu rovátkolt karika, bronzból.

8. Fülönfüggők a 61. sz. sírból. 9. (?).

10. A 167. sz. sírból.

11. Ismeretlen sírból.

12. Csonka példány a 100. sz. sírból.

13. Ép példány a 165. sírból.

14. Csonka; 177. sz. sír.

15. Gúlába rakott négy gömböcscsel; 98. sír.

16. Ép példány; 113. sír.

17. Ép példány a 65. sz. sírból.

18. Fémgöböcsökkel és gyöngyökkel a 83. sz. sírból.

19. A 96. sz. sírból.

20. Ép példány a 164. sírból.

21. A 117. sírból.

22. Karikája kötélsodrású, a 108. sírból.

23. Ép példány 3 gyöngygyel, a 131. sírból.

24. A lecsüngő gyöngy hengerded tokba van foglalva, a 64. sz. sírból.

CXXXVIII. Nemesvölgyi temető (Mosonym.). A. É. 1886. VI. k. 321—335. II. Az 1885. évi ásatásból eredő leleteg.

1. Négyszögű bronzlemez, fölületét hármas körben hajló domború szalagdísz ékíti.

2. Csat része, megvan a négyszög keret és a peczek; br.

3. Bronzcsat, kevéssé sérült, de dísztelen példány.

4. Csat gyürűje és peczke, br., a 85. sz. sírból.

5. Kisebb bronzcsat gyürűje és peczke az 56. sírból.

6. Bronzcsat, négyszög kerettel, lemezét domborműves növényindák ékítik; a 77. sírból.

7. Kisebb bronzcsat, lemeze domborműves növénydíszszel ékítve; a 124. sírból.

8. Bronzcsat, lemezén guggoló griff domborodik ki; a 83. és 181. sz. sírban.

9. Bronzcsat, áttört művű lemezzel, rajta domborműves növényindák.

10. Bronzcsat négyszög kerete és rajta a peczeg, lemeze hiányzik; a 137 sírból.

11. és 12. Aranyozott bronzpálczácskák férfiövről, alul az öv áthuzására szolgáló rekesztékkel, a pálczák fölülete három helyen dudorosan van tagozva és hosszában több lapú, aljuk sima; a 78. számú gazdag sírból.

13. Határozatlan rendeltetésű bronzsodronytöredékek.

14. Egyenszárú bronzpánt, közepett szíjra való erősítésre szolgáló lyukkal, két szárának fölületén domború levéldíszek; a 77. sz. sírból.

15. Egyenszárú bronzpánt, fölületét keret szegélyzi s ebben domború levélfolyondár.

16. Bronzpánt, szíjravaló, közepén szögecs, hosszában kiemelkedő él; a 131. sz. sírból.

17. Szíjravaló bronzpánt, a szögecs körül körded középtag, melyből két szára kiindul, mindegyik hosszában ketté váló domború levélfélével és azok végén köridommal van diszítve; a 137. sz. sírból.

18. Egyenszárú bronzpánt, közepett erősítésre szolgáló lyuk, mindegyik szára lófejfélével végződik, karimás és fölületét kidomborodó négyszögök élénkítik; a 143. sírból.

19. Korongos bronzlap, alul szögecscsel; fölületét a középső dudorodás körül terdén kerete felé hajló domború küllőfélék ékítik; a 83. sz. sírból.

20. Áttört művű bronzkorong, öt egymásra hajló domború indás levéllel; a 127. sírból.

12. Áttört művű bronzkorong, kétfelé hajló domború kettős levélcsomókkal ; a 2. sírból.

22. Korongos dísztag, áttört mű ; középső kerek és körülötte nyolcz körded keretbe foglalt üvegpasztával díszítve. A 117. számú női sírban bögrével, fülönfüggővel, orsógombbal, 29 nagy fekete üveggyöngygyel és két más gömbölyű fekete pasztagyöngygyel együtt lelték. Hasonlót leltek a pásztói temetőben és ugyane nemesvölgyi sírmező 117 sírjában.

23. Áttört művű bronzkorong, hasonlít a 20. számúra ; a 109. sírból.

24. Bronzkorong, kettős gyöngykeretben határozatlan állat (?) idomú dombordíszszel ; két ellentett szélén szögecsesel, szíjra való erősítésre ; a 77. sz. sírból.

CXXXIX. Nemesvölgyi temető (Mosonym.). A. É. 1886. VI. k. 321—335. III. Az 1885. évi ásatás leletei közt sűrün akadtak bögrék. Dr. Sötér Ágost jelentésében említi, hogy a legtöbb sírban volt bögre, mely rendszerint a halott lábánál állott ; legtöbbször igen egyszerűek és durvák, fekete földből készültek és nyilt tüzön égették. A legkisebb 6 cm. magas, a legnagyobb 17 cm. A bögre mellett, vagy benne, baromfi- vagy egyéb madárcsontokat talált, egy esetben kutya alsó állkapczája volt egy bögrében. A táblán $^1/_3$ nagyságban bemutatott tíz bögre, az idom és díszítés egyszerűségéről helyes képet nyújt. Az idom nagyjából ugyanegy, fölületük nélkülözi a gondosabb kisimítást és legtöbbször semmi díszítés sincs rajtuk. Gazdagabb sirokból valók : 6. sz. belé karczolt és sorba rakott rövid vonalak, 9. sz. három sorban szabálytalan zigzeg-díszszel és 10. sz. pontozott szögekkel, melyek meglehetős párhuzamosan egymásmellé helyezve, körülfutó sort képeznek.

CXL. Nemesvölgyi temető (Mosonym.). A. É. 1886. VI. k. 321—335. IV. Az 1885. évi ásatásból származnak.

1. Szarvtulok töredéke, nyílása szélén apró lyukkal ; rendeltetése bizonytalan, talán zabla oldalszára volt ; a 126. sírból.

2. Leveles nyilvég vasból ; a temetőben ritka forma.

3. Négy élű nyilvég vasból, majdnem minden férfisirban került elő.

4. és 5. Hegyes végű vaspántok, talán deszkák összeszögezésére szolgáltak, bár korhadt farészekről az ásatási jelentésben nincs szó ; kengyelvasak töredékeinek nem tekinthetők ; a 120. sz. sírból.

6. Két karu vaskalapács, négyszögű tompa végekkel.

7. Vascsákány; a 151. sz. sírból.

8. Vascsákány, kétágú pengével.

10. Vasfokos, kurta tompa ággal és hajlított pengével; a 135. sírból.

CXLI. Nemesvölgyi temető (Mosonym.). A. É. 1886. VI. k. 321—335. V. Szíjvégekről való domborműves bronzlemezek az 1885-ik évi ásatásból.

1. és 2. Összetartozó lemezek. 1. A szíj befogadására szolgáló rés keretében összekuporodott állat, ezen túl négyes és kettős levelekből képezett sor. 2. Négy körkeretben emberfej és hosszúfarku guggoló állat alakjai váltakoznak, a keretek kisebb köridomot alkotva egymásba futnak; a tompa vége közelében négyszögtérben ismét állat.

3. Áttört mű, sima kerettel és gyöngyszegélylyel, harántosan álló gyöngyözött egyenesek négy mezőre tagozzák a fölületet, a rés mellett keresztben álló határozatlan állat; azontúl egymás mögött ugyanegy irány felé tekintő durván öntött griffek. A 143. sz. sírból.

4. A szíj befogadására szolgáló hüvely fölületét harántosan megvont egyenes jelzi, ebben a négyszögtérben kétfelé váló hajlított indadísz; ezentúl két sorban egymásra helyezett rövid indák, az egymás mellett álló indák fölváltva egymás felé és a keret felé irányulnak, a szár egyik vége a hajláson áll, másik, lehajló vége kétfelé ágazik s e vége alá szívidomú tagocska áll; a lemez csúcsában két nagyobb inda egymásnak támasztva összeköti a két sort.

5. Áttört mű, folyondár ellentett hajlású körded levelekből, a hüvely egészen külön tagozott és fölülete sima; a 151. és 153. számú sírokból.

6. Áttört mű, folyondár három virágból, melyből kettő egy irányban, a harmadik ellentett irányban áll, az indákon rövid levélkék; a hüvely fölülete sima; a 137. sz. sírból.

7. A hüvely fölülete egymás mellett két mezőre oszlik, mindegyikben párhuzamosan futó négy-négy hullámvonal; azontúl a lemez hosszában három keskeny térre oszlik, a két keskenyebb külsőn párhuzamos hullámsor, a szélesebb belső téren végeikkel egymásba tekeredző **S** idomokból két sor.

8. A hüvely tája sima, innen a lemez közepén sima sáv vonul, melyet szabad oldalain hullámsor fog körül.

9. A hüvelyen harántosan futó egyenes által határolt mezőben harántosan guggoló griff; ezentúl a lemez hossztengelyére függélyesen három stilizált állat, talán két kutya s közepett szarvas.

10. Áttört mű, négy félholdidomú levél, mely középső gyürűből áll ki, ötször ismétlődik, a félhold egyik csücske mindig a keretbe vész, e sajátszerű virágokat a lemez közepén hosszában futó egy-egy levél (?) köti össze egész sorrá. A külső keret sima, ezen belül

hullámvonal szegélyzi a virágsort. A hüvely szerepét a keret egyenes záradékából kiálló két egymásfelé fordult madárfő viszi, melynek az átmenő szögecs képezi a szemét; a 181. sz. sírból.

CXLII. Nemesvölgyi temető (Mosonym.). Arch. Ert. 1886. VI. k. 321—335. VI. Az 1885-ik évi ásatásból származó dombormüves csatok, szíjvégek és övdíszek bronzból.

1. Szíjvég, keretes, három mezőre oszlik, a hüvelyen közvetlenül egymásmellé rakott gömböcsök sora, mellette kisebb indatekercs levéllel harántosan áll, a legnagyobb mezőben hosszában álló hasonló nagyobb indás levél.

2. Áttört művü szíjvég; a hüvelyen harántosan álló **S** idom, azontúl hosszában futó hasonló idom, melynek mindkét végén három levelü virág.

3. és 4. Szíjvég, hosszában futó levélfolyondár, a szíj befogadására szolgált két egymás felé fordult idomtalan madárfő; a 144. sírból.

5. Szíjvég, sima hüvelylyel, azontúl áttört gyürü'ból képezett három sor, a középső nyilások kisebbek, a külsők szélesebbek; a 144. sírból.

6. Hasonló szíjvég, de csak két gyürüsorral; a 83. sz. sírból.

7. Szíjvég, hosszában futó levélfolyondárral; két peczeg szolgál a szíj befogadására; a 151. sirból.

8. Szíjvég, vadkan fejét példázza; a 77. sírból.

9. Szíjvég, a hüvely tája harántos egyenessel el van különítve s rajta növényornament, a lemez többi részén hullámvonalas szegélyü keretben levélfolyondár; a 184. sírból.

10. Vadkan fejét példázó kisebb szíjvég; a 83. sírból.

11. Patkó idomú lemezke, fölületén domború díszek, legerősebb kihajlásán és két végén megerősítésére szolgáló szögecsek voltak, melyekből csak egy maradt meg.

12. Szíjra való apró disztag, növénydiszítéssel; a 181. sírban két darab volt.

13. Áttört müvü apró övdísz, erősítésre szolgáló szögecsekkel; a 184. sz. sírban volt hat ilyen.

14. Patkó alakú övdísz, szögecsekkel, keretes fölületében rovátkos dudorodás.

15. Szíjdísz ∧ idomú, minden sarkán és két végén a szögecs beléerősítésére kihajlással, a szögecsek megmaradtak.

16. Áttört művü szíjdísz.

17. Szívidomú szíjdísz, fölületén tekercsindák.

18. Áttört müvü szíjdísz, fölületét levélsorok ékítik; a 143. sírban négy ilyen volt.

19. Apró szívidomú szíjdísz, fölületén levelek, szögecscsel.

20. Apró szíjdísz, két levél s fölébe rakott félholdidom.

21. Apró övkapocs nagyobb és kisebb, csuklóban összejáró lemezből, fölületén levéldísz ; a 144. sírban négy ilyen volt.

22. Övkapocs, hasonló, valamivel nagyobb.

23. Övkapocs, hasonló, de a kisebb lemez áttört mű s a nagyobb lemezen más levélminta, a 151. sírból.

24. Övkapocs áttört mű, a nagyobb lemez négyszögű keretében guggoló griff, négy sarkán szögecs; a 143. számú sírban hat ilyen volt.

25. Hasonló kapocs, csakhogy valamivel nagyobb ; a 63. sírból.

26. Hasonló, de kisebb s egyik lemeze hiányzik, két ilyent leltek a 137. sz. sírban.

CXLIII. Nagymányoki sír (Tolnamegye). Wosinszky Mór értekezik róla. Arch. Ért. 1890. x. 432—435. 1889-ben Nagy-Mányokon a község éjszaki végén levő pinczesor nyugoti oldalán, a löszréteg fölötti humusban, lócsontváz és emberi csontokra és régiségekre akadtak ; Felsman Vincze budapesti főreáliskolai igazgató megmentette a régiségeket, melyek most a N. M.-ban őriztetnek. A következő táblán közöljük a vastárgyak ábráit, itt az ezüstékszerekéit. 1—3. Ezüst szíjvégek préselt diszítményekkel, melyek két egymásba font állatfejben végző szalagból állanak, a szalagon hármasával harántosan álló rovátkok. A lemezek alsó oldalát ólommal öntötték ki s az ólomból a lemez egész hosszában vonuló kampósvégű bronzpálcza 4. *a) b)* nyúlik ki. 5—11. Félgömbidomú üres ezüst pitykék, a félgömböt az épebb példányoknál még ólom tölti meg, melyből szögecsnek szolgáló bronzpeczeg hajlik lefelé és szolgált a szíjba való erősítésre (5. és 9. sz.), a sírban több ily pityke töredéke maradt meg és a töltelékből is maradtak darabkák. Az ezüst némelykor sárgás fényű, a miért u. l. hogy nem tiszta. 12. Lehajtott szélű ezüstlemez, egyik karimáján a hajlás irányát követő párhuzamos hornyolatok, *a)* fölülről, *b)* átmetszetben ; belsejét szintén ólommal töltötték meg, a melyből szintén bronzpeczeg nyúlt ki, melylyel reá erősítették a szíjra ; a szögecs kitört, de megvan a leletben. Lyukacsos vörös bőrdarabkák is akadtak.

CXLIV. Nagymányoki sír (Tolnam.).

Vasrégiségek. 1. és 2. Kengyelpár ; a karika körded, alul kilapúl, oldalszárai négy élüek, a füle négyszöglemezü és keskenyülő nyak által függ össze a karikával ; a fülön a lyuk a négyszög alján van és alsó, valamint két oldalsó szélén karima domborodik ki.

3. Kopjavas, keskeny pengével, a penge tövén az élek csúcsba

szögelnek, a hüvely nem teljesen zárt, de hosszában hasadék van és alsó széle közelében a póznára való erősítés czéljából lyuk.

4. Zabla két középrésze.

5. és 6. Határozatlan rendeltetésű töredékek.

7. Szíjcsat gyürűje, tojásdad idomú, lapos.

8. Kardpenge két töredéke. 10. Összetéve. 9. Oldalnézetben.

11. Hosszú szögidomú pánt, egyik vége kerek pálcza, közepe négyszög átmérető két lyukkal, vége lapos és hegyes.

CXLV. Madarasi lelet (Jász-Nagy-Kún-Szolnokm.). A N. M. 1884. a magyar királyi fémbecslő hivatal utján szerezte; 1—11. aranyból.

1. *a)* Pánt, kardhüvely végéről vagy tarsolyról; a 8. és 10. alatt föltüntetett lemeztöredékek valószinűleg hozzátartoznak. A lemezek duplán állanak és szögecs kapcsolja össze a két réteget. A lemezek fölületét szalagfonadék diszíti; a szélesebb lemezeken a sima szalag hajlásaiba beléhajlik egy vonalzott keskeny szalag és mindig négyszöggel fogja körül a másik szalag metszési pontját.

2. Csonka lemezke, rajta két gyöngyözött körkeret.

3. Trébelt szíjdísz, egyik felén hosszában futó hornyolatok, másik felén három gömbszelvény.

4. *a)* Tojásdad gránát, rovátkos foglalványban, *b)* oldalt.

5. Rovátkos keretű tok, gránát (?) befogadására, alsó lemezén két apró lyuk, *b)* oldalnézet.

6. Szíjvég, nyelvidomú, hüvelyes nyilásán hármas szegély, többi szélén kettős szegély, fölülete sima.

7. Gyöngy, tojásdad idomú, két nyilásán rovátkolt szegély.

9. Hüvely, alul csonka, nyilása szélén szalagfonadékos diszü szegély.

11. Négyélű sodrony töredéke. A lelethez tartozik még kilencz aranyozott bronzszíjvég, melyeken a szalagfonadék motivuma ismétlődik, továbbá 10 db apróbb bronzlemez, részben simák, részben szalagfonadékkal diszítve, s végül két bronzcsat töredéke (?).

CXLVI. Kassai sírok (Baranyam.). Kassa falu téglaháza közelében két izben leltek sírokat, s azokban régiségeket, 1887-ben és 1890-ben, mindkét leletből szerezhetett a N. Múzeum jellemző darabokat. Néhány ékszer ábráit idecsatoljuk, a vasrégiségek ábráit hátul a táblán adjuk.

1—4. Négy karélyu rézlemezek, középen és minden karély közepén szögecs, a szíjra való erősítésre; a fölület megaranyozott és rajta bevésett körvonalak négy hurkos szalagfonadékot képeznek, melyek talán stilizált kigyókat példáznak.

5—8. Tojásdad idomú rézlemezek, két szögecscsel, szíjra való erősítésre, aranyozott fölületén körvonalakban jelzett szíjfonadék.

9. Töredék, hasonló szíjdíszből, két szögecscsel ; a bevésett minta némileg eltérő.

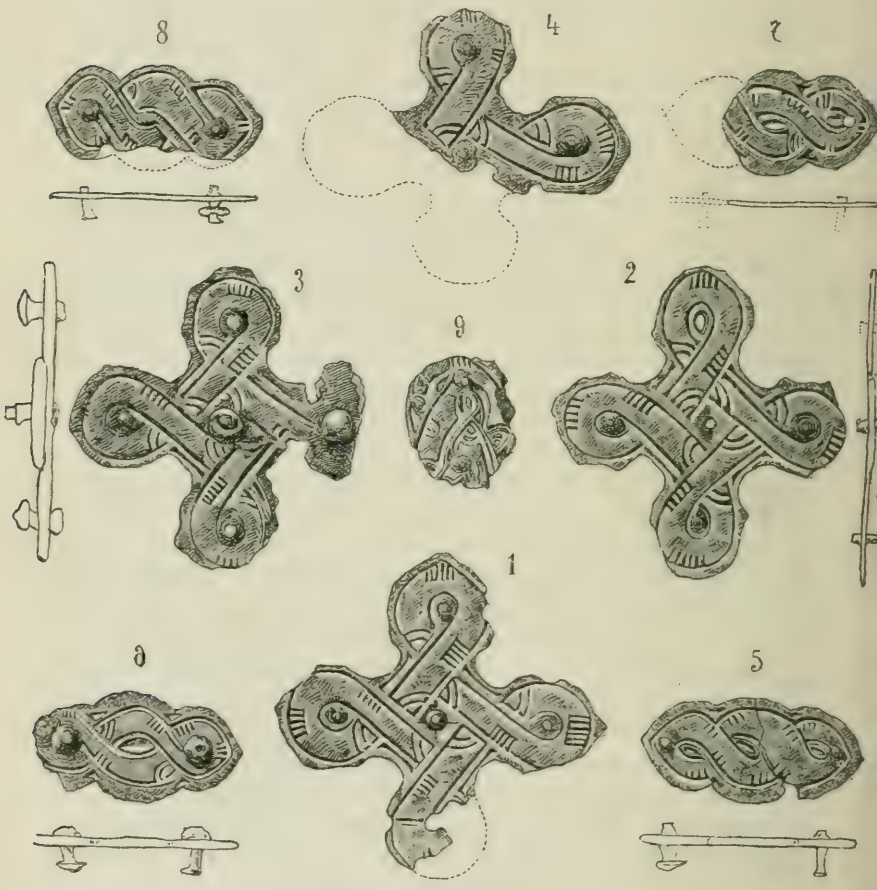

Vasrégiségek. 1. Két kengyelvas, alul lapított, fölül körded karikával.

2. *a)* Kengyelvas, alul lapított, felső füle három oldalán lapított és négyszögű, kívül bordás, lásd a 2. *b)* oldalnézetét.

3. Vaszabla eredeti idomából kiforgatva ; 3. *b)* és 3. *c)* rajzok kicsiben mutatják a régi formát.

4., 5., 6. Vascsatok, hiányosak.

7., 8., 9. Háromélű nyílhegyek vasból, a melléjük rajzolt ábra harántos átmetszést mutatja.

10. Vaspánt (?) négyszögű, *a)* fölülről tekintve; *b)* oldalnézet.

CXLVII. Kassai sírok (Baranyam.).

1. Négyszög közepén átlyukasztott bronzlemezke.

2. Bronzszögecs.

3. Bronzkarika, talán fülbevalóból való.

4. Apró csat, tüskéje letört.

5–8. Apró lemezkés korongocskák, középen szögecs, egészek és töredékek.

9. Szíjvégéről való bronzlemez töredékei.

10–14. Vékony bronzléczecskék.

15. Aranyfülbevaló; sima karikán lefelé nyiló kosárka, szélét kettős gömböcskör szegélyzi, oldalain kívül háromszögökbe helyezett gömböcsök s a kosárka fölött a karikán befelé nyúló három kisebb s legfölül nagyobb gömböcs.

16. Áttört művű bronzcsat, alján három átlyukasztott peczek, mely a szíjra való erősítésre szolgált; a csat hármas tagozású, fölülete hornyolt, *b)* oldalnézet.

17. Áttört művű bronzcsat, pontozott szélű keretben hátra forduló oroszlán; a szél behajlásain kétfelől egy-egy madár.

CXLVIII. Mártélyi temető (Csongrádm.). 1891. évi szeptember havában a tiszai védgátak magasítása alkalmából az egykori Ó-Mártély kertészközség régi határában munkaközben a mártélyi gátvonal negyedik szelvényében régi sírhelyeken csontvázakra akadtak, a csontvázak lábánál állítólag kutyacsontváz s egy kis bögre, valamint egyéb régiségek voltak, az egyik sírban 19, a másikban 24 tárgy, ezeket a N. Múzeum a körös-tisza-marosi ármentesítő társulat vezetőségének szivességéből a munkásoktól megszerezte. Arch. Ért. 1892. XII. 413–416. *A)* Az egyik sír tárgyait látjuk a mellékelt táblán.

1., 2. *b)* Bronzkarpereczek; a bronzszalag külső fölületét hosszában három párhuzamos domborulat és közbeeső két hornyolat ékíti, a hornyolatokat kidomborodó zigzeg-vonal élénkíti. A két közeljáró végén egy-egy négyszögkeretbe foglalt kékes üvegpaszta; a nyílással ellentett ponton a karperecz külsején hasonló diszítő tag. 1. *b)* Az egyik karperecz elölről, 2. *b)* a másik karperecz hátulról.

3. Bronzcsat, szíjra való lemeze három karélyú, két erősítő lyukkal.

4. és 5. Összekapcsoló bronzlemezkék, félköridomúak, három-három szögecscsel, egyik csonka.

6. és 7. *a)* Négyszögű bronzlemez, áttört művű domborműves griffalakkal, 7. *b)* oldalnézet.

8. *a)* Négyszögű hasonló lemez, csuklóban hozzákapcsolt domborműves diszű lemezkével; 8. *b)* oldalnézet. A griff idoma ez esetben más, mint az előbbi lemezeken. A leletben hat ily griffes dísztag volt.

9. és 10. Arany fülönfüggők, a pálczácskákon valamikor gyöngyök ültek, melyek elvesztek.

11. *a) b)* Hegyes végű bronzkarperecz, átmérete kerek, fölülete helyenként vonalakkal ékes.

12. és 13. Nyilt végű sodronykarikák.

14. *a) b)* Tőr hüvelyéről (?) való bronzpánt oldalt és fölülről.

15. Keskeny két karú lemezdísz, közepett fölszegzésre szolgáló lyukkal s a lyuk táján négyszögű tagozással.

16. és 17. Tompavégű nyilt karpereczek.

18. Agyaggyöngy.

CXLIX. Mártélyi temető (Csongrádmegye). *B)* Véletlenül földerített sír tartalma a N. Múzeumban. Arch. Ért. 1892. XII. 415. és 416. l.

1. Szíj végéről való bronzlemez, aranyozás nyomaival, egyik oldalán *a)* hajlott vonalú párhuzamos hornyolatokkal, másik oldalán *b)* domborműves növénydiszítéssel.

2. Övcsat bronzból, fölülről tekintve; fölületét domborműves növénydísz ékíti, a négyszögű lemezzel csuklóban járó áttört művű lemezes tag függ össze, mely szintén növény motivumokkal van ékítve.

3. Bronzkorongocska, domborműves dísze egyezik a csat (2) motivumaival; szegélyén gyöngysor; három ily korongocskát birunk, mindannyin aranyozás nyomai.

4. Apró diszítő tag bronzból, lemeze ötszögű, egyik keskeny oldalából három karélyú tag nyúlik ki, két szögecscsel.

5. Apró szíjvég bronzból, fölületét domborműves növénydísz ékíti. 5. *b)* Oldalrés a szíj beléerősítésére.

6. Apró szíjvég bronzból; egyik oldalon *a)* heverő griffel, a másikon *b)* növénydíszszel és hornyolatokkal ékítve; *c)* a szíj beléerősítésére szolgáló rés. Aranyozás nyomaival. Egészben négy ily szíjvég van.

7. Szíj végéről csüngő hosszú keskeny lemez, mely csuklóban füződik kisebb négyszögű lemezhez; ebbe volt a szíj beléerősítve.

Dombormüves díszei egyik oldalon *a)* futó növénydisz, a másikon *b)* a négyszög mezőben griff, a hosszabb lemez közepén meztelen ember felső teste, fölötte két szarvas (?), alatta szarvas feje és teste s ez alatt két emberi kéz, egy emberi láb s egy állati láb, mely összefügg az állati testtel. A szegélyt ismét gyöngysor képezi. Aranyozás nyomai.

8. és 9. Csat. Felületén dombormüves növényornament, mely szorosan hasonlít a 3. és 2. számú tárgyak diszítéséhez, csakhogy mind a három esetben az adott tér szerint váltakozik a levélindák és bogyók csoportosítása. Az egyik oldalon kiálló két átlyukasztott bütykös csuklók egy másik tag beléerősítésére. 9. szám a csat karikája, gyöngysor módjára tagozott.

10. Fülönfüggő bronzból; sima karika, lecsüngő fekete üveggyöngygyel.

11. Fülönfüggő aranyból: egymásra hajlított két sodrony, nyiltvégű, egyik végén s a karika ellentett oldalán szemecsés gyürüvel, a körből kiálló szemecsés végű tüskén gyöngy volt, mely most hiányzik. A fülönfüggő párosával van meg.

12. Aranylemezke, hosszukás behajlított szélekkel, felületén bevert pont-díszek, *a)* fölülről, *b)* alulról tekintve.

13. és 14. Bronzlemezkék.

15. Vas-lándsacsúcs.

CL. Mártélyi temető (Csongrádm.). 1891-ik évi október havában Farkas Sándor az *A)* és *B)* alatt bemutatott két mártélyi sirlelet közelében a N. Múzeum megbizásából ásatást rendezett. Ezúttal fölásatott 12 sírt, melynek tartalmát a N. Múzeum őrzi. Arch. Ért. 1892. XII. 418—420.

Első sír. 20. *a) b)* Szijvégről való sima bronzlemezű hüvely, megsérült, nyilása körül karimával összegecsesel a szij beléerősitésére.

21. Sima sodronykarika, nyilt végű, fülönfüggő. (?)

Második sír. 1 - 5. Vaskampók rozsdás töredékei, a sírláda deszkáinak összetartására szolgáltak.

7. *a)* Bronzcsat fölülről, *b)* oldalt tekintve.

8. *a)* Bronzszijvég áttört müvü, *b)* oldalnezet, mely a szijnak való rést s az aklát mutatja.

9. *a)* Bronzszijvég dombormüves, két egymásra rakott lemezből, *b)* oldalnézet.

10. Bronz fülönfüggő karikája.

11. Rovátkolt bronzkarika.

12. Csonka csontgyürü.

13. *a)* Csontnyél, külsején párhuzamos hornyolatokkal és dudorokkal ékítve, *b)* nyilása.

Harmadik sír. 14. Szíjcsat töredéke vasból, keretelt lemez.

15. Apró karika töredéke.

16. Kézzel idomított durva cserépedény, csonka; $^1/_3$ nagys.

17. Kagylóból faragott karperecz töredéke.

18. Üvegkarperecz töredéke sötétkék üvegből, külsején dudoros tagozással.

19. Apró szíjvég bronzból, két domborműves lemezből összetéve, *b)* oldalnézet.

CLI. Mártélyi temető (Csongrádm.). Arch. Ért. 1892. XII. 422. l.

Negyedik sír. A tábla felső részén. 1. Vaskés pengéjének töredéke.

2, 3, 5, 6. Határozatlan vastöredékek.

4. Csonka cserépedény $^1/_3$ n.

Ötödik sír. A tábla alsó részén. 1. és 2. Szélestalpú kengyelvasak; egyik csonka.

3. Vas-zabla rozsdás töredéke.

4. és 5. Határozatlan vastöredékek.

6. Csonka cserépedény $^1/_3$ n.

CLII. Mártélyi temető (Csongrádm.). Arch. Értesitő 1892. XII. 422—424. l.

Hatodik sír. 1. Kés markolata csontból, külseje hornyolásokkal diszítve, *b)* nyilása.

2. Agyagorsó, *a)* fölülről, *b)* oldalt, fölületét körszelvényű domborulatok diszítik.

3. Határozatlan agyagtárgy, csonka.

4—6. Ezüstfülbevalók töredékei.

7. Vaskés, hossza 20 cm.

8. Korongon készült szabályos bögre, külsején párhuzamosban futó vonalakkal.

9. Gyöngyök. A felső sorban egymás mellett következik: három gránátgyöngy, szabályos kristályformára csiszolva; gömbölyded, fekete üvegből dudorosan tagozott; három, kék üvegből, gömbölyü sima fölületü; végül kettő, mely fehér átlátszó üvegből való. A gyöngyök balfelőli hármas csoportban egymás alatt: áttetsző, fehér üvegből; kerekded, fekete üvegből, kidomborodó barna sávokkal; fekete üvegből, berakott fehér sávokkal. A középső hármas csoportban egymás mellett: szürkés üvegből; fekete üvegből barna vonalakkal; áttetsző fehéres üvegből. A jobbfelőli

hármas csoportban egymás alatt: barna, hengerded üveggyöngy; prismatikus zöld üvegből; hengerded, fehér kagylóból. A gyöngyök legalsó, hajlított sorában kettős, hármas, négyes tagozású üveggyöngyök irizáló fölülettel.

CLIII. Mártélyi temető (Csongrádm.). Arch. Értesítő 1893. XII. 424.

Hetedik sír. 1—7. Szijvégeknek díszítésére szolgáló ezüst lemezek; kettőn (6. és 7.) még meglátszik részben az idom, a szíj befoglalására szolgáló nyilás keretes volt, mellette két lyuk az aklák beléerősítésére, mely a szíjra erősíté a véglemezeket (6. *b)* 7. *b)*.

8. Aranyozott bronzcsat; a szíjravaló lemez fölületét (8. *a)* két tekerődző kigyós szalagidom díszíti és karikáján hajlított vonalú rovátkos díszek; *b)* oldalnézet.

9. Négyszögű sima pánt bronzpléhből öt szögecscsel; *b)* oldalnézet.

10. Bronzcsövecske, két végén és közepett gyürüs tagozással a külsején; *b)* átmetszet.

11—17. Fülbevaló karikák töredékei ezüstből; a karika alján egy nagyobb és több kisebb gömböcs (11. és 12. ábra).

18—21. Aranylemezkék részletei.

22. Egyenes vaskard $^1/_4$ nagyságban.

23. Korongon idomított agyagbögre, fekmentesen és párhuzamosan, teste felső részén körülfutó és sávokat képező vonalas díszítésekkel; $^3/_7$ nagys.

CLIV. Mártélyi temető (Csongrádm.). Arch. Ért. 1892. XII. 424.

Nyolczadik sír. 1. Puszpángból faragott nyél (?), négyoldalú hasáb, melynek minden oldala díszített; a díszítmények úgy keletkeztek, hogy a körülöttük fönmaradó háttért kimélyítették; *a)*, *b)*, *c)*, *d)* a négy oldal, *e)*, *f)* a két nyílás.

2. és 3. Szijvégre való díszítő hüvelyes tagok, rossz ezüstből, fölületükön préselt domborműves díszítmény; 2. *b)* és 3. *b)* oldalnézet.

4. Áttört művű bronzszíjvég, domborműves levélfolyondárdíszszel; két egymásra rakott lemezből (szám nélkül: oldalnézet), hossza: 7·5 cm.

5—8. Nyelvidomú apró bronzlemezek, domborműves gyöngykerettel, csuklóban járó lemezes toldalékkal; 6. *a)*, 6., 7. oldalnézetek.

9—14. Lapos pitykék bronzból, fölszegzésre szolgáló két-két szögecscsel (9. *b)*, 10. *a)*, fölületén sima levélornament, mely körül a tér ponczolt körökkel érdessé van téve.

15—16. Aranyfülbevalók; a 16. sz. teljesebb, megvan még a karika alján az irizáló fölületű üveggyöngy, kisebb gyöngy állhatott még a befelé és fölfelé álló apró száron.

17—19. Rozsdás vascsatok.

20. Korongon készített szabályos cserépedény, fekmentesen körülfutó párhuzamos vonaldíszekkel. Szám nélkül: Egyenes vaskard $^1/_4$ n. E sírban állatfej is volt, mely nincs lerajzolva.

CLV. Mártélyi temető (Csongrádm.). Arch. Ért. 1892. XII. 424—626.

Kilenczedik sír. 1. és 2. Hegyes végű karpereczek bronzból, rovátkos vonaldíszszel.

3. és 4. Két ezüst fülönfüggő, zöld üveggyöngygyel.

5. Kés nyele (?) csontból, fölületét párhuzamos hornyolatok díszítik, *b)* oldalnyílás.

Tizedik sír. 1. Csontnyél, hengerded, külsejét négy csoportban hornyolatok ékítik, közben a hosszirányt követő három tojásdad nyilású áttörés; *a)* végső nyílása.

2. Agyagorsó, párhuzamos zigzeg-vonalakkal ékítve, *a)* fölülről, *b)* oldalt.

3. Vaskés, hossza 9·5 cm.

4. Gyöngyök. A külső félkör gyöngyei szürkés, barnás, feketés opák üvegből valók. A belső félkörben: sötétkék opák gyöngyök kidomborodó sárgás sávokkal. Legalul: három sötétkék opák gyöngy. A félkörökön kívül balra fölül: kagylógyöngy, alatta hasábos idomú zöldes üveggyöngy; jobbra fölül kagyló gyöngy, alatta háromoldalú sárgásbarna opák üvegből.

Tizenegyedik sír. 1. Áttört művű szíjvég bronzból, növényindás mustrával, *b)* oldalt.

2. Bronzcsat, peczke hiányzik, valószinüleg vasból volt, hármas tagú lemezzel a szíj befogadására.

3. Bronzcsat.

4. és 5. Fülönfüggőpár aranysodronyból, alján gömböcsdíszszel.

Tizenkettedik sír. 1. Aranyozott bronzfülbevaló, lecsüngő zöld üveggyöngygyel.

2. Bronzkarika, mélyített háromszögmustrával díszítve, *b)* oldalnézet.

3. Bronzkarikácska.

4., 5. és 6. Aranylemezkék az öv tájáról.

7. és 8. Opák, kék üveggyöngyök.

CLVI. Bezenyei sírmező (Mosonym.). Bezenye község «paprét» nevű dülőjén Dr. Sötér Ágost 1885. és 1888-ban 67 sírt

ásatott föl, melyeknek leleteit a magyaróvári megyei múzeum őrzi. Leirta Dr. Sötér Ágost Arch. Ért. 1893. XIII. 210—222.

Első sír. a) Különböző idomúra metszett apró almandin-táblácskák, melyek valamely ékszer rekeszeiből hullottak ki. Gyöngyök: *b)* 2 átlátszó zöld üvegből; *c)* 12 kerekded vöröses és sárgás üvegszerű opák anyagból; *d)* 12 hasonló anyagból, hosszúkás, szögletes; *e)* 2 fehér átlátszatlan anyagból, egyik kisebb, másik nagyobb.

Második sír. 1. Csiptető, vasból, hossza 8 cm., fölülről és oldalmetszetben tekintve.

2. Vaskésnek (?) három rozsdás töredéke.

3. Alaktalan rozsdás vastöredék. Gyöngyök: *a)* sötétkék, üvegszerű, átlátszatlan anyagból, átlátszatlan vörös anyagú betétekkel; *b)* májszínű anyagból, felületén quartz (?) kövecskékkel; *c)* átlátszó üvegből, ; zöldes-sárga, felülete rovátkos; *d)* áttetsző kék üvegből; *e)* téglavörös opák.

Hetedik sír. 1. Bronzcsat gyürüje. Gyöngyök: *a)* sötétzöld, zöld erekkel, opák üveg, *b)* hasábok, áttetsző, zöld üvegből; *c)* 19 különböző idomú és nagyságú sárgás vagy vörös üvegszerű anyagból; *d)* sötétkék opák, üvegszerű anyagból; *e)* tojássárga opák, üvegszerű anyagból; *f)* 3 amethyst (?); *g)* feketés barna anyagból; *h)* 2 átlátszó kék üvegből; *i)* carneolból.

CLVII. Bezenyei sírmező (Mosonym.). Leirta Dr. Sötér Ágost. Arch. Ért. 1893. 210—222.

Nyolczadik sír. 1. Fibulapár ezüstből, a két alsó lábszárcsont között a térden alúl, egyik a másik fölött feküdt koromfekete (bőr?) korhadék között. Nagyobb sérülések; a félkörű fej gombjai hiányzanak s az egyik fibula felső felületű díszítményeit a rozsda majdnem fölismerhetlenekké tette; a tüsketartó hüvely megvan, de a tüske mindkettőnél hiányzik. Az alsó sima oldalon rúnák. (Lásd a következő táblát.)

2. *a) b)*. 3. Fibulapár, aranyozott ezüst lemezből, felül csillag- és körformát képező rekeszek, melyekben gránáttáblácskák zöld üveg-lemezkékkel váltakoznak. Egyik fibula alján megmaradt a tüske erősítésére szolgáló peczep. Gyöngyök: *a)* Két nagy millefiori gyöngy, átmérőjük 3 cm., magasságuk 1·5 cm., a két főszín téglavörös és sötétzöld, körbefutó sárga erekkel; *b)* millefiori gyöngyök, fehér, vörös, kék, téglavörös, sárga rétegekkel; *c)* millefiori gyöngyök, a lyuk táján barnás-vörös réteggel, egyébként áttetsző kékbe rakott fehér csillagokkal; *d)* opák, sötétkék fehér szalagos betétekkel; *e)* opák, sötétkék keresztbe rakott fehér

sávokkal ; *f)* áttetsző zöld üvegből ; *g)* vöröses áttetsző borostyánkőből ; *h)* fehér üvegszerű opák anyagból ; *i)* calcedonból, 2 cm. széles, 1 cm. magas ; *j)* sárgás, áttetsző üvegből ; *k)* opák, fekete üvegszerű anyagból ; *l)* ockersárga és téglavörös üvegszerű anyagból.

CLVIII. Bezenyei sírmező (Mosonym.). Leirta Dr. Sötér Ágost. Arch. Ért. 1893. 210—222.

Tizenegyedik sír. 1. Két ezüstfibula, rhombus idomú, közepén és négy sarkán rekeszek gránátos táblácskák számára, a középső táblácska megvan, a többi kihullott. Gyöngyök : *a)* fekete üvegszerű opák anyagból, hullámzó fehér vonalas berakással ; *b)* kénsárga, üvegszerű opák anyagból ; *c)* kék, üvegszerű anyagból ; *d)* világossárga szürkés opák, üvegszerű anyagból.

Tizenhetedik sír. 1. Aranyfibula, madártestű, felül rekeszekbe rakott gránátos táblácskákkal, a kövek alatt az áttetsző alap reczés ; a fibula alján megvan a a tüsketartó fülecske és a tüske hegyének szolgáló burok. A fibula még régi időben kettétört és reáforrasztott lemezzel kijavították. Gyöngyök : *a)* kék, áttetsző üvegből, fölülről és alulról ; *b)* átlátszó kék üvegből ; *c)* téglavörös opák, üvegszerű anyagból.

Tizenkilenczedik sír. Nyílt karikán csüngő bronzcsiptető, vasrozsda-foltokkal. Gyöngyök : *a)* és *b)* áttetsző kék üveggyöngy töredékei.

Huszadik sír. 1. Két bronzfibula, tüskéje s ennek a rugója vasból volt és azért mindkét fibula alja és részben felső lapja is vasrozsdafoltos. 1. *a)* Az egyik fibula fölülről ; letört a testének vége, mely állatfejű idomú volt, fölületén egymásba járó tört egyenesekből és háromszögökből álló domború díszítmények, a szegélyt berakott két niellós (?) hullámvonal képezi. A félkörű fejből kiálló gombok közül négy elveszett. 1. *b)* oldalnézet. 1. *c)* egy gomb a fejből.

2. Bronzfibula, két S formára összekapcsolt görbecsőrű madárfőt példáz, fölületét kidomborodó párhuzamos vonalak és rekeszekbe rakott gránátok (?) ékítik. 2. *a)* fölülről, 2. *b)* oldalt.

3. Bronzkarika, vasrozsdafoltokkal, két ellentett helyen gumós vastagodással.

4. és 5. Ismeretlen rendeltetésű vastöredékek. Gyöngyök : *a)* millefiori gyöngy apró töredéke ; *b)* üvegszerű anyagból, átlátszatlan, téglavörös.

Huszonegyedik sír. 1. Köszörűkő.

Harminczegyedik sír. 1. Vascsat két töredéke, kavicsokkal, melyek a rozsda következtében odatapadtak.

2. Késpenge töredéke vasból. Gyöngyök: *a)* fehéres-sárga üvegszerű anyagból; *b)* barna opák, üvegszerű anyagból.

CLIX. Bezenyei sírmező (Mosonym.). Leirta Dr. Sötér Ágost. Arch. Ért. 1893. 210—222.

Huszonkettedik sír. 1. Sima bronzkarika.

2. Három finoman iszapolt, barnára égetett agyagtöredék, egyiken határozatlan ornament.

3. Rozsdás vastöredék. Gyöngyök: *a)* Fél gyöngy, áttetsző zöld üvegből; *b)* négy egész gyöngy, áttetsző zöld üvegből, téglavörös és ockersárga üvegszerű anyagból; *d)* borostyánkőből; *e)* opák, fehér üvegből; *f)* kénsárga, üvegszerű anyagból.

Harminczharmadik sír. 1. Kettétört és csonka bronzcsat, finom szegélydiszítéssel, aranyozás nyomaival, alján oxydalt vasréteg, peczke vasból.

2. Nyolcz határozatlan vastöredék.

3. Üvegpálcza töredéke, átlátszó zöld.

4. Korong, sötétkék opák üvegpasztából; *a)* fölülről, *b)* alulról.

Harminczhetedik sír. 1. Bron zfibuláról való két gomb. Gyöngyök: *a)* feketés üvegpasztából; *b)* vörös, zöld, sárga pasztából; *c)* csonka millefiori, kék, fehér, piros és sárga rétegekből; *d)* téglavörös, sárga sávokkal; *e)* fekete pasztából, fehérsávú berakásokkal; *f)* kevéssé áttetsző zöld üvegből; *g)* fekete pasztából; *h)* áttetsző kék üvegből; *i)* téglavörös üvegszerű opák anyagból.

Negyvenötödik sír. Gyöngyök: *a)* rovátkos fölületű, áttetsző sárgás üvegből 9 darab, sima fölületű, hasonló anyagú 4 darab; *b)* fekete pasztából, belerakott sárga szalagdiszszel; *c)* ugyanoly anyagú, berakott fehér diszszel; *d)* téglavörös opák, berakott sárga sávokkal; *e)* fekete, átlátszatlan üvegszerű anyagból, berakott fehér hullámvonallal; *f)* átlátszó határozatlan szinű üvegből, kettő ép, egy törött; *g)* millefiori, téglavörös, világos és sötétzöld rétegekkel; *h)* millefiori, sötétkék és világoskék rétegekkel, csillagos berakásokkal; *i)* áttetsző világos zöld üvegből; *j)* opák, vörös üvegszerű anyagból; *k)* opák, fehér üvegszerű anyagból; *l)* három, zöld alig áttetsző üvegből; *m)* hengerded idomú, kék és zöld, *n)* kettesével, hármasával egy tagot képező gömbölyű gyöngyök, fehéres üvegből, belül sötét töltelékkel. A sírban leltek még egy vaskéreggel borított, átlyukasztott bronzérmet, mely ékitésül volt fölhasználva.

CLX. Bezenyei sírmező (Mosonym.). Leirta Dr. Sötér Ágost. Arch. Ért. 1893. 210—222.

Negyvenmyolczadik sír. 1. Bronzcsat vaspeczeggel, a négyszögű

lemez fölületébe bevert félhold, négyszög- és kördíszekkel ; *a)* fölülről, *b)* oldalt.

2. Két vascsat, egyik csonka, az oxydatio közben kavicsok tapadtak hozzá.

3. Félgömbű szögfejek, vasból (?) ; *a)* fölülről, *b)* átmetszetben.

4. Bronzszögecs.

Ötvenharmadik sír. 1. és 2. Puszpángból készült két fésű töredéke.

3. Bronzgyürű. Gyöngyök : *a)* Két töredék millefiori gyöngyből, zöld, kék és piros rétegekkel ; *b)* millefiori, sötétkék, vörös és zöld rétegekkel ; *c)* vöröses opák, berakott sárga sávokkal ; *d)* két gyöngy, áttetsző zöld üvegből ; *c)* töredék, fehér opák, üvegből.

Ötvennyolczadik sír. 1. Vasszög.

2., 3. és 4. Határozatlan rozsdás vastöredékek ; vastöredékek a következő tábla 11., 12., 13. számai alatt.

CLXI. Bezenyei sírmező (Mosonym.). Leirta dr. Sötér Ágost. Arch. Ért. 1893. 210—2. Vasfegyverek különböző sírokból. Legtöbbje a rozsdásosodás következtében elvesztette eredeti idomát és az oxydatió folyamata alatt hozzátapadtak kavicsok, csonttöredékek és korhadt farészek ; ily állapotban tüntetik föl a rajzok.

1. Lándsa, egyedül lelték a 23. sírban.

2. Lándsa, szintén egyedül volt a 24. sírban.

3. Lándsa, egyedül az 56. sírban.

4. Lándsa a 15. sírból.

5. Lándsa töredékei a 28. sírból.

6. és 7. Kardtöredékek a 15. sírból.

8. Lándsavég a negyedik sírból.

9. Vaskard, találták a 3. sír halottjának jobbik lábszára mellett.

10., 11., 12. Határozatlan töredékek az 58. sírból.

CLXII. Rúnás fibulak a bezenyei sírmezőről. Fölásatta dr. Sötér Ágost ; a magyar-óvári múzeumban. A fibulákat a 8. sírban lelték (CLVII. t.). A fibulák alján a tűtartó hüvely mellett bekarczolt rúnákat elolvasta és magyarázta L. F. A. Wimmer. Arch. Ért. 1894. XIV. 21—23.

A. 1. Az első fibula fölülete. Félkorongos fejéből félkör hajlású lécz által ketté vágott nyolcz gomb állott ki, melyekből öt letört, nyaka ívhajlású, teste tojásdad lemez, mely körszelvényben van elmetszve a nyak által s ellentett vége állat fejét felső nézetben példázza. A fej, nyak és test lemezét sima lécz szegélyzi, melyen apró háromszögmélyedések úgy sorakoznak, hogy sima zigzeg-dísz képződik közöttük, a két lécz a fejen összefut s az állatfej szájáig

nyulik. A szegélyzett mezőkön mélyített alapból, egyenesekből, köridomokból és egyéb szögbehelyezett vonalakból álló érthetetlen diszítmények domborodnak ki.

A. 2. A hüvelytől jobbra 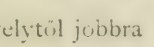 rúnák olvasása: Godahid, a hüvelytől balra 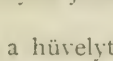 (w)unja.

B. 2. a hüvelytől jobbra 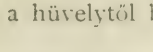 segun, a hüvelytől balra 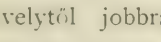 Arsipoda.

CLXIII. Nagyszentmiklósi kincs (Torontálmegye). Találták 1799-ben paraszthaz udvarán gödörásásnál; őrzik a bécsi cs. k. müt. múzeumban. Először leirta Schönwisner: Notitia Hungariæ rei mummariæ Budæ 1801. p. XLII. Díszes rajzokat készittetett róla az 1827—1829. években Steinbüchel, melyek megjelentek Arneth nagy művében: Gold & Silbermonumente. Arneth magyarázó szövegével. Jerney ismertette: Hajdan és Jelen, Pest, 1847. 4—5. ll. könyomatokkal. Arneth müve alapján ismertette L. Böhm Gesch. des Temescher Banats 1861. II. k. 294 s. k. ll. két képes táblával. Leirták Kenner: Sammlungen des k. k. Münz- und Antikencabinets 1866. és az 1884-ik évi budapesti ötvöskiállitás lajstromában, a Steinbüchel-féle rajzok ismétlésével. Kimerítő leirást adott a kincsről e sorok irója az Arch. Ért. 1884. IV. kötetében, fényképek alapján készült tollrajzokkal; ugyane munka bővebb átdolgozása ugyanazon szerzőtől megjelent az Ungarische Revue 1885/86. évi folyamában és külön «Der Goldfund von Nagy-Szent-Miklós sogenannter Schatz des Attila» Budapest, Kilian, 1885. A legutolsó ismertetés megjelent Radisics tollából «Az ötvösség remekei» II. kötetében. A kincs 23 aranyedényből áll; az idecsatolt két csoport képe, mely festői felfogásban, de egészben hü áttekintést nyújt róla, megjelent az Osztrák-Magyar Monarchia irásban és képben czimü mü I. köt. 36. és 37. lapján; a rajzokat készitette Dörre Tivadar, a szöveget irta hozzá Pulszky Ferencz.

CLXIV. Nagyszentmiklósi kincs (Torontálm.). 1. A kincs legnagyobb darabja egy füles korsó. Füle ugyan hiányzik, de megmaradt erősitésének nyoma a hasán és öble szélén; milyen lehetett a fül idoma, arról a rokon izlésü edényeken fönmaradt fülek (a 3., 4. és 5. sz. korsókon) adhatnak fogalmat. Ez a korsó, úgy mint a többi mind, trébelt mü, még alacsony hengerded talapzatát is az egész darabból trébelték. Teste tojásdad, fölfelé keskenyül, nyakán gyürütag, nyaka fölfelé egyenletes körvonallal keskenyül és öble

körül négy gömbszelvényidomú kihajlással végződik. Öble szélét gyöngykeret szegélyzi, melyet külön dolgoztak és reá forrasztottak. A nyakán függélyesen és szorosan egymás mellett vonuló hornyolatok élénkítik, melyek fölül-alul félkörben végződnek. Nyaka dudorodását nagyobb és közberakott kisebb kidomborodó csillagvirágokból alkotott sor diszíti, melyet fölül-alul kötéldiszű tag szegélyez. Hasát két domború levélsor ékíti. Egyik a nyak gyürűjéből indúl ki és lefelé nyilik ; az akanthus levél formáját utánozzák, mindig egy nagyobb és dúsabban tagozott levél mellett kisebb és kevésbbé kifejlődött levél következik. A másik levélsor a has alján fölfelé áll és közös alapból indul ki és idomuk egyenes elmetszésben a felső sor kisebb leveleinek felét utánozzák. A mellékleveles fölülete sima, csak a középsőn emelkedik ki kevéssé a főgerincz. A korsó magassága 0·36, hasán legnagyobb vízszintes átmérője 0·78, lábán 0·112. Az arany finomsága 22 karátos. Sacken Kenner szerint súlya 614 # vagyis 2149 gramm.

CLXV. Nagyszentmiklósi kincs (Torontálm.). 2. Kisebb korsó, figurális diszítései miatt a kincs legérdekesebb darabjai közé tartozik. Nem oly nyulánk, mint az előbbi, de tagozása lényegében ugyanaz. Füle hiányzik, de az öble szélén és hasán megmaradt a forrasztás nyoma. A trébelő ötvösség valóban remeke, lába, hasa, a nyakgyürű, nyaka és öblének keretes széle mind ugyanegy lemezből van kidolgozva. Öble szélét külön reáforrasztott gyöngysor szegélyzi, ezalatt következik egy 1 cmnyi széles levélsor, fölváltva fölfelé és lefelé hajló indával, mely ponczozott háttérből emelkedik ki. Nyakának fölülete sima. A nyak tövét jelző gyürűn nagyobb keresztvirágokból alkotott domború sor jelzi ; a levelek között három- és négyszirmú kisebb virágok töltik ki a tért, melyeknek szirmait bevert apró dülények diszítik ; a gyürű felső és alsó szélét befelé álló csipkés szegély határolja. A gyürű alatt lefelé álló lándsás levelek sora domborodik ki ; a levelek külső széleinek találkozásánál egy-egy bevert kör s közepette pont ismétlődik sorban egymás mellett, a levelek hegyétől gerincz vonul a levelek alapja felé. Hasát két szalagdísz ékíti, mely négy nagyobb kört képezve, négyszer körben vágja el egymást ; a szalagok külsejét domború gyöngysor szegélyzi, belsejében egymás mellé rakott két pikkelysor emelkedik ki ; a pikkelyek körszelvényű idoma egymás mellé helyezve együtt úgy tünnek föl, mint egymás fölébe helyezett szívformák. A hol a szalagok egymásba futva ölelkeznek, mélyített központú, domború köröcske jelzi a közepet. Mindegyik keretben más-más figurális jelenet van, melyeket külön-külön

fogunk bemutatni. A körkereteken kívül fönmaradó felső és alsó közökben egy-egy növény domborodik ki. A növény szára mindig két, pontokkal ékített léczre helyezett háromszögből nő ki, gyürű fogja körül a szárat s e gyürün túl egyenes szár és kétoldalt hajló, kétfelé ágazó mellékhajtás fejlődik, a középszár végén öttagu palmett, a többi hajtáson csak három-háromrétü palmett s közvetlenül a palmett alatt gyürü. Ennyiben a felső és alsó növénydiszek megegyeznek, de eltérnek abban, hogy a felsőknél a törzsöt tartó lécz alatt két félköridomú kihajlás, mintegy két támasz van, az alsó növénynél ez nincs. A művész mintegy falhoz állónak képzeli a felső csoportot s ezért szükséges a támasz, mig az alsónál mintegy az edény lába pótolja a támaszt. Más különbséget indokol a tér különfélesége; a felső tér fölfelé nyiló háromszög, itt tehát a két felső oldalhajtás széjjel nyilik s a lefelé konyuló hajtások összehúzódnak, az alsó csoportoknál pedig, melyek lefelé nyiló háromszögökben állanak, a két felső oldalhajtás a főszárhoz záródik s az alsók hajlanak széjjel. A korsó aranya csak 18 karátos; sulya 609 grm. Magassága 22·2 cm.; legnagyobb vízszintes átmérője 14 cm.; nyilásának átmérője 5·8 cm.; a láb átmérője 8·3 cm. A korsó aljába régi időkben jeleket karczoltak bele, melyeket 16. sz. alatt tüntet föl a föliratok táblája (CXCIV. sz).

CLXVI. Nagyszentmiklósi kincs (Torontálm.). 2. Korsó. *a)* A körkeretben állatviadalt ábrázoló domborművet látunk. Balra álló griff dámvadat tepert le, első jobb lábával nyakát öleli, első bal lába karmait az állat szügyire rakta, hátsó bal lábával rajta áll az állat hátán és hátsó jobb lábát mintegy a kerethez támasztja. A griff sörénye négy kontyban tagozva omlik a nyakára, két szárnya egyenletesen áll föl s tolla végei görbülnek, mintha a küzdelem mozgalmában részük volna. A bal szárnyon sajátszerű a fél szárny külön bekeretelése s rajta a tollak pikkelyszerű ábrázolása. Az állat farka fölfelé kunkorodott és növényinda módjára stilizált; körvonalaiban a művész a keret hajlására volt tekintettel. A köridomra való tekintet vezérelte a szarvas fejének visszafordulásánál és az állat lábainak elhelyezésében. A griff szőrét bevert háromszögponczokkal, a dámvadét bevert pontokkal jellemezte, mindegyik állatnál köridom s beléje helyezett pont jelzi a tagok hajlását. A mozgás minden stilizálás daczára élénk s a compositió kitünően tölti be a kört.

CLXVII. Nagyszentmiklósi kincs (Torontálm.). 2. Korsó. *b)* A körkeretben domborműves jelenet: lovon balra nyargaló harczos, jobbjában vállára rakott zászlós gerelyt tart, baljával

mellette járó embert fog üstökénél, a ki mögött lefelé hajló lebegő emberfej látszik. A lovas bajszos és szakállos, bajsza hegyes és szakálla csúcsba metszett. Fejét sisak födi, melynek lapos kúpidoma van, a pontozott szalagféle, mely a lovas homlokán vonul, talán a bőrsisak szegélye és a két csúcsba futó lemez a sisakra szögezett fémlemezeket jelez ; feje hátulját, nyakát, testét és czombjait pikkelyes pánczéling borítja, melyet nyaka tövén és derekán bőrpánt szorít a testhez ; az ötvös a pánczélinget csupa apró karikákkal jellemezte, melyeknek közepébe pontocskát rakott, azért nem lehet azt hinni, hogy sodronyos karikákat kivánt jelezni, de inkább szarulemezű pikkelyeket, minőkről Ammianus Marcellinus tesz említést. A homlokán, nyakán és övén jelenkező bőr (?) pántokon pontsorral talán diszítményeket kiván jelezni. Alkarjait és lábszárát hosszában futó fém- vagy bőrsínek borítják s e helyütt a három-három köröcske, mely mindegyik lemezkén ismétlődik talán a szögecs fejét kivánja ábrázolni, a sínek felső és alsó szélén ismét bőr (?) pántokat látunk s rajtuk pontsort. A lovas lábát talán lábbeli borítja, az ötvös simának hagyta, a láb újjait nem jelezte, de nem tette a korsó más meztelen alakjain sem. A sisakból hátul szállongó szalagok indulnak ki ; lándsáján erős csúcs van a végén és azon két pont talán valami berakott díszt jelez, alatta a póznára három karikával van erősítve a kis négyszögű zászlócska, melynek felső széléből két szállongó szalag indúl ki. A fogoly, kinek üstökét ragadta meg, hátrakötött karokkal jár mellette, mindkét lába a körkereten nyugszik és térde hajlított, erős szakálla és bajsza van, feje hajadon, testét öltözet borítja, mely a nyak tövétől kiindulva, karján a kézcsuklóig, egész törzsén és lábszárain a térden túlig terjed, az öltözet egész fölületét apró koczkák lepik el s mindegyik koczkában pont van ; nehéz elképzelni, minő szövetet kivánt a művész így jelezni ; sima pánt szegélyzi az öltözet szélét és derekán öv szorítja a testhez ; alsó lábszárai simák és lábujjait nem jelezte az ötvös. A lószerszám szokásos alkatrészeiből látjuk a következőket: A homlokszíjból kiinduló tollas taréj diszíti a ló homlokát és ugyancsak tollnak kell képzelnünk azt a díszt, mely nyaka alján és szügyén lecsüng, mert ezek a tagok is ugyanolyan párhuzamosokkal vannak jellemezve, mint a fején álló dísz, ellenben simára hagyta az ötvös a hátsó szíjról lecsüngő lemezszerű tagot. A ló sörénye és farka stilizált, teste törzsökös és aránylag kicsi, szőrét az ötvös apró bevert pontokkal jelezte ; térd hajlásain mindenütt körbe helyezett pont van.

CLXVIII. Nagyszentmiklósi kincs (Torontálm.). 2. Korsó. *c)* Szemközt álló szétterjesztett szárnyú sas karmaival meztelen nőt tart; a sas feje jobbra fordul, szárnyai és lábai majdnem egészen egyforma idomuak, egyenlő modorossággal jellemezte az ötvös. Mindkét felől vállszárnyai szélén tekercsben végződő keskeny toll vonul, mely csak párhuzamossal van jelezve, fölülete sima; mellén és szártollain bevert háromszögek jelzik a pelyheket, szárnyain és farkán szögbe futó egyenes párhuzamosak boritják a hosszú és keskeny tollakat. A nő feje jobbra fölfelé tekint, karjai tegyenletesen fölfelé emeli, melle szemben áll s azontúl teste ismét jobbfelé lóg. Haját szalag szoritja homlokához, nyakán gyürü, lecsüngő háromkarélyú ékszerrel és kézcsuklóin karperecz. Mindegyik kezében két első újjával egy-egy növényt tart, mely a kereten kivüli bokrétának egyszerüsitett schemája, rövid egyenes szárból áll, melyből jobbra-balra indúl ki egy-egy ág, a két ág hármas palmettlevélben végződik s alatta a száron közvetlenül jellemző gyürü látszik, ugyanilyen gyürü van közvetlenül a két elágazás alatt a középszáron s az elágazás fölött egyszerű levél ül.

CLXIX. Nagyszentmiklósi kincs (Torontálm.). 2. Korsó. *d)* Vadászó férfi emberfejű szárnyas oroszlánon nyargal, iját hátulról feléje ugró négylábú ragadozónak szegzi; a vadász balra nyargal s lábai arra fordulnak. Arczát rövid hegyes bajusz és rövidre vágott szakáll ékiti, homlokán szalag fut körül, melyen a sorba rakott pontok diszitést jeleznek; haja helyett tollas taréjsort látunk, mely homlokán kezdődik és nyakában a legnagyobb tollal végződik. Testén ujjas zubbony, mely térdéig ér és derekán övvel körül van szoritva; idoma és mustrája szorosan összevág az edény tulsó oldalán szereplő fogoly öltözetével, de ezuttal a nyargaló alaknál az alszár nem sima, hanem apró vonalkákkal diszitett és a lábcsukló táján két párhuzamos határolja a láb felé, mely ezuttal fölfelé álló hegyes csúcsban végződik, a mivel az ötvös talán azt akarta kifejezni, hogy a lábon ezuttal czipő van. Az iv a vadász kezében lyraforma skytha iv. A képzelmi állat, melyen a vadász nyargal, balra jár és szemközt néz, három lába a keretet érinti, arczát hosszú hegyes szakáll és bajusz ékiti, fején diademaféle disz, mely szalagból, elől háromszögből és ennek csúcsából emelkedő félhold szarvból áll, sörénye olyan mint a griff- s a lóé és szőrét is ép úgy és jellemezte az ötvös, mint amazokét, szárnyait úgy, mint a saséit, farkát szintén stilizálta; körhajlásban tekeredzik s két levélre válik. A vadász felé ugró párducz (?) sokkal kisebb mint az ember, ugrás

közben bal hátsó lába a körkeretre támaszkodik, sörénye úgy van tagozva, mint az emberfejű oroszláné, de belül nincs vonalozva, szőrét ritkábban álló bevert vonalkák jellemzik, fölfelé kunkorodó farka többszörösen tagolt levélidomot ölt és nagyon hasonlít a szomszédos griff farkához.

CLXX. Nagyszentmiklósi kincs (Torontálm.). 3. Korsó. Idoma egészben összevág az előbbiével, de lába magasabb, nyaktövét nem gyürűtag, de egyszerű gerincz jelzi és öble széle laposan kihajló s e kihajlását ponczozott alapból kiemelkedő levélfolyondár ékíti. Nyakát vízszintesen fektetett párhuzamos gyürűk élénkítik és sajátszerű hasának diszítése. Laposan kidomborodó egymásba járó tojásdad karikákból képezett láncz fölváltva föl- és lefelé hajolva hat mezőre osztja a fölületet, úgy hogy a hol a hajlások legközelebb járnak egymáshoz, fekmentes négyszögű gyürűtagok fűzik össze a lánczot ; a mezők elipsis idomúak, melynek keskeny vége egyenesen el van metszve. Mindegyik mező közepén hasonló idomú kisebb mező domborodik ki, melynek keretelt széle van és melynek fölületét bevert apró keresztkék lepik el, mindegyik kereszt karjai közé apró háromszögű mélyedés van beponczolva és hasonló háromszögecske áll mindig két-két keresztke szárvégei között. A keresztkék egyenszárúak s a szárak végeik felé kissé kiszélesbülnek. Epp ily keresztkés mezőket látunk a lánczokon kívül, fölül és alul, a vízszintes láncztagok közelében, a felsőknek elmetszett vége alul, az alsóké fölül áll. Hasonló keresztkék ismétlődnek a lánczon ott, a hol két-két gyürű körben ölelkezik. Az edény füle le volt törve, de a maga helyére oda van forrasztva, felső vége a nyilás kihajlását, alsó vége a has legerősebb kidomborodását érinti ; kétszeres hajlású réz (?) pálczából áll, mely aranylemezzel van borítva és gyöngyözve van, mindig két-két gyöngy között közbeeső gyürűtaggal. Magassága 21 cm., súlya 50 grm., aranya $19^{1}/_{2}$ karátos. A korsó ép, csak a hasa táján szenvedett sérülést. Alján bekarczolt jelek (lásd CXCIV. t. 10 *a)* sz.).

CLXXI. Nagyszentmiklósi kincs. (Torontálm.). 4. Korsó, az előbbinek párja, öblének karimája letört, különben ép ; csak a füle más. Fülén a gyöngyök hat karélyuak, minden karélyon bevert pont s fölötte s alatta bevert apró háromszögecske. Nyaka átmérője 3·3 cm.; testének legnagyobb vízszintes átmérője 14·4 cm.; lába átmérője 8·2 cm. Aranya $19^{1}/_{2}$ karátos, súlya 831 gr. Alján bekarczolt jelek (lásd CXCIV. t. 10 *b)* sz.).

CLXXII. Nagyszentmiklósi kincs. (Torontálm.). 5. Füles korsó, idoma hasonlít az előbbiekéhez, csak a lábának alsó széle

hajlik erősebben kifelé. Hasa sima és csak a nyak tövét ölelő gyürűből domborodik ki lefelé irányuló levélsor. A levelek idoma olyan mint az 1. korsónál, csakhogy az egyes levelek keskenyebbek, körvonaluk meg vannak duplázva és hegyes apróbb levelek csatlakoznak a szélükhöz, melyekben ferdén álló párhuzamos vonalkák vannak beverve. A gyürün, miként az első korsónál, csillagos virágok domborodnak ki és felső szélén zsinórtag szegélyzi. A korsónak kerek nyilása van, széle gyengén kihajló és széle alján gyürütag van odaforrasztva. Füléről hiányzik az arany, tagozása olyan mint a 3. korsón. Aranya 20 karátos, súlya 710 gr., magassága 21·3 cm., nyilásának átmérője 5·7 cm., hasának vízszintes átmérője 12·3 cm., lába szélének átmérője 7·8 cm. Alján fölirat (lásd CXCIV. t. 13. és 14. sz.).

CLXXIII. Nagyszentmiklósi kincs (Torontálm.). 6. Korsó, a legdíszesebbek egyike. Mindazok a díszek, melyekkel az előbbi korsókon találkoztunk, egyesülnek itt. Idoma összevág az öt előbbiével. Lába magasabb, fölületét lefelé futó hornyolatok és élek élénkítik. A has alján közvetlenül a láb fölött palmettdíszekből alkotott koszorú fut körül, a levelek és indák simák s a háttért körponczokkal érdessé tette az ötvös; a koszorút zsinórtag szegélyzi. A hasát két harmadnyi magasságig mélyített sima szalag ékíti, mely fölváltva fölfelé és lefelé hajolván, eliptikus mezőkre osztja a fölületét, a szalag szélét hornyolat szegélyzi. A hol a szalag hajlásai összeérnek, kettős szélű pikkelyszerű levél áll, belső szélük körded, a külső csúcsba fut, külső szélét vonalkák szegélyzik. A has felső szükülő harmadát oly levélsor ékíti, mint az 5. korsón, csakhogy itt a tagozás gazdagabb és változatosabb. A gyürűt csillagos mustra ékíti s alul zsinórtag, fölül pedig csipkés sor szegélyzi. A szép hajlású nyakon hornyolatok futnak végig. Öblén négy gömbszelvényidomú kihajlás; mindegyikét más-más levélcsomó ékíti, a levelek simák, a háttért körponczczal érdessé tették, felső szélüket gyöngysor szegélyzi. A füle teljesen megvan, tagozása olyan, mint az 5. korsónál. Aranya 21 karátos; súlya 950 gr. Alján föliratok (lásd CXCIV. t. 7., 8. és 9. sz.).

CLXXIV. Nagyszentmiklósi kincs (Torontálm.). 7. Figurális korsó. *a)* Idoma összevág az előbbiekével, csakhogy hasa lapított és labát hornyolat különíti el a testtől. A láb függélyes oldalát palmettsor szegélyzi, minden hármas levél körszelvényre van helyezve s a szelvények találkozásán körök, mindegyik kör közepén pont, levelei simák, a háttért körponczczal érdessé tették. Mindkét lapos oldalán ugyanaz a körkeret s a bekeretelt mezőben ugyanaz

a figurális jelenet van kitrébelve, csakhogy ellentett irányban. A keret belső köre gyöngysorból, külső kerete tojástagból áll, a két kör közti tért befelé forduló kidomborodó levélsor tölti ki, a sor váltakozó levélcsomókból és gránátvirágokból áll, melyeket alul körszelvényű lefelé hajló szárak kötnek össze, úgy, hogy két-két szár találkozásán körded idom különíti el a virágot vagy a levélcsomót száraitól. A jelenet közel rokonságban van azzal, melyet a második korsó *c)* oldalán láttunk. Ezuttal is óriási sas emel karmai között egy meztelen emberi alakot, de a míg előbbi esetben nem volt kétség, az alak nő-e vagy sem, ezuttal kétely támad. Haja inkább férfihaj módjára van stilizálva, és melle a mellkas sajátszerű tagozásával talán szintén inkább férfiura vall, mint nőre, csipőjét öv fogja körül, karperecze nincs, de van nyakgyürűje, három apró csüngővel. Az alak mindkét karját emeli, jobbjában csészét tart, baljával növényágat fog. Sajátszerű a lebegő test irányítása, feje jobbra néz, melle szemközt áll, lábai balra csüngnek. A sas idoma lényegében ugyanolyan mint a 2. korsón, csakhogy a tekercses végű szárnytoll ezúttal ferdén fektetett vonalkákkal van kirakva, a szárny- és farktollak kiindulása ezúttal másképen van stilizálva és a czombtollak stilizálását ezúttal vonalakkal próbálta az ötvös pontok helyett. A lebegő alakoktól fönmaradt térben jobbra-balra egy-egy fa nő ki a keretre helyzett sziklatalaj(?)ból, talán fügefa (?); levelei hol hármas, hol ötös tagozásuak és rövid oldalhajtások végén rügyek vagy gyümölcsök váltakoznak velök. A két körkeretű jeleneten kívül a keskeny oldalakat is figurális jelenetek ékítik, melyeket a következő táblákon mutatunk be. A nyak tövén gyürű különíti el a hast a nyaktól. A gyürűből levélsor áll lefelé, melynek levelei egészben hasonlítanak az első, negyedik és ötödik korsó megfelelő leveleihez, de más az összekapcsolásuk és rendezésük, ezuttal a korsó lapos idomához és a nagy körkeretekhez mérten a keskeny oldalon vannak a nagyobb, ötös levélcsomók, míg a kisebb, hármas levelek a széles oldalon sorakoznak egymás mellett. A gyürűn két csipkés szegély között nyolczszirmú virágok s a virágok közé helyezett két-két eliptikus levél váltakoznak ; a virágok szirmai, középső körük s a külön álló szirmok sodronyból valók s úgy látszik reá vannak forrasztva az alapra. A nyakot a korsó öbléig gólyaidyllek ékítik. Mind a két szélesebb oldalon egy-egy több ágú fa terjeszkedik, melynek ágai között nagy léptekkel gólya jár, csőrében egyik lábánál fogva békát lóggatva, a keskenyebb oldalakon egy-egy gólya áll nyugodtan jobbra s behúzza nyakát. A levelek körded idomúak, dupla sze-

gélyüek, rajtuk a bordák elágazásait sem felejtette ki az ötvös. A milyen modoros a növények ábrázolása, oly igaz és élethű a gólyák mozgása és anatomiája. A fogantyúnak csak a rézmagja maradt meg, aranylemezű borítéka hiányzik, tagozása olyan, mint az 5. korsónál. Mikor a kincset lelték, a fogantyú el volt különítve, a régi forrasztás nyoma mutatja, hogy illő helyére tették. A korsó fölületén több repedés és javítás látszik, legszembetünőbb az öble szélén látszó javítás. Magassága 13 cm.; két vízszintes átmérője 9·5 cm. és 13 cm.; súlya 733 gr.; aranya 21 karátos.

CLXXV. Nagyszentmiklósi kincs (Torontálm.). 7. Figuralis korsó. *b)* Második széles oldaláról tekintve. Ez az oldal az előbbitől csak a nagy körkeretü jelenetében mutat eltéréseket, melyek közül a legszembeötlőbb, hogy a sas jobbra tekint s a lebegő alak is jobbra hajol és balra tekint ; ezúttal jobbjában tartja az ágat s baljában a csészét. Csekélyebb eltérések láthatók a fák galyai, levelei és rügyeiben s a keret belső szegélye alakításában.

CLXXVI. Nagyszentmiklósi kincs (Torontálm.). 7. Figurális korsó *c)* Keskeny oldala a fül alatt. Két domborműves jelenet diszíti egymás fölött a tért. Fölül szük öltönyü szakállas ember balra járó emberfejü szárnyas oroszlánon nyargal. Az ember fején diadema, mely talán öt állatkörömből van formálva, nyakán gyürü, három lecsüngő kisebb karikával. Öltönye egy tagban borítja törzsét és végtagjait, apró vonalkák sorai jelzik az öltöny szövetét, a csipőjén öv szorítja körül. Széjjel nyújtott kezeiben talán lengő végü állatbőrt (?) feszít széjjel. Az állattestü ember szakállas és bajszos arcza szemben áll, fülei hegyesen fölfelé álló állati fülek, fejéből liliom levél áll ki, mely talán diademát jelez, testét hosszában futó lecsüngő levelekkel ékített füzér diszíti, farka, sörénye és szárnyai olyanok, mint a 2. korsó *d)* jelenetében ábrázolt állatemberen ; de szőrét ezúttal másképen jellemezte az ötvös, pontokat és **S** idomú vonalkákat ponczolt a testére. Alul szakáltalan ember testhez szoruló szük öltönyben lótestü emberen jobbra száguldozik. Mintha háló borítaná haját ; nyakán három csüngős gyürü, ruháját öv szorítja testéhez. Mindkét fölemelt kezében faágat fog, melyet a lóember fejére készül sujtani, de az egyik kezével az ember bal karját szorítja míg baljában gömbölyü követ (?) emelt. A lóember bajusztalan, rövid szakállu, fejét állati körmökből (?) alakított diadema ékíti és sajátszerü, hogy karjait meg előrészét vonalkákkal borította, lábait s hátsó testét pontokkal ponczozta az ötvös, a mi talán nem véletlenségből történt, mert a vonalas jelzést a felső jelenet emberalakján láttuk. E jelenetektől fönmaradt térbe a

művész két fát helyezett belé, melyek az alsó jelenet alatt keresztbe futnak s a felső jelenet fölötti térig egy főágban, azontúl a táguló mező idomához mérten több ágban terjeszkednek, alakjuk olyan, mint a lapos oldalakon lévő fáké.

CLXXVII. Nagyszentmiklósi kincs (Torontálm.). 7. Figurális korsó. *d)* Második keskeny oldala. Az ellentett tulsó oldal jelenetei és fadiszítményei lényegben ismétlődnek, csakhogy ezúttal az a csoport, mely előbb alul volt, most fönn van s a másik lenn és mivel most is a felső csoport balra irányúl, az alsó pedig jobbra, megfordítva állanak. Más szembetünő különbség, hogy a felső csoport nyargaló emberének teste ezúttal egész simán van kezelve, nem lehet tudni, véletlenségből történt-e vagy szándékosan.

CLXXVIII. Nagyszentmiklósi kincs (Torontálm.). 8. Lapos tálcza, tojásdad idomú, szélét sima kerettől szegélyzett kidomborodó levélsor ékíti, egyik hosszoldalán a levélsort bevert fölirat szakítja meg (lásd CXCIV. t. 1. *a)* szá m), ugyanott a keretből kiinduló és vele egy lapot képző lemezes fogantyú áll. A lemez idoma átalában hullámzó szélű körszelvény, egymásmellé forrasztott gyürücskék szegélyzik a lemezt, s ugyanoly gyürüs szegély fogja körül a mező közepén áttört kerek lyukat. A tért kitrébelt alakok töltik be, közepett pálmafa, jobbra-balra tőle a fa felé forduló nyelvét öltő négy lábú (talán oroszlán) fölemelik első jobbik lábukat s a gyürüs luk keretét érintik vele, mögöttük, a szükülő térnek megfelelőleg, kisebb alakú szárnyas griffek fölemelt jobbik első lábukban növényievelet tartanak, a sarokban, hol a fogantyú gyürüs kerete a tálcza szegélyét éri, a sarokból kihajló levélcsomó. Az állatok testét bepoñczolt S alakokkal és pontokkal jellemezte az ötvös, farkukat zsinórtag módjára kezelte és levelekben végezteti. A fogantyú tulsó oldalát külön lemez képezi, itt sima lapos keretben sima fölületü levélcompositió a lyuktól kétfelé terjed, a háttért bevert ponczgyürücskékkel érdekessé tették, a lyuk szélét itt zsinórtag szegélyzi. A tálcza csekély mélységü, testén hossztengelyében futó csekély gerinczczel bir, melyből a keret felé szélesbülő hornyolatok vonulnak, a keret táján körded hajlásúak. Hosszátmérője 17·8 cm., keskeny tengelye 8·7 cm., mélysége 0·31 cm., súlya 337 gr.; az aranya 22 karátos.

CLXXIX. Nagyszentmiklósi kincs (Torontálm.). 9. és 10. *a)* Két egyforma nagyságú és egyenlő diszítésü kerek csésze; a csészék fenekét ékítő kereszt s a körülfutó föliratot külön táblán közölük. A föliratos keret körül kettős központi gyöngykörtől szegélyzett téren trébelt domborműves leveles indafüzér vonul

végig. A háttért, fönmaradt nyomok tanusága szerint, kék zománcz képezte. Falát a széle felé egyenletesen szélesbülő gyenge hornyolatok élénkítik, szélén a csésze belseje felé domborodó indás és leveles füzér van kitrébelve, széle karimás. A csésze oldalán kívül csat van odaforrasztva, mely lehetővé tette, hogy a csészét övre csatolva is hordhassák. *b)* A csat alatt közvetlenül kilencz betű van bevésve; az egyik csésze alján azonkívül még bekarczolt jelek is látszanak (lásd CXCIV t. 3. és 5. *a) b)* sz.) Mindkét csésze 22 karátos aranyból való, méreteik majdnem teljesen összevágnak, legnagyobb átmérőjük 0·14 cm., mélysége 0·034 cm., egyik csésze súlya 287 gr., a másiké 305 gr.

CLXXXI. Nagyszentmiklósi kincs (Torontálm.). Kereszt és fölirat a 9. és 10. számú csésze belsejéről. Az egyenszárú kereszt közepét körbe helyezett pont képezi, a szárak külső végeik felé szélesbülnek és hármas lóhere idomban végződnek, melynek minden egyes lapjában eliptikus ponczdísz van beverve. A keretben Krisztusmonogrammal kezdődő görög fölirat durván és ügyetlenül van beverve, váltakozva görög capital és cursiv betűkből. Olvasása ez: ΡΔЄ α ΥΔΑΤΟϹ α ΝΑΠλVϹΟΝ Α (φι) ЄΙϹ Π(α)ΝΤοΝ ΑμΑRΤιΟΝ e megfejtés indokolását lásd: Der Goldfund von Nagy-Szent-Miklós 1885. 59—65. Értelme körülbelül ez: Víz által megtisztogatva, minden bűntől szabadulsz; e mondásból kitünik, hogy a 9. és 10. számú csészék keresztelésre szolgálhattak.

CLXXXI. Nagyszentmiklósi kincs (Torontálm.). 11. és 12. sz. Két egyforma kis billikom, alja egyenes, öble körded, falai egyenesen szélesbülő, alsó szélét két sima lécz közé helyezett gyöngysor szegélyzi, öble széles, be- és kifelé álló gyöngysor. Egyik billikom külsején a forrasztás helye mutatja, hol állott a fogantyú rajta és a másikon egy sodronydarabka a fopantyúból megmaradt. A billikomok magassága 4·7 cm., fölül vízszintes átmérője 7·2 cm., alúl 4·8 cm., egyiknek aranya 19 karátos, súlya 74 gr., a másiké 20 karátos, súlya 70·5 gr.

CLXXXII. Nagyszentmiklósi kincs (Torontálm.). 13. és 14. sz. Két egyforma idomú tojásdad csésze, egyik keskeny oldalából bikafej indúl ki a csésze belseje felé, három bikalábon nyugszik. Az állatfej fogantyúnak szolgál; külön darabból készítették s a csésze szélére forrasztották; maga a fej is több lemezből készült, miként a tetején vonuló forradási nyom mutatja. A homlok közepén, a száj s nyaktáj trébelt diszítésekkel el vannak lepve, melyek közt az alap ponczokkal érdessé van téve, talán azért, hogy zománczczal borítsák; egyik példánynál a munka kivitele

gondosabb, másiknál valamivel durvább, magát a csészét sima vastagabb széle körül futó domború növényornament ékíti, mely fölváltva csomóba rakott indák és levelekből áll. A lábak hosszuk irányában összeforrasztott két lemezből vannak kitrébelve, a lábujjak fölületét elől érdessé tették, hátsó részükön börtakarót jelzett az ötvös, mely két szalaggal a szárra reá van kötve; a körmök nem érik közvetlenül a talapot, de a lábak alacsony talapzaton állanak. A szarvak s a fülek külön készültek és beléerősíttettek. A csészék magassága 6 cm., hosszuk 12·3 cm., legnagyobb átmérőjük 7 cm.; aranyuk $20^{1}/_{2}$ karátos, egyiknek súlya 283 gr., a másiké $284^{1}/_{2}$ gr.

CLXXXIII. Nagyszentmiklósi kincs (Torontálm.). A 13. és 14. számú csésze bikafeje szemközti helyzetben, mely mutatja, hogy a két fej diszítése sok apró részletben eltér egymástól, a legszembetünőbb különbségek az orron végig vonuló sávon s a fül belső lapján látszanak.

CLXXXIV. Nagyszentmiklósi kincs (Torontálm.) 15. és 16. sz. Két majdnem teljesen egyforma kerek lapos tálcza, karimájából kiálló hosszú lapos fogantyúval. A tálcza közepén zsineges szélű körben domború állat guggol balra, halfarkú tigris (?); emelt jobbik első körmével levélcsomót tart. Teste alatt a keretből hasonló levelek állanak ki. Legsajátszerűbb a czomb modoros alakítása: tojásdad keret szegélyzi, csúcsából három levélke nő ki, s a levelek tövét gyürűtag különíti el. A középső körből sugárszerűen gyenge hornyolatok vonulnak a domború indás keret felé. A sorban váltakoznak indacsomó és közberakott apróbb levélcsomó; a tálcza külső nagyobb széle vastag és sima. A nyél idoma nyelvforma, fölülete hullámzatosan hajlított, sima erősebb szél szegélyzi a trébelt növényornamentet. Ez a mező legalján indúl meg és öt folyton keskenyülő sorban fejlődik egymásból, úgy hogy két-két egymással összegyürűzött inda minden sorban más-más idomot ölt. Mindkét csészén a fogantyú aljába betüket karczoltak régi időkben (l. CXCIV. t. 11. és 12. sz.) a tálczák átmérője 9·5 cm.; legnagyobb mélységük 1·8 cm.; a fogantyú hossza 6·5 cm.; az arany 21 karátos, az egyik tálcza súlya 103 gr., a másiké 104 gr.

CLXXXV. Nagyszentmiklósi kincs (Torontálm.). 17. Szarvidomú ivóedény, áll két sima csőből, melyek tompaszög alatt egymás folytatását képezik; a szájba való keskenyebb végén átlyukasztott félgömb; a szélesebb nyílást kihajló karima veszi körül, e karimát két szélén félkörű rekeszekből álló sor szegélyzi, hasonló rekeszsor jelzi a tompaszög sarkvonalát és fogja körül az alsó félgömböt. A rekeszek hajdan valószinüleg kövek befoglalására

szolgáltak, melyek kihullottak. A csővek hosszában forrasztás nyoma maradt. Az alsó félgömbre betűt, a felső karimába egész betüsort véstek, (lásd ezek hű másolatait CXCIV. t. 2. sz.). A felső kar hossza 14·2 cm., az alsóé 13·6 cm.; alsó végén átmérője 1·2 cm., a hajlásnál 3·2 cm., a felső nyilásnál 1·7 cm.; aranya 12 karátos, súlya 33½ ⚹.

CLXXXVI. Nagyszentmiklósi kincs (Torontálm.). 18. *a) b)* Ivócsésze, melynek idoma egészben hasonlít a 14. számú edényhez, de nincs lába, munkája sokkal durvább. A bika nyakát ferdén hajló mélyedések tagolják, homlokán és oldalt szintén érthetetlen mélyedések vannak, liliomidomú levél az orr hegyét, idomtalan harántos bevágás a szájt jelzi. A fülek külön tagból valók és beillesztettek, ép úgy a szarvak, melyek letörtek. A szemgolyók számára szolgáló kerek mélyedések üresek, valószinűleg kő- vagy üvegpaszta töltötte ki. A fej és a csésze külön-külön készült. Az aranya 22 karátos, súlya 483 gr., hossza 16·2 cm., magassága 10·6 cm.

CLXXXII. Nagyszentmiklósi kincs (Torontálm.). 19. Szelencze, idoma lapított gömbhöz hasonló, sima karimás lábon áll és kerek öble körül kerettel, mely sima vastag léczekből és közben kidomborodó levél- és indasorból áll; az indák s a levelek csoportja váltakozik. Testét összerakott indákból hat kerekded mezőben egy-egy kidomborodó phantastikus állat ékíti, a fönmaradt tért indás csoportok töltik be. Úgy a felső karimán, mint a hasán, a körök legerősebb kihajlásán, valamint a körök és a vízszintes keret közt üvegmozaikból vagy többszinű üvegpasztából álló gömbszelvény volt, kettő még megvan, fehér kék és barna, a legtöbbnek már csak befoglaló kerete maradt meg. A kör mezőkben és azokon kívül az indák közeiben valószinűleg mindenütt zománcz volt, itt-ott világos kék zománcz nyomai; *a)* és *b)* ábrák két oldalról mutatják be a szelenczét, magassága 5·7 cm.; alján átmérője 5·2 cm., nyilásátmérője 6·2 cm., a hasának vízszintes átmérője 9 cm.; súlya 217·5 gr., aranya 22 karátos.

CLXXXVIII. Nagyszentmiklósi kincs (Torontálm.). 19. Szelencze; *c)* alatt bemutatjuk a szelencze harmadik oldalát és *d) g)* alatt külön négy körded medaillon ábráját. Az állatok mind szárnyasok és testük halfarku, a végén tollas vagy indás kiágazásokkal, a fej s a láb idoma váltakozik, hol bika, hol szarvas, majd sas vagy oroszlánfélének a fejét példázza a fej idoma, a láb pedig hol körömben, hol tülökben végződik. A szárnyat többféleképp stilizálja a művész, hol egy tag, hol két tagból

alkotta; tollak helyett indák vagy levelek sora szegélyzi a háromoldalú, tojásdad vagy többoldalú keretet, mely a szárny tövét képezi. A testen és farkon harántos sávok vonúlnak végig s a tülkös lábaknál a térdkalács körded idommal van jelezve, mig a körmös lábak kiindulását a testből levélcsomós tojásdad keret jelzi. Az állatok hol szemközt, hol oldalt tekintenek, egyik-másik jobb lábát emeli, testük rendszerint oldalt áll.

CLXXXIX. Nagyszentmiklósi kincs (Torontálm.). 20. Lapos csésze, körded idomú, sima fölülettel, csak a belsejében és karimás szegélye alatt van domború diszítmény. Közepén díszes négyszeres indakeretű körben griff jobbra áll és fölfelé emeli jobbik első lábát. Feje alját tekercses inda szegélyzi, szárnyai tövét is. A domborulatok közeiben és a griff szárnyain is látni még itt-ott apró kék zománczrészleteket. A keretre csat van erősítve és a hol a csat széle a csészét éri, gyöngysoros dísz van, a csat karikája mélyített félkörsorral van diszítve. A csésze átmérője 12 cm.; legnagyobb mélysége 12·2 cm., súlya 170 gr.; aranya 22 karátos.

CXC. Nagyszentmiklósi kincs (Torontálm.). 21. Kerek csésze. Közepét áttört művű korong diszíti, melyet lapos gyürükeretben bevésett fölirat vesz körül. A korong közepén köridomú nyilás, melyet sima sodrony és egymás mellé rakott rudakból alakított keret szegélyez, innen négyfelé, mintegy kereszt ágait képezve, csomós végű kék-két egyenes inda vonúl. Igy az egész kör fölülete nyolcz mezőre oszlik, melyet belülről kifelé terjedő három sor indacsoport tölt be, a közöket talán kövek vagy zománczok töltötték be. E korongnak megfelelő külső dombormüvet következő táblánk mutatja. A körirat olvasása: + *Βουηλα. ζοαπαν. Τεση, Δυγετοιγη. Βουταουλ ζωαπαν. Ταγρογη. Ταιση.* Értelme az lehet hogy + Buela zoapan Tes (vagy Tais) és Dygetoi országban, Butaul zoapan Tagro és Tais országban. (V. ö. Der Goldfund etc. 47—58). A csésze széle befelé hajlik és alatta domborművű indás keret vonúl végig, melynek megfelelőleg áttört művű hasonló keret van a külső oldalra ráforrasztva. A csésze szélére csuklóban járó csatot erősítettek, melynek gyürüje négyélű. A csésze átmérője 12 cm.; súlya 212 gr.; aranya 22 karátos.

CXCI. Nagyszentmiklósi kincs (Torontálm.). A 21. csésze alját indás kerettel körülfogott körben domborműves phantastikus állati harczjelenet diszíti. Ágaskodó szárnyas oroszlán leteper egy bikát; az oroszlán sörénye levelekből s tollsorból áll, előtestét párhuzamos sávok diszítik; sajátszerű teste hátuljának alakítása; farka dupla hajlással levélben végződik. Szárnya czombja

tövében tojásdad kerettel indúl, melyből két párhuzamos görbe végű inda áll ki, az indákat két párhuzamos sáv köti össze harántosan, a felső sávból egy sor levél s azután a szárnytollak emelkednek. A bika fejéből három inda taréjszerűen hajlik ki, felső teste sávos, testét csupa csúcsos foszlány boritja. Az állatoktól fönmaradt téren indák vannak, melyek néha levélcsomóval végződnek, e levélkéken ugyanazon bevert mélyedéseket látjuk, melyeket a csészéken és szelenczéken ily alkalmazásban már többször láttunk.

CXCII. Nagyszentmiklósi kincs. 22. és 23. sz. Két kehely; a kupa gömbszelvényidomú, szára hatoldalú és belül üres; a szár közepén nodus, hatoldalú gyöngy formájában; lába korongon áll, melynek közepe kissé kidomborodó; szélét reáforrasztott gyürű erősíti meg s a szár két szélét s a nodust magát is gyürűtag fogja körül. Mindkét kehely alján bevert föliratok és azonkívül az egyik kupa külsején bekarczolt jelek. A három föliratot hű mását l. CXCIV. t. 4. *a) b)*. A kelyhek magassága 6·5 cm., a láb átmérője 5·5 cm., a kupa átmérője egyiknél 9·8 cm., a másiknál 10 cm., súlya 213 gr., aranyuk $20^{1}/_{2}$ karátos.

CXCIII. Nagyszentmiklósi kincs. Diszítő motivumok, l. szélkeret a 9. és 10. csészén 2. és 3. szélkeret és földiszítmény a 8. csészén.

CXCIV. Nagyszentmiklósi kincs (Torontálm.). Megfejtetlen föliratok a kincs edényein (V. ö. Der Goldfund etc. 65—71. l.).

1. *b)* a nyolczadik csészén.
1. *a)* ugyanazon fölirat, de az egyik előjelzés elhagyásával.
2. a 7. számú ivószarvon.
3. a 9. számú csészén.
4. a 22. számú billikomon.
5. *a)* és *b)* a 9. számú csészén.
6. *a) b)* a 23. számú billikomon.
7., 8., 9. a hatodik korsón.
10. *a)* a harmadik korsón. 10. *b)* a negyedik korsón.
11. a 15. számú csészén.
12. a 16. számú csészén.
13. és 14. az ötödik korsón.
15. a tizenegyedik billikomon.
16. a második korsón.

CXCV. Presztováczi kincs (Pozsegam.). Találták 1821-ben. Aranyból; Bécsben a cs. k. műtört. múzeum antik osztályában, Sacken und Kenner: Die Sammlungen etc. 340. l. 59—72. sz.

1. Csat; lemezét gyöngysor szegélyzi, a külső kerülettől párhuzamos gyöngysor különíti el a középső tért, ebben s a közbeeső téren hajlott végű, összecsomózott trébelt pálczadíszek s a fönmaradt tért ponczolással érdessé tették.

2. Csatnak csonka lemezes hüvelye; két gyöngyözött szegély között összecsomózott pálczákból alakított füzér keríti be a mező középterét. A középtéren oldalt hajlított végű pálczák s harántosan futó hajlított pálczák három osztályt képeznek, melyekben közepett háromcsúcsú, oldalt eliptikus levelek, fölületükön bevert nyilforma és háromszögű ponczmélyedésekkel. A hüvely alsó lemeze sima, szélét gyöngykeret szegélyzi, oldalát kettős sodronyfonadék borítja.

3. Szíj végéről való hüvely, fölületén közepett négyszögű nyilás kő befogadására, mely kihullott; körülötte gyöngyszegély, azután négyszögmélyedések sorakoznak, külső szélén gyöngysor; oldalfala sima, egyenes szélén három szögecs.

4. Hasonló, de valamivel kisebb szíjvég.

5. Szíjvég; fölületén sima szegélyben **S** forma idom domborodik ki, melynek két vége szívidomú levélbe megy át; a levelek fölületén bevert háromszögű és körded ponczmélyedések.

6. Szíjvég, fölülete sima, félkörhajlású széléből háromtagú levélcsomó áll ki, ellentett szélén három körded lemezke fogta körül a szögecs lyukát; s ugyanily három lemezke van a hüvely tulsó szélén.

7. és 8. Lemeztöredékek hosszabb sávból, mely valamely tárgyra volt erősítve. A lemezeken kitrébelt domború díszek, alúl hosszában futó kettős gyöngysorban s e keretből függélyesen fölfelé álló tagokból állanak. Az alsó keretet egyenes léczek négyszögmezőkre osztják. Ezekben keresztben fekvő, körbe hajlított s összecsomózott pálczatagok s érdes fölületű levelkék töltik ki a tért. A kerettől fölemelkedő sor kétféle tagokból áll, *a)* keretelt lyuk mellett két görbített végű pálcza, fölötte levél, alatta harántosan fekvő pálcza, melynek mindkét vége körbe hajlított, *b)* egymással összecsomózott, görbített s körbe hajló pálcza, fölöttük levél s alsó száraikon is egy-egy levél; a levelek fölülete mindig érdes.

9. Gyürű, kerek formára lapított fejjel, közepett s mellette párhuzamosan álló egy-egy bevert egyenes vonallal, a vonalak végén mindig háromszögbe helyezett három-három kör, bennök pont.

10. Fülbevaló négyélű huzalból, tompa végekkel, alsó végén s a gyürü ellentett oldalán fölül-alul kisebb szemcsékkel szegélyzett gömböcsös gyürű. A gyürű alsó hajlásán belül gúlába helyezett

gömböcsök, kívül lecsüngő gömb, melynek tövén s a gyürűvel érintkező ponton gömböcsök.

11. Sima korongos lemez.

12. Fülbevaló, keskeny szalagú zárt karikából, három gömböcscsel a hajlásán s melletök lecsüngő kerek keretes foglalvány, melyben kő volt.

13. Zárt karika, a széléből fölálló gúlába rakott gömböcsökkel.

14. Gömb, füles, a fül tövén gömböcsös gyürű.

15. Füles gömb; felső fele közepéből s ugyancsak alsó fele közepéből négy-négy gyöngysorvonal váltakozva egymásfelé, mindig sor végén három gömböcs.

CXCVI. Dunapataji kapocs (Tolnam.). A Nemzeti Múzeum 1870-ben kereskedőtől aranykapcsot szerzett, mely állítólag Duna-Patajról származik; sem a lelet helye, sem körülményeiről nem tudni semmi biztosat. Rómer leirta Arch. Ért. 1870. II. 306—308. V. ö. Arch. Ért. 1894. XIV. 36. Az aranykapocs két négyszögű egyenes falú tokból áll, mely alul nyilt. A hosszúnégyszögű lapon közepett rés, mely most üres, hajdan mindegyikben a jour foglalt kő lehetett; közvetlenül a rés körül és a négyszög szélén hólyagos dudorok vannak a lapra forrasztva, fölületük néha érdes, a két hólyagsor közt szalagos gyürűk sora, a gyürükön három sornyi igen apró ponczozott karikadísz. A kapocs oldalai sem magasak s külön lemezből készültek. Felső s alsó szélöket hólyagsor ékíti, az alsó hólyagsor fölött még félkörű sor, melynek szélein s fölületén finoman ponczolt pontmélyedések. A közbeeső téren mintákban préselt fejek, mindig két férfifő néz egymás felé s közben vonalzott díszű egyenszárú kereszt, melyet a balfelőli férfi keze fog; a harmadik fej női fönek látszik, hosszú haja két oldalt hull alá. A férfifőkön gyöngydiadema. Az arczok nem egészen egyformák, a mi azt mutatja, hogy a hármas csoportokat nem egy mintában préselték. Egyik keskeny oldalán, a hol az oldalszalag összeér, két női fej talál egymásra. A két tok összekapcsolása, az egyik tok keskenyebb oldalának felső éléből kiálló karikás fül s a beléje kapcsoló kampó segítségével történt, a kampó erős sodronyból készült, végét gomb ékíti s ezt gömböcsök szegélyzik. Képeink közül *a)* és *b)* oldalt s fölül mutatják a tokokat, *c)* pedig a belső üreget tárja föl. A csaton belül a felső lapból kiinduló két szalaghurok, mely függélyesen állott, tette lehetővé, hogy a kapcsot ruhára vagy övre erősítsék. A tokok hossza 4·5 cm., szélességük 4·2 cm., magasságuk 2·2 cm.

CXCVII. Blatniczai lelet (Túróczm.). A szklabinjai várban (Túróczm.) régtől fogva őriztek a fegyvertárban egy kardot s ékszereket, melyek valószinűleg a blatniczai határból s alighanem közös sírból származnak; b. Révay Ferencz 1880-ban az egész leletet a N. Múzeumnak ajándékozta. Arch. Ért. 1880. XIV. 351—352. — Der Goldfund von Nagy-Szent-Miklós. Budapest, 1885. 182. l. Az ékszerek bronzból vannak öntve, erősen aranyozottak és felső oldalukat damborműves díszek ékítik.

Az 1. és 2. Kapcsoló, 4 és 5, keresztidomú és 4—6, lemezes pántok szíjról valók. A motivum, mely négyszögmezőkön valamennyin ismétlődik, egy nagyfejű emberi alak, melynek arcza szemközt áll, jobbra-balra egyenes sávok a hajfürtjeit jelzik, közvetlenül az álla alatt nyúlik ki egyik karja, a másiknak alig látszik különálló tönkje, két szára térdben hajlik, egyik összefügg a kezével, a másik külön válik és párhuzamosan áll. A keresztidomú tagok középső emelkedésén csak a fej fért belé a háromszögű lapokba. A lemezek azon szélén, a hol a szíjhoz volt erősítve, keskeny ezüst lécz borítja a lemez szélét s ezeken megyen keresztül a négy ezüstszögecs. A figurális mezőket kidomborodó levelekből képezett keret szegélyzi, melyen végig és harántosan egyenes vonúl; a hol két mező alakja egymással találkozik, tojásdad tag van, melynek fölületét keresztke ékíti.

3. *a*), *b*), *c*). Gomb, belül üres, fölül lyukas; külsején két fekmentes sorban egymás fölött párhuzamosan ferdén dülő tekercses taréjok.

7. Szíjvég, egyenes szélén két kis csücskével a szögecsek beléerősítésére. Sima keretben két inda, mely fölül-alúl széjjel hajlik és több karélyú levéllel végződik.

8. Szíjvég, egyenes szélén három virágidomú csücsök a szögecsek belélhelyezésére; a simaszegélyű mezőben két keresztben állított s hajlított végű inda körtaggal összekapcsolva, melyből háromlevelű virág nő ki, a három szirom tövén gyürű. Az így támadt bokréta mellett a keret szélén két hajlított végű pálcza, ebből szögben egymás felé indúl két hasonló hajlított végű összecsomózott pálcza s a csomóból ismét háromszirmú virág nő ki, melyen a szirmok alatt gyürű, e bokréta mellett és a szegély oldalán görbített végű pálcza.

9. Szíjlemez, lehajló karimával; sima keretű széllel, egyik oldalán kidomborodó levélsor, közepén sima levélcsomó érdes mezőben; két szögecs helye.

10—11. Hasonló lemezek, de a mezőt ékítő sima levéldíszek váltakoznak.

CXCVIII. Vaskard. Valószinüleg ugyanazon blatniczai lelethez tartozik; b. Révay Ferencz ajándéka; N. M. *a)* pengéje egyenes és lapos; *b) c)* markolata tövén ellenző, az ellenző a marokba való nyélrész s a gomb, miként a két oldalnézet mutatja, *d) e)* két egymásra fektetett lemezből áll, melyen bevert arany és ezüst szalagok élei egyenesek, görbék, körök- s félkörökből alakított minta szerint diszítik a fölületet. A markolat középrészén, az ellenző felé eső szélen, mindkét oldalt három emberi arcz, szemközt áll a vonalas minták között. A kardról értekezett Undset Arch. Ért. x. 1890. 105. l.

CXCIX. Lóhereidomú lemezek.

1. A blatniczai karddal együtt került a N. M.-ba; vasból való háromkarélyú. Fölületét hajdan ezüst- vagy bronzlemez borította. Mindegyik karély tövén ferdén futó szögecssor, a bronzszögecsek feje aranyozott volt. Undset (Arch. Ért. 1890. x. 106.) azt hiszi, hogy a lemez kapocs volt s hogy csak azért nem látszik rajta a tűtartó és hüvely nyoma, mert alja rongált és rozsdás.

2. Lelhelye Nagy-Biszterecz (Árvam.). Ifj. Kubinyi Miklós gyűjteményében, a ki róla értekezett Arch. Ért. 1891. xi. 164—166. Körvonalai jobb föntartásúak, mint az előbbinél; három ágán a diszítés mintája is fölismerhető, két párhuzamosan a külső idomot követő pontsor, mely belül harántosan egyenolalú háromszögbe rakott egyenesből indúl ki; a belső mezőket köröcskék és nagyobb félkörök diszítik. A háromszög csúcsaiban egy-egy szögecs megyen át s az egyik karélyos lemez alján peczegfélének maradványa. Nem lehet tudni, hogy az 1. és 2. alatt idézett lemezek fibulák vagy egyszerű diszítő lemezek voltak-e. Undset értekezik az 1. számú lemezről (Arch. Ért. 1890. x. 106—107.) és összeveti vele azt a norvégiai csatformát, melyet a 3. és 4. számú ábrák tüntetnek föl. A 3. számú darab Norvégián kivüli vidékről származik, a 4. számú norvégiai eredetű.

CC. Petőházi* kehely (Sopronym.). 1879-ben a petőházi czukorgyár építése alkalmával lelték; Paur Iván hagyatékából a sopronmegyei múzeumba jutott, a hol most is őrzik. Először apró rajz kiséretében megjelent a leirása a tört. Ötvöskiállítás lajstromában II. ter. l. 2. sz. Utóbb két helyen értekezett róla Bella Lajos Arch. Ért. 1890. X. képpel 364—366. és a Sopronmegyei rég. társ. II. évk. 1892. 40—50; a kehely említve van analógiák idézésével Arch. Ért. 1894. XIV. 38 l. Bella Lajos szerint magas-

* Azelőtt hibásan ikvatoroki kehely czímén szerepelt

sága 12·2 cm., kissé ferdén áll, mert a kupa a nodussal csapon áll, s e csap meglazult ; a kupa magassága 6·1 cm., belső mélysége 5·9 cm., legnagyobb átmérője a fal széléig 8·9 cm. A kupa anyaga vörösréz, idoma hosszabbított félgömb ; alja gyöngyözött gyürű, alatta a nodus és a tölcsérszerűen kihajló üres lába egy tagot képeznek. A nodusban egy darabka ólomba volt a csap belé illesztve. A kupa külső szélét szalagfonadékú vonaldísz köriti, hasonló dísz szegélyzi a lába alsó szélét, a felső szalagsorból négy helyen lefelé s az alsóból négy helyen fölfelé háromszög idomban áll ki szalagfonadék. Az ötvös a réz fölületét aranylemezzel borította, melyből itt-ott nyomok maradtak. A nevét, készítője a nodus felületére véste, mankós egyenszárú kereszt után 7 m.-mnyi magas majuscula betűkkel,

melyek a sor vége felé 4 mm.-nyire kisebbednek.

KÉPES TÁBLÁK.

I—CC.

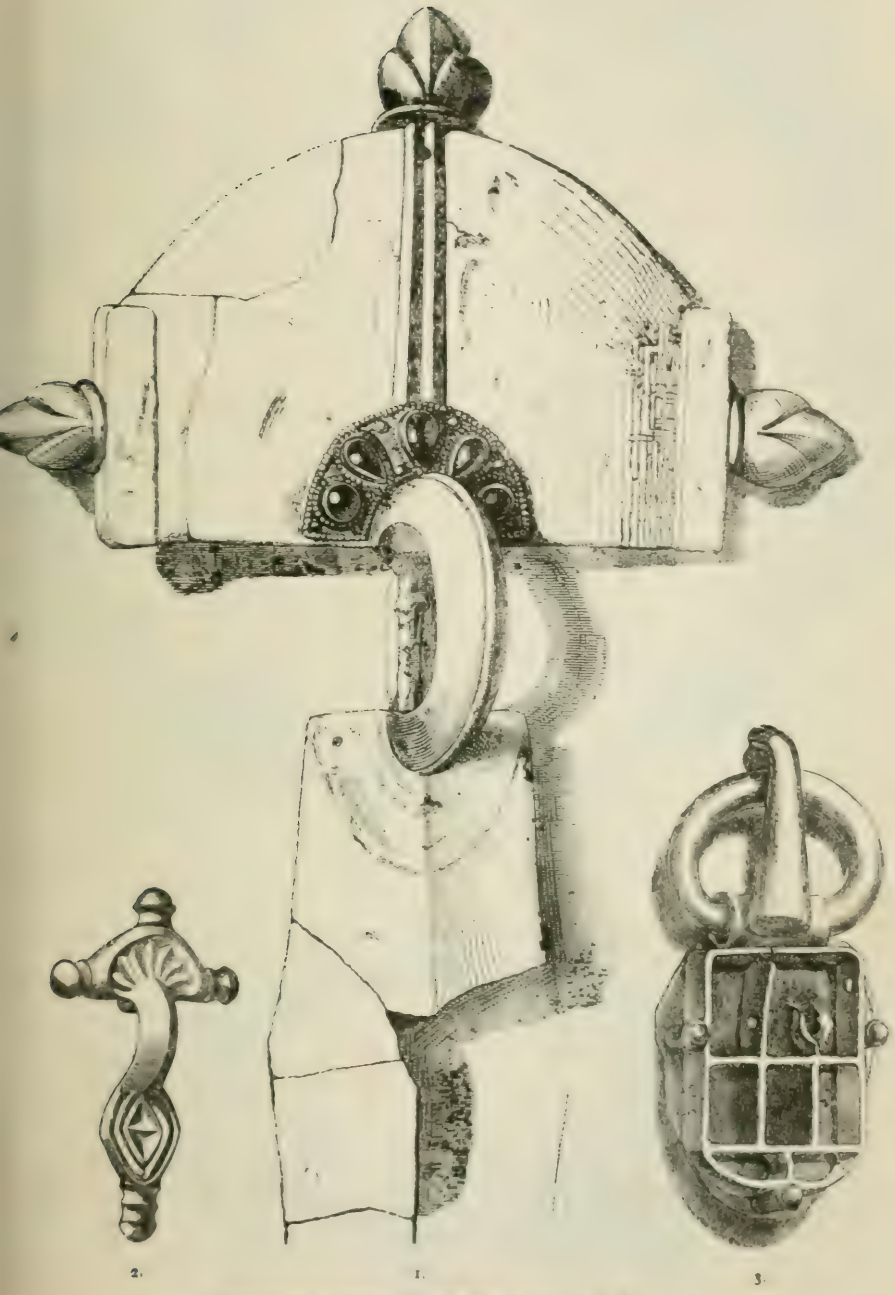

2. 1. 3.

PUSZTA-BAKODI SÍRLELET (PESTM.) $^{1}/_{1}$

1

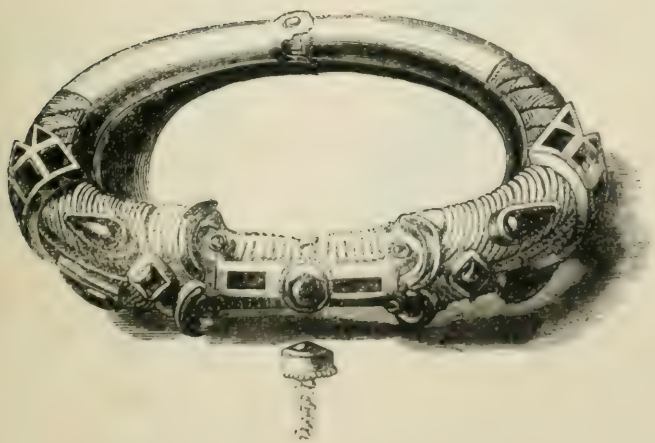

2.

PUSZTA-BAKODI SÍRLELET (PEST M.) $^{1}/_{1}$

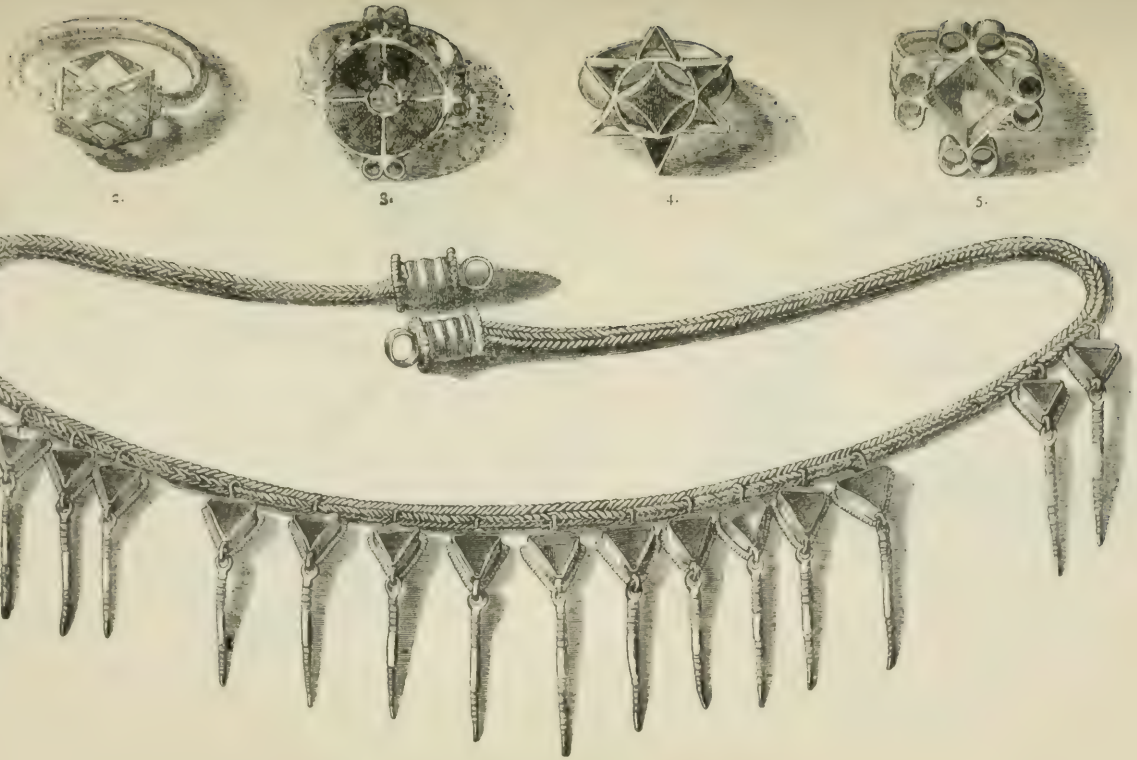

PUSZTA-BAKODI SÍRLELET (PEST M.) $^{1}/_{1}$

2.

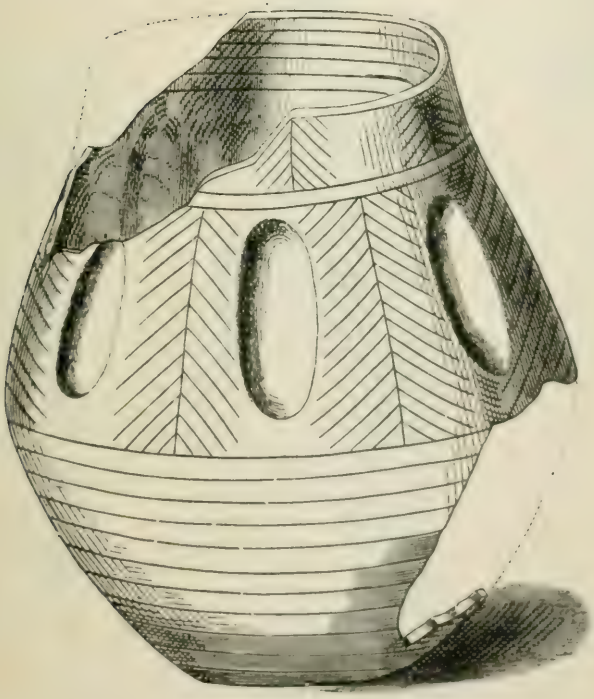

1.

PUSZTA-BAKODI SÍRLELET (PEST M.) 1/4

V.

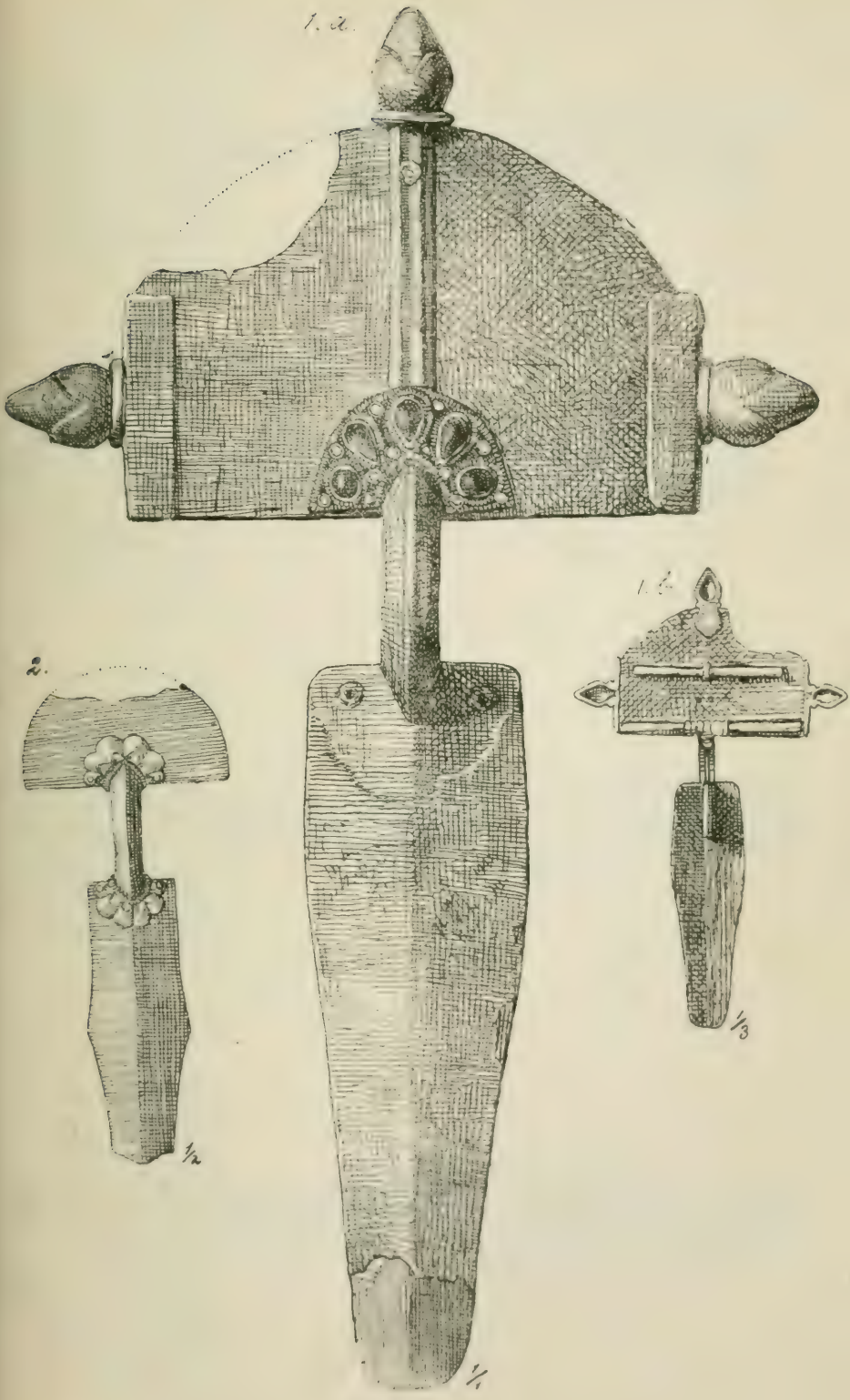

EZÜSTFIBULÁK.

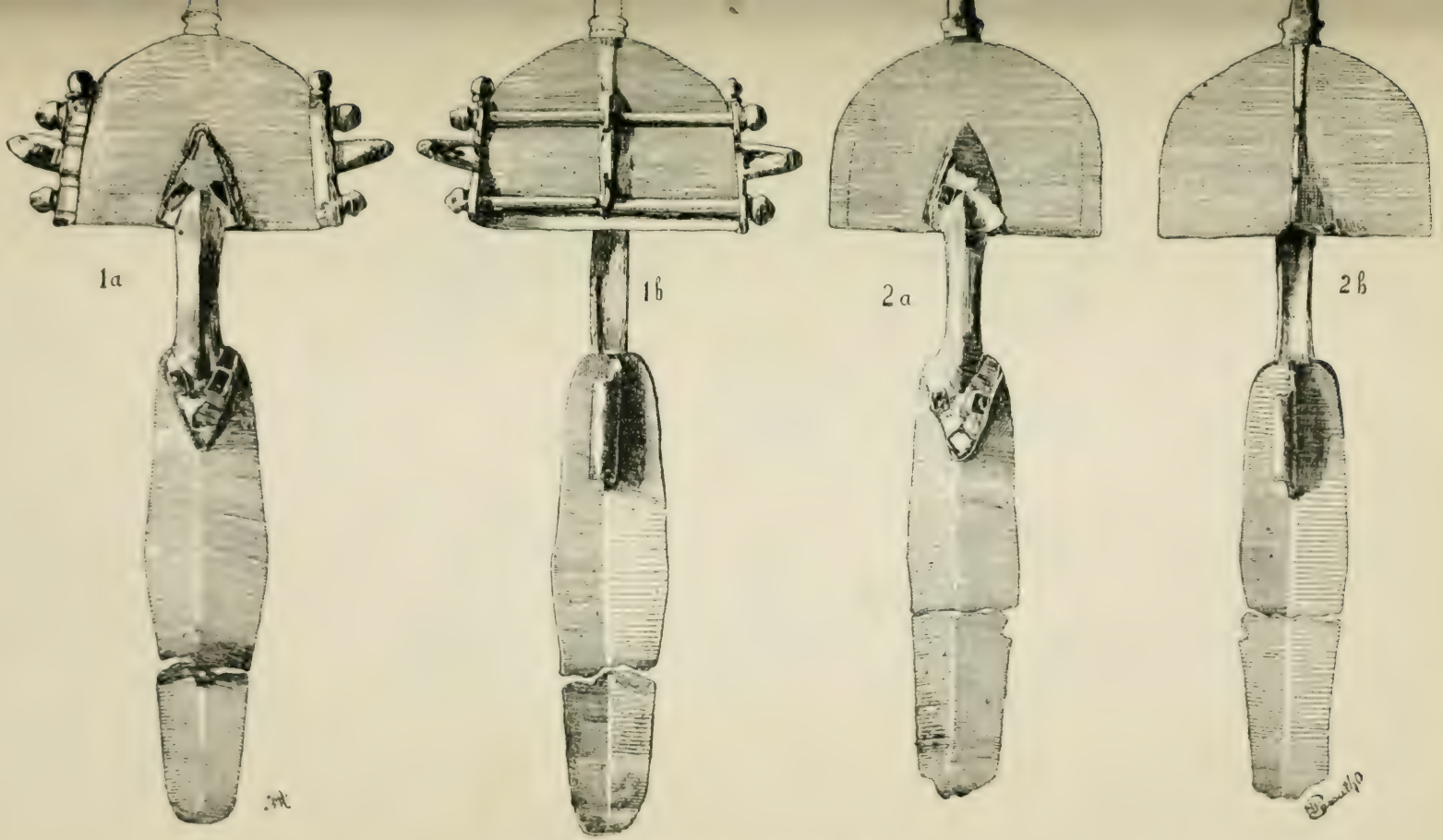

PERJÁMOSI SÍRLELET (TORONTÁL M.) 3/4 N.

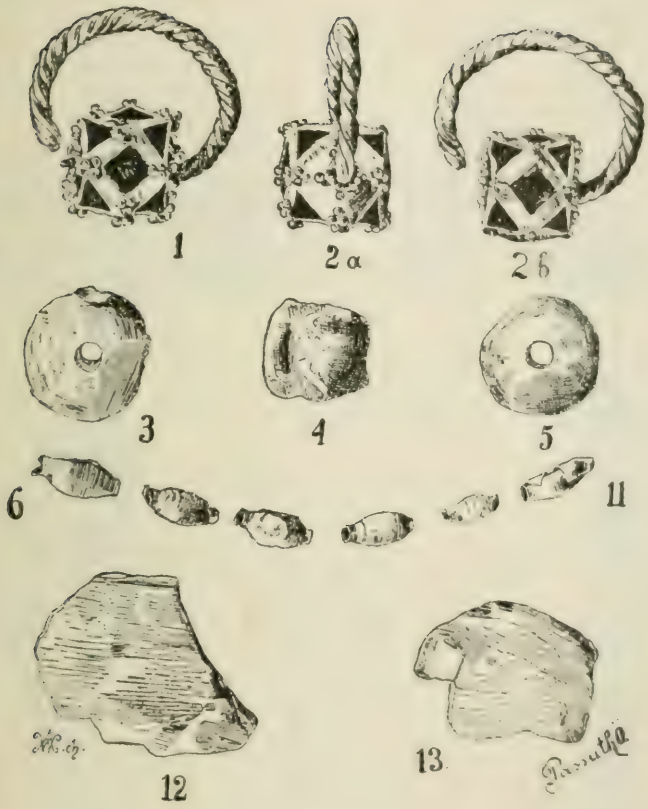

PERJÁMOSI SÍRLELET (TORONTÁL M.) 1/1 N.

VIII.

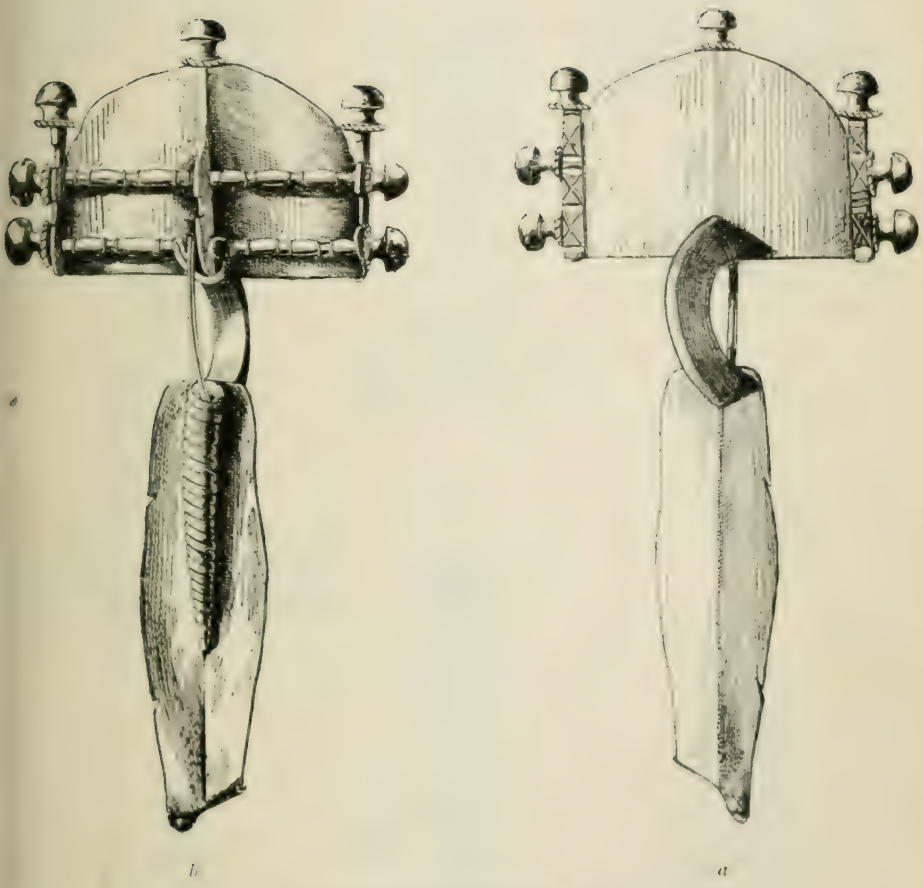

b *a*

UJLAKI FIBULÁK (SZERÉM M.) $^3/_4$ N.

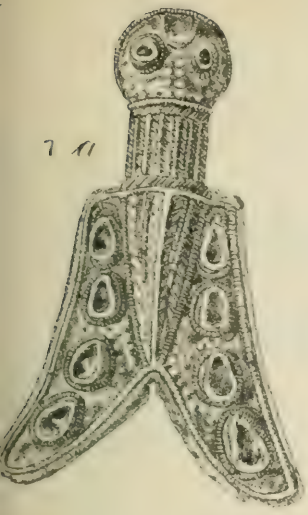

1 a

2.

1 b

3 b

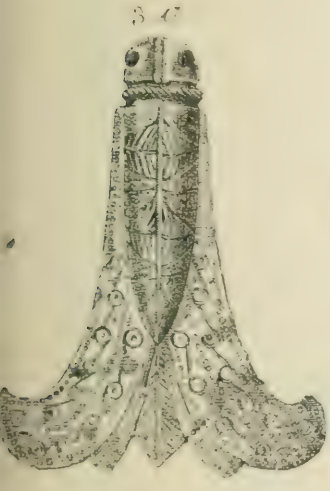

3 a

3 c

5

4

6

CICADA FIBULÁK. $^1/_1$ N.

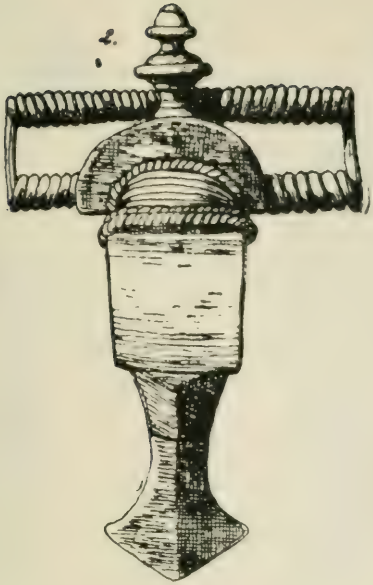

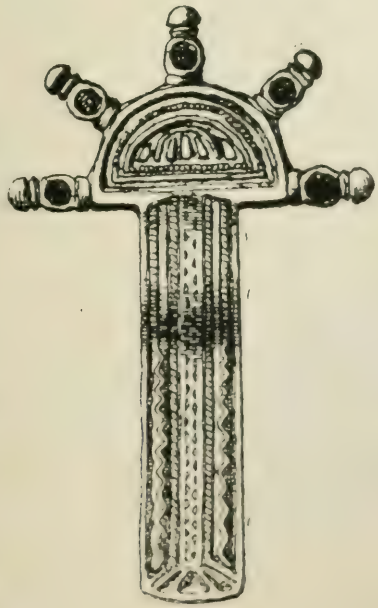

1 *a*.

1. *b*.

FIBULÁK A N. MUZEUMBAN. $^{1}/_{1}$ N.

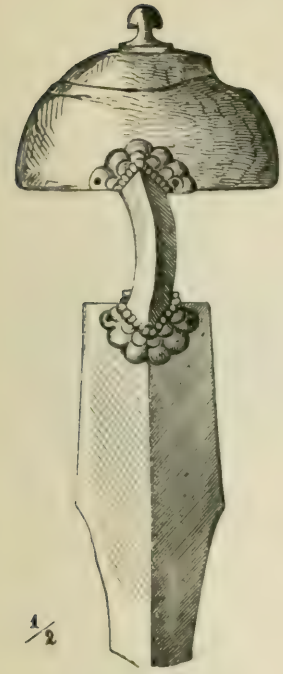

4.

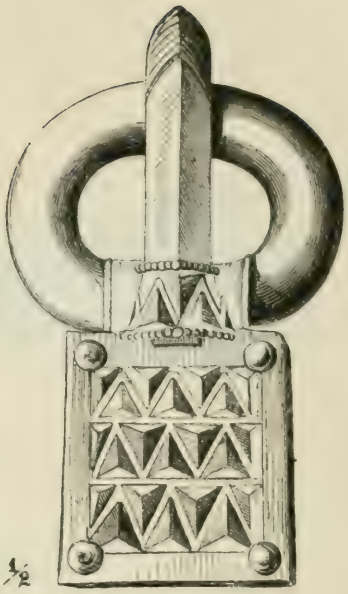

5.

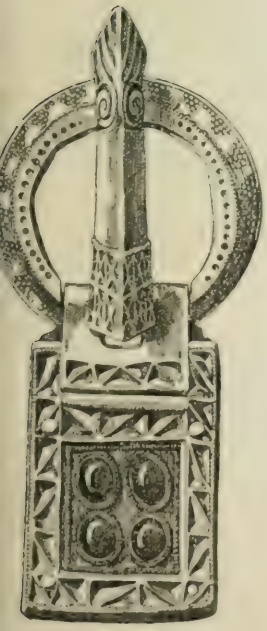

1 *a*

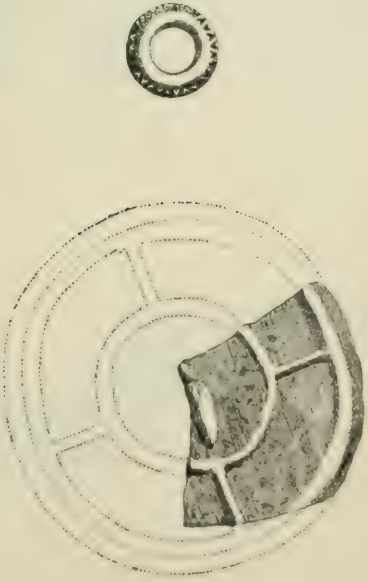

2. 3.

1 *b*

KÉT SZABOLCSMEGYEI KINCSLELET.

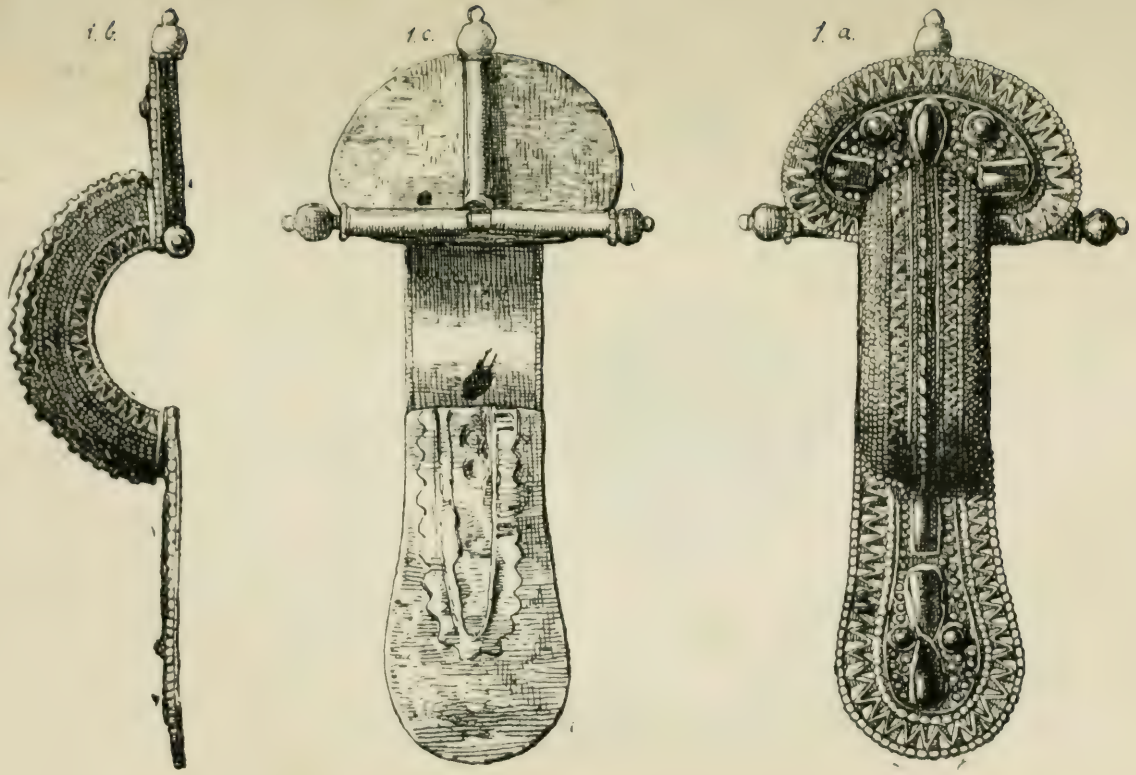

ARANYFIBULA. $^{1}/_{1}$ N.

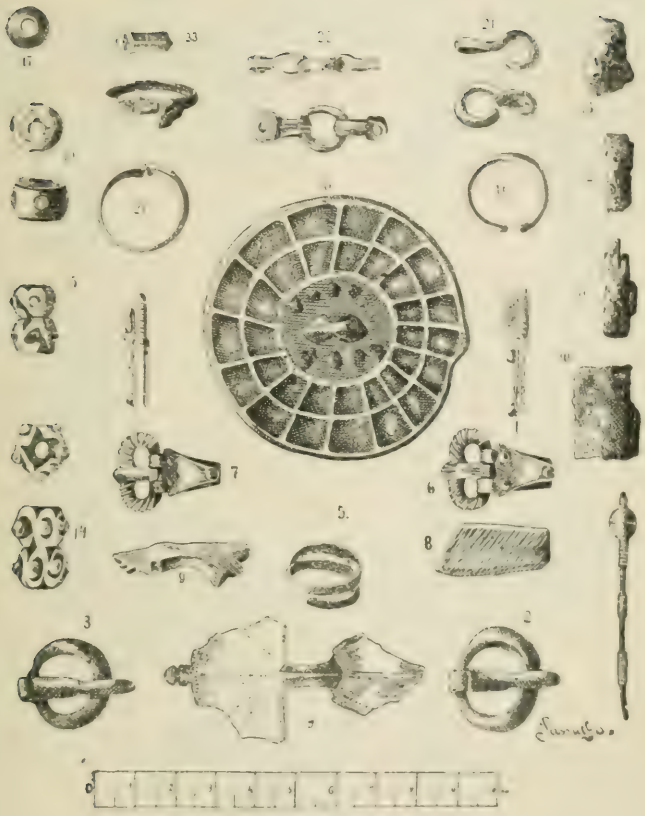

CSORNAI SÍRLELET (SOPRONY M.)

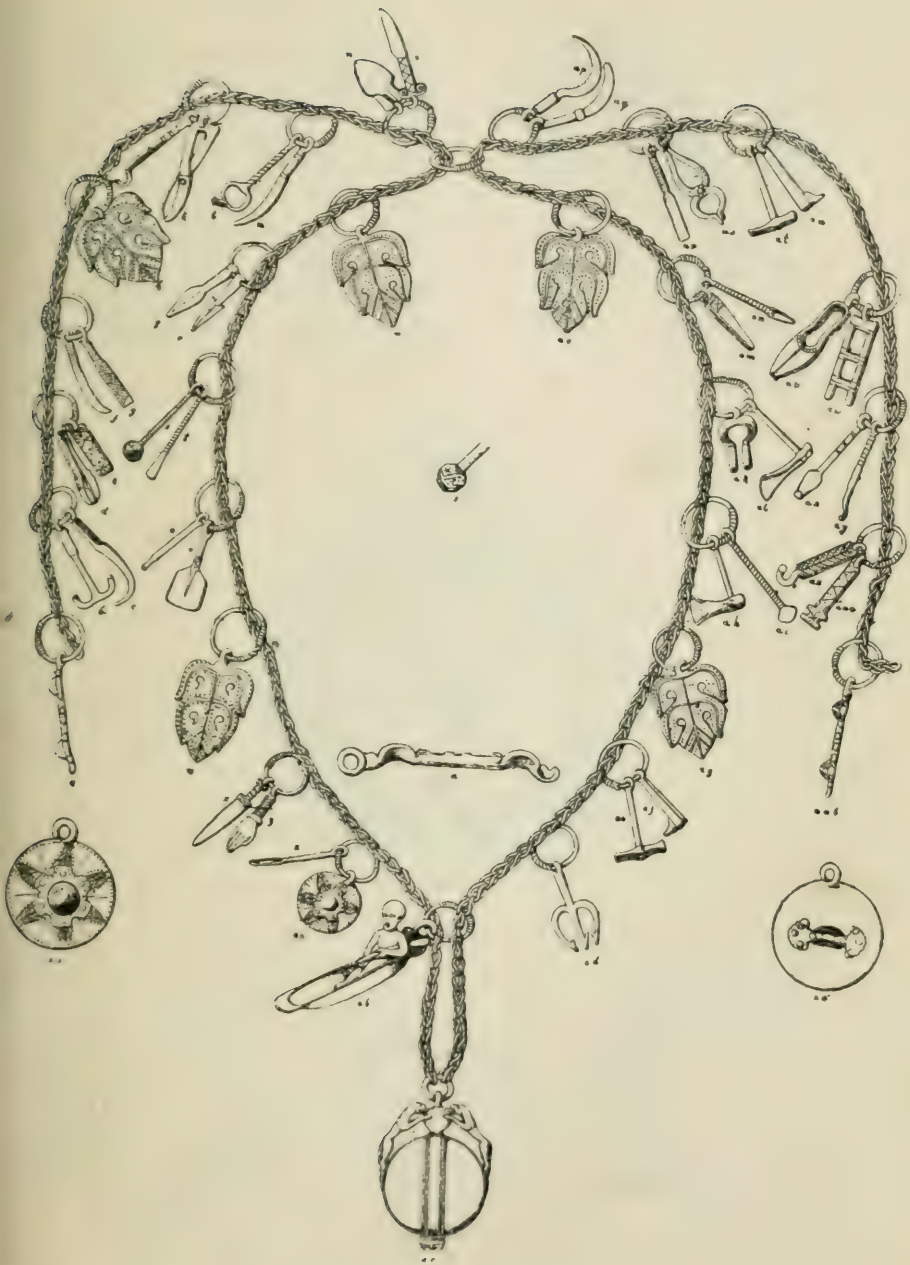

SZILÁGYSOMLYÓI ELSŐ KINCS.

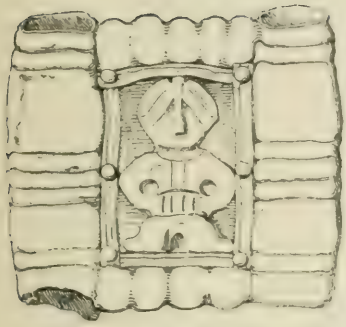

6

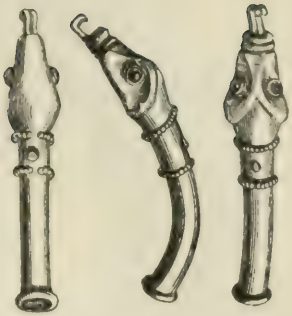

2c. 2a. 2b.

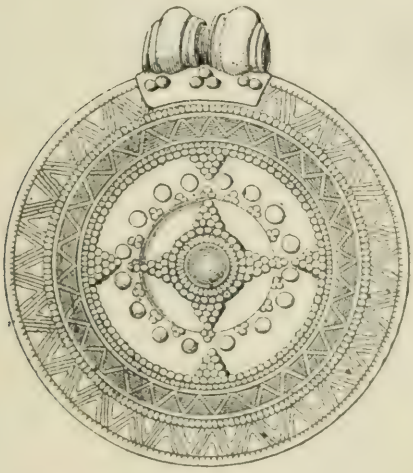

5.

3

1.

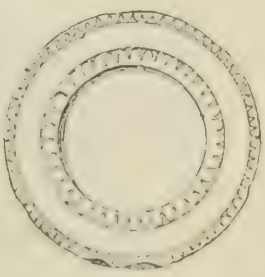

4.

SZILÁGYSOMLYÓI ELSŐ KINCS $^{1}/_{1}$.

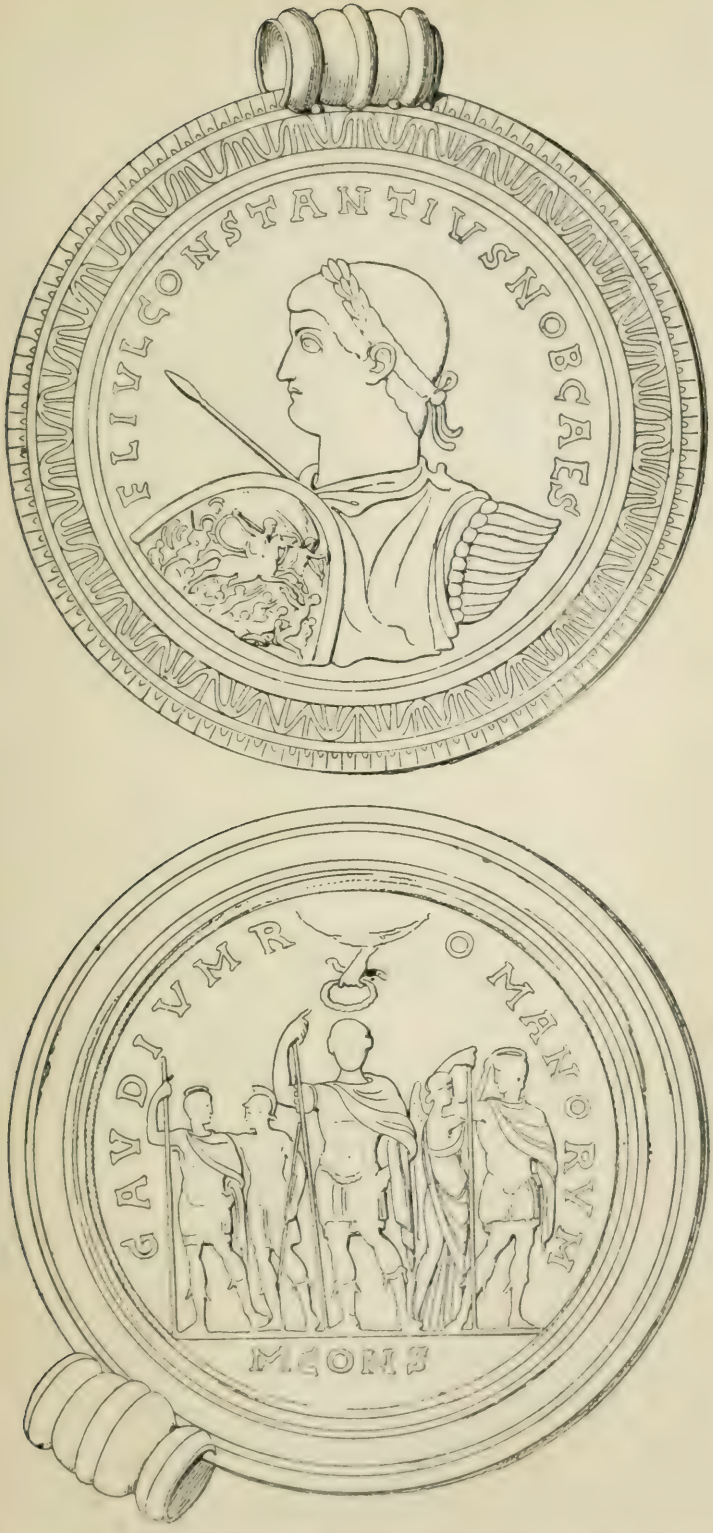

CONSTANTIUS JUNIOR ARANYMEDAILLONJA A SZILÁGYSOMLYÓI ELSŐ KINCSBEN $^{1}/_{1}$.

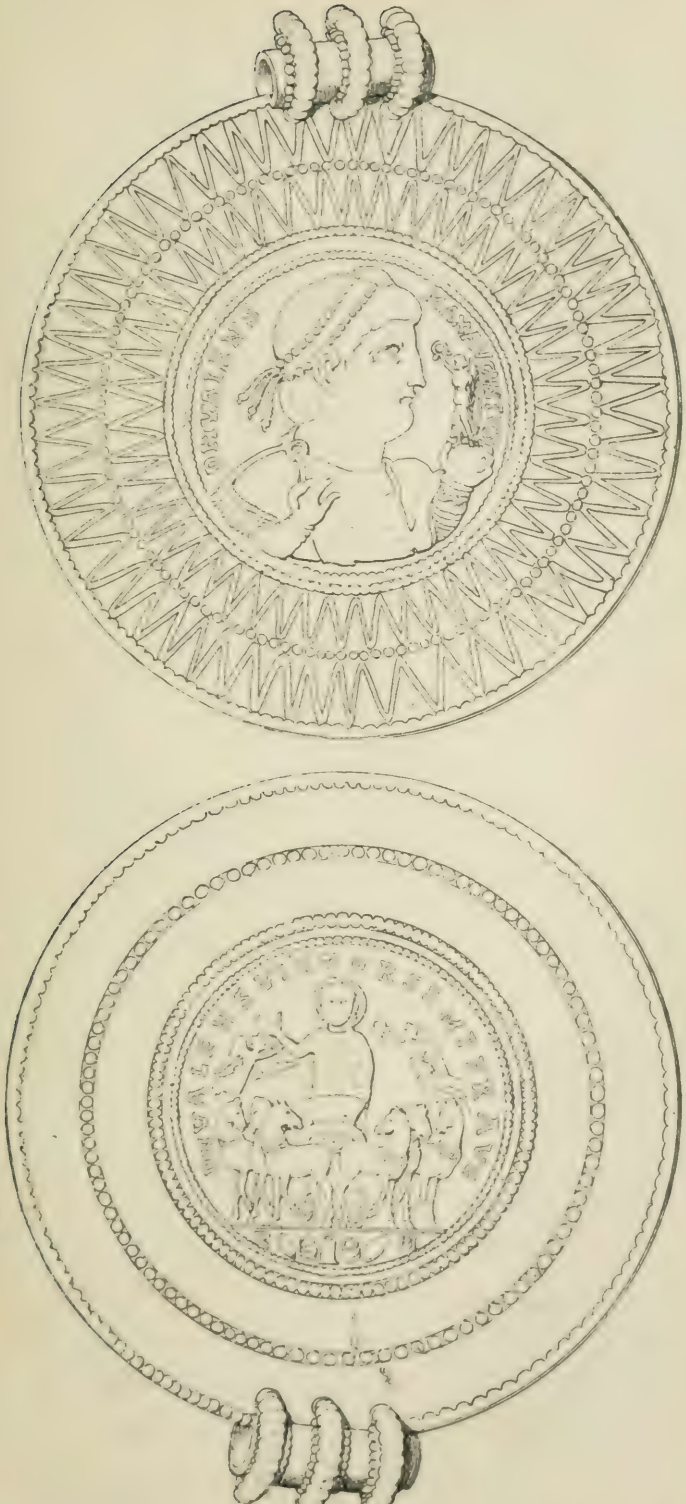

VALENS ARANYMEDAILLONJA A SZILÁGYSOMLYÓI ELSŐ KINCSBEN. $\frac{1}{1}$ N.

VALENS ARANYMEDAILLONJA A SZILÁGYSOMLYÓI ELSŐ KINCSBEN. $^{1}/_{1}$ N.

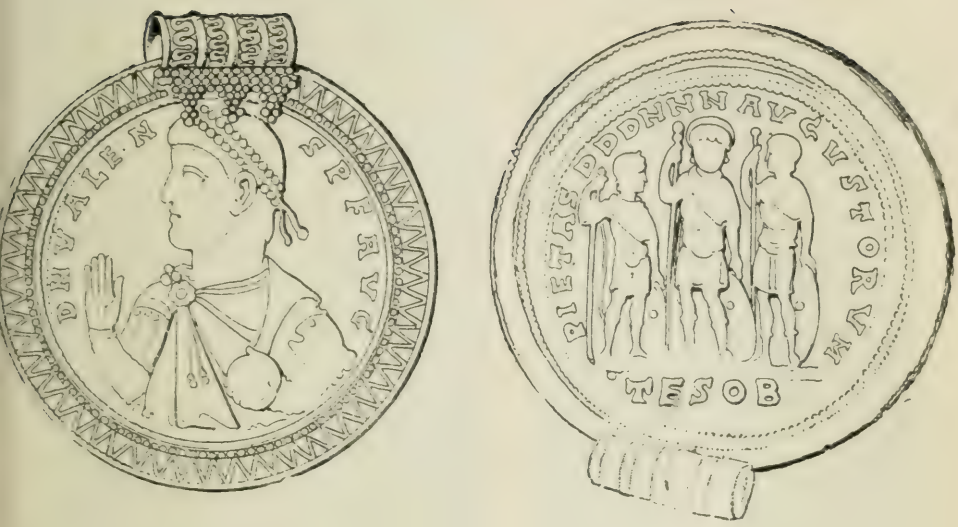

1.

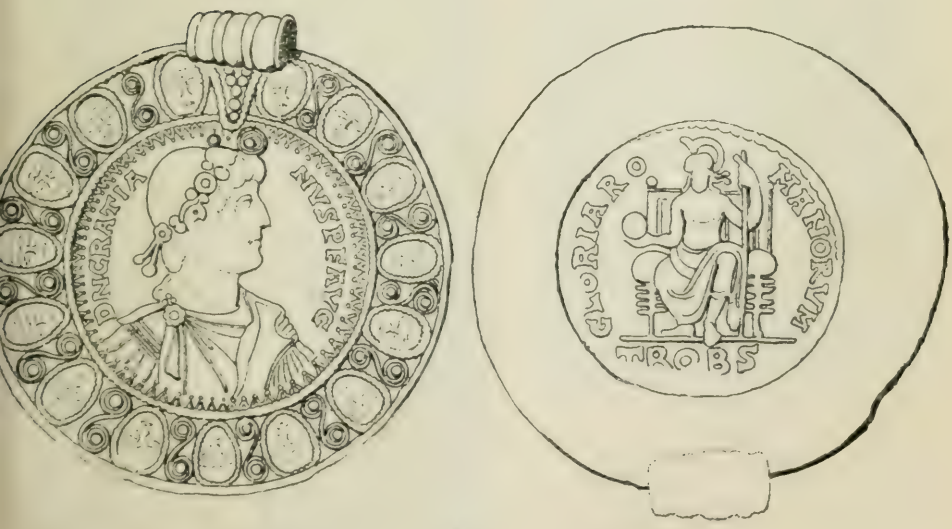

2.

ALENS ÉS GRATIANUS-FÉLE MEDAILLONOK A SZILÁGYSOMLYÓI ELSŐ KINCSBEN. $^{1}/_{1}$ N.

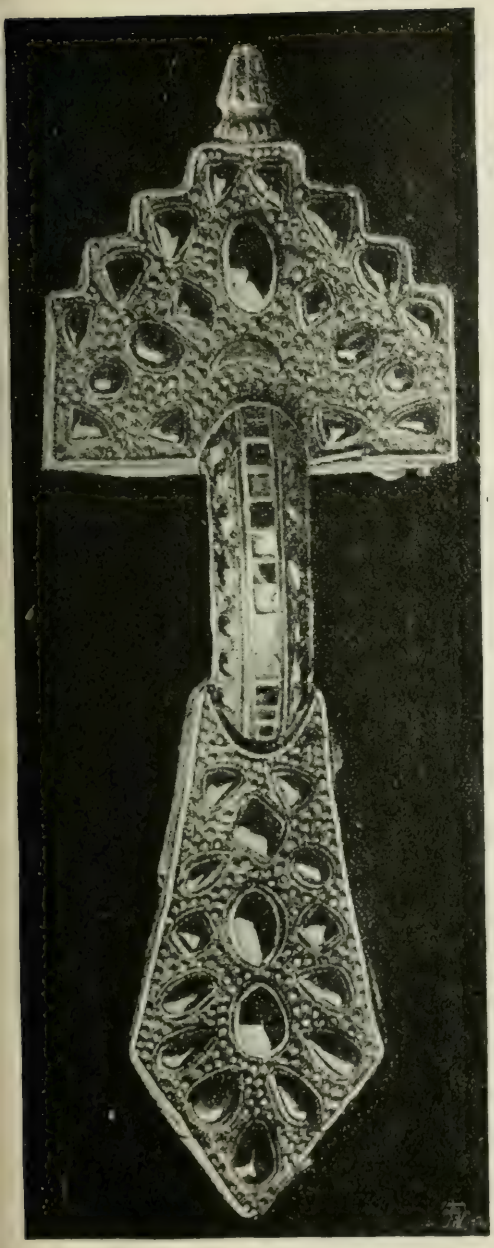

3. és 4.

1. és 2.

SZILÁGYSOMLYÓI MÁSODIK KINCS. $^{1}/_{1}$ N.

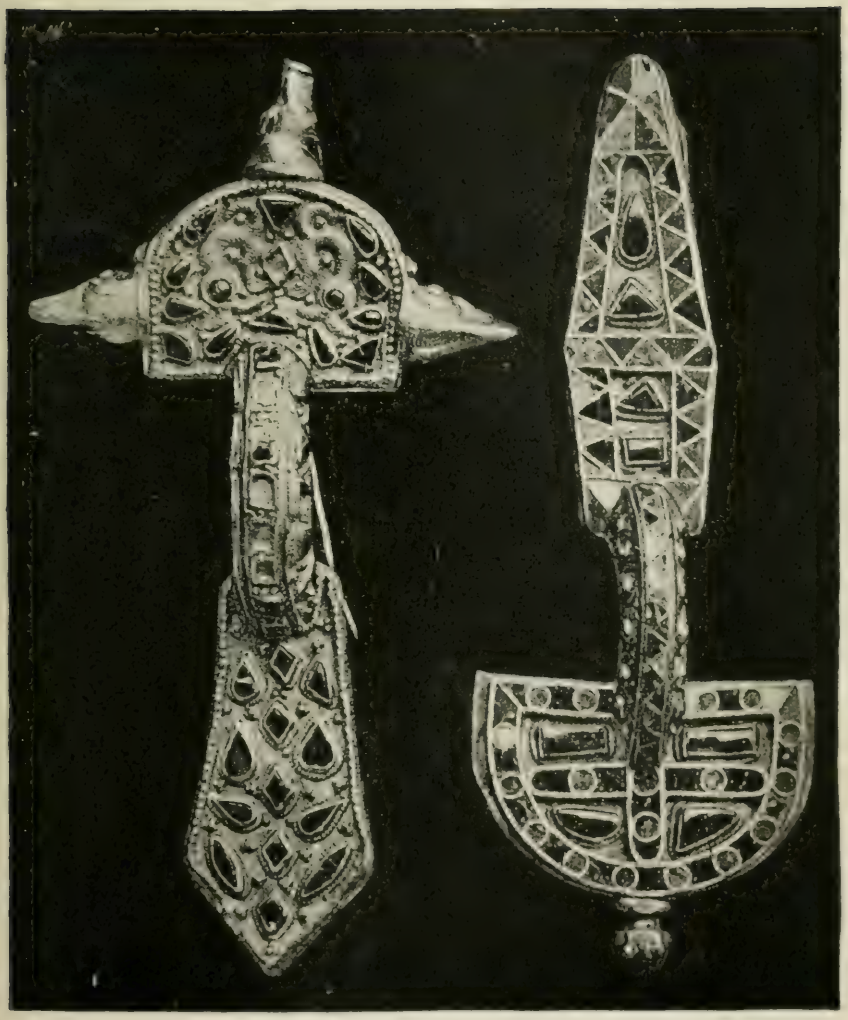

5 6 es 7.

SZILÁGYSOMLYÓI MÁSODIK KINCS. $^{1}/_{1}$ N.

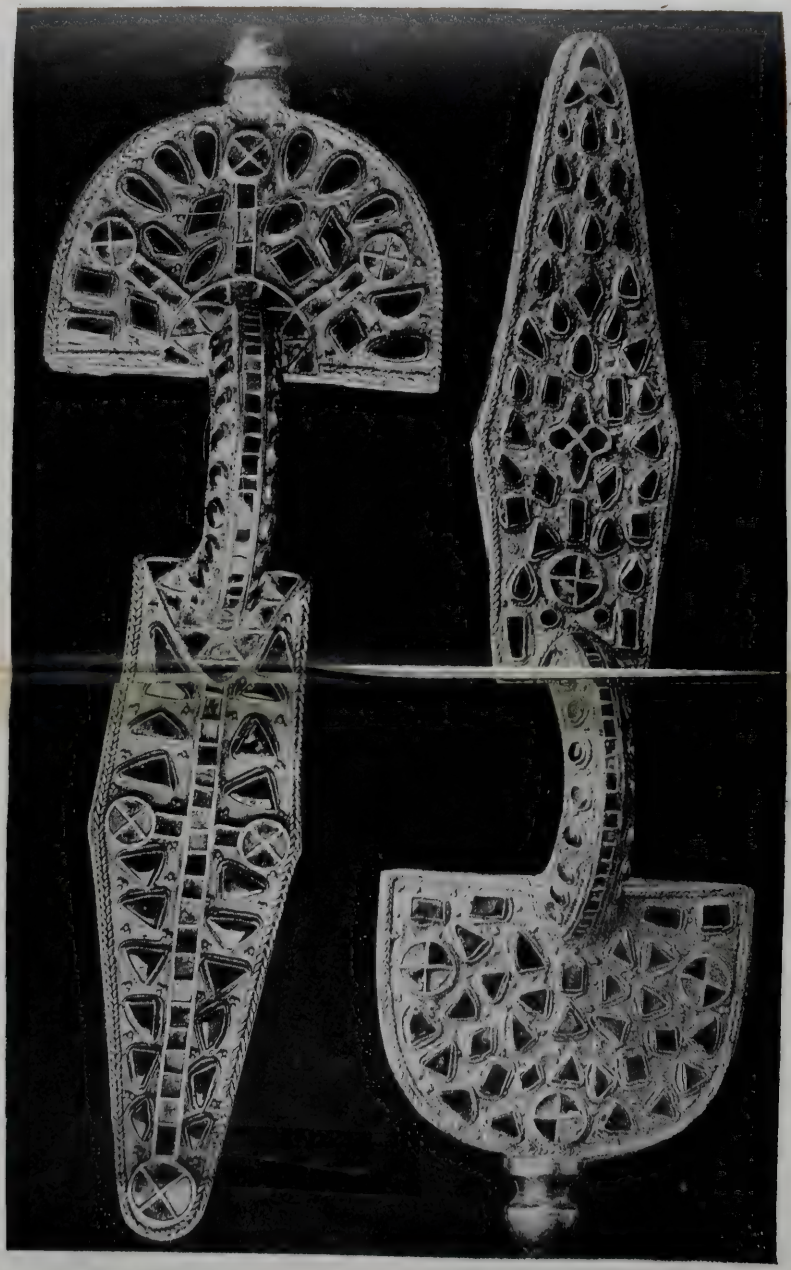

8 és 9. 10 és 11.

SZILÁGYSOMLÓI MÁSODIK KINCS, $^{1}/_{1}$ N.

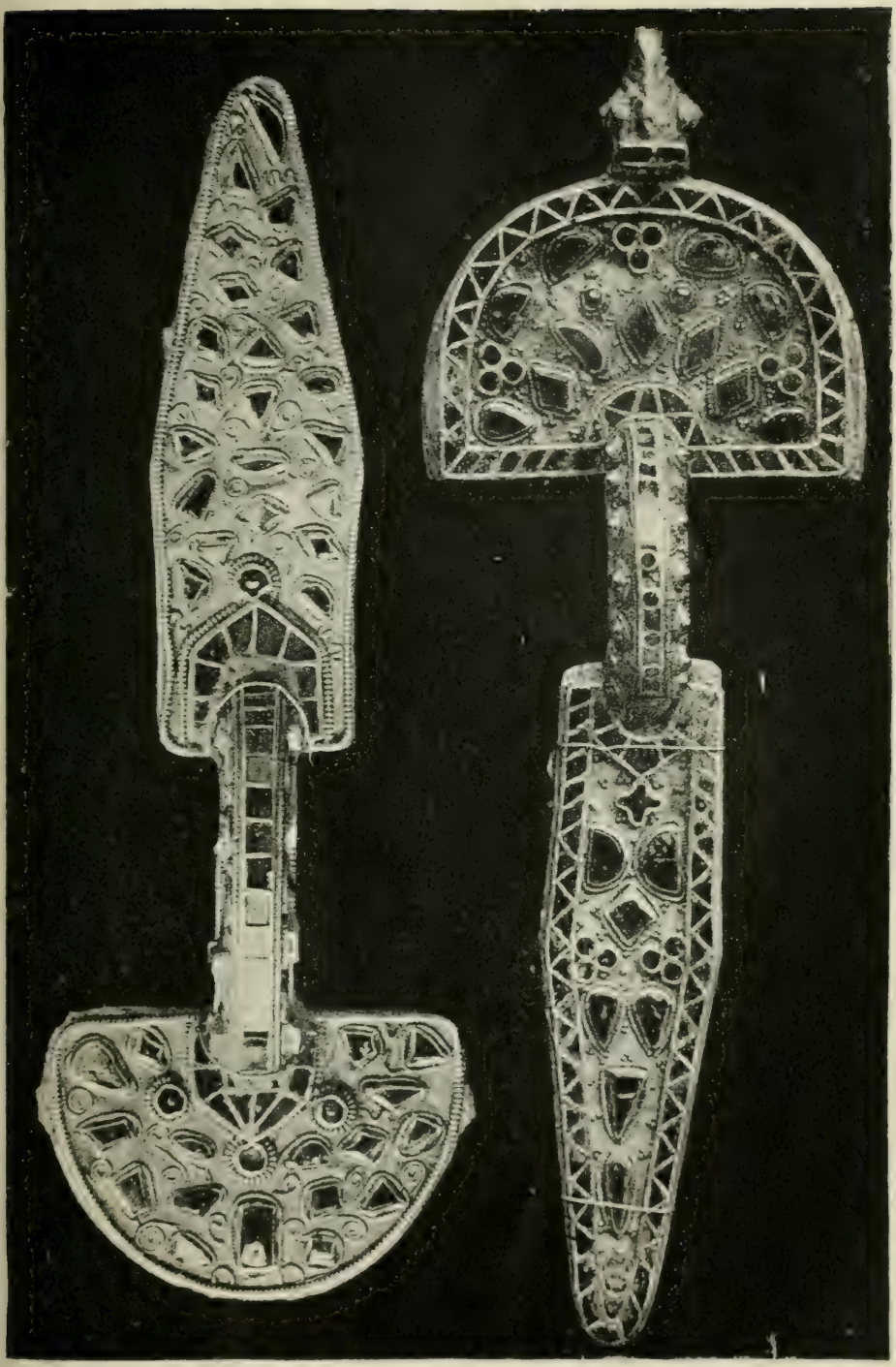

12. és 13. 14. és 15.

SZILÁGYSOMLYÓI MÁSODIK KINCS. $^{1}/_{1}$ N.

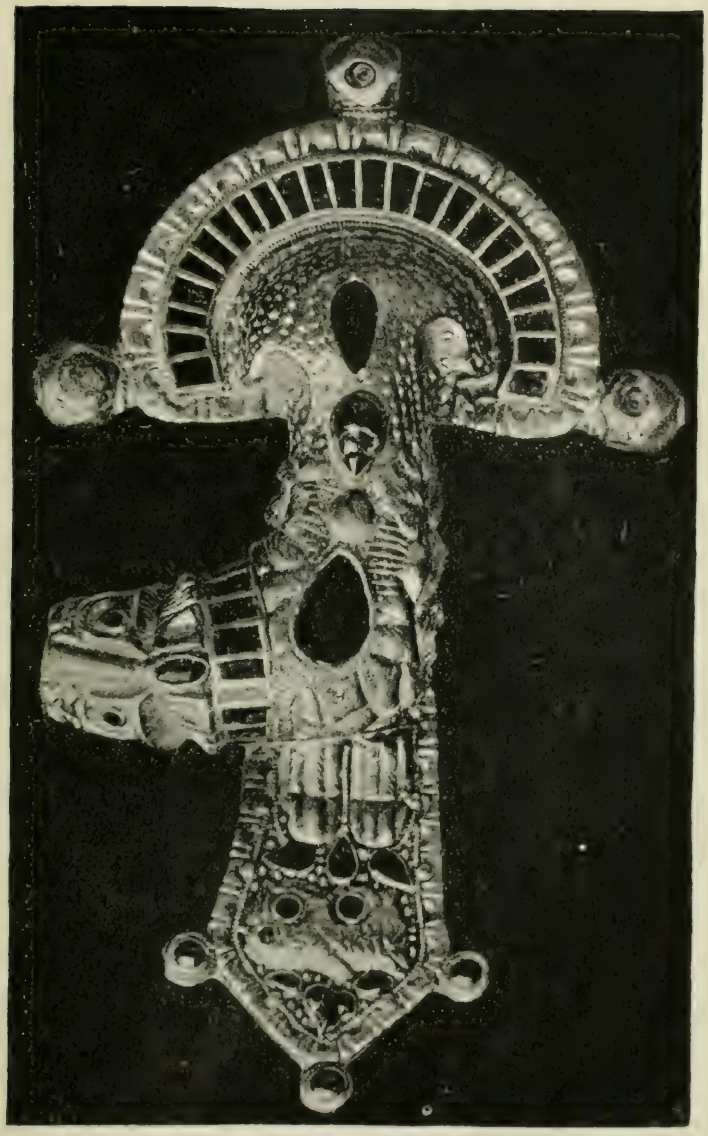

SZILÁGYSOMLYÓI MÁSODIK KINCS. $^1/_1$ N.

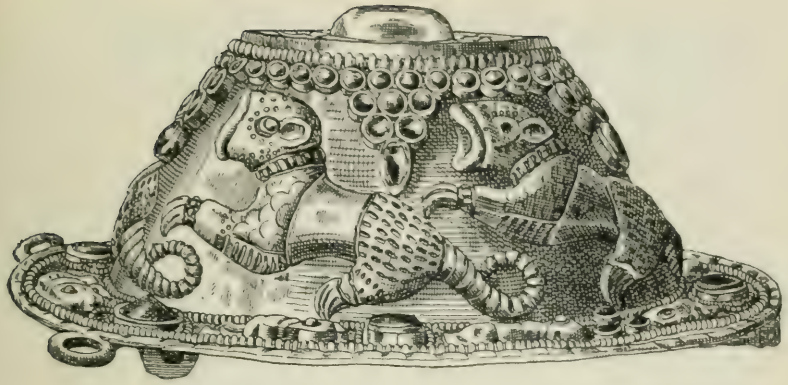

b

SZILÁGYSOMLYÓI MÁSODIK KINCS. $\frac{1}{4}$ N.

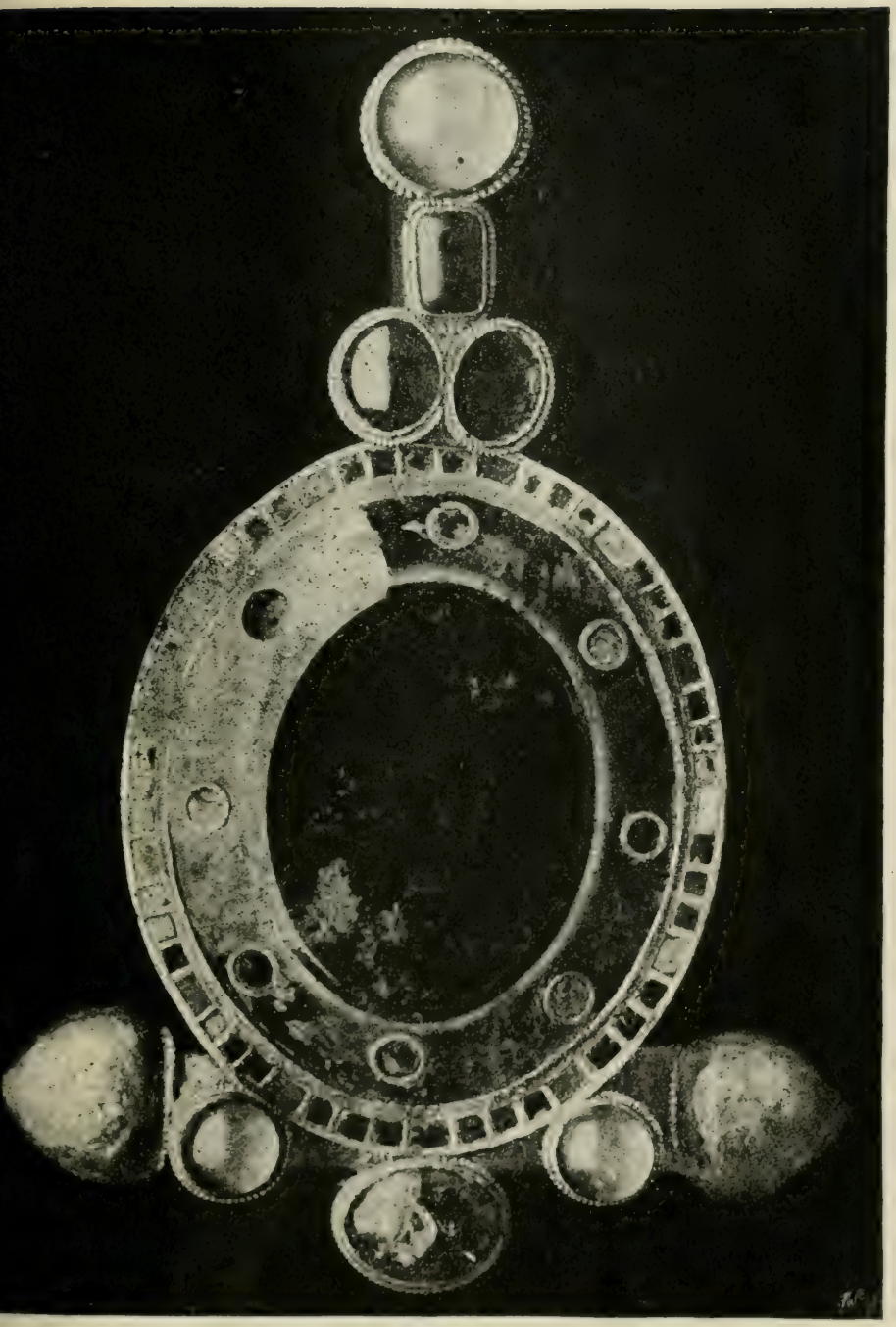

SZILÁGYSOMLYÓI MÁSODIK KINCS. 1/1 N.

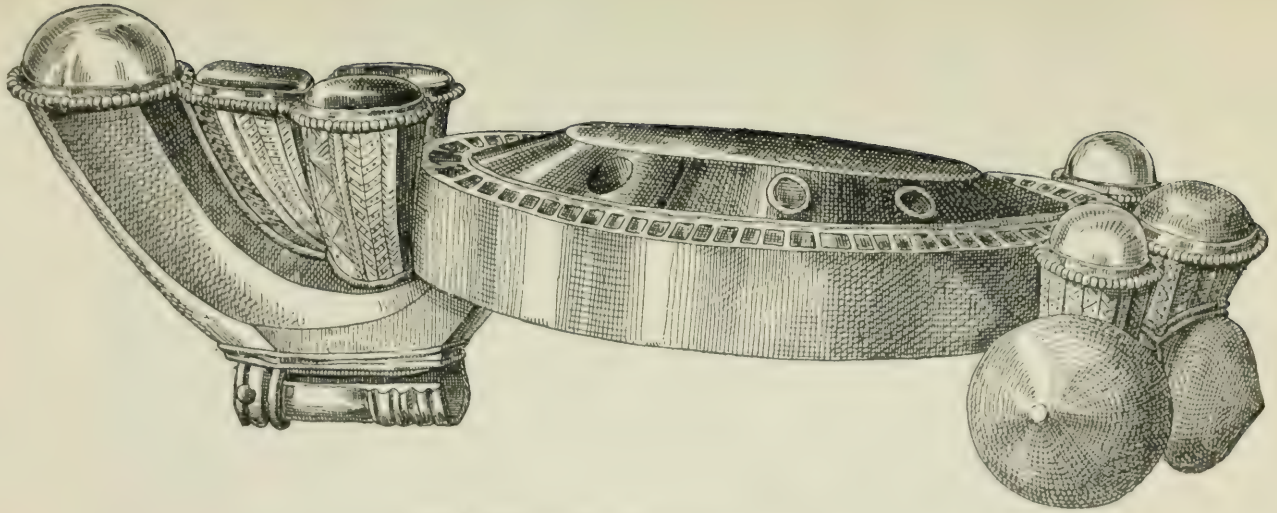

SZILÁGYSOMLYÓI MÁSODIK KINCS. $^{1}/_{1}$ N.

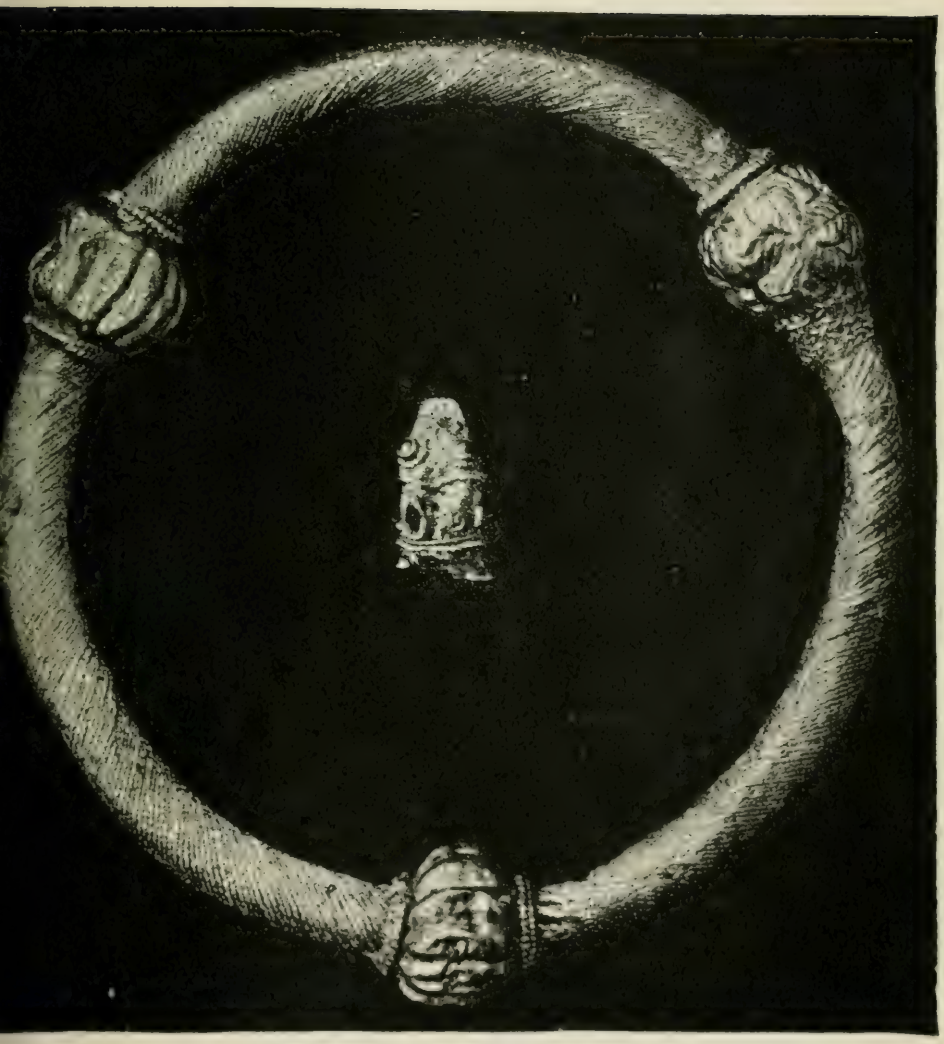

SZILÁGYSOMLYÓI MÁSODIK KINCS. $^{1}/_{1}$ N.

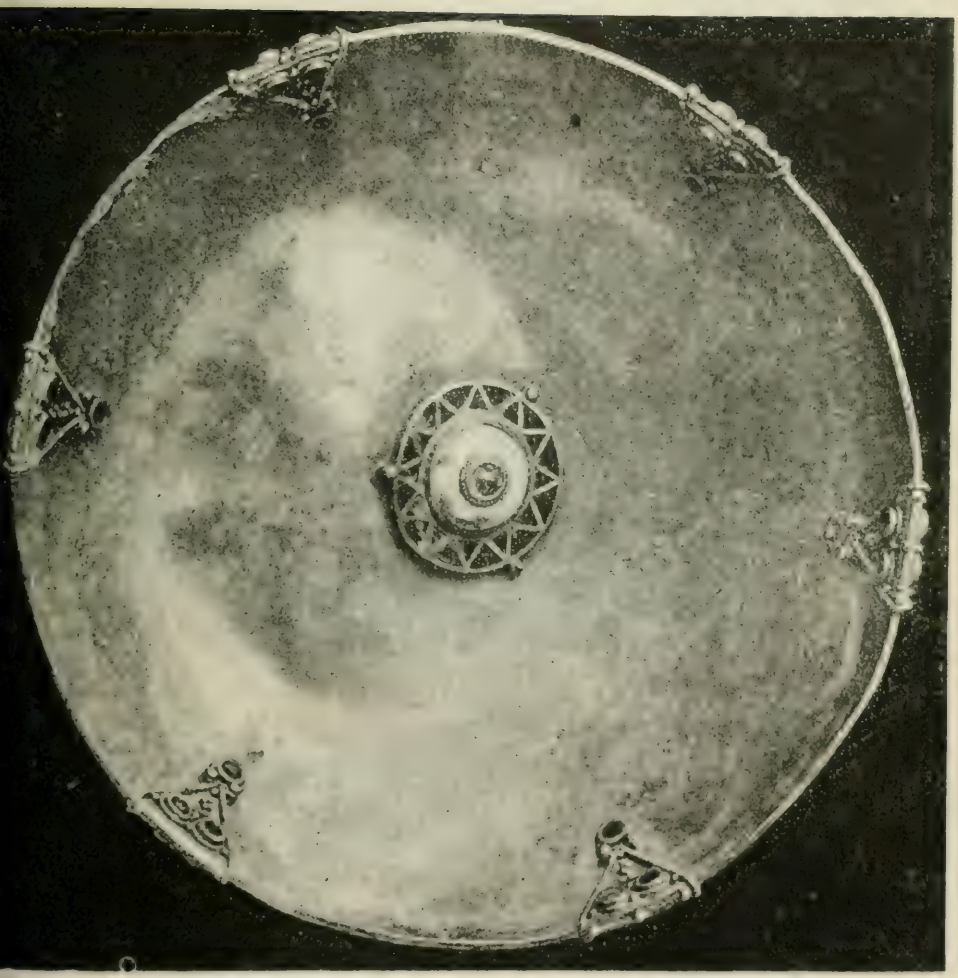

SZILÁGYSOMLYÓI MÁSODIK KINCS. $^{1}/_{1}$ N.

XXX.

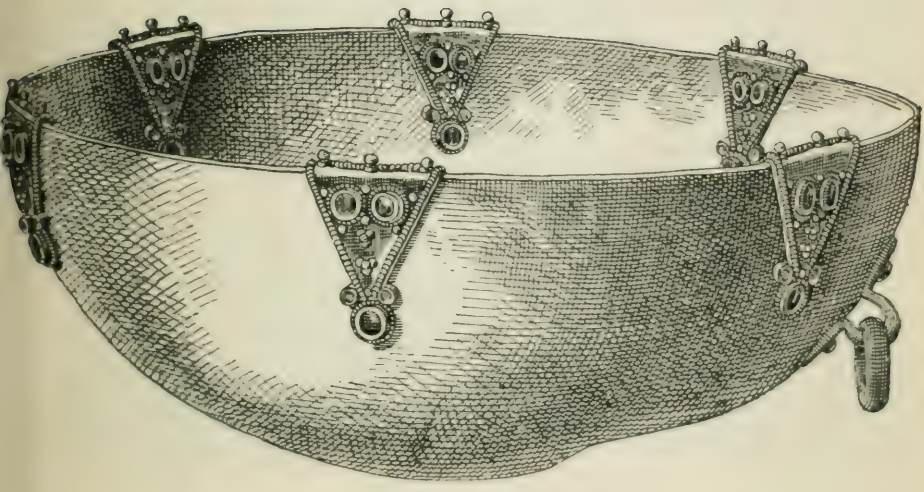

SZILÁGYSOMLYÓI MÁSODIK KINCS. $^1/_1$ N.

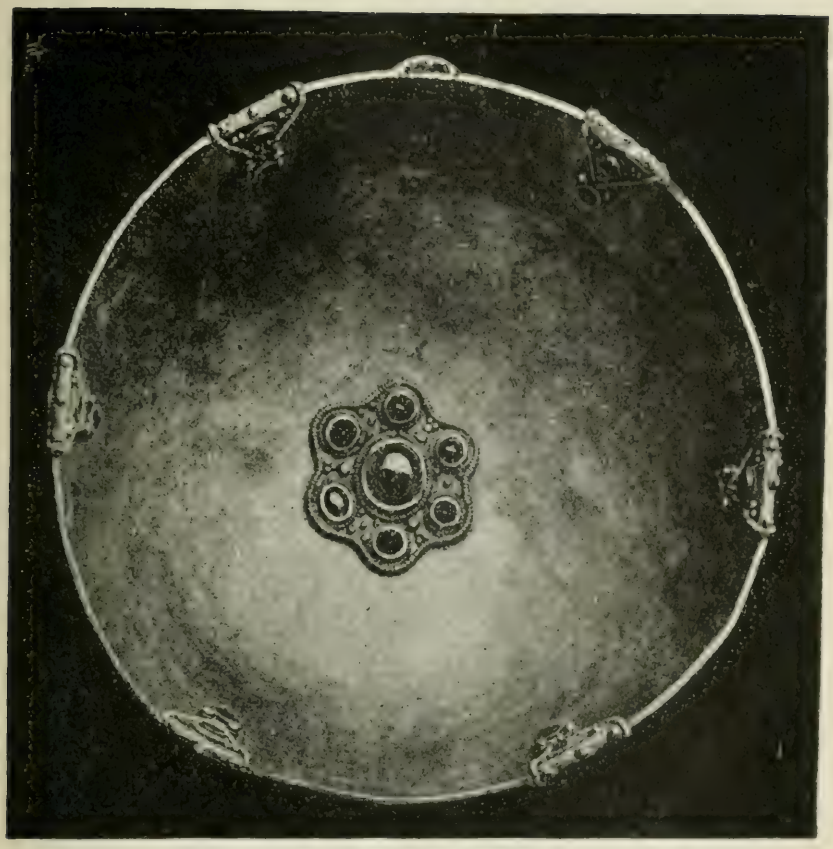

a

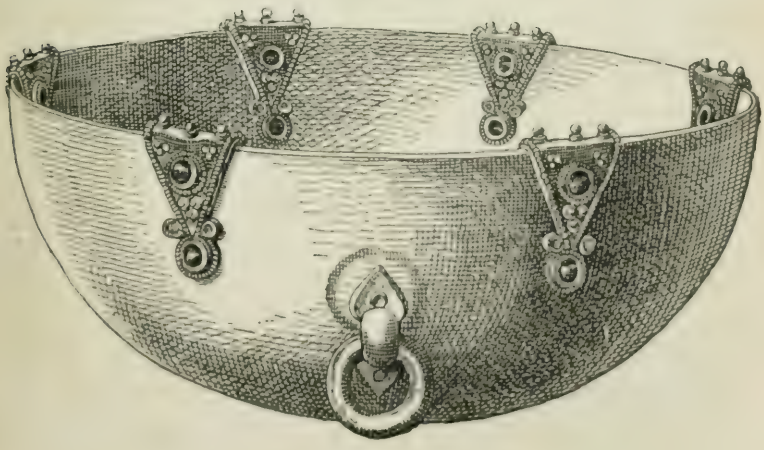

b.

SZILÁGYSOMLYÓI MÁSODIK KINCS. $^1/_1$ N.

APAHIDAI SÍRLELET (KOLOS M.) $^1/_2$ N.

APAHIDAI SÍRLELET (KOLOS M.) $\frac{1}{2}$ N.

APAHIDAI SÍRLELET (KOLOS M.) $^{1}/_{1}$ N.

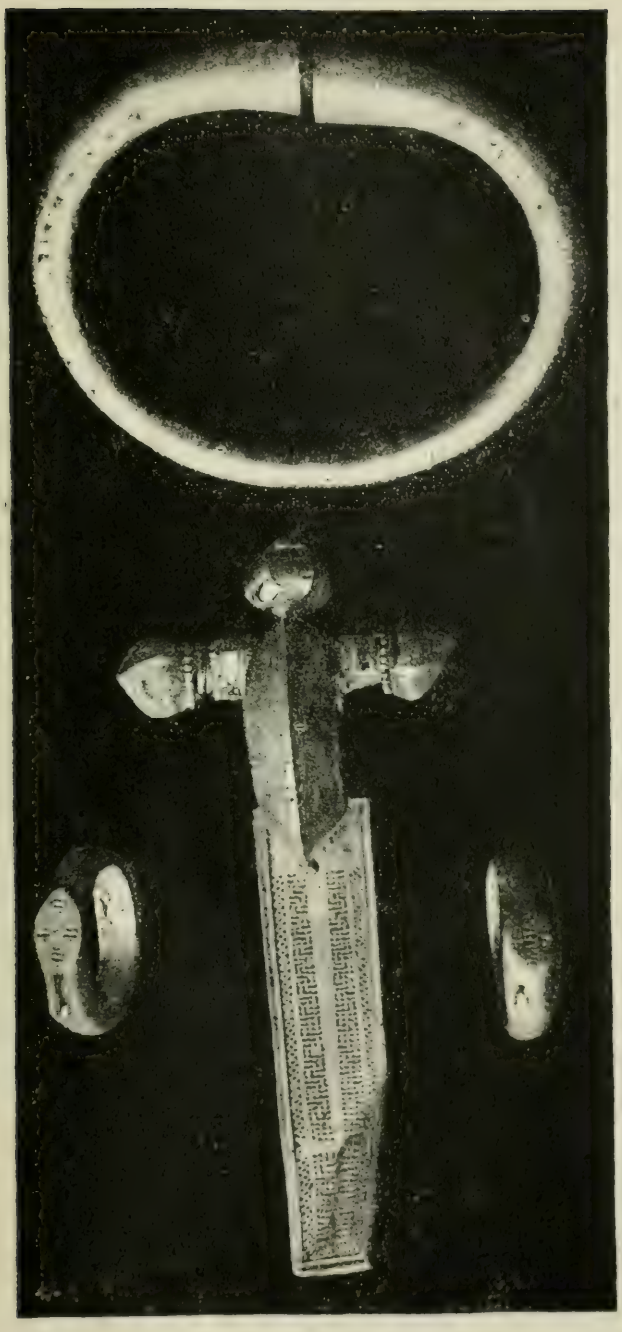

APAHIDAI SÍRLELET (KOLOS M.) $^{1}/_{4}$ N.

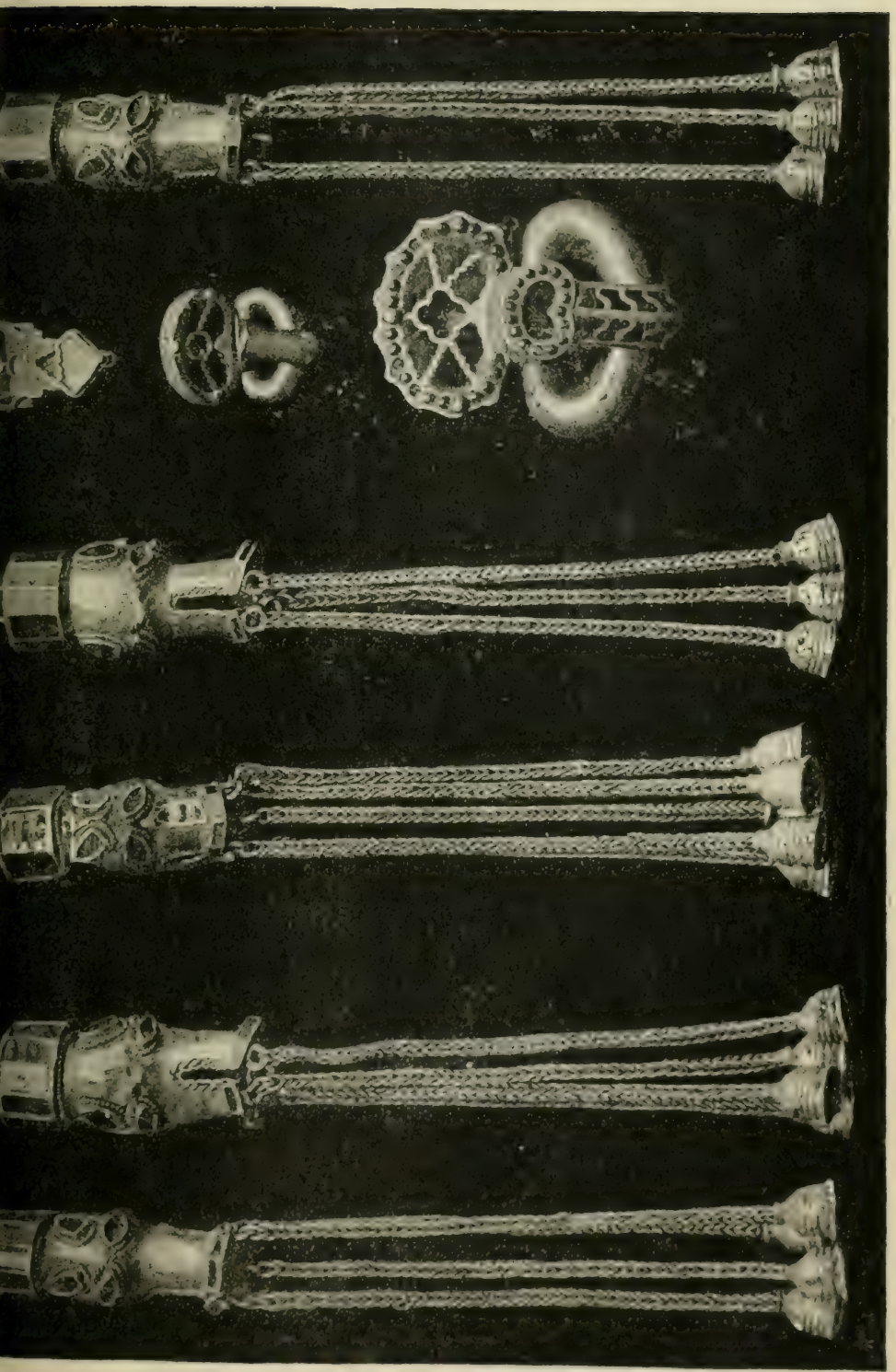

APAHIDAI SÍRLELET (KOLOS M.) $\frac{1}{1}$ N.

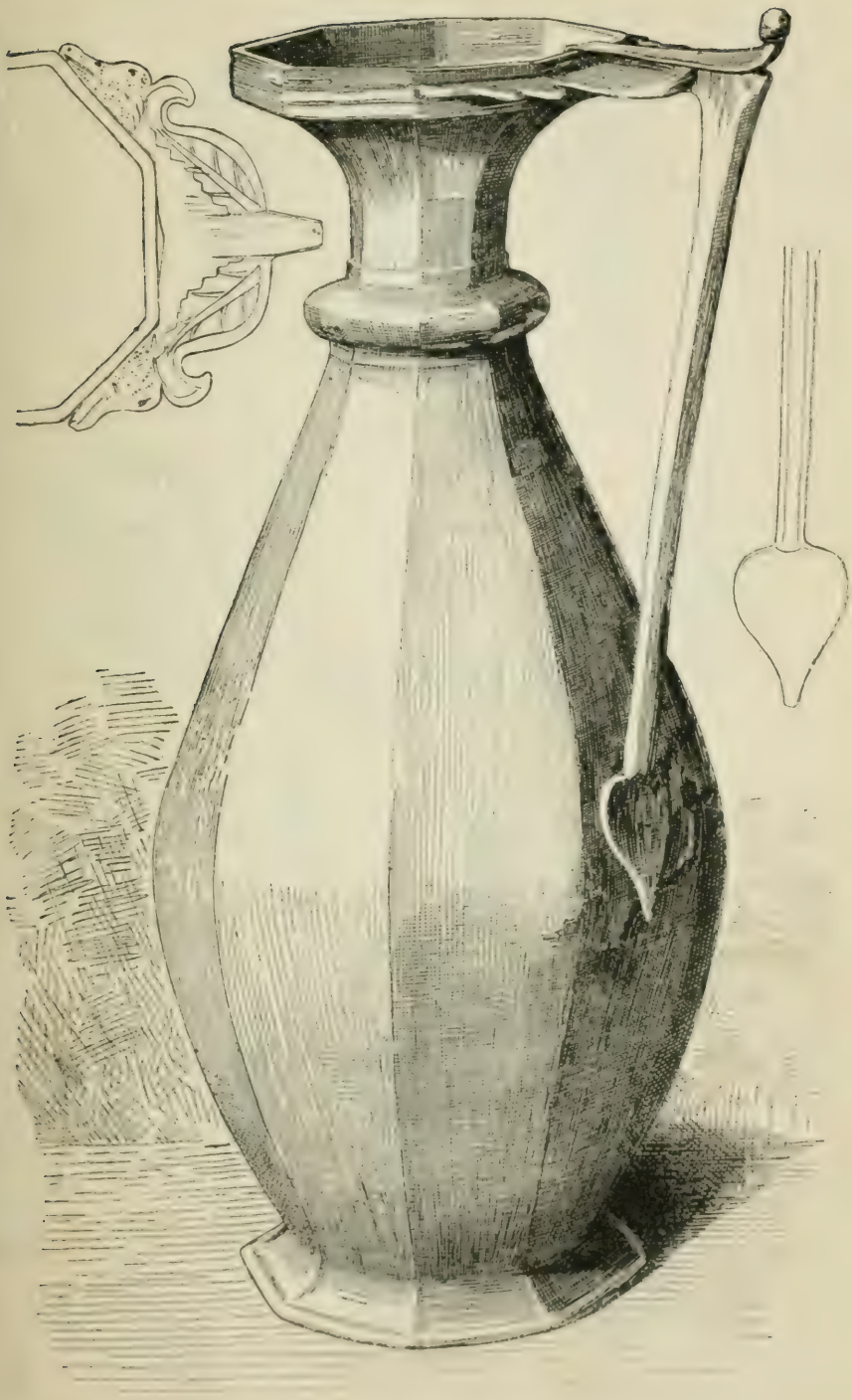

Ó-BUDAI EZÜST KORSÓ.

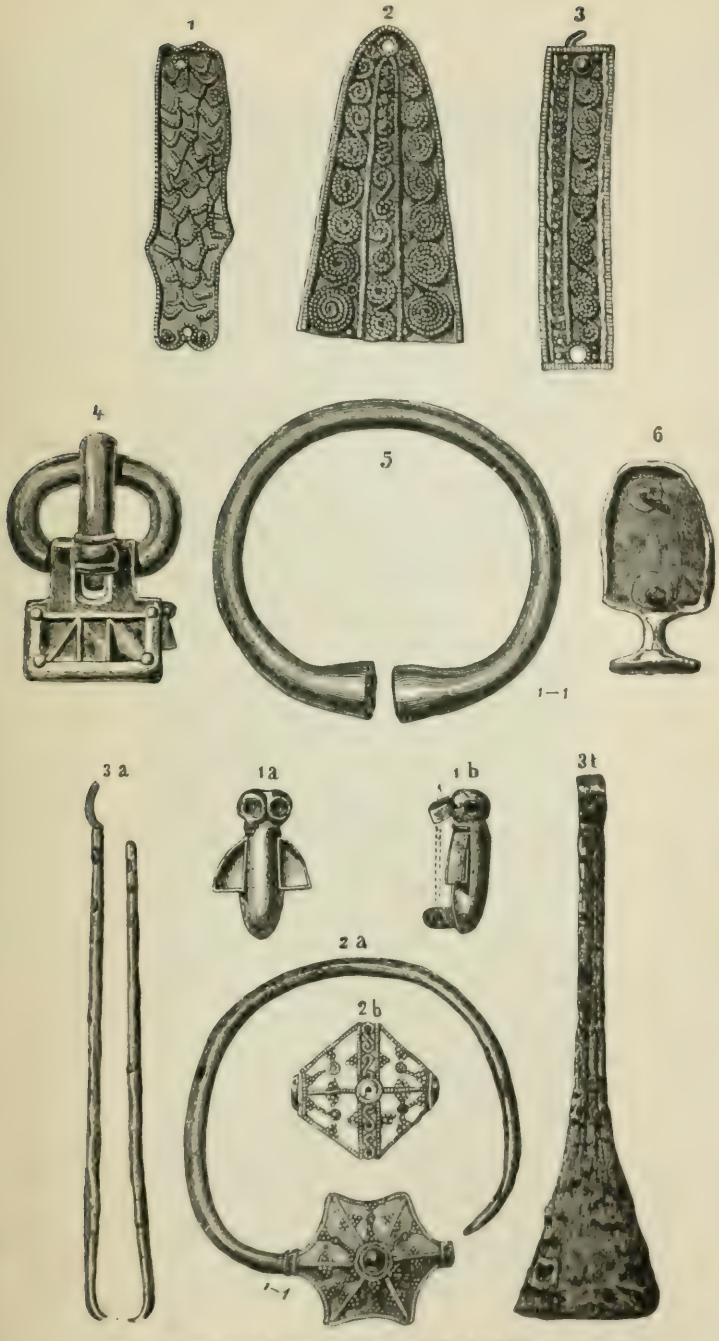

KÉT MEZŐBERÉNYI SÍRLELET (BÉKÉS M.) $^1/_1$ N.

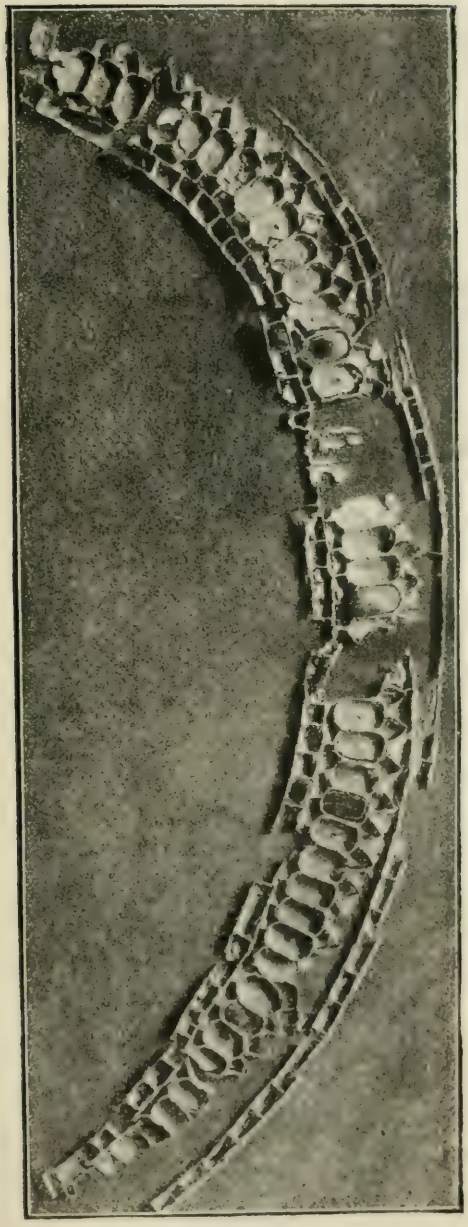

PAIZS ARANYKERETE. $^1/_3$ N.

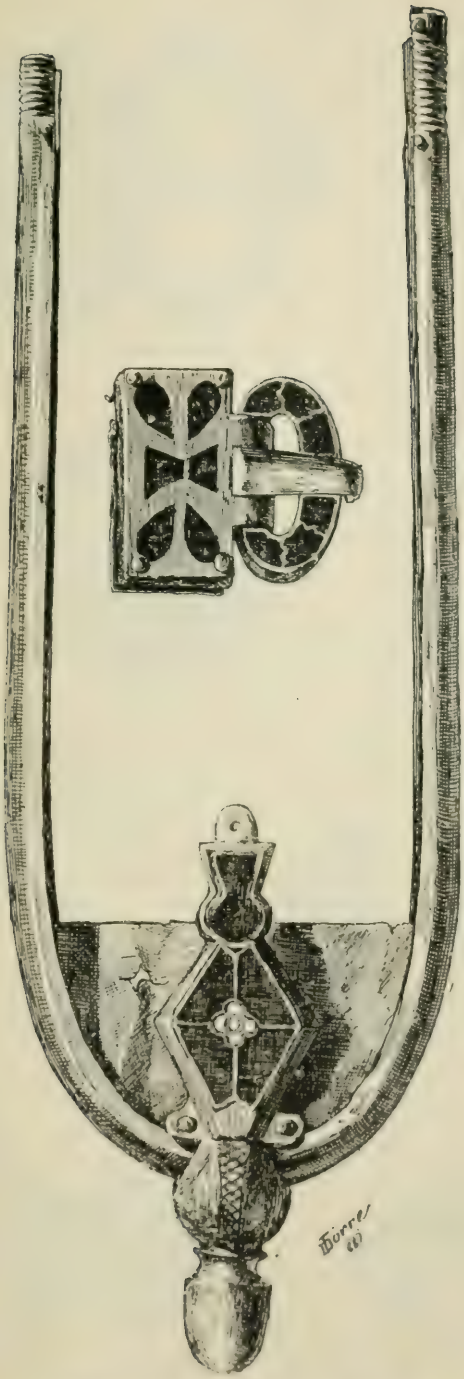

KOMÁROMVII ÉKI (?) LELET $^{1}/_{1}$ N.

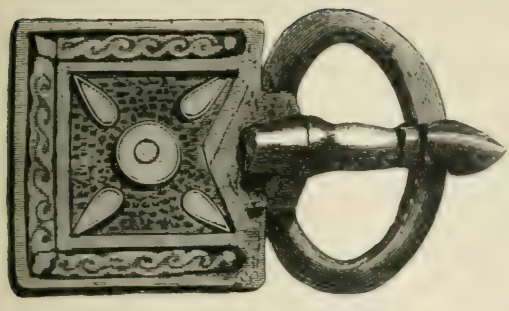

1.

2.

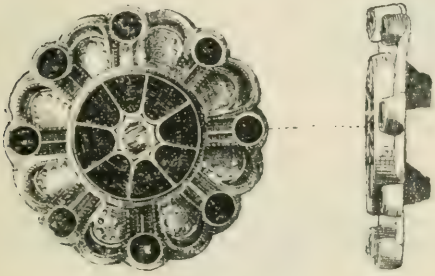

3*a*. 3*b*.

5*a*. 5*b*.

4*a*. 4*b*.

6.

7.

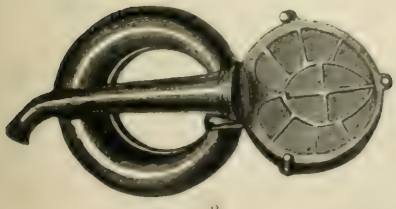

8.

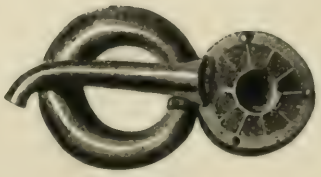

9.

GRÁNÁTOS ÉKSZEREK.

XXXXII.

5

6.

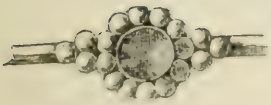

3

4

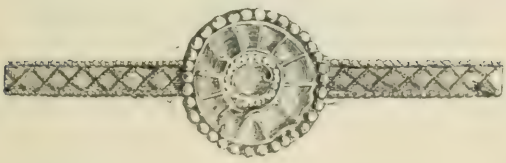

2.

1 *a*

1 *b*.

ARANYGYŰRŰK. $^{1}/_{1}$ N.

4 *a*.

1.

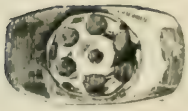

5.

4 *b*.

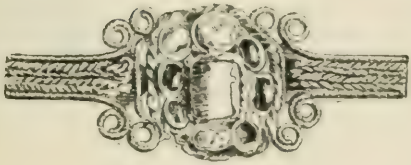

2.

6.

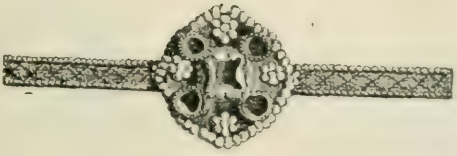

3.

7.

10.

9.

11

ARANYGYŰRŰK. $^{1}/_{1}$ N.

5 *a*

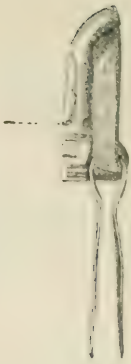

5 *b*

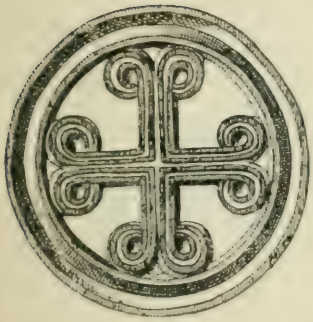

3

4.

1.

2

KERESZTÉNY ÉKSZEREK.

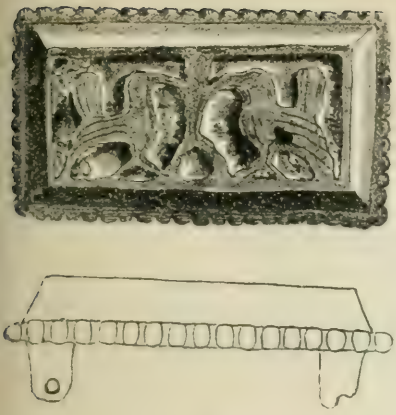

6.

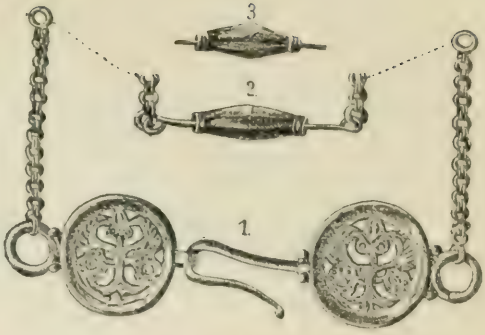

5.

3

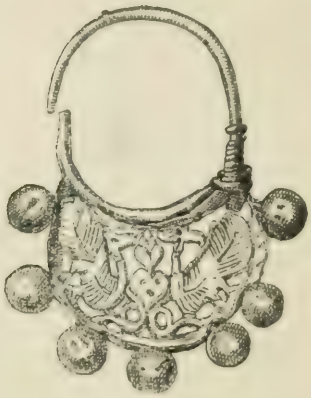

4.

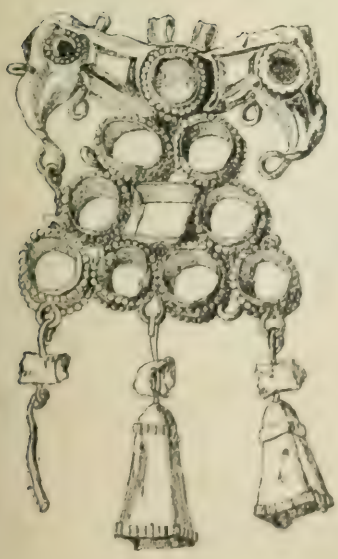

1

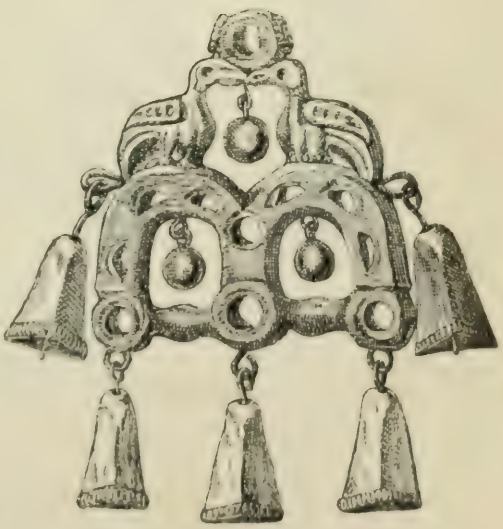

2.

MADÁR-IDOMOKKAL DISZÍTETT ÉKSZEREK. $^{1}/_{1}$ N.

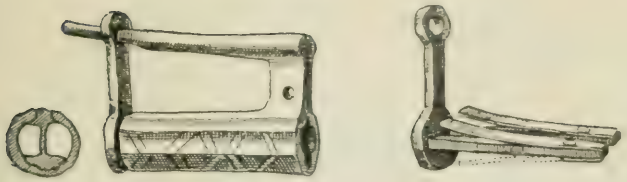

1 *b*. 1 *a*. 1 *c*

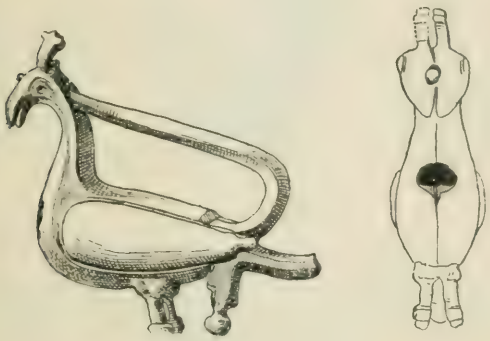

2 *a*. 2 *b*.

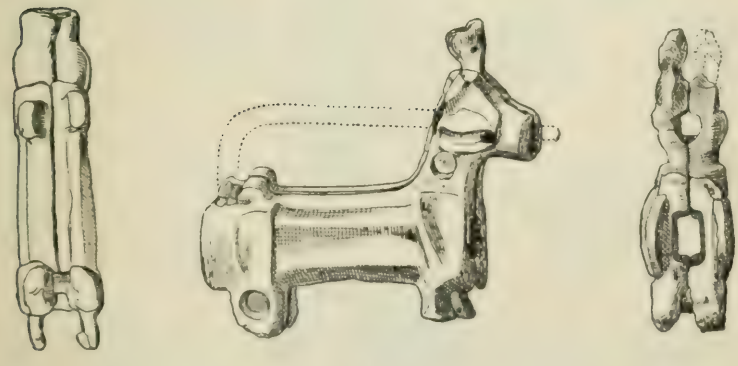

3 *a*. 3 *b*. 3 *c*.

TOLÓ ZÁRAK.

1. sír.

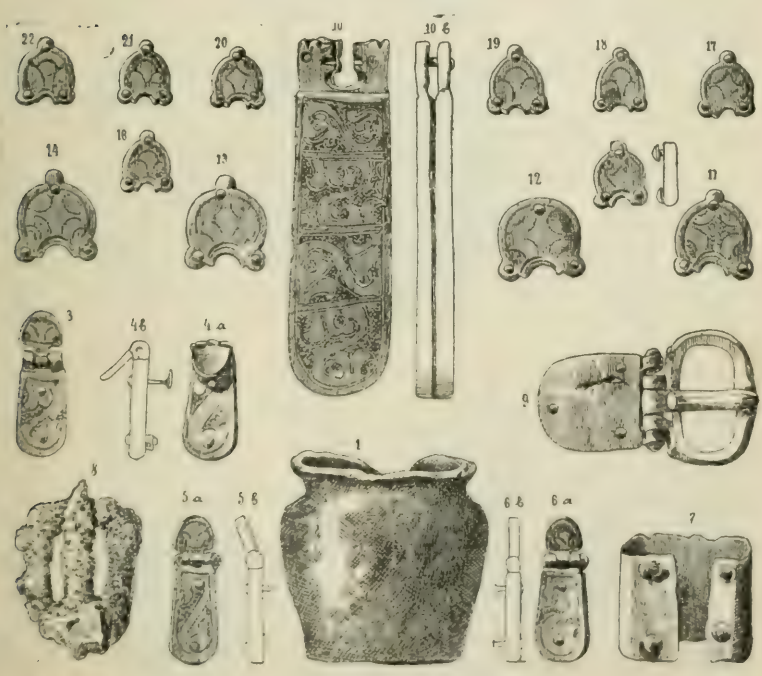

2. sír.

ÚJABBI CSORNAI SÍRLELETEK (SOPRONY M.)

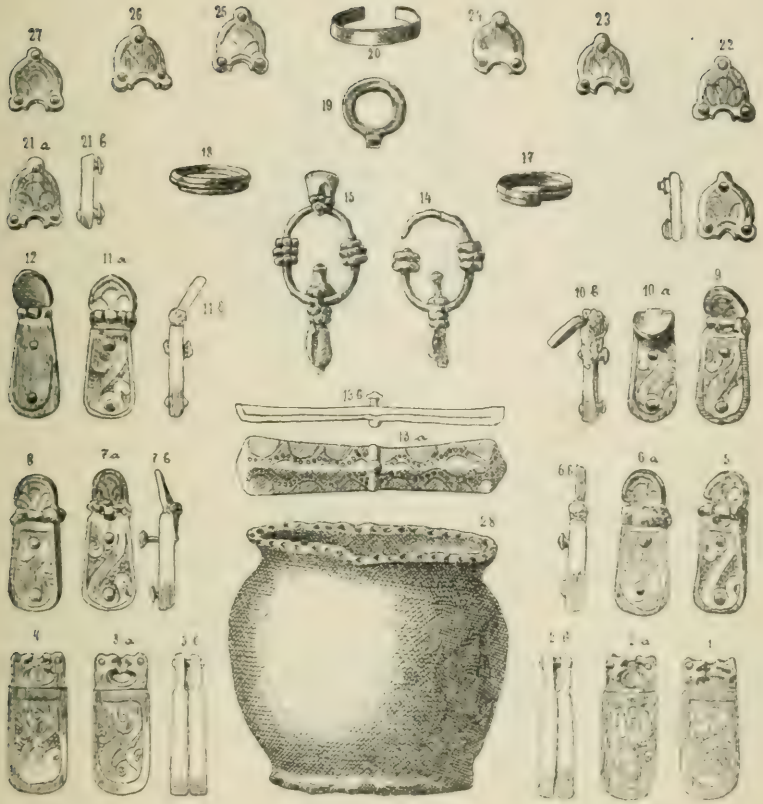

3. sír

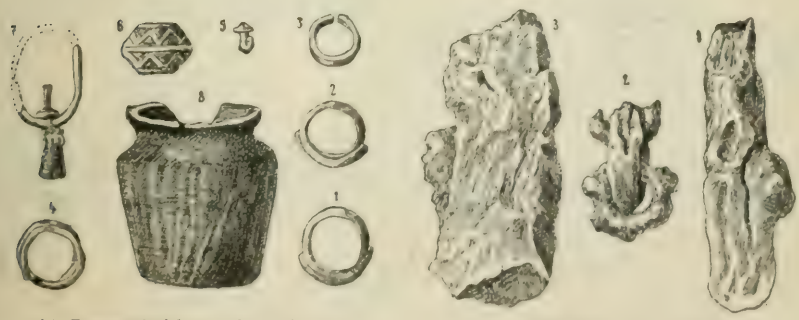

A) Gyermeksírban lelt régisegek. *B)* A gödörben lelt régiségek.

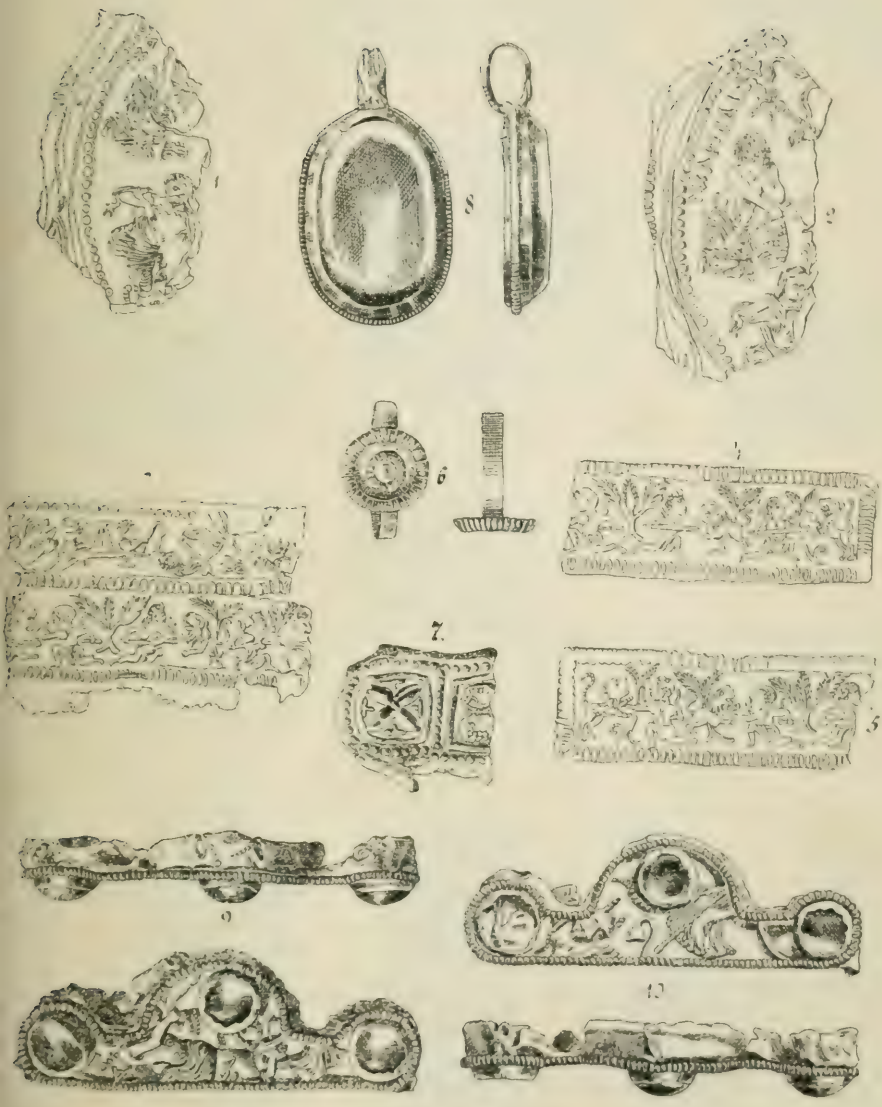

KUNÁGOTAI SÍRLELET (CSANÁD M.)

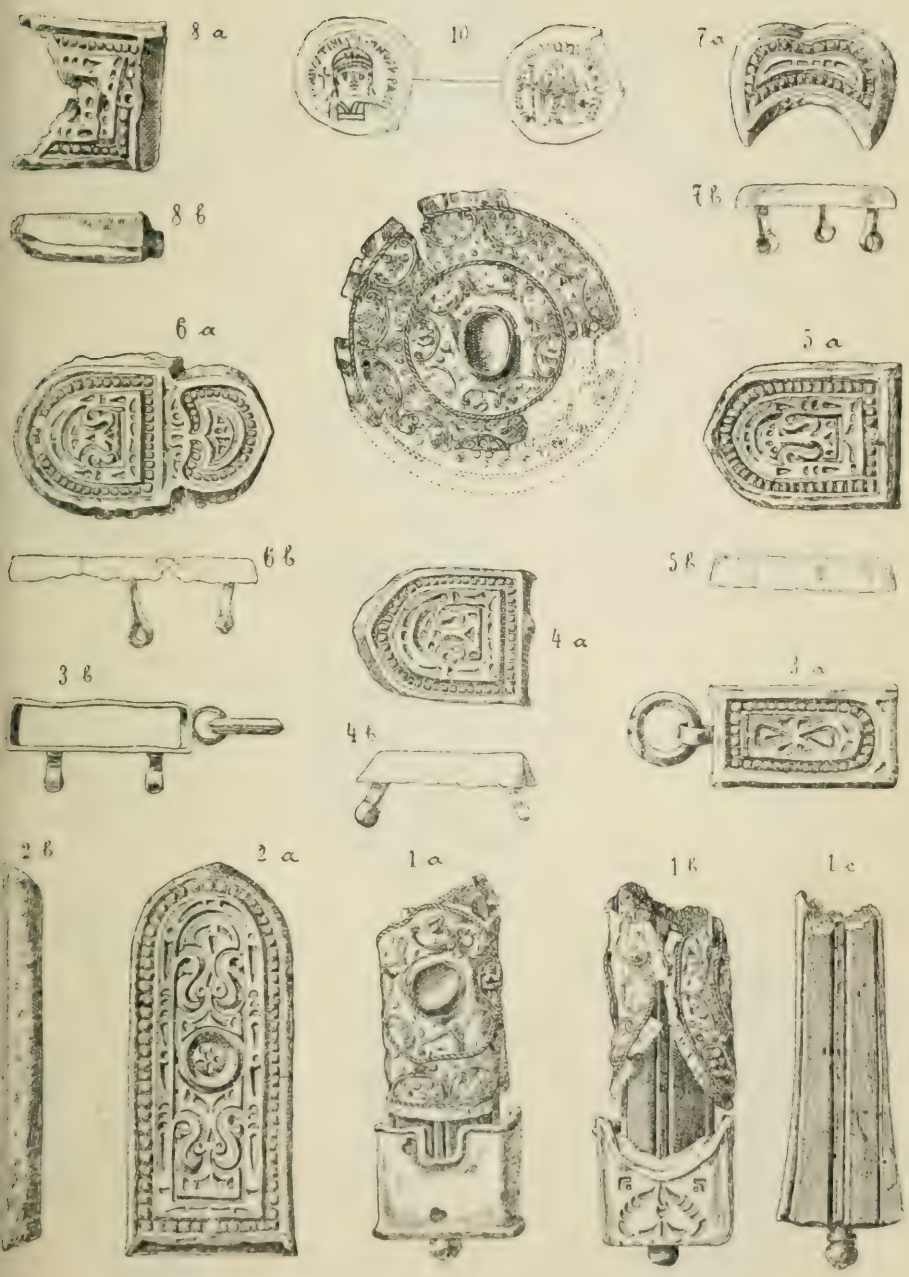

KUNÁGOTAI SÍRLELET (CSANÁD M.)

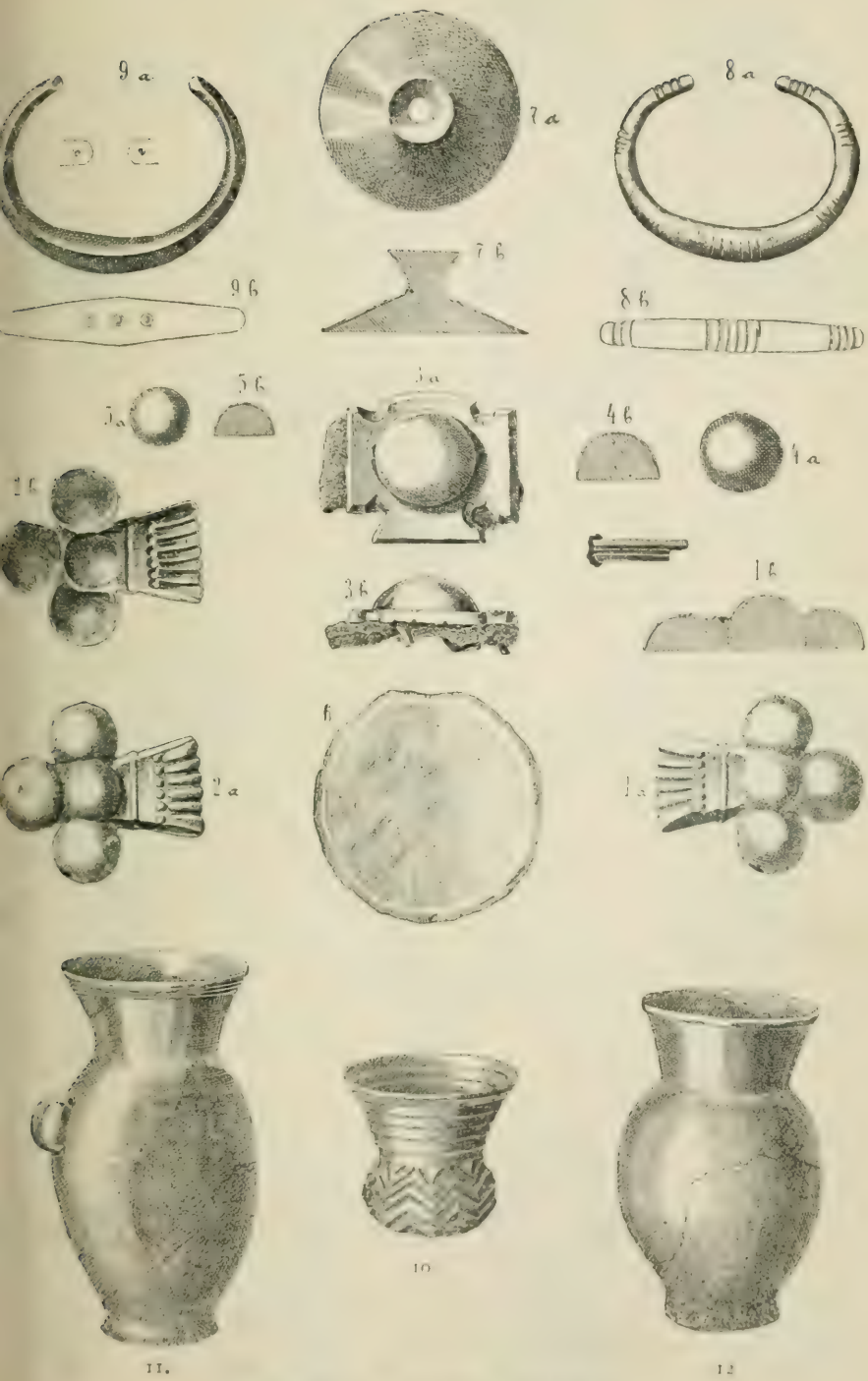

KUNÁGOTAI SÍRLELET (CSANÁD M.)

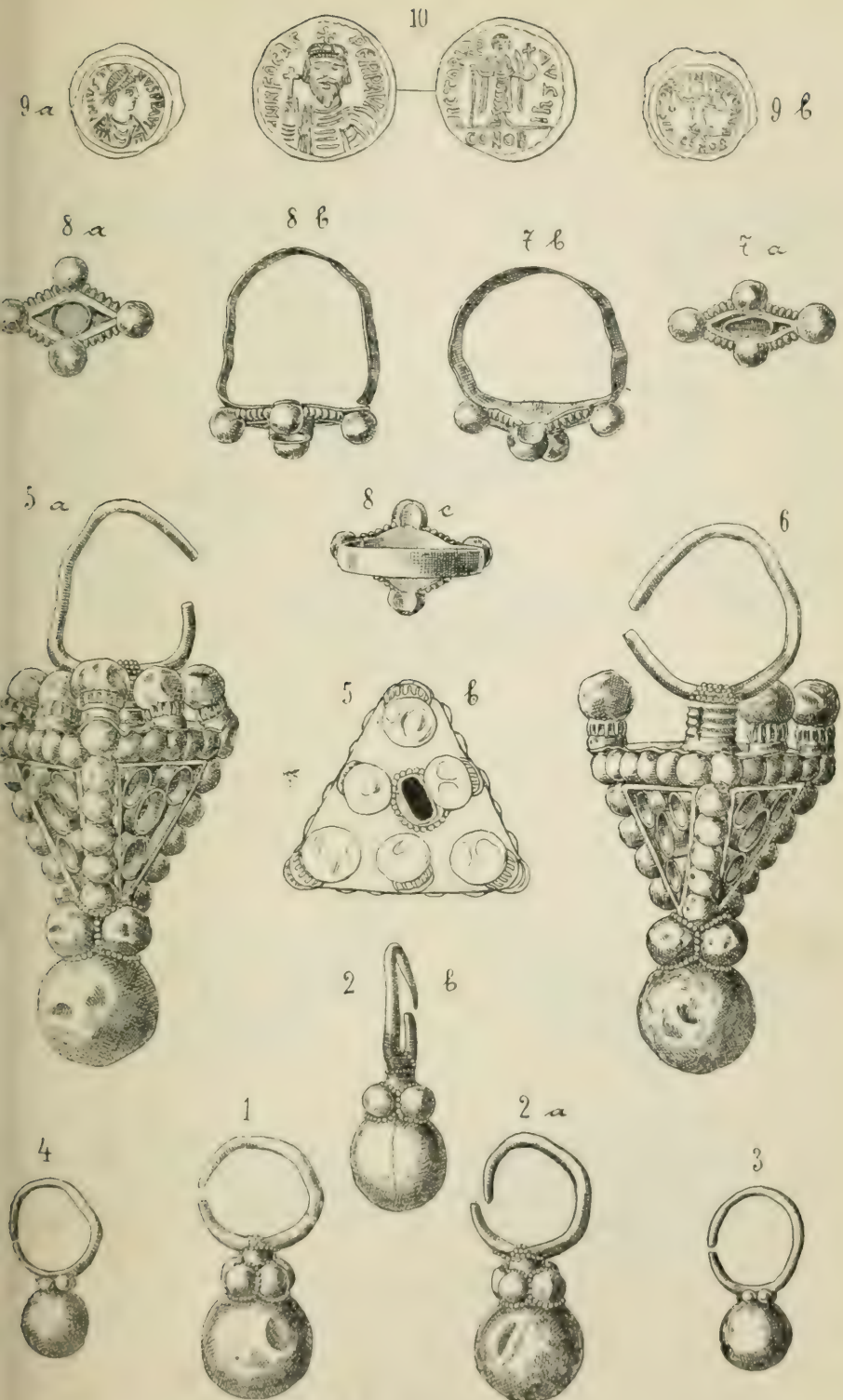

SZENTENDREI SÍRLELET (PEST M.)

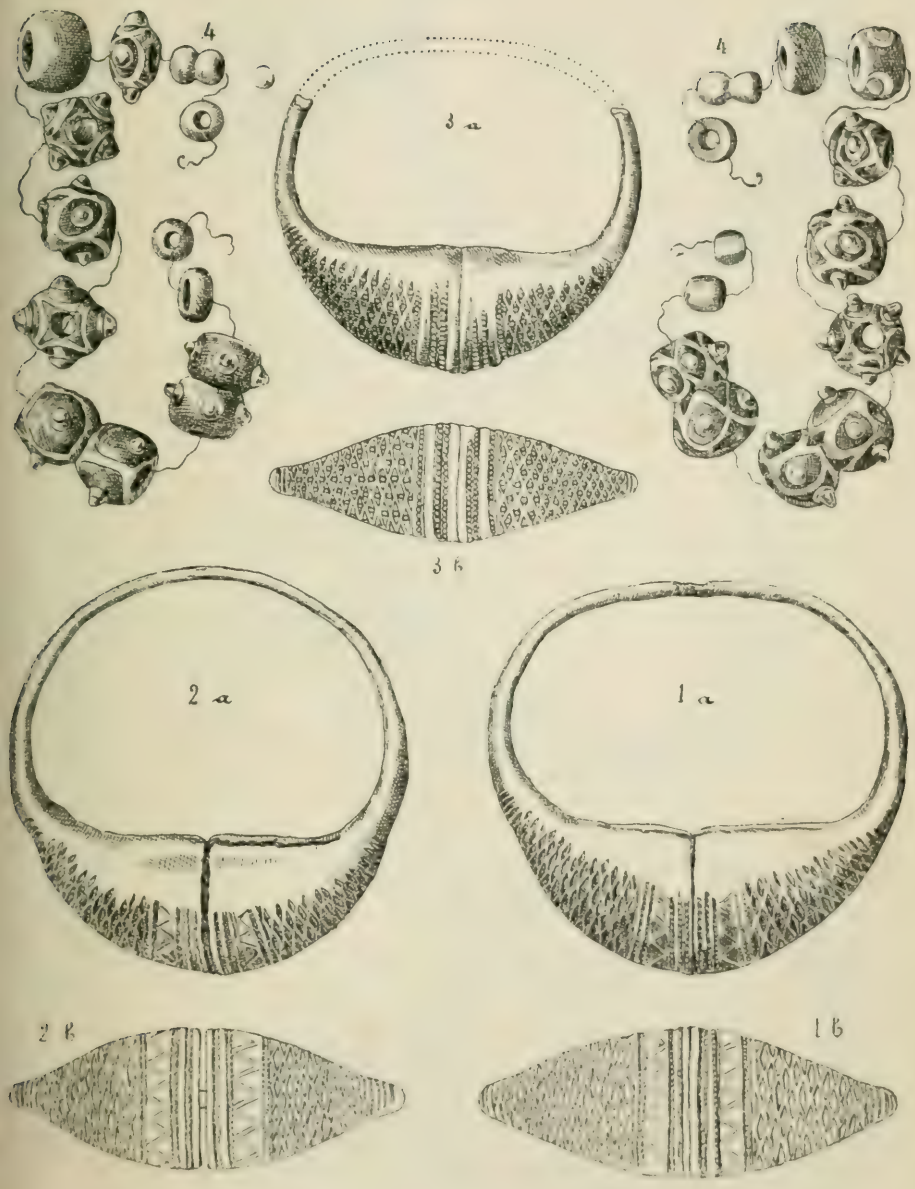

SZENTENDREI SÍRLELET (PEST M.)

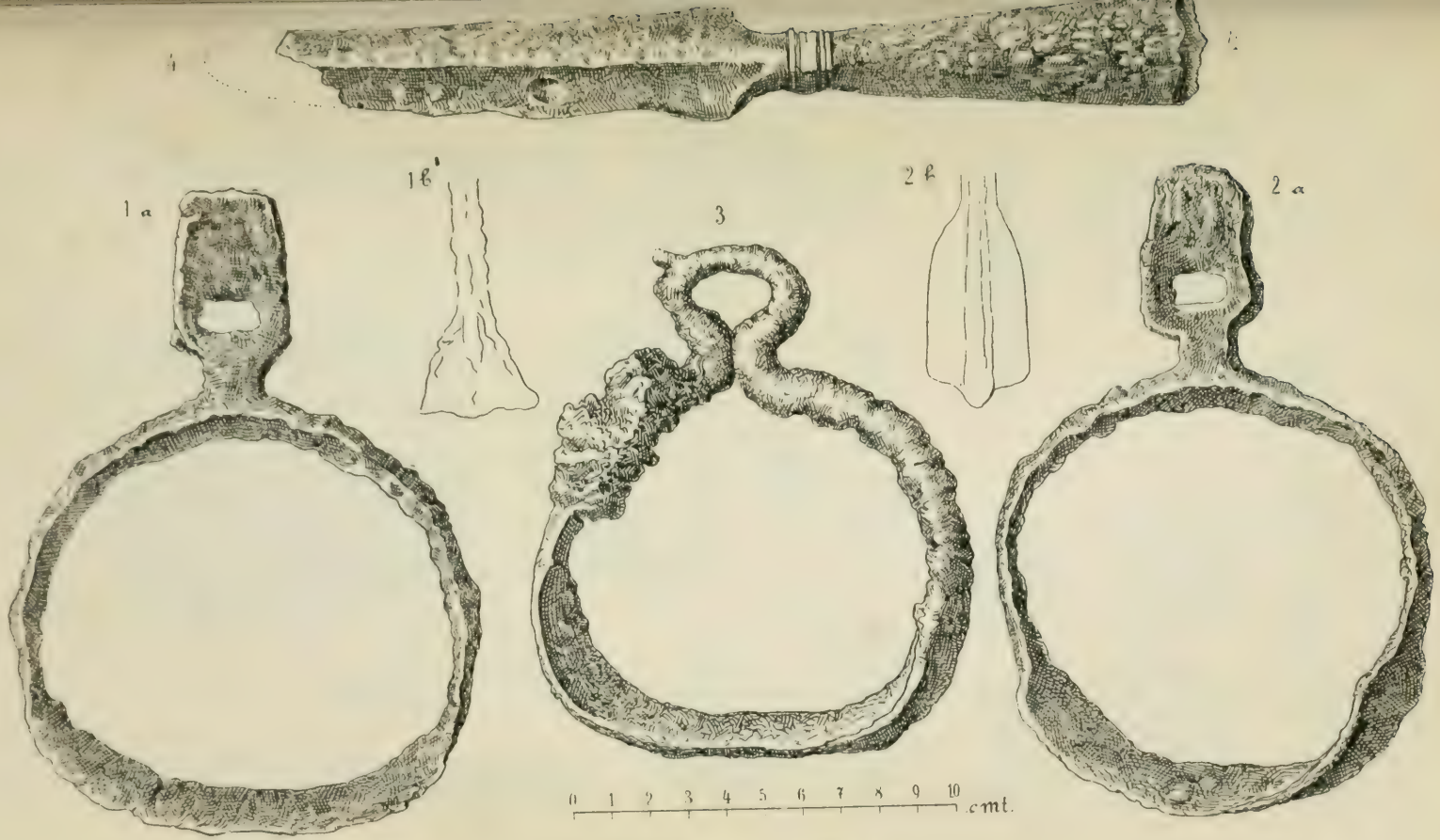

SZENTENDREI SÍRLELET (PEST M.)

PUSZTATÓTI SÍRLELET (FEJÉR M.)

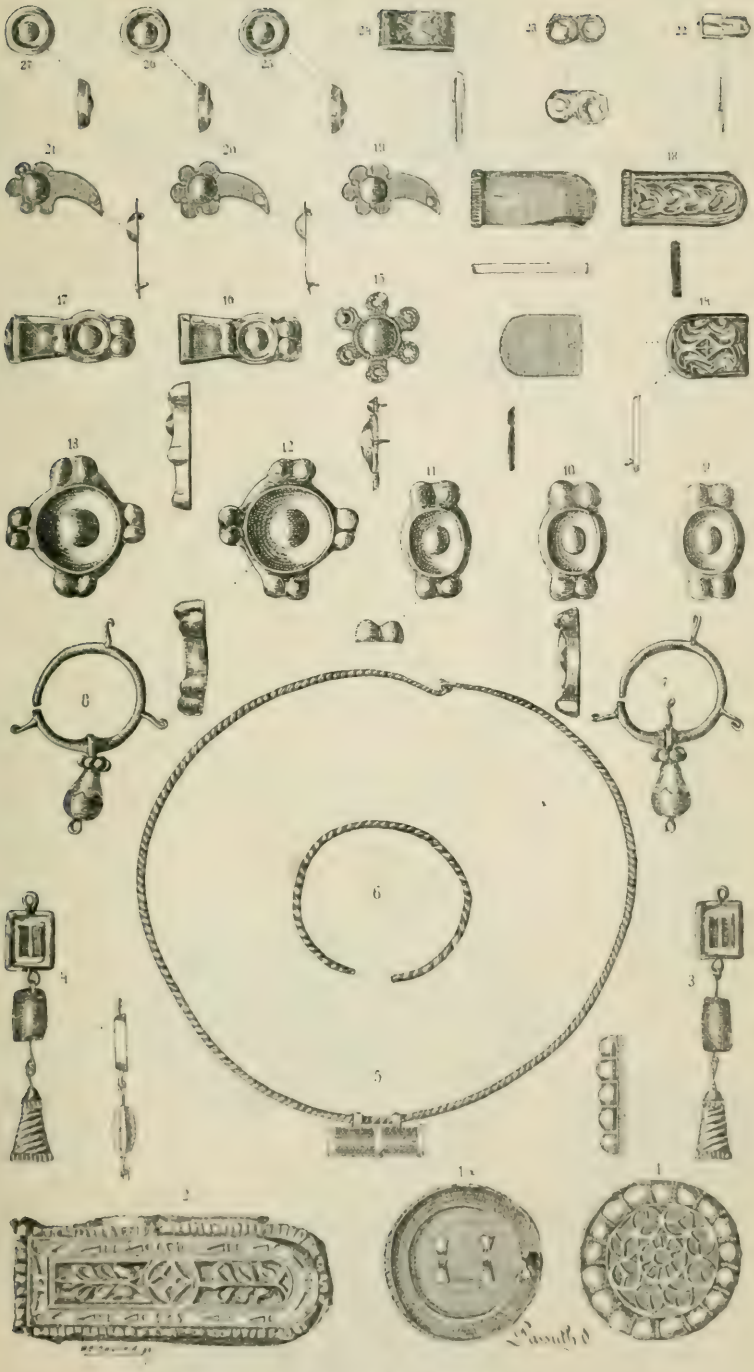

PUSZTATÓTI SÍRLELET (FEJÉR M.)

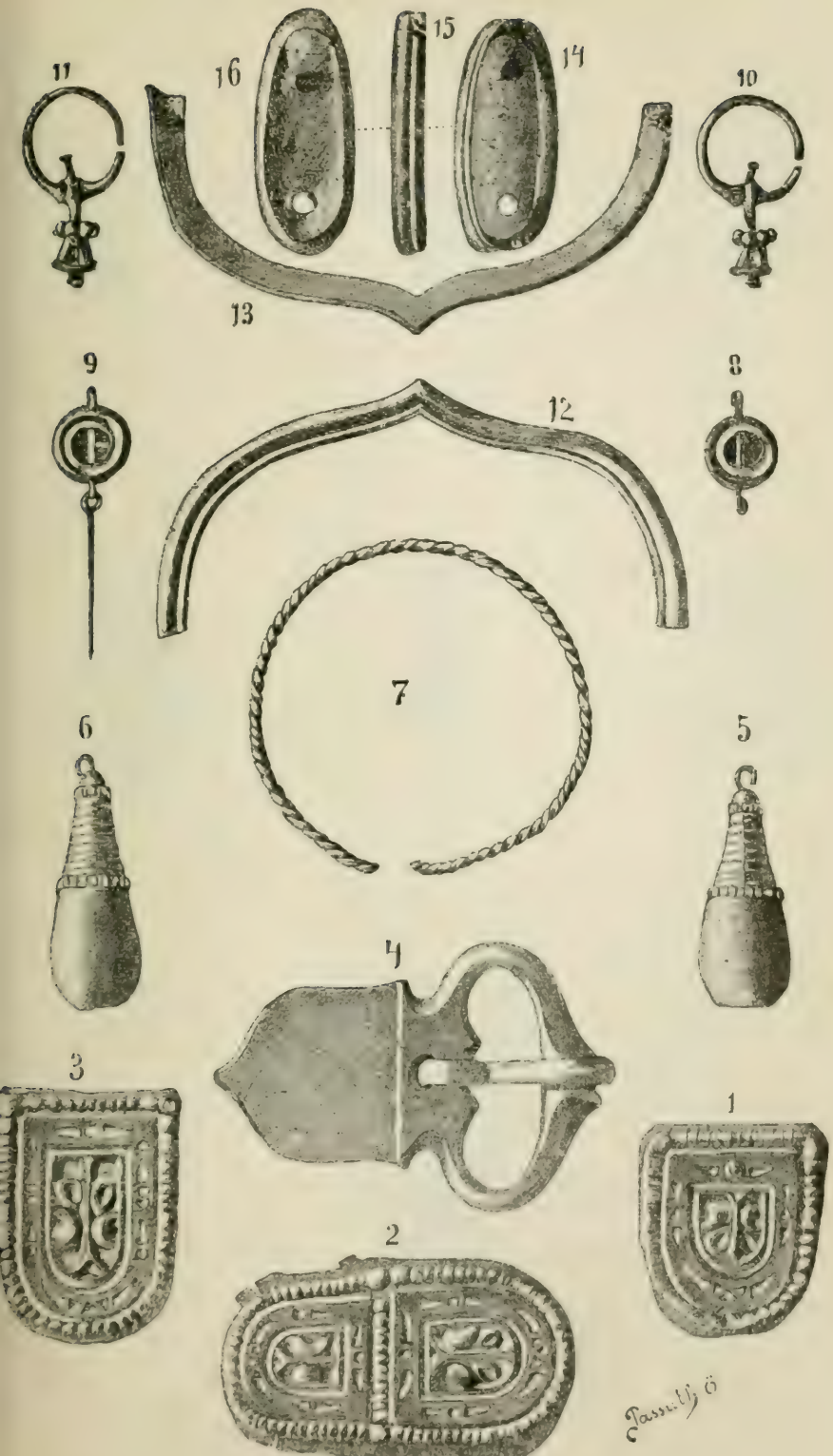

PUSZTATÓTI SIRLELET (FEJÉR M.)

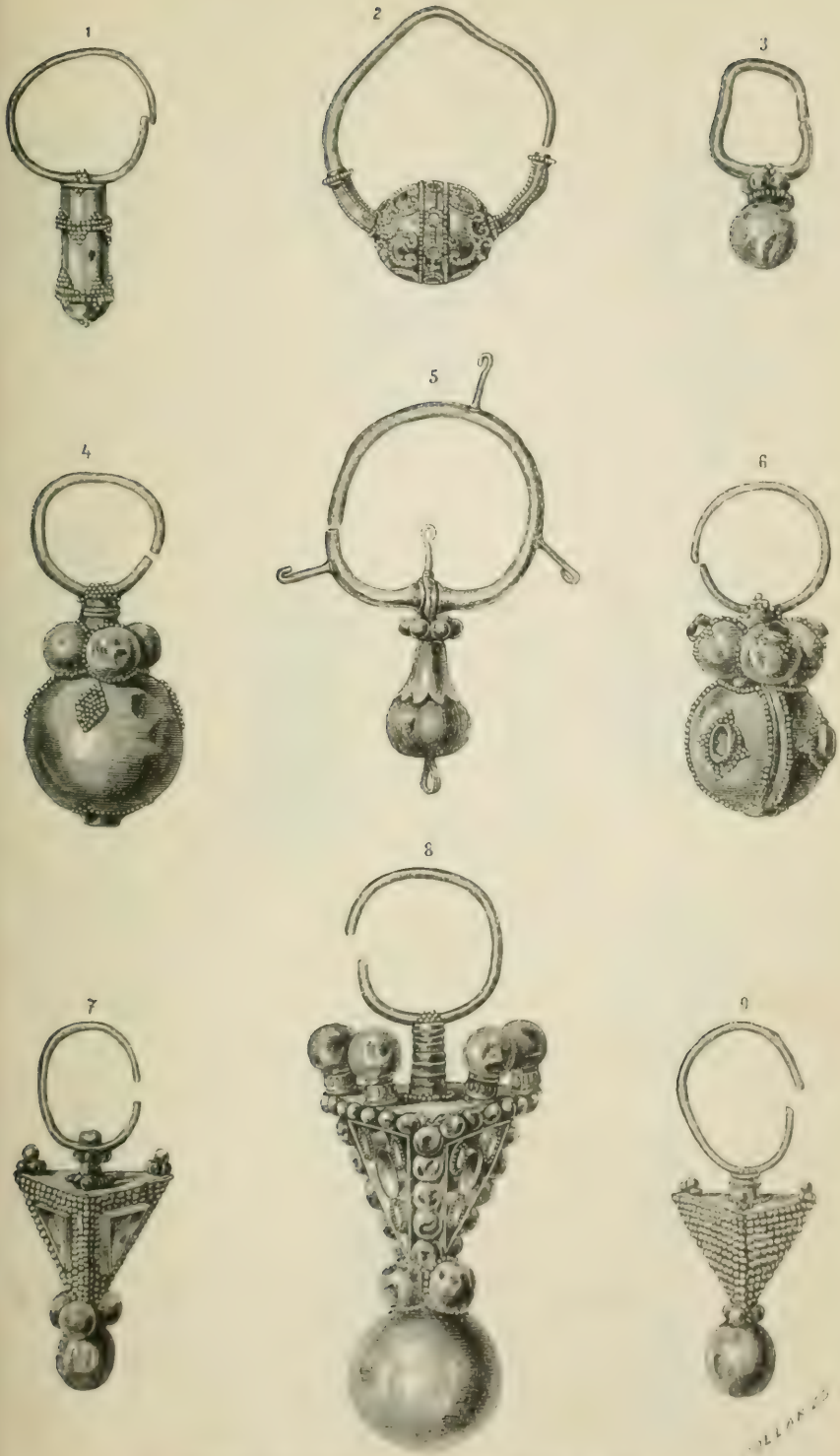

ARANY FÜLÖNFÜGGŐK A N. M.-BAN. $^{2}/_{1}$ N.

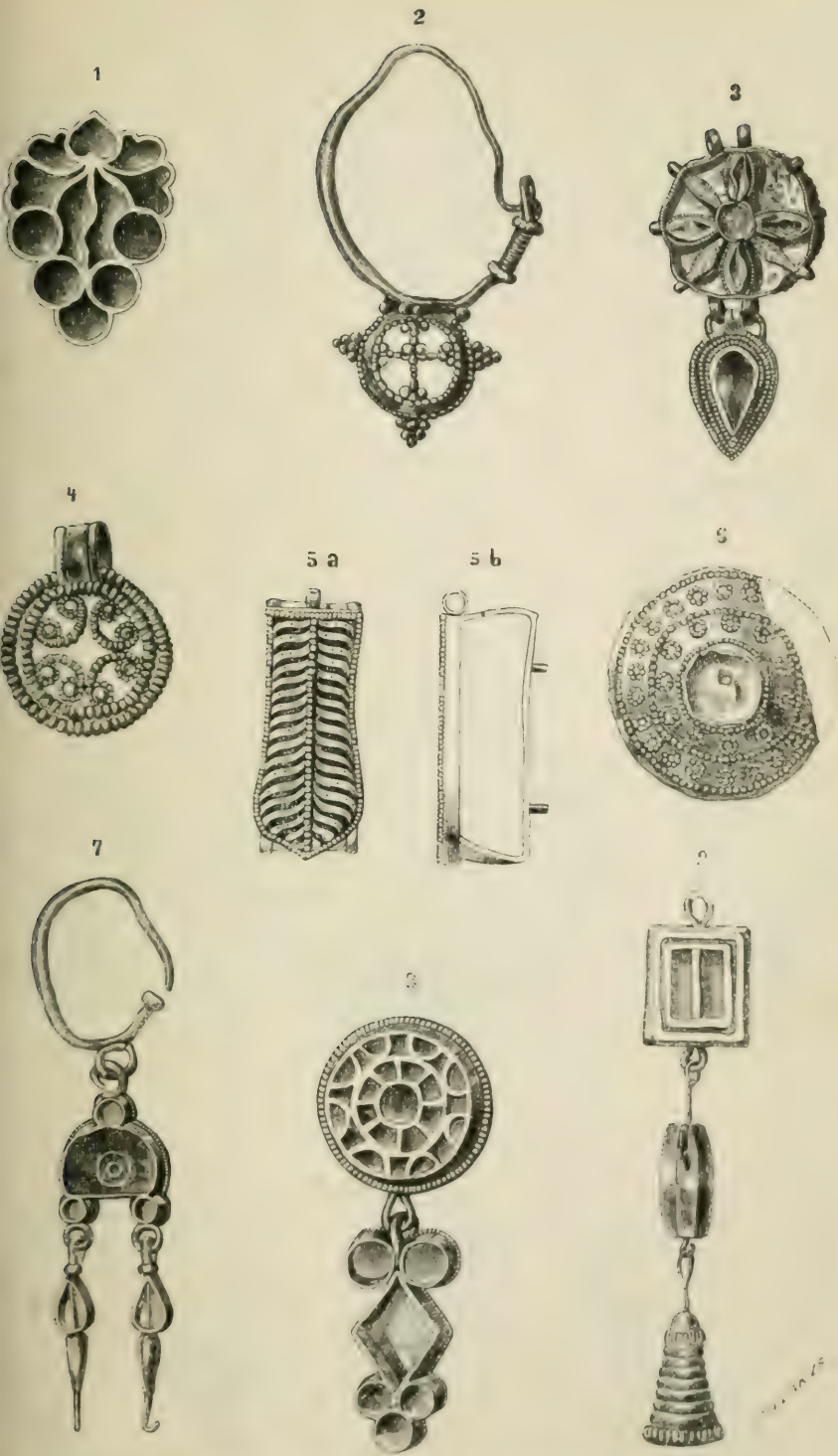

ARANY ÉKSZEREK A N. M.-BAN.

ARANY FÜLÖNFÜGGÖK A N. M.-BAN.

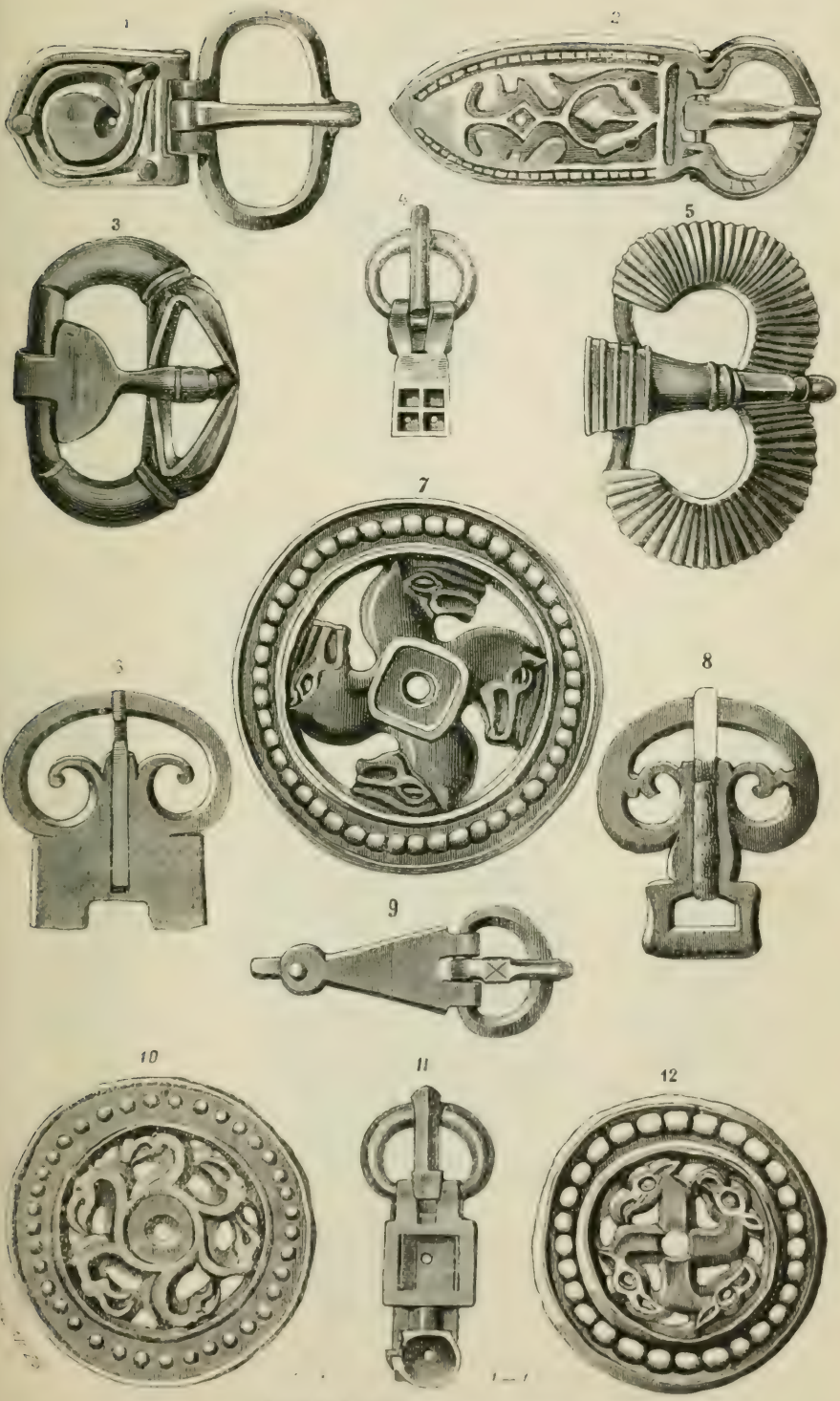

BRONZÉKSZEREK A N. M.-BAN.

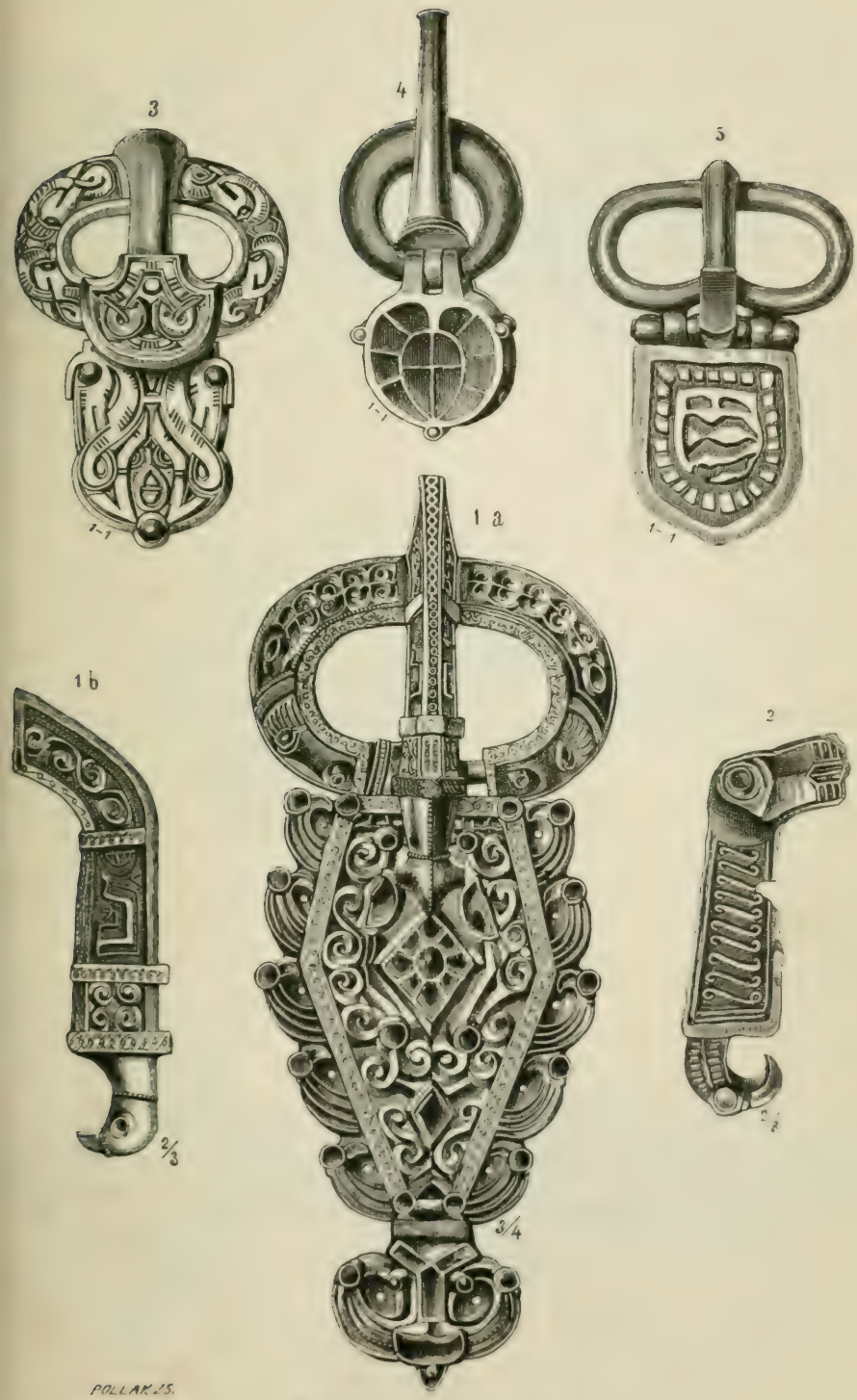

ÖVCSATOK A N. M.-BAN.

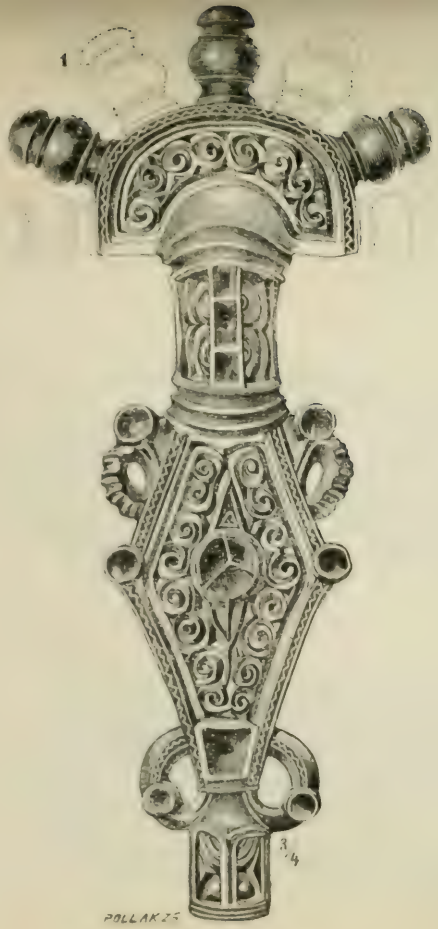

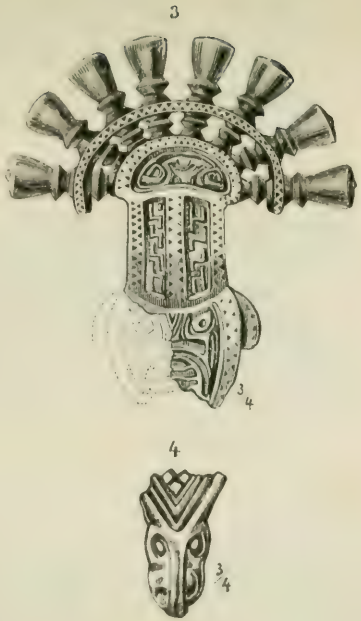

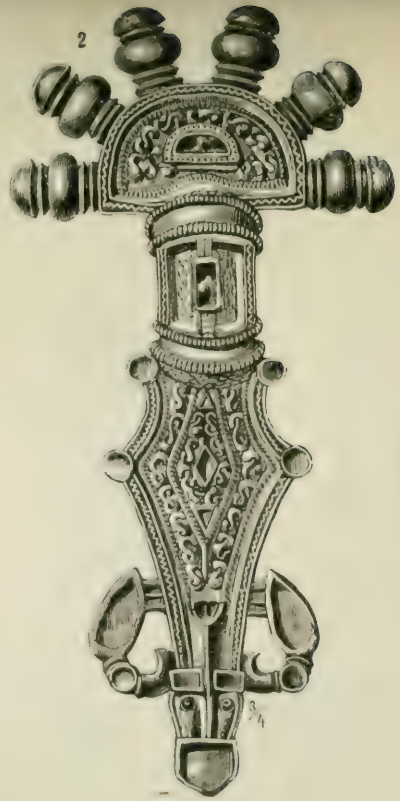

FIBULÁK A N. M.-BAN.

LXIII.

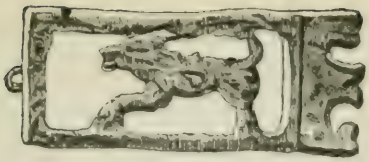

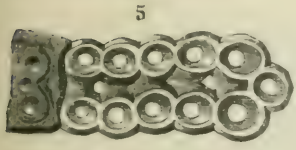

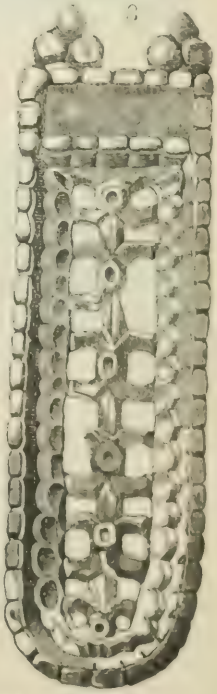

SZIJVÉGEK AZ ORSZÁG KÜLÖNFÉLE VIDÉKEIRŐL.

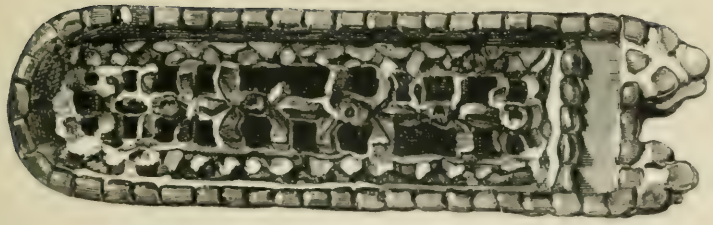

4.

3 *b*.

3 *a*.

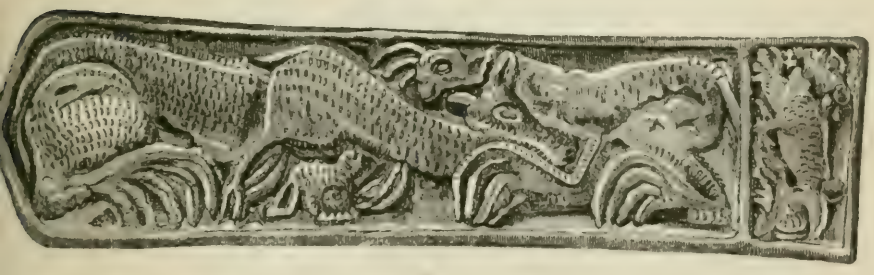

2

1.

SZIJVÉGEK.

LXVI.

BOLDOGI (HEVES M.) ÉS NAGYSURÁNYI (NYITRA M.) LELET.

I.XVII.

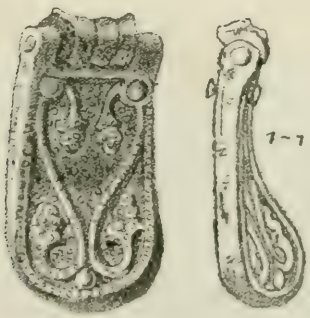

SZILÁGY NAGYFALUSI SÍRLELET.

LXVIII.

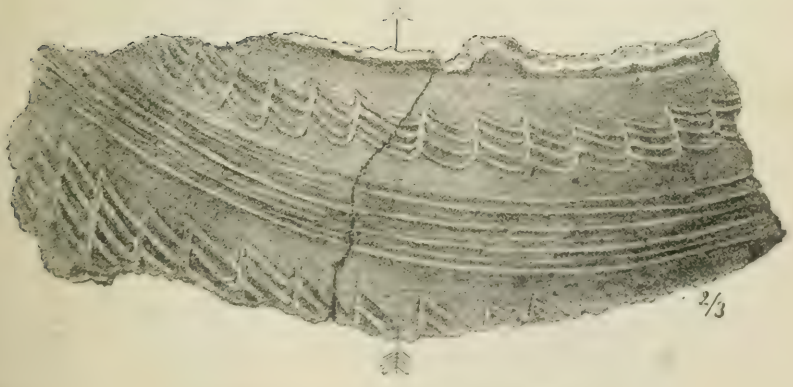

SZILÁGY NAGYFALUSI SÍRLELET.

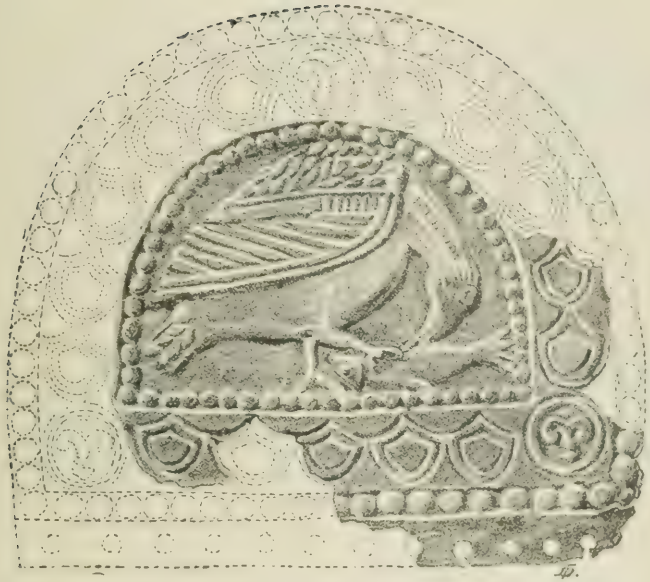

SZEGED-ÖTHALMI SÍRLELET.

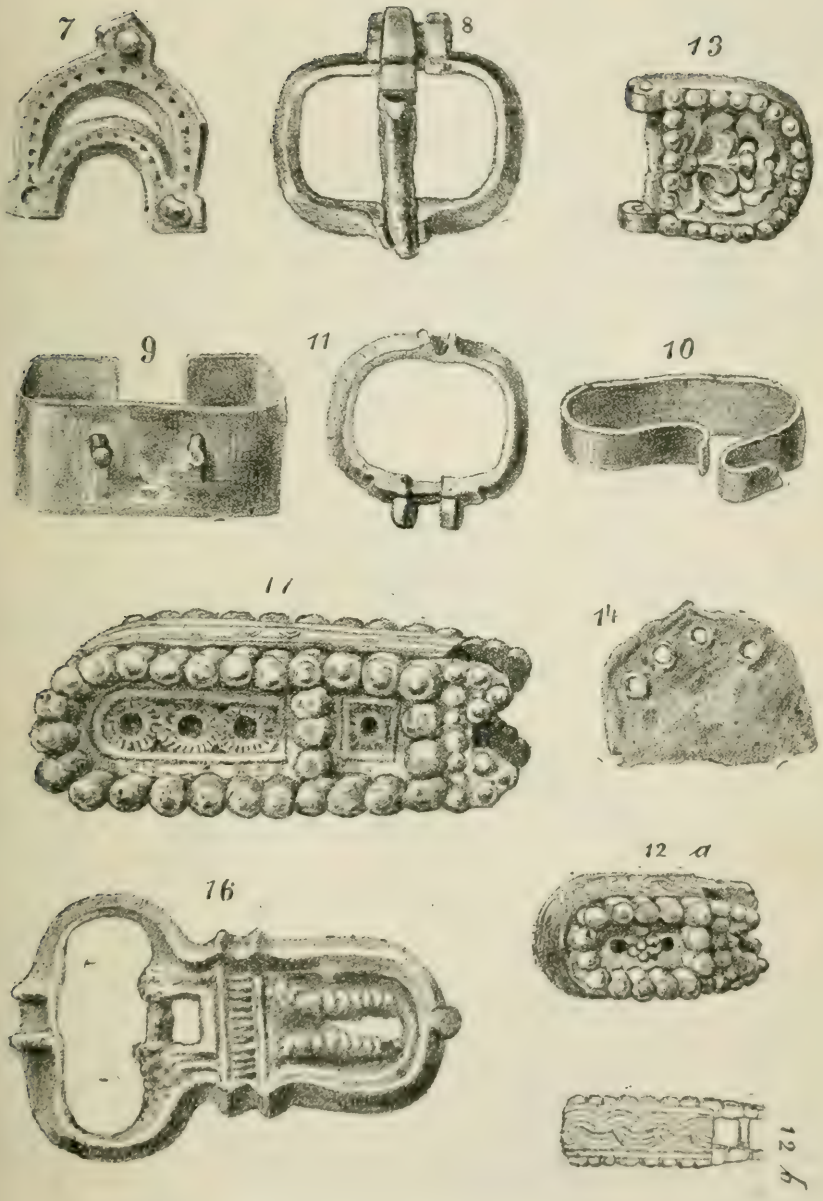

SZEGED-ÖTHALMI SÍRLELET.

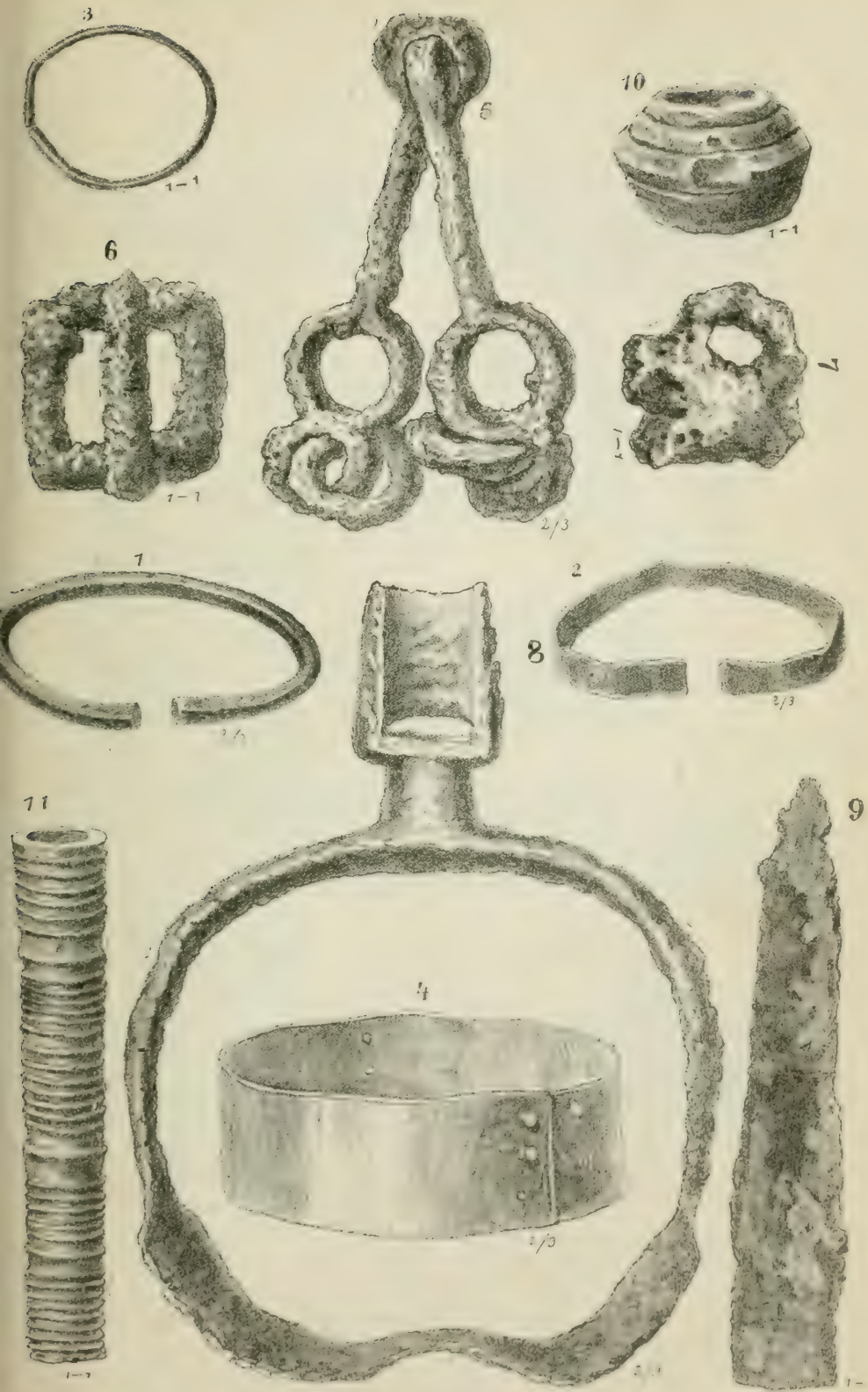

SZEGED-ÖTHALMI SÍRLELET.

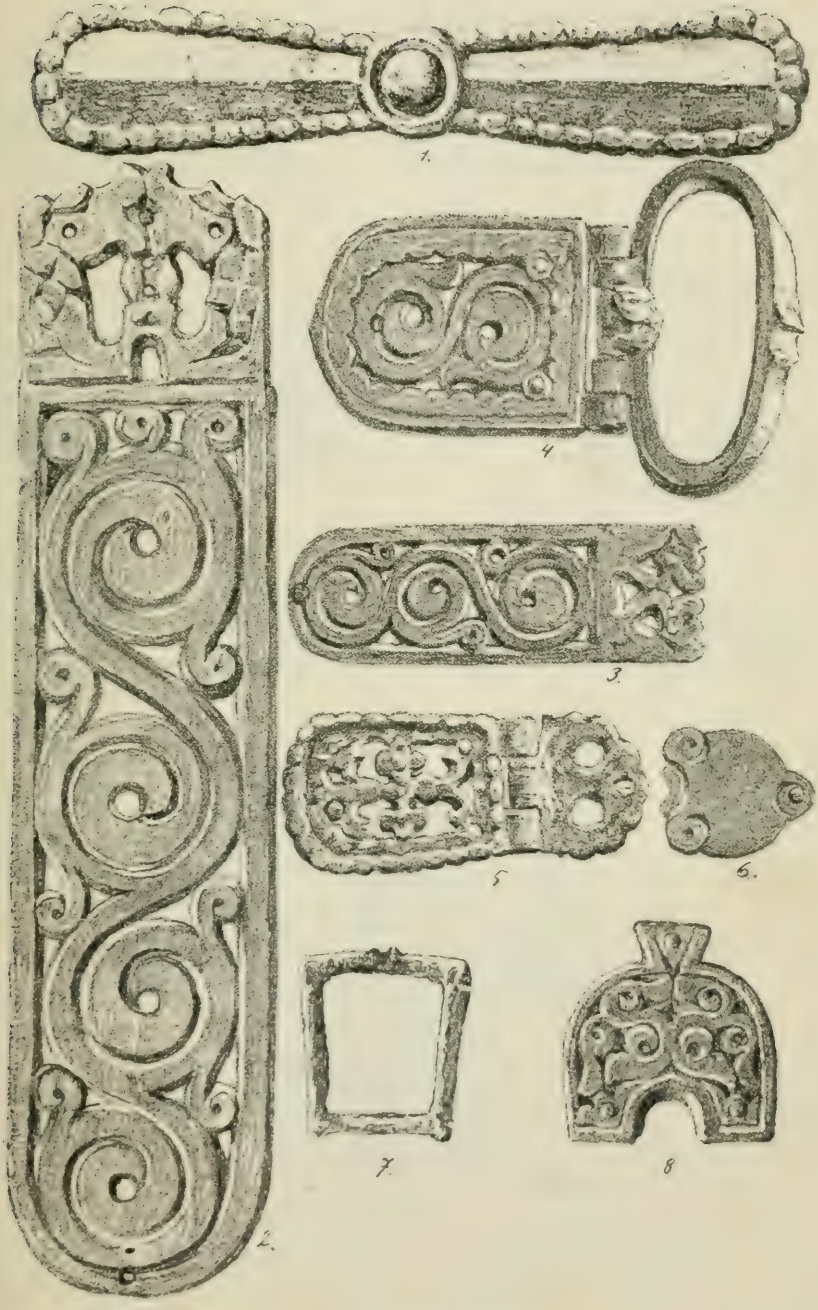

SZEGED-ÖTHALMI SÍRLELET.

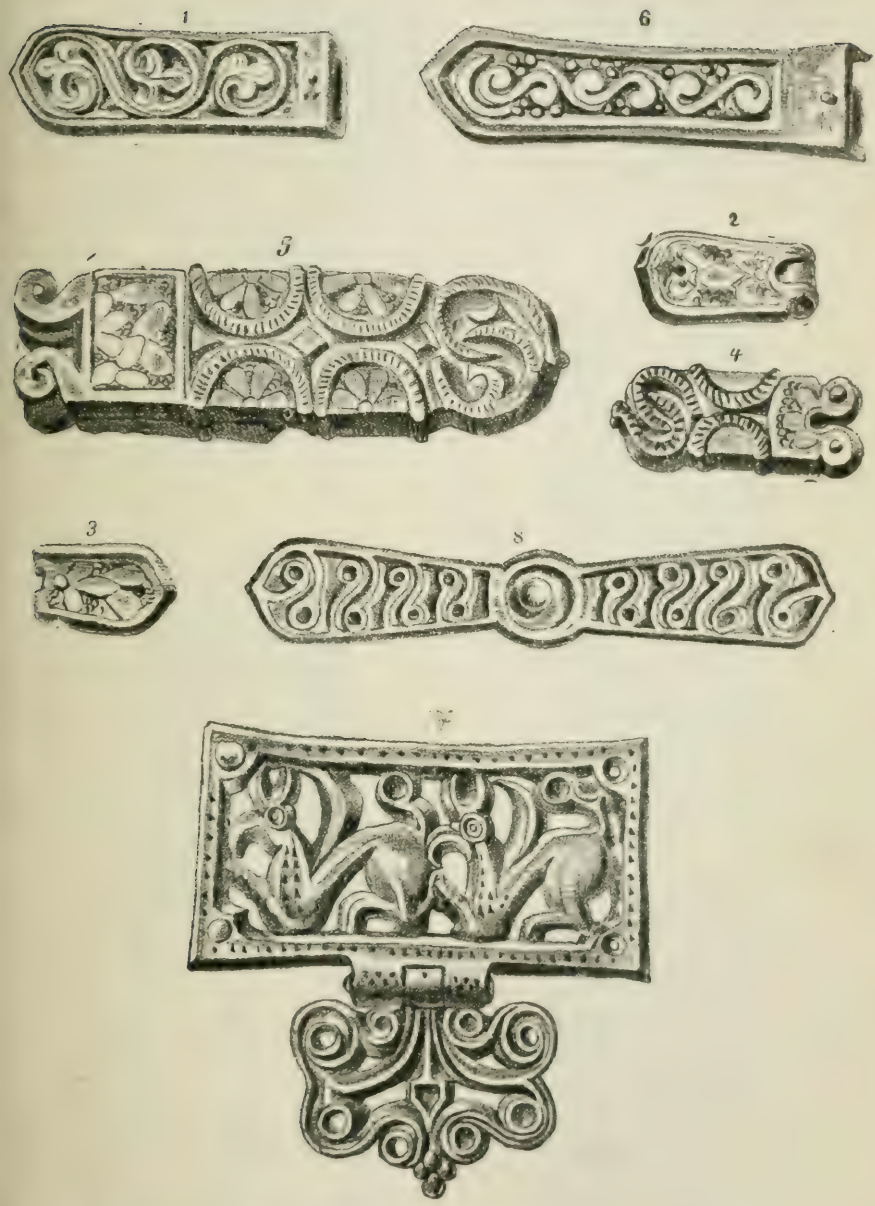

SZEGED-SÖVÉNYHÁZAI TEMETŐ.

9

11.

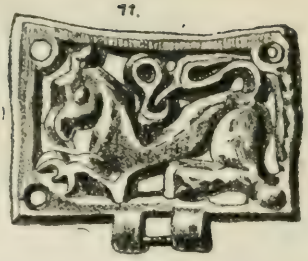

12

10

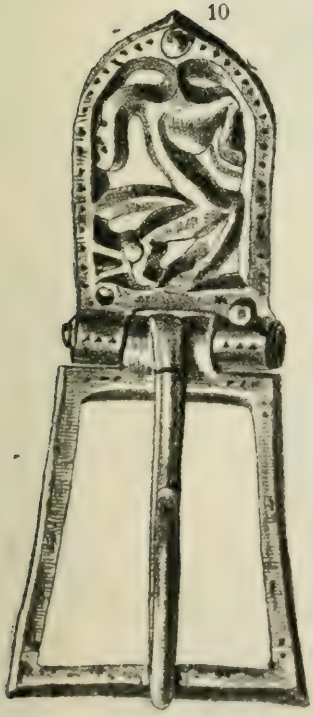

SZEGED-SÖVÉNYHÁZAI TEMETŐ.

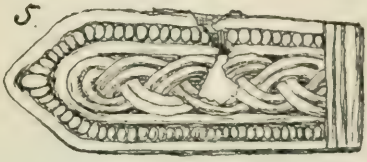

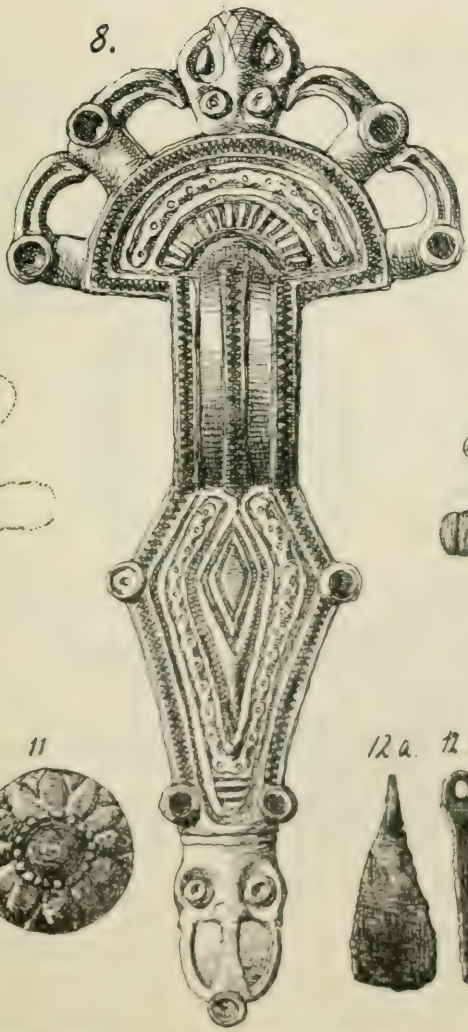

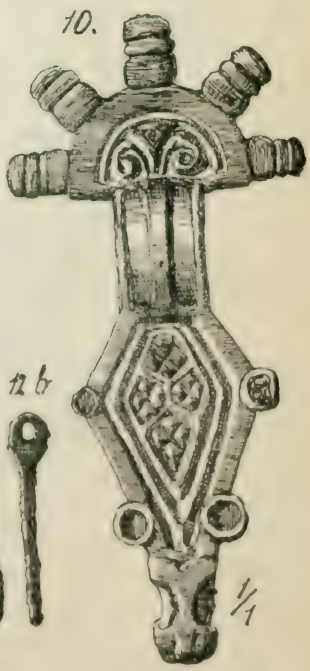

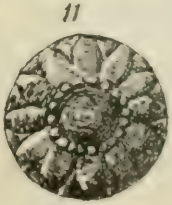

BÖKÉNY MINDSZENTI TEMETŐ (CSONGRÁD M.)

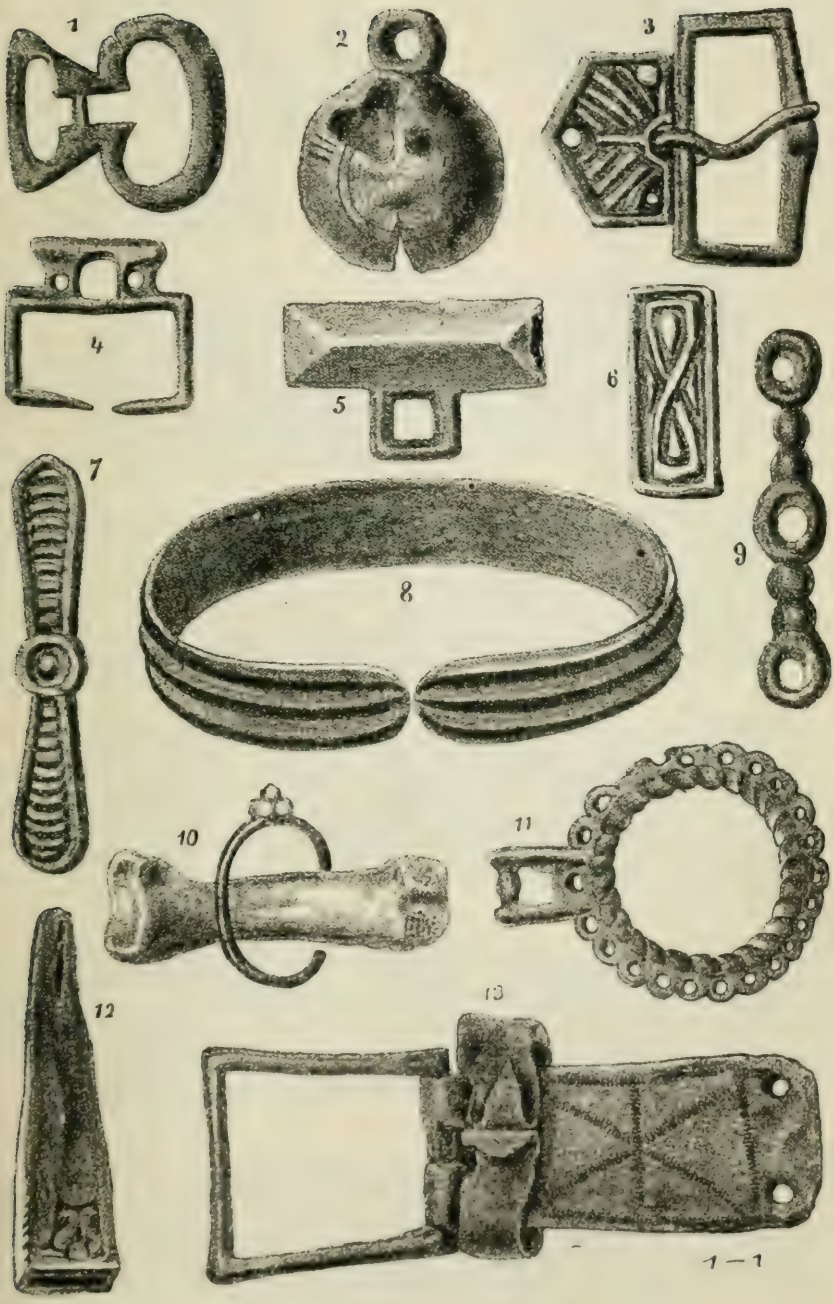

ORDASI TEMETŐ (PEST M.)

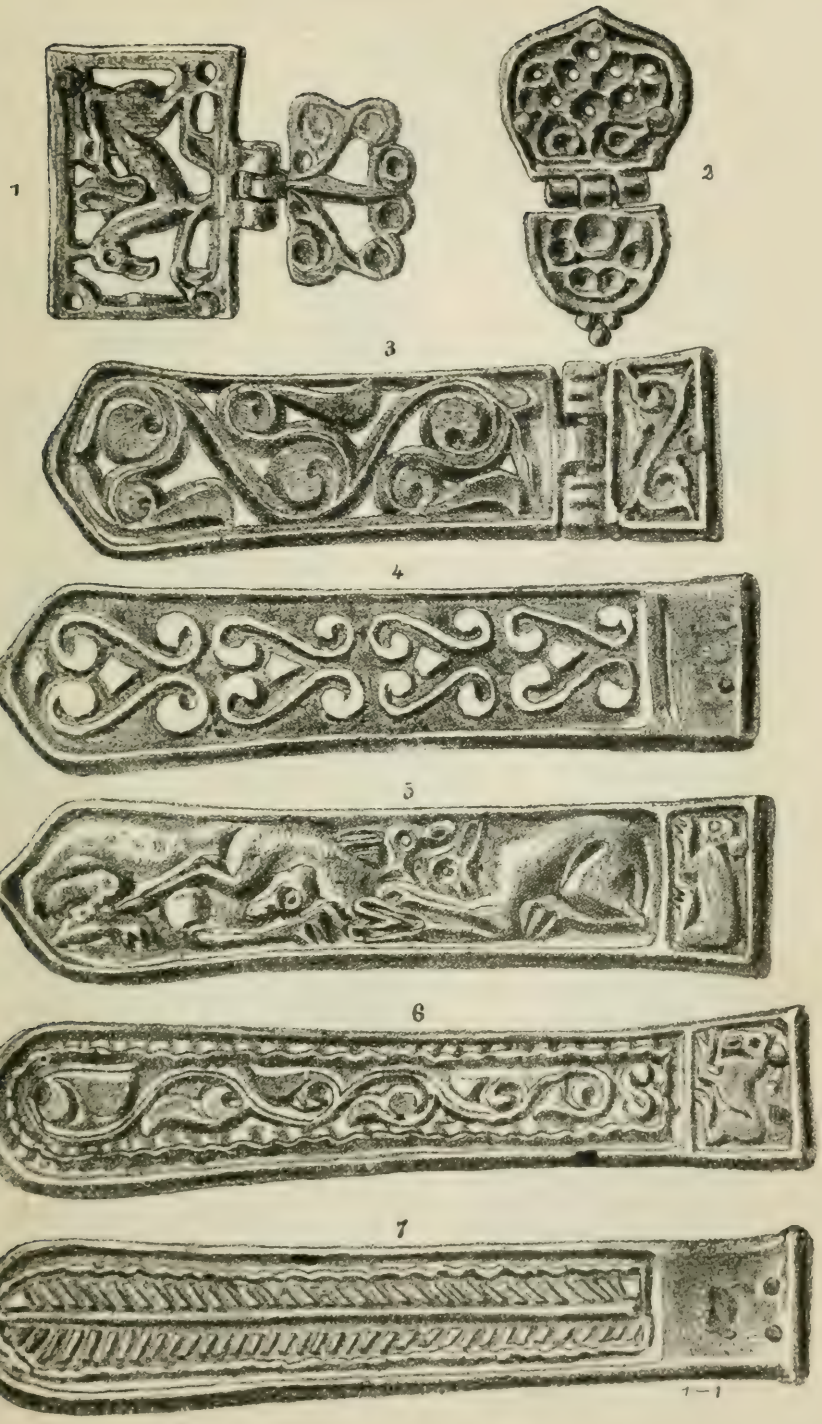

ORDASI TEMETŐ (PEST M.)

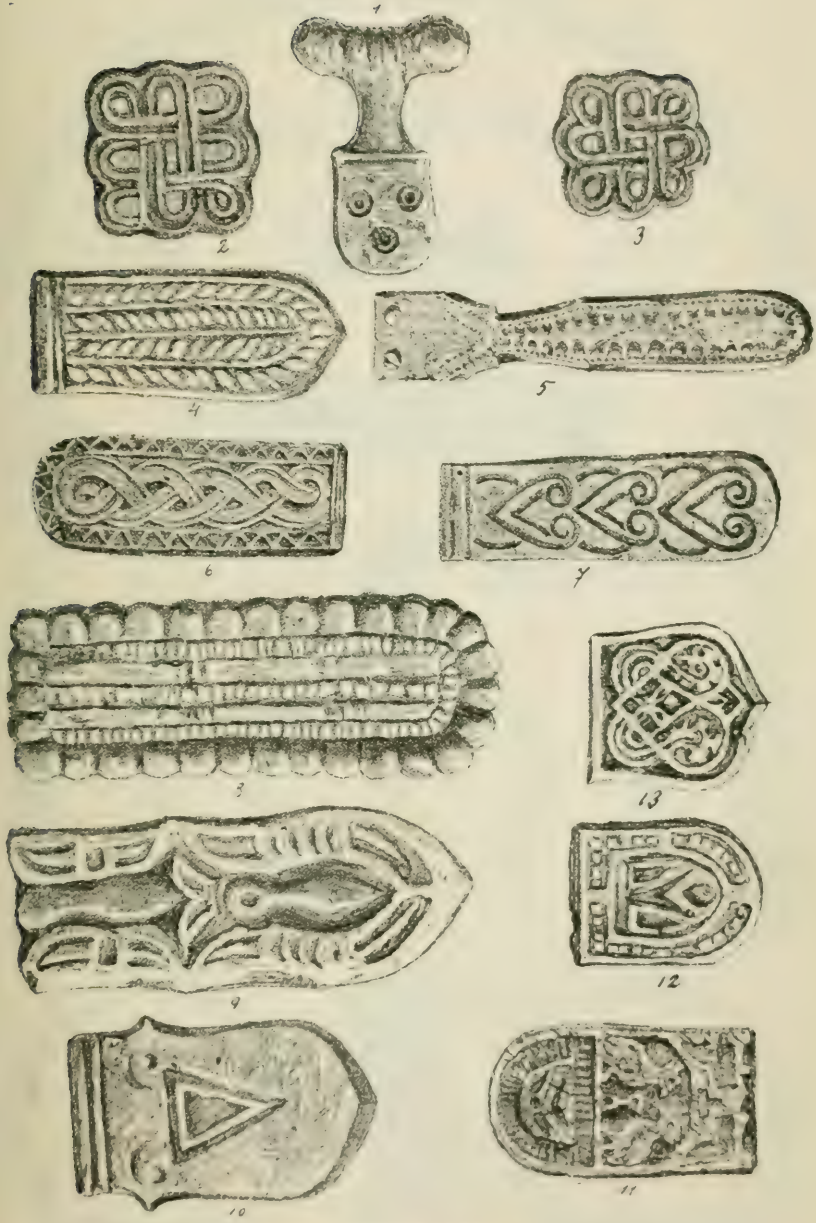

ADONYI LELET.

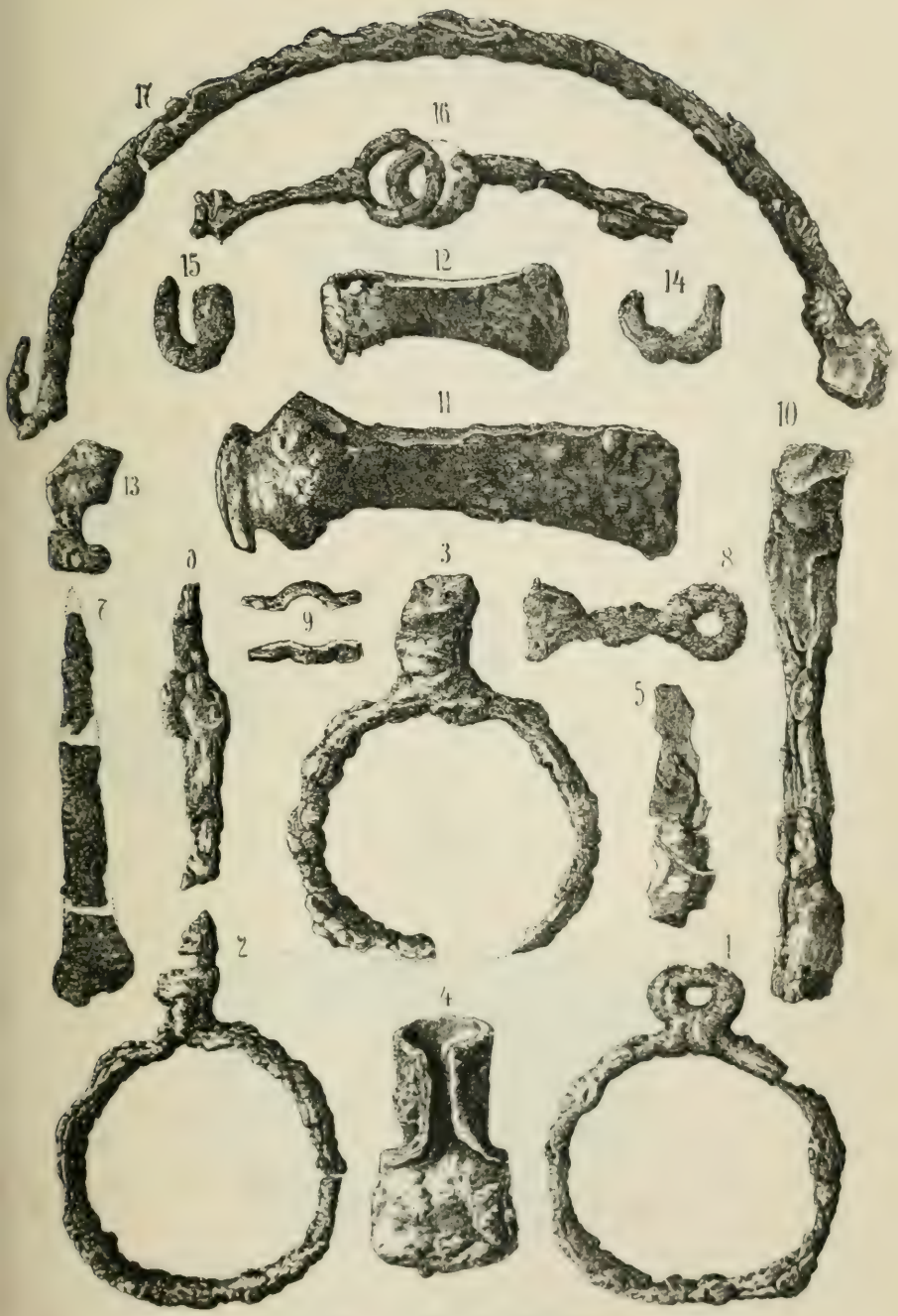

I. 1887. és 1888. évi sírleletek.

BŐLCSKEI TEMETŐ (TOLNA M.)

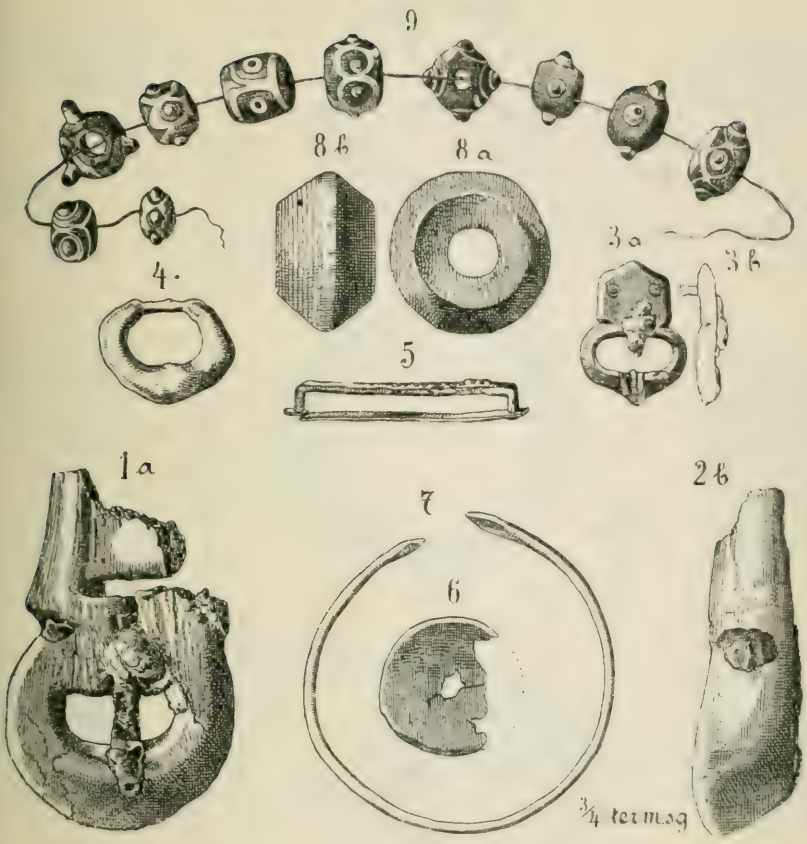

A 11. és 20. számú sírból.

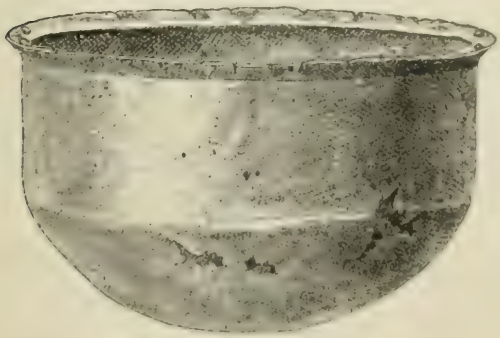

II. 1887. és 1888. évi sírleletek.

BÖLCSKEI TEMETŐ (TOLNA M.)

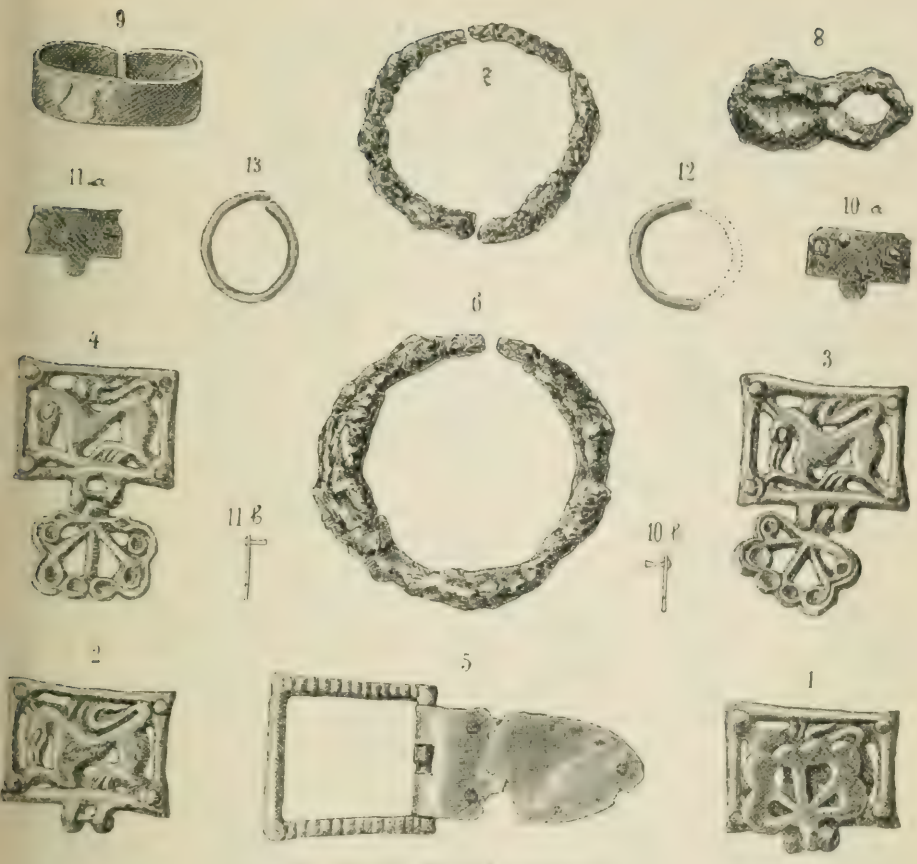

III. Az 1890 évi első sírgödörből.

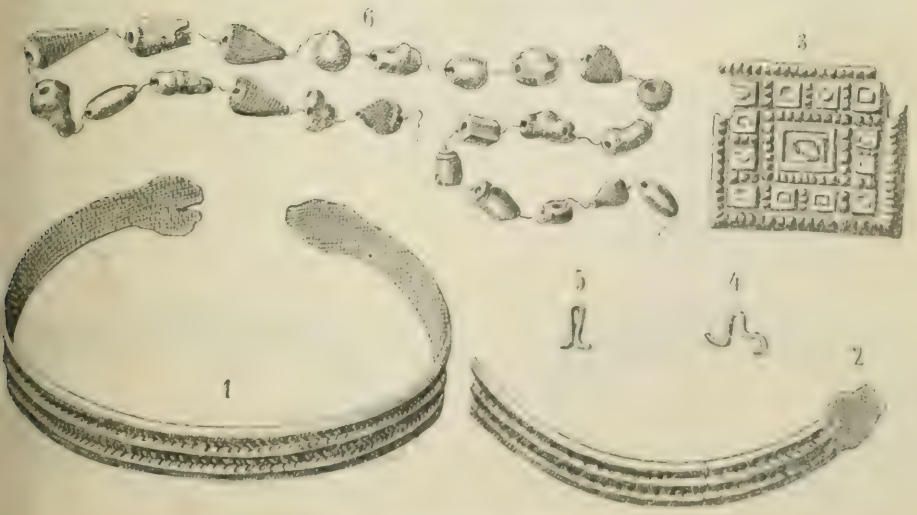

IV. Az 1890. évi második sírgödörből.

BÖLCSKEI TEMETŐ (TOLNA M.)

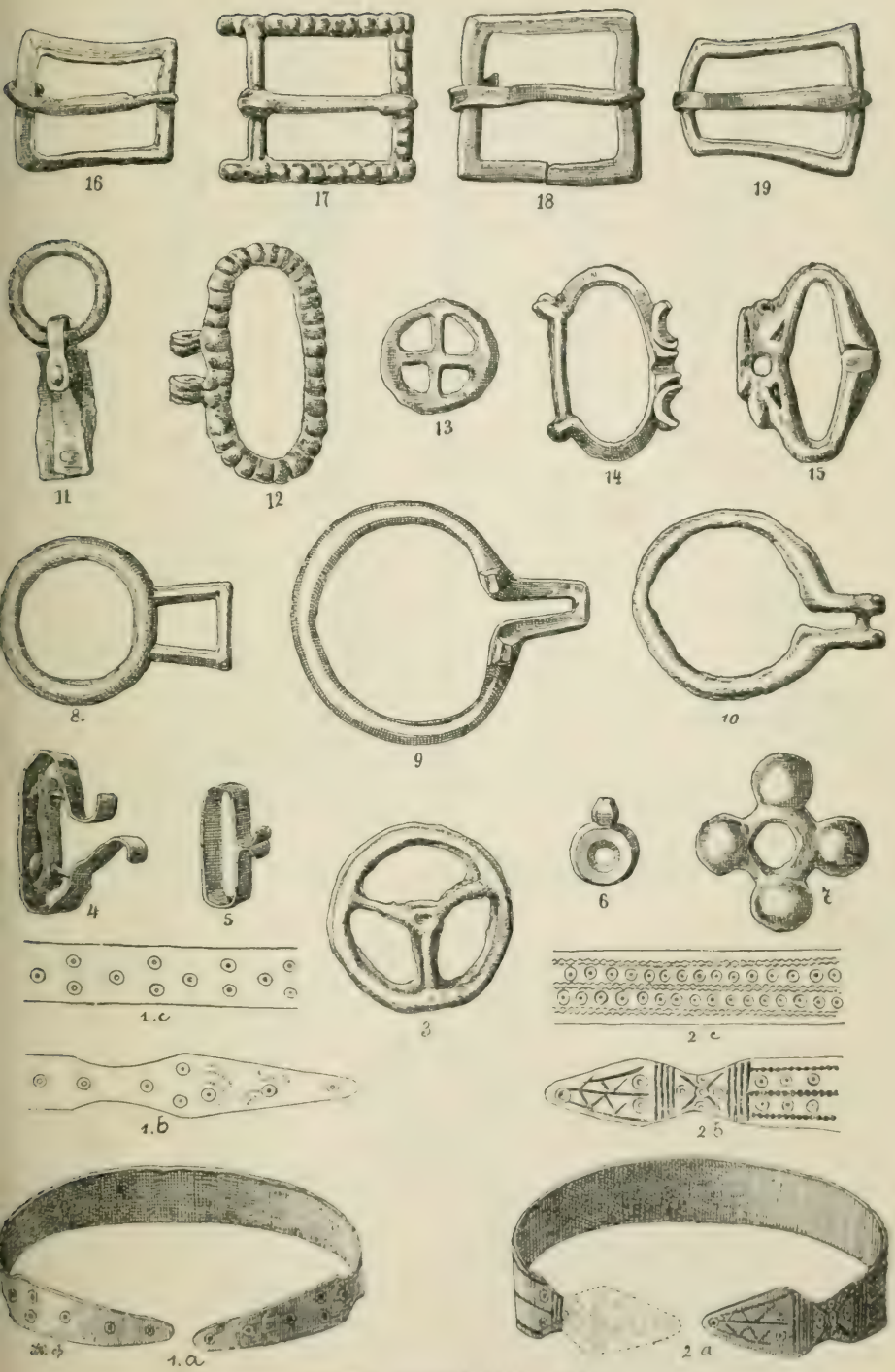

FENÉK: TEMETŐ (ZALA M.)

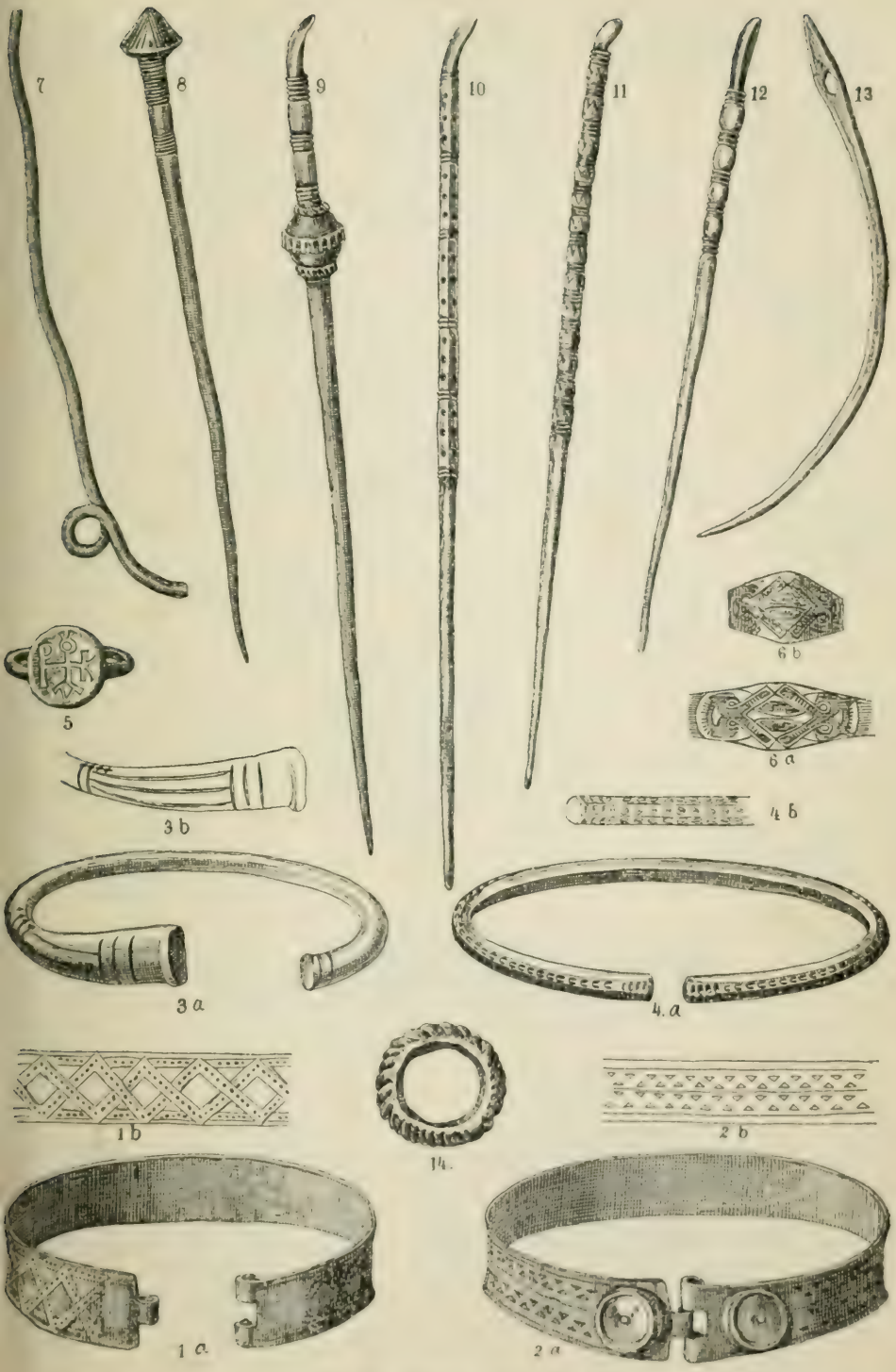

FENÉKI TEMETŐ (ZALA M.)

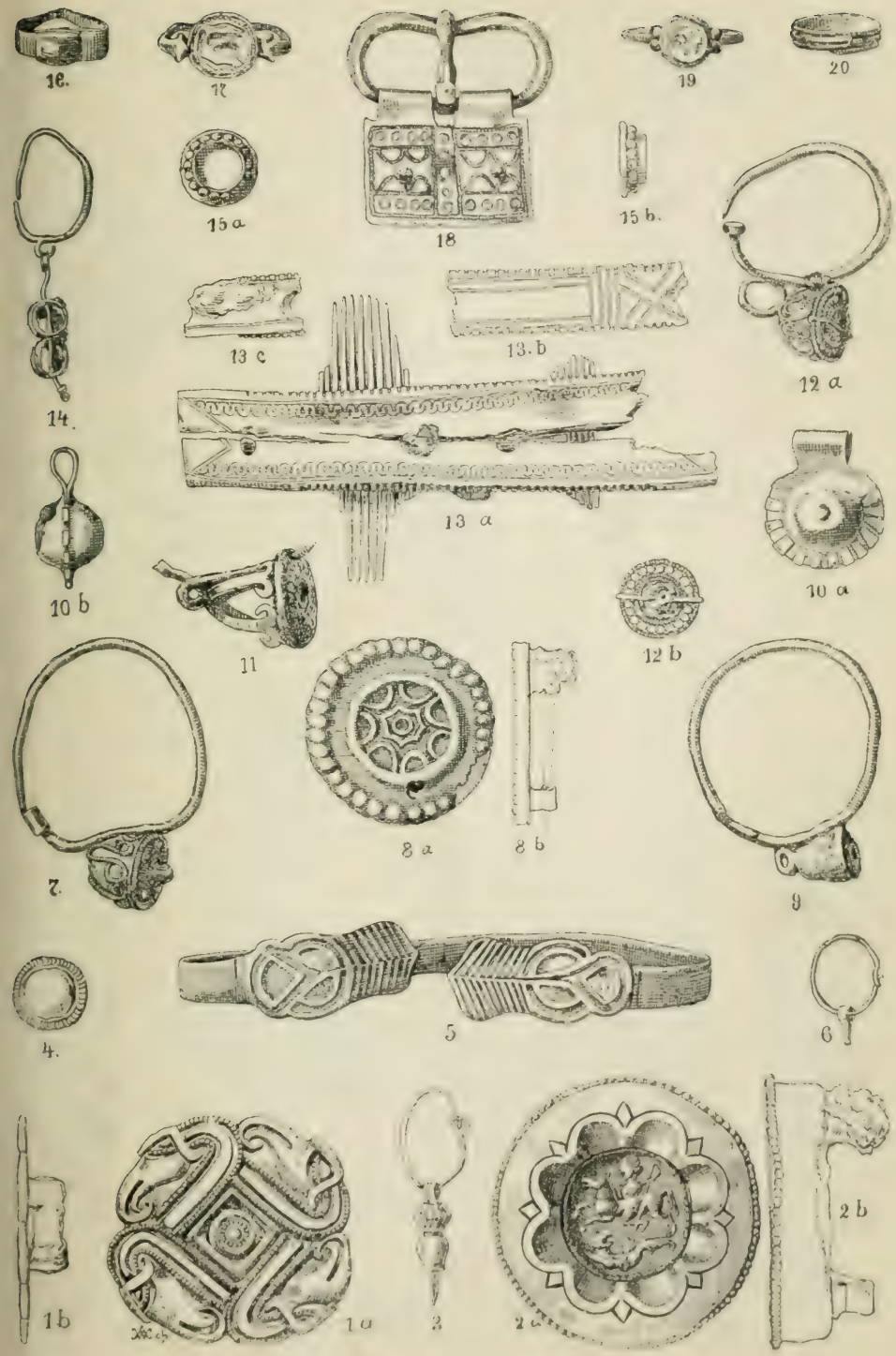

FENÉKI TEMETŐ (ZALA M.)

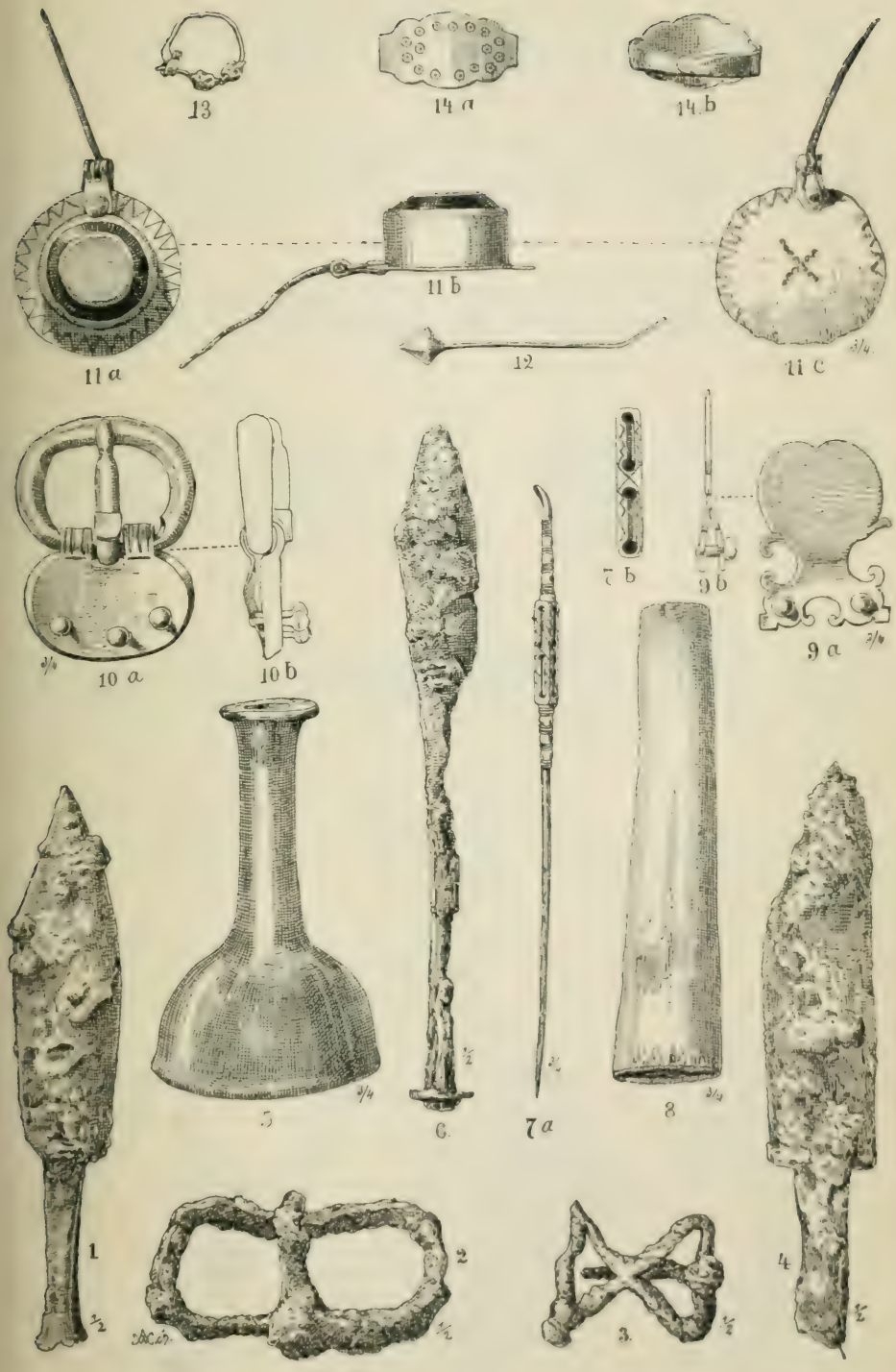

FENÉKI TEMETŐ (ZALA M.)

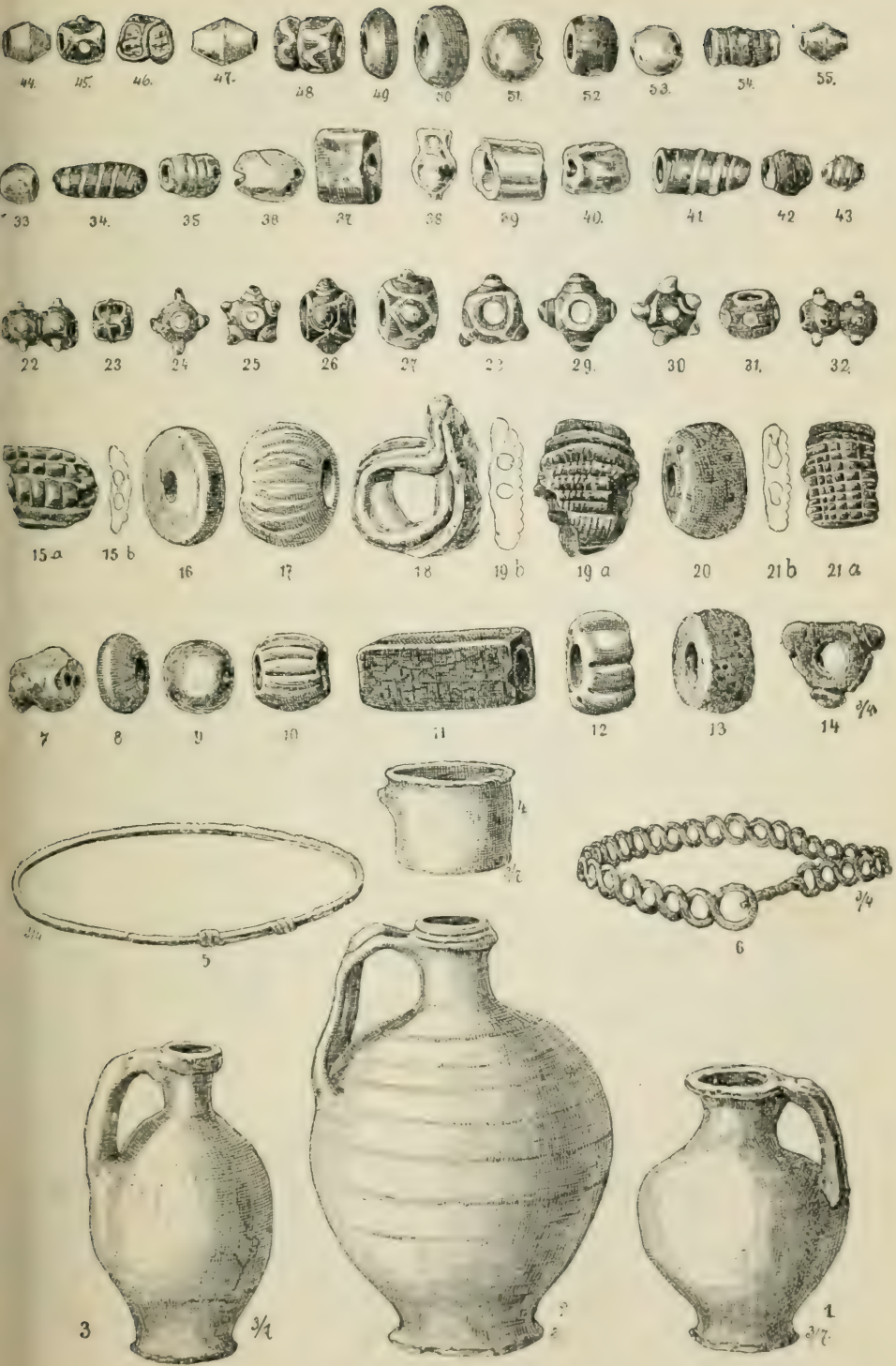

FENÉKI TEMETŐ (ZALA M.)

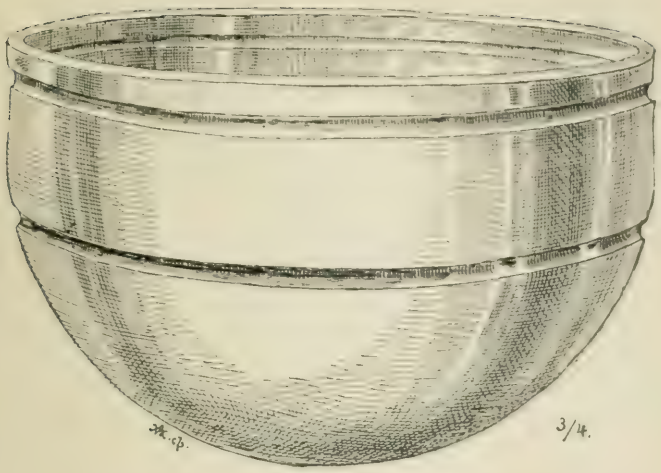

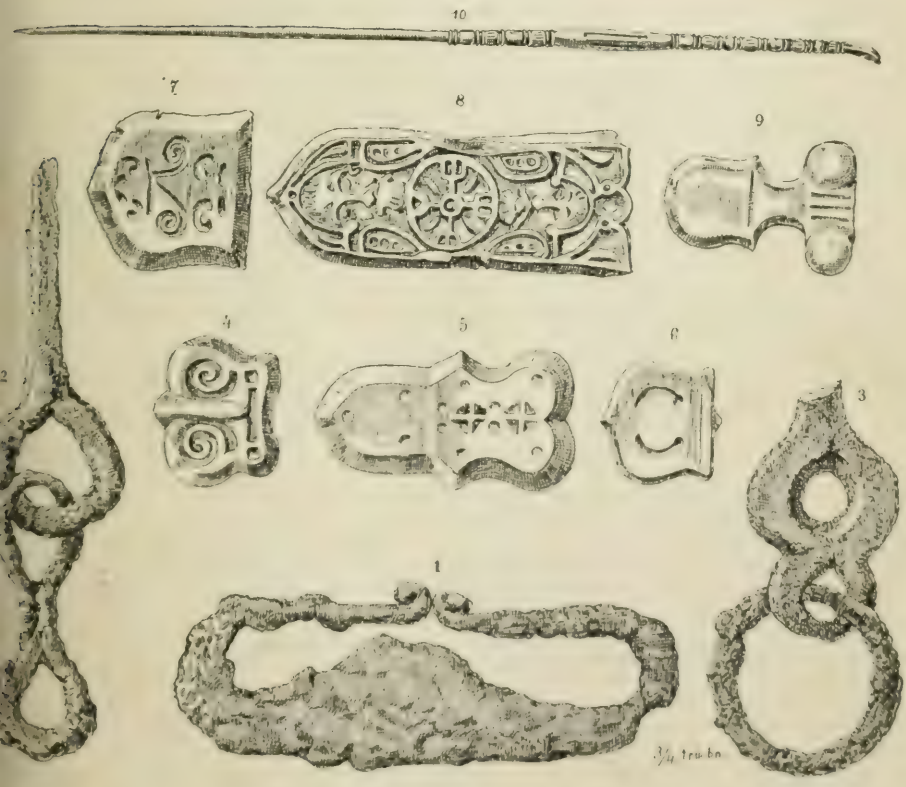

FENÉKI TEMETŐ (ZALA M.)

A FENÉKI TEMETŐBŐL. (ZALA M.)

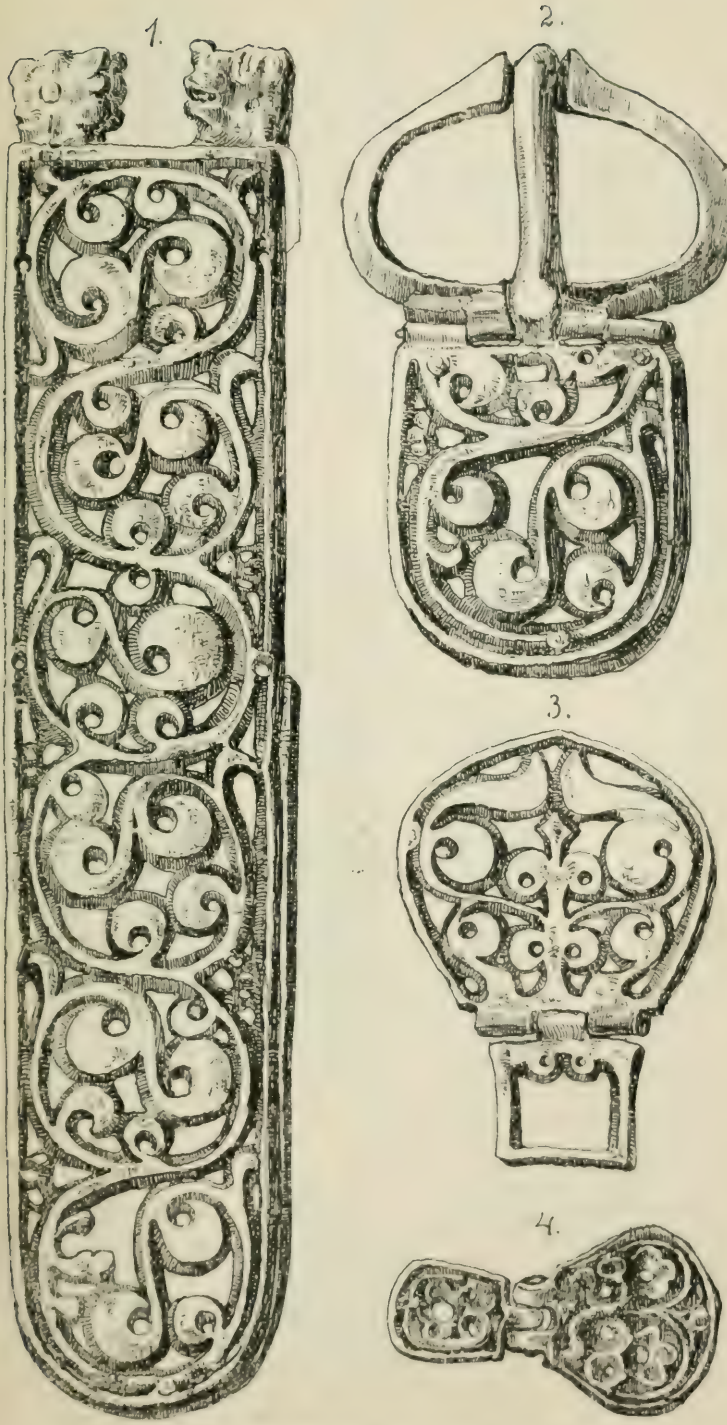

KESZTHELYI SÍRMEZŐK.

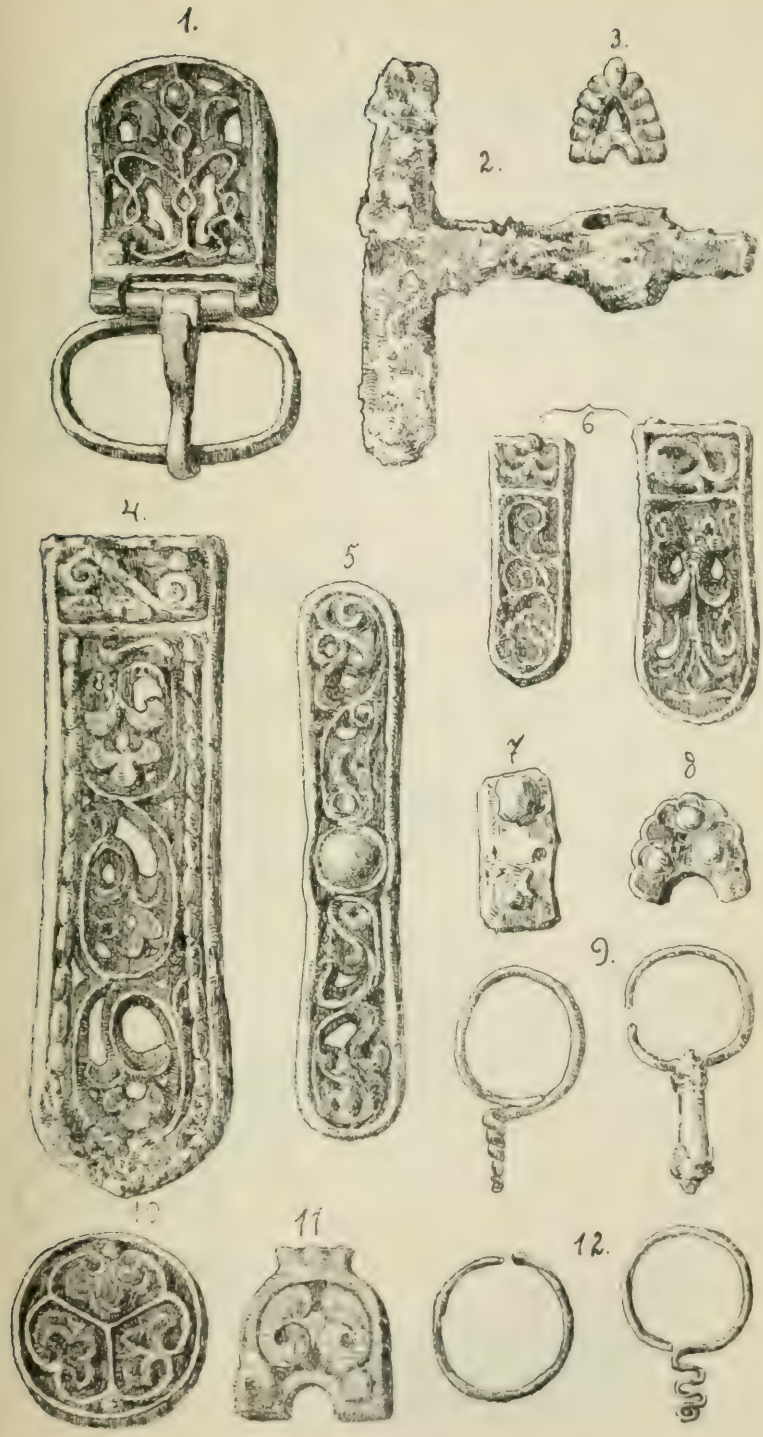

KESZTHELYI SÍRMEZŐK.

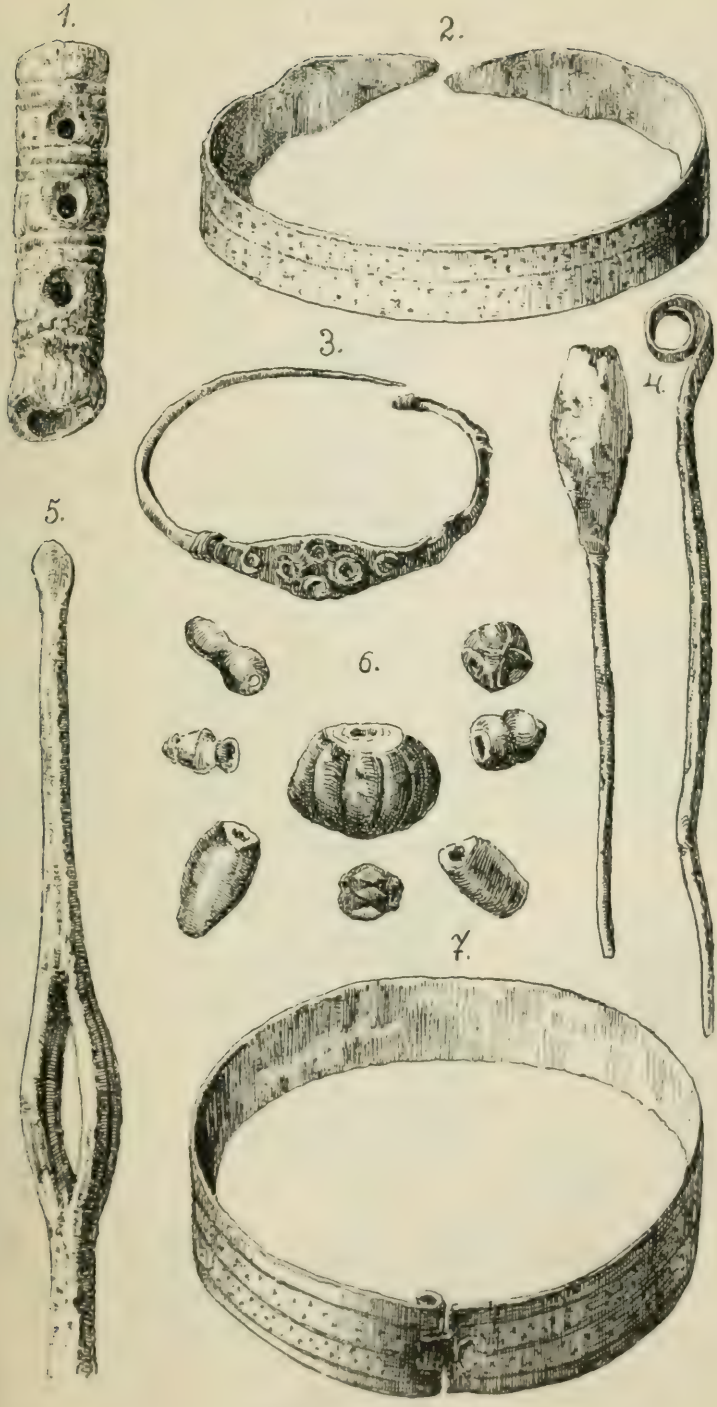

KESZTHELYI SÍRMEZŐK.

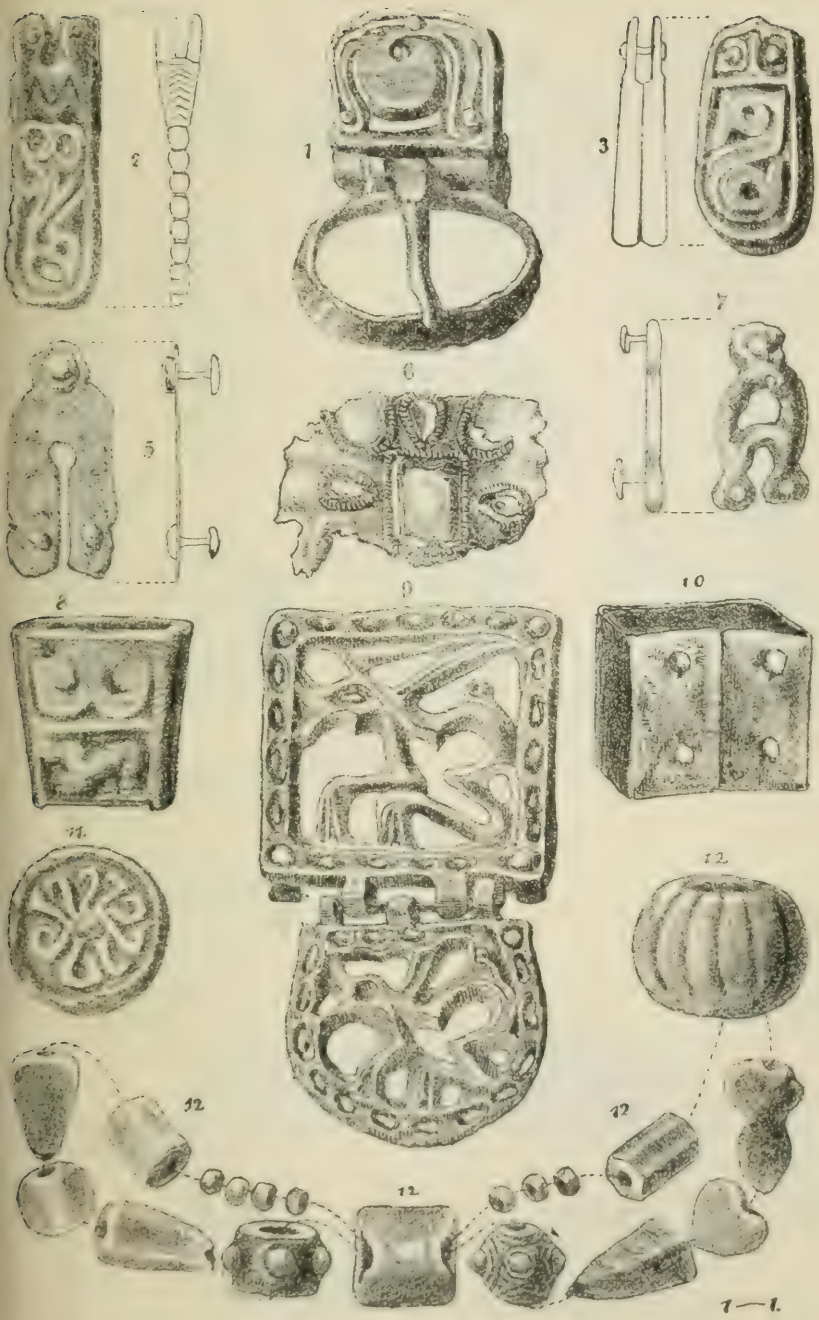

KESZTHELYI SIEMEZŐK.

KESZTHELYI SÍRMEZŐK.

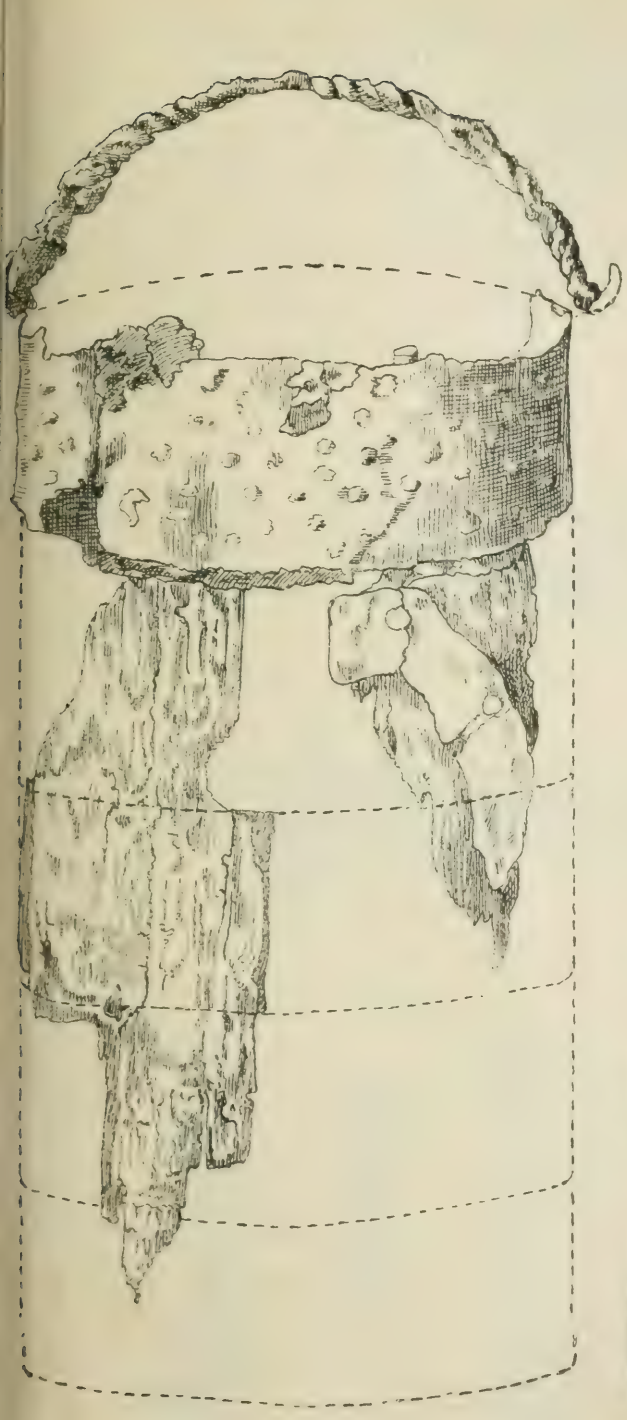

1.

2.

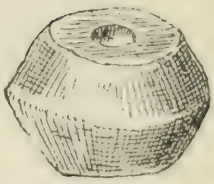

6.

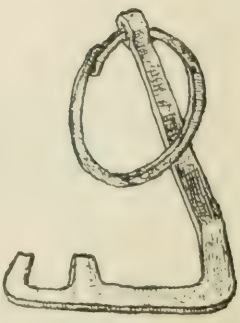

5.

4.

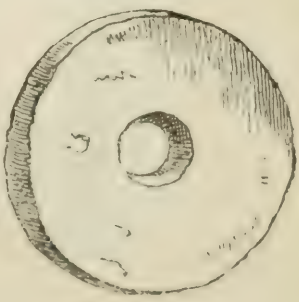

7.

KESZTHELYI SÍRMEZŐK.

1.

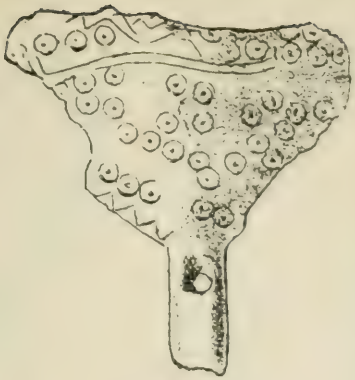

8.

2.

3.

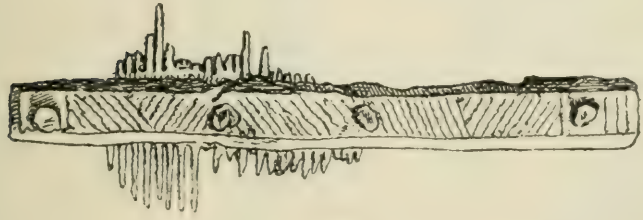

4.

7.

6.

5.

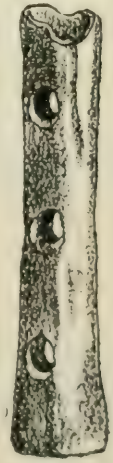

9.

KESZTHELYI SÍRMEZŐK.

5.

7.

2.

1.

8.

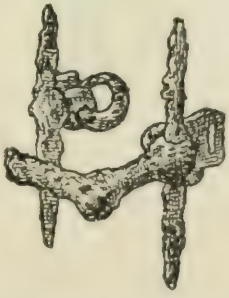

4.

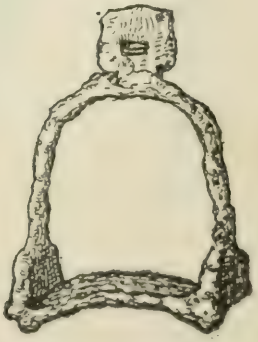

3.

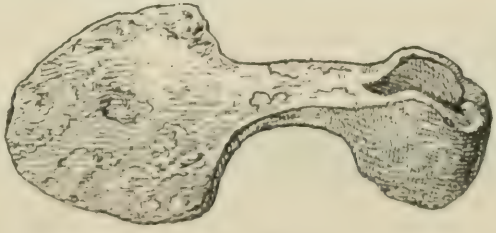

6.

KESZTHELYI SÍRMEZŐK.

KESZTHELYI SÍRMEZŐK.

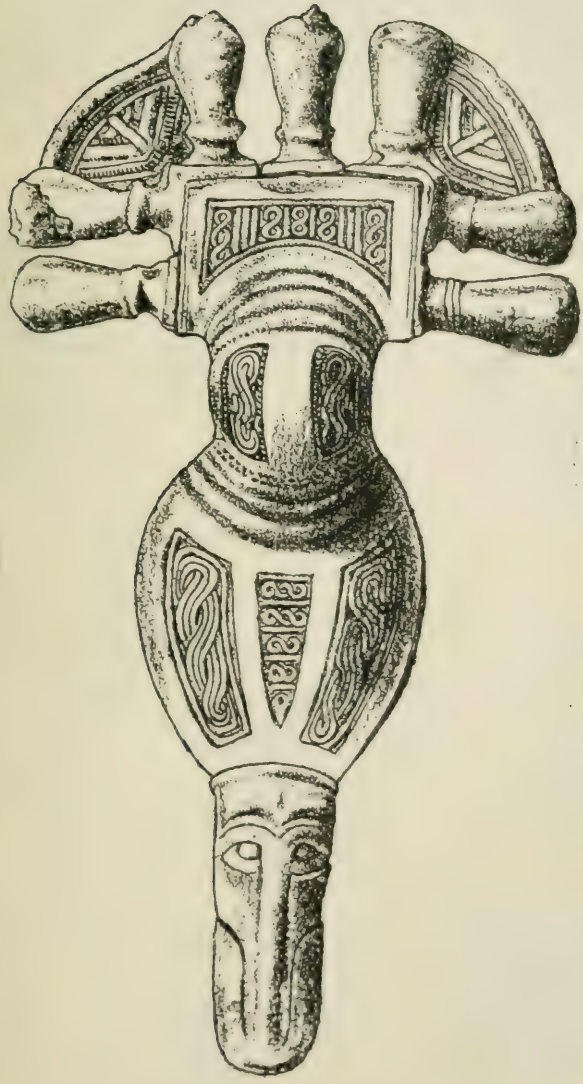

KESZTHELYI SÍRMEZŐK.

C.

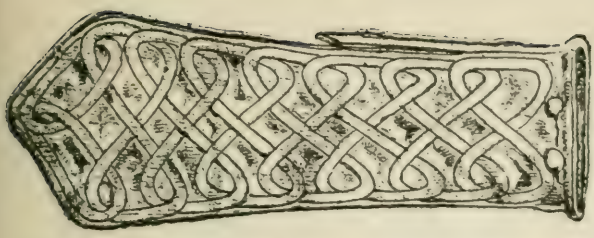

2

5

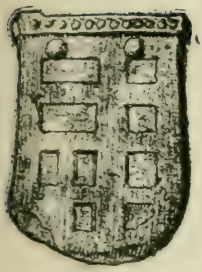

6.

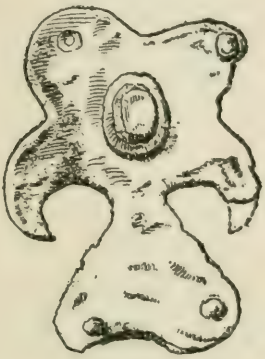

4

10.

11

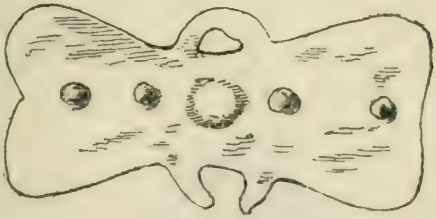

7.

3

9

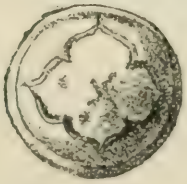

1.

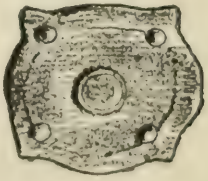

8

KESZTHELYI SÍRMEZŐK.

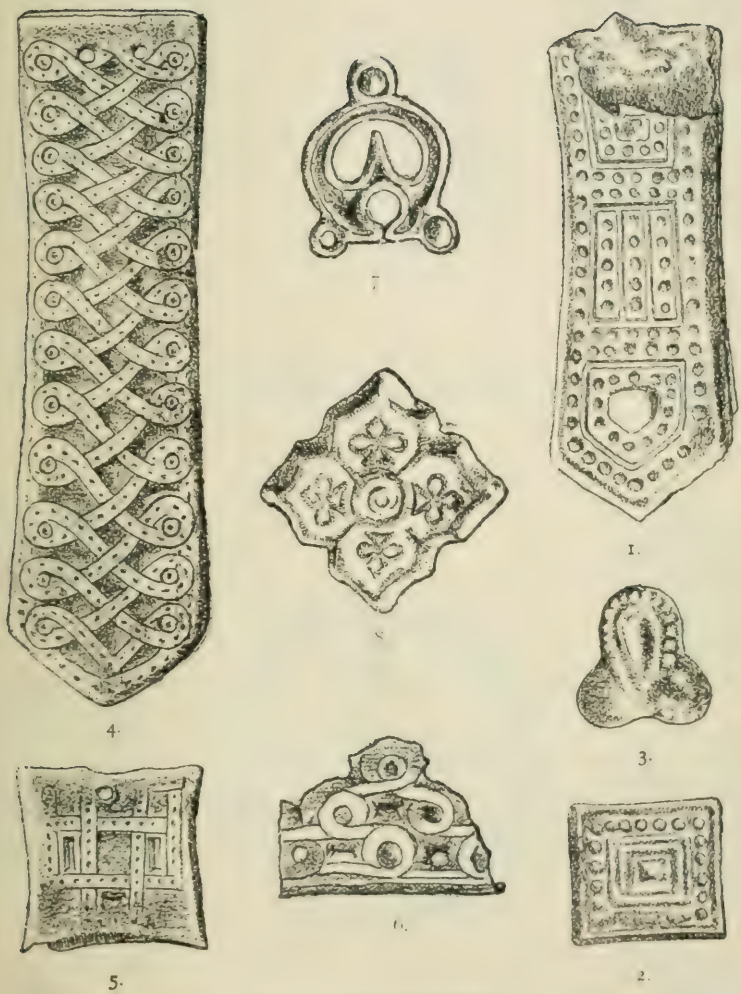

KESZTHELYI SÍRMEZŐK.

5.

8.

10.

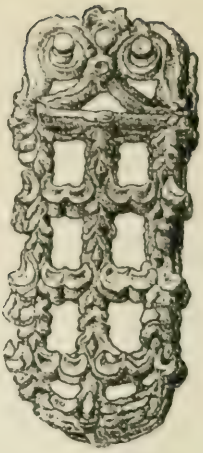

3.

12.

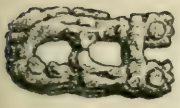

6

7.

1

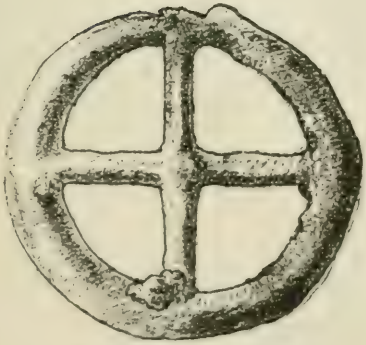

13.

11.

4

2

9

KESZTHELYI SÍRMEZŐK.

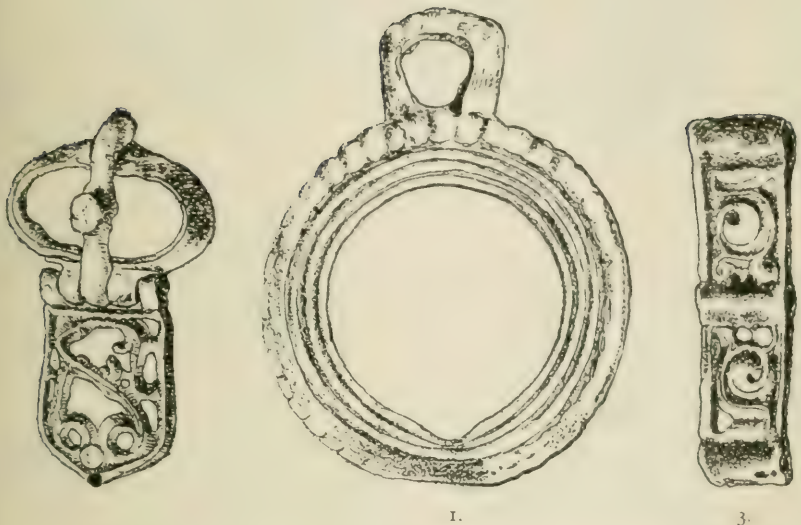

1. 3.

4.

2. 5 7.

KESZTHELYI SÍRMEZŐK.

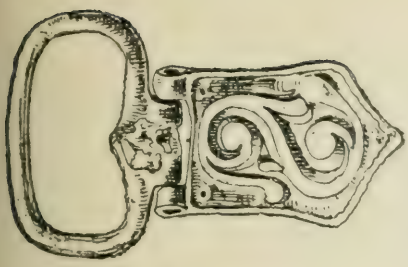

7.

6.

5.

4.

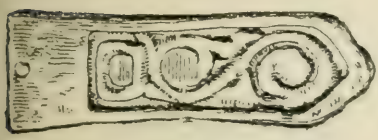

9.

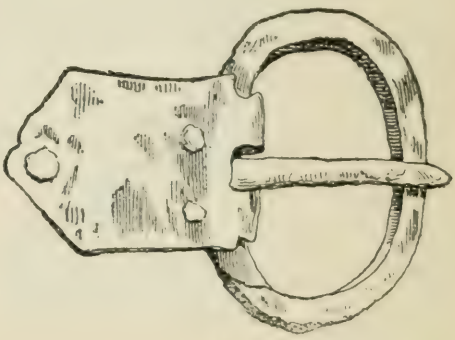

8.

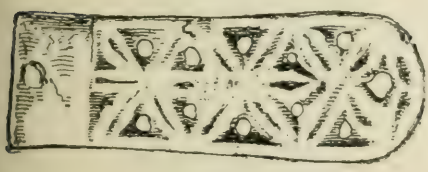

10.

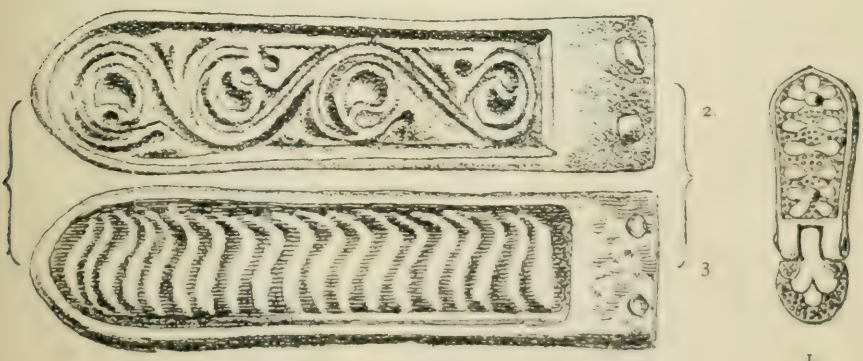

2.

3.

1.

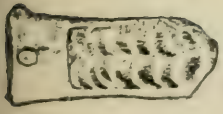

11.

13.

12.

KESZTHELYI SIRMEZŐK.

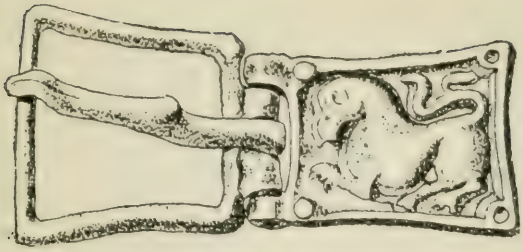

5.

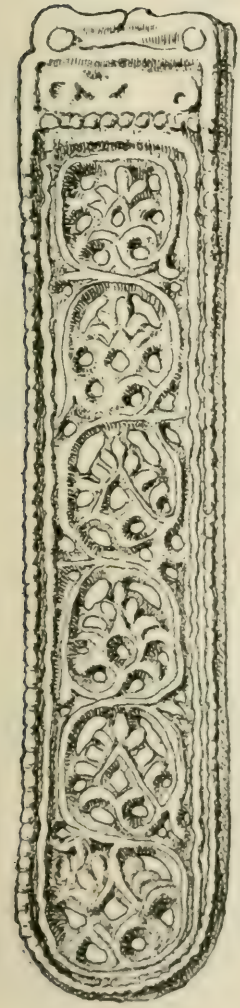

1.

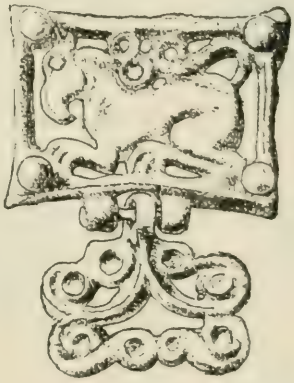

3

6

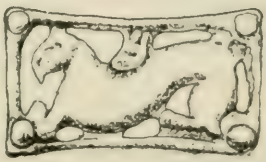

4

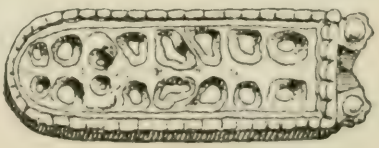

2

KESZTHELYI SÍRMEZŐK.

KESZTHELYI SÍRMEZŐK.

6.

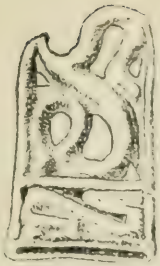

8.

7.

2.

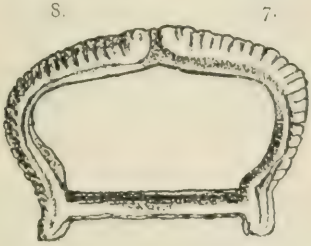

4.

10.

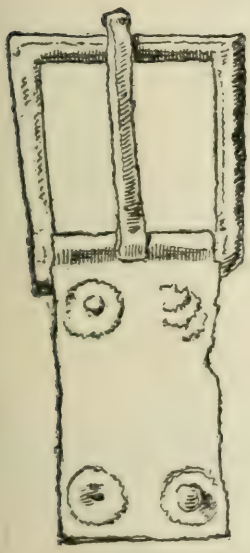

13.

1.

5.

3.

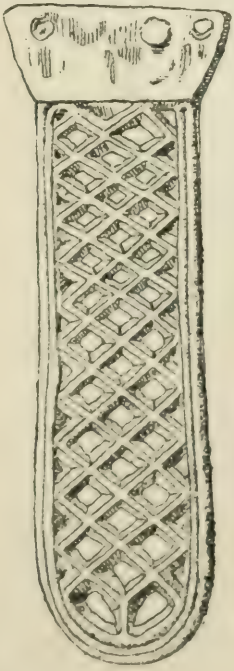

14.

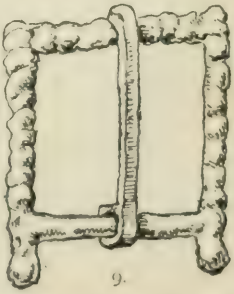

9.

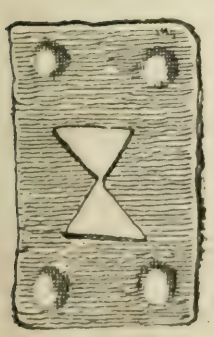

11.

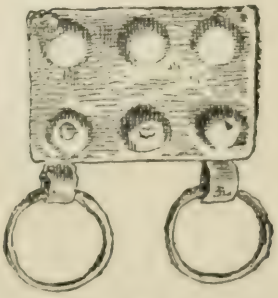

12.

KESZTHELYI SÍRMEZŐK.

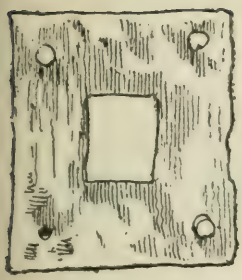

1

6.

7

4.

9.

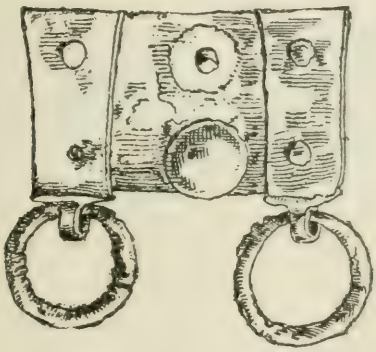

3

10

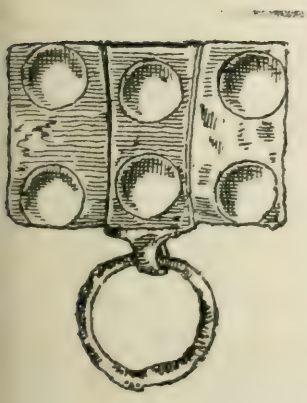

2

8

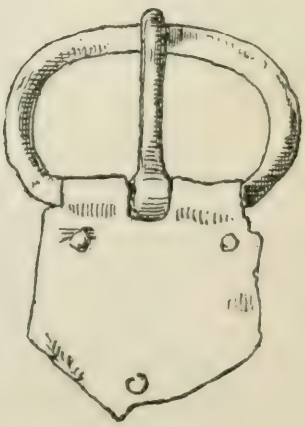

5.

KESZTHELYI SÍRMEZŐK.

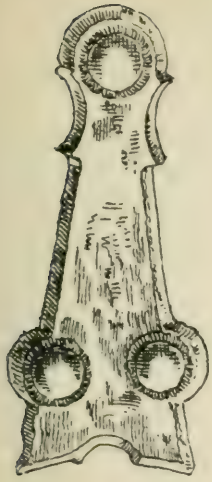

9.

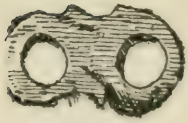

1.

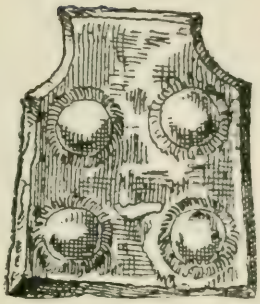

11.

6.

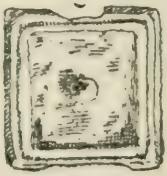

4.

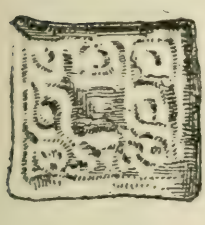

3.

13.

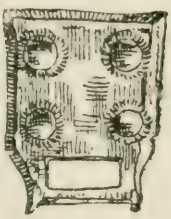

10.

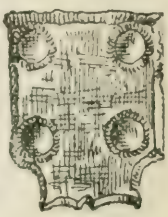

12.

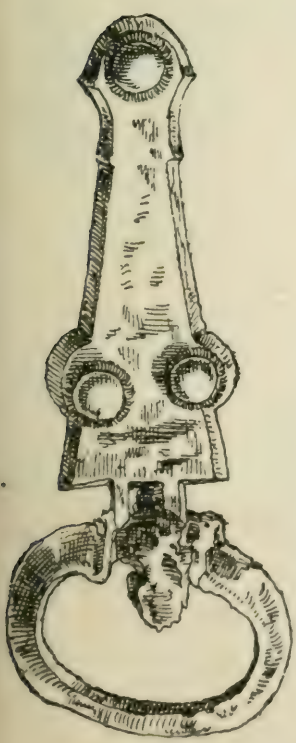

8.

5.

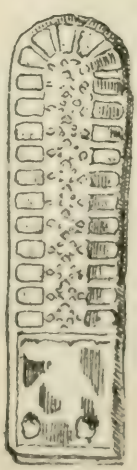

2.

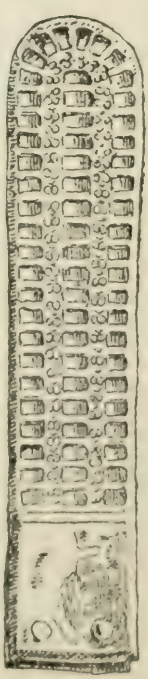

1

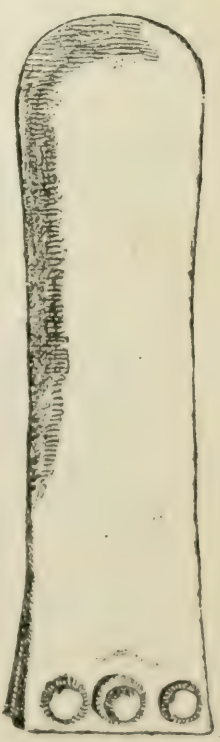

7.

KESZTHELYI SÍRMEZŐK.

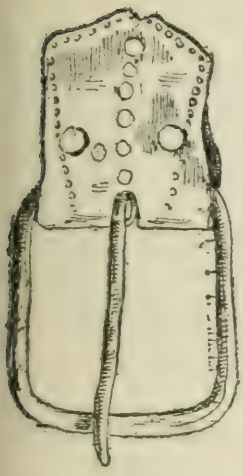

8.

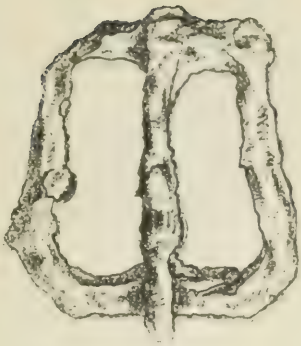

1.

3.

4.

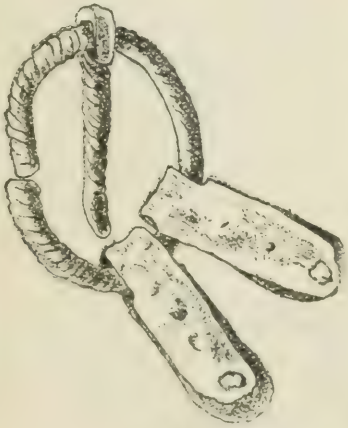

6.

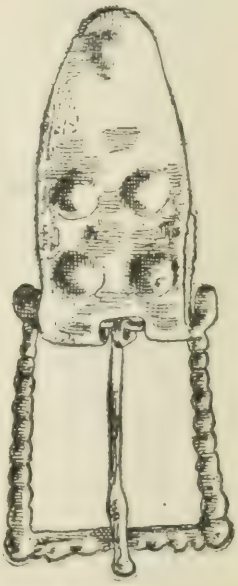

7.

2.

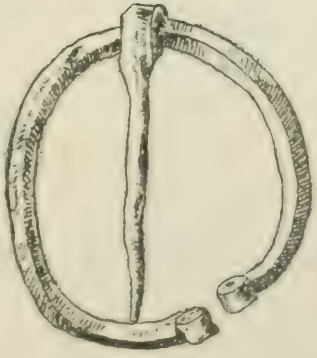

5.

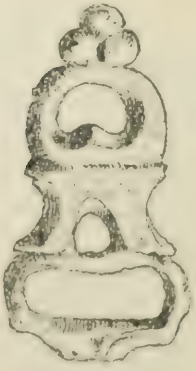

9.

KESZTHELYI SIRMEZŐK.

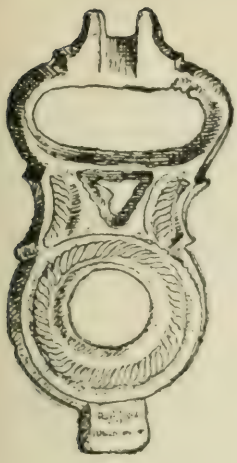

1

6.

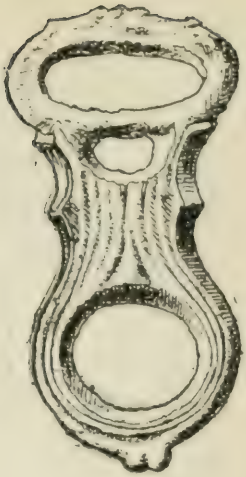

2

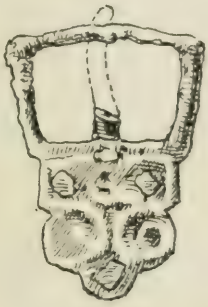

8.

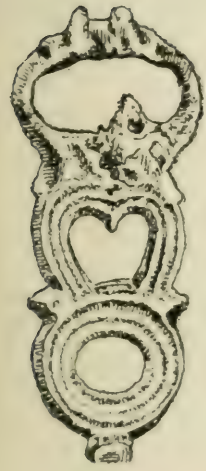

4

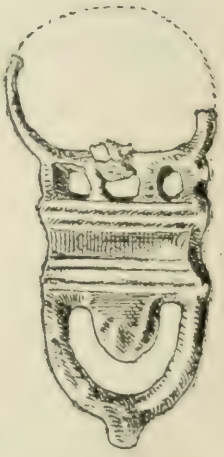

5

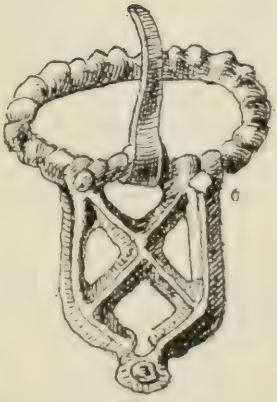

10

9.

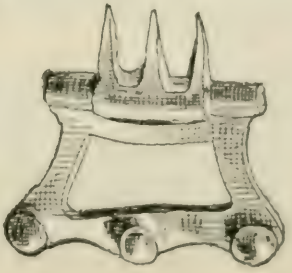

7

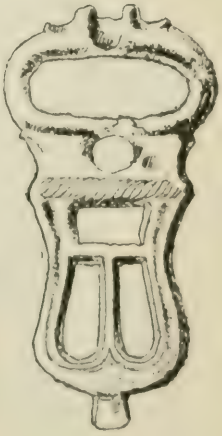

3.

KESZTHELYI SÍRMEZŐK.

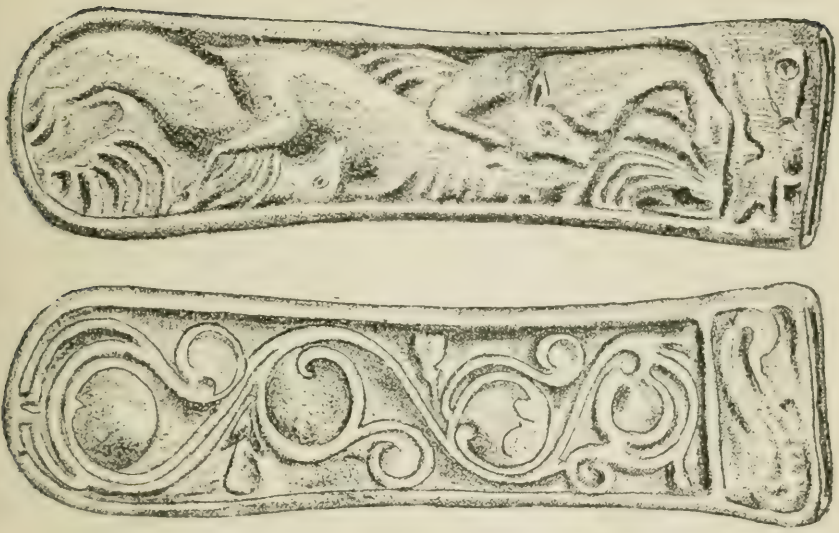

KESZTHELYI SÍRMEZŐK.

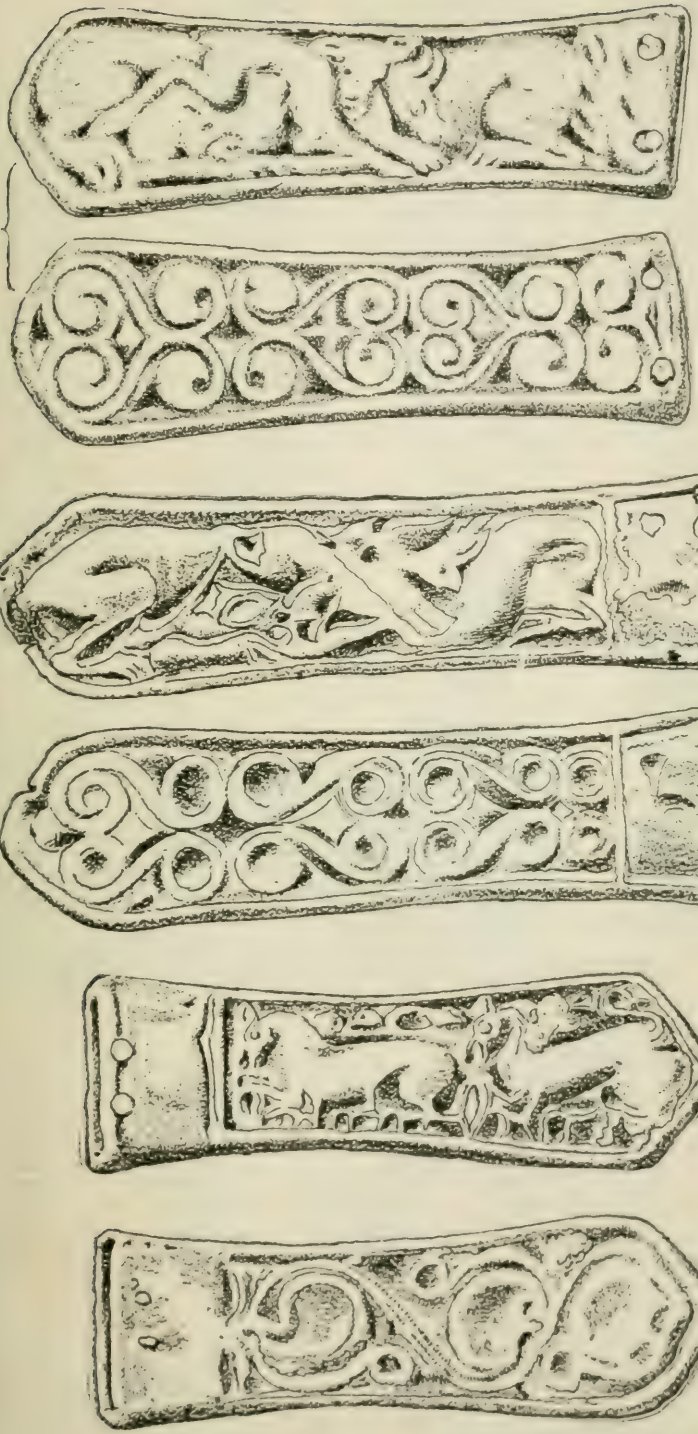

KESZTHELYI SIRMEZŐK.

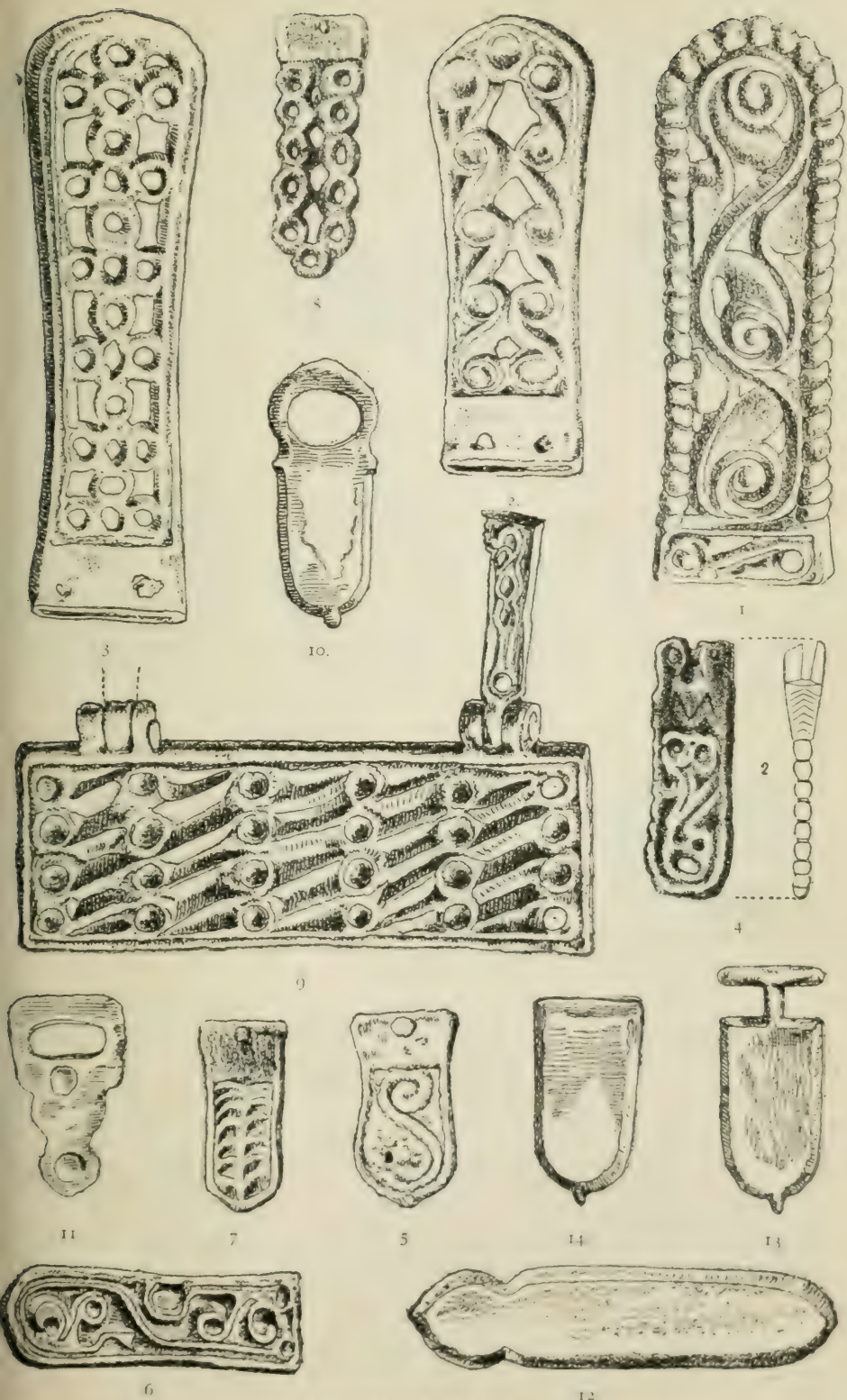

KESZTHELYI SÍRMEZŐK.

7.

8.

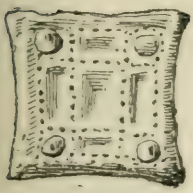

2.

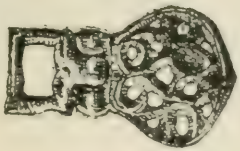

1.

3.

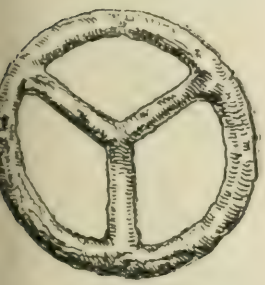

15.

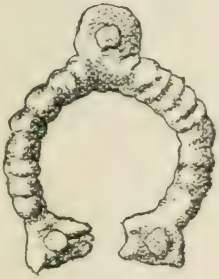

9.

10.

13.

6.

4

5.

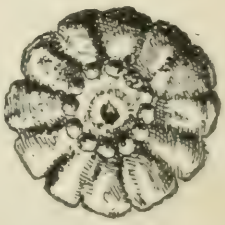

11.

16.

12

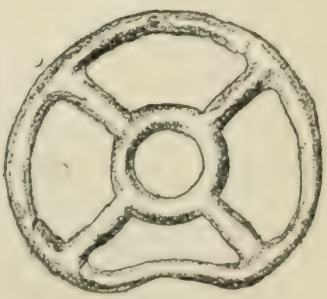

14.

KESZTHELYI SÍRMEZŐK.

1.

4.

12.

9.

7.

8.

6.

3.

5.

14.

2.

10.

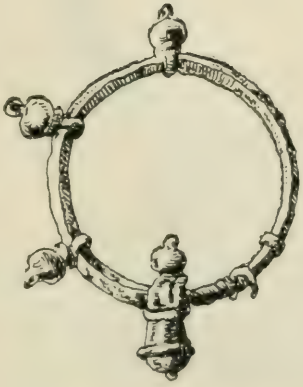

13.

16.

19.

17.

15

18.

11.

KESZTHELYI SÍRMEZŐK.

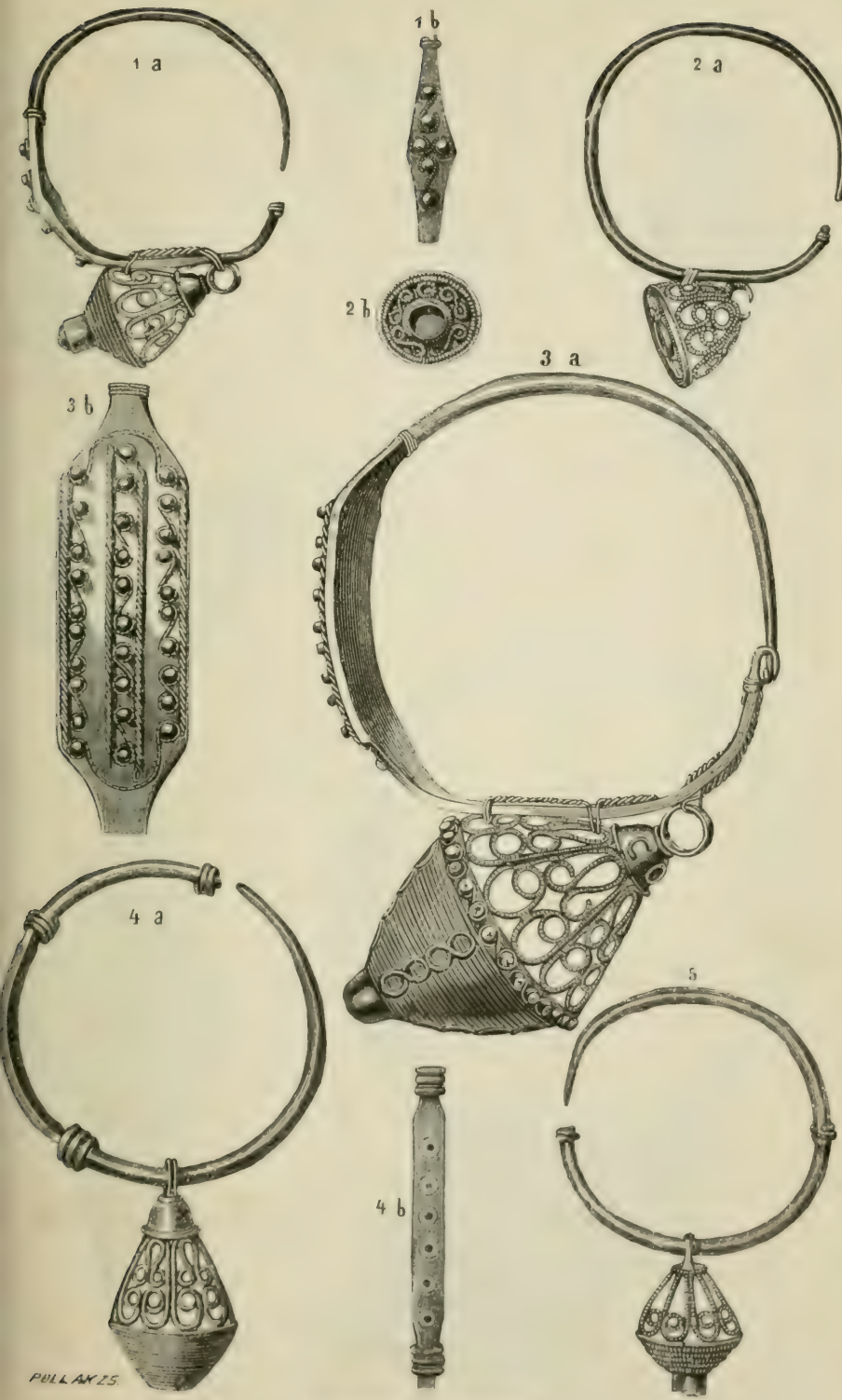

KESZTHELYI SÍRMEZŐK.

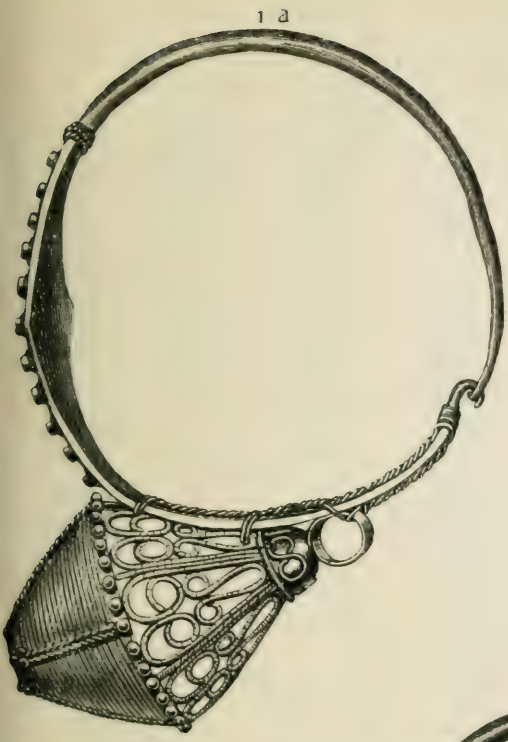

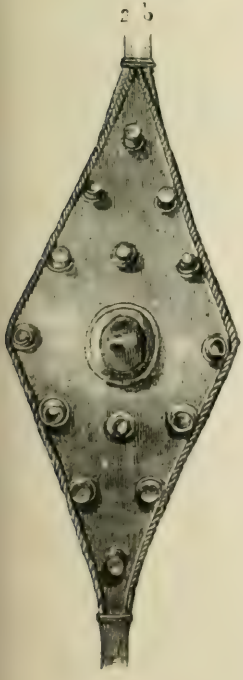

KESZTHELYI SÍRMEZŐK.

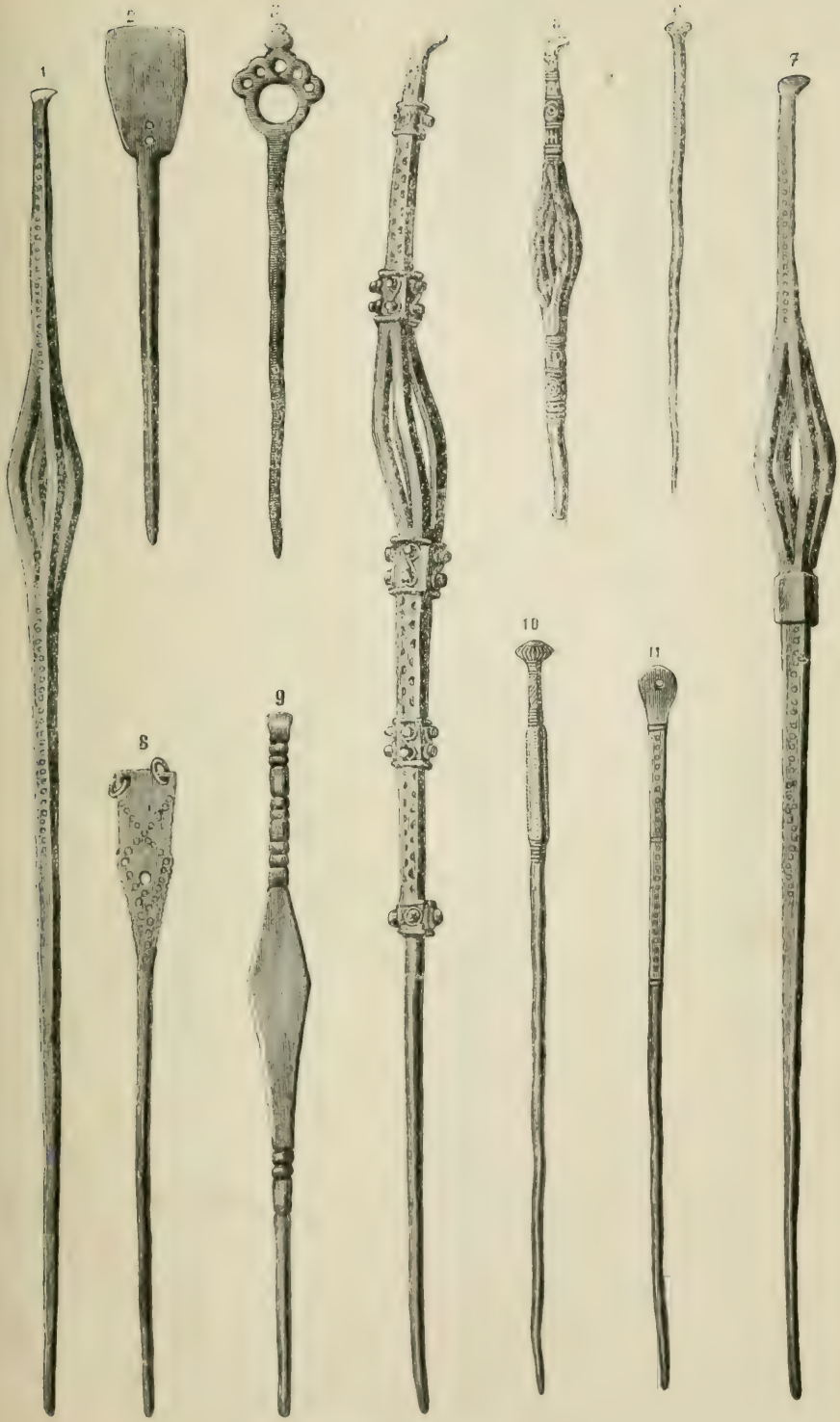

KESZTHELYI SÍRMEZŐK.

1.

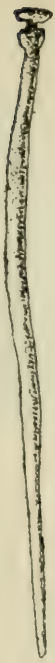

2.

3.

6.

8.

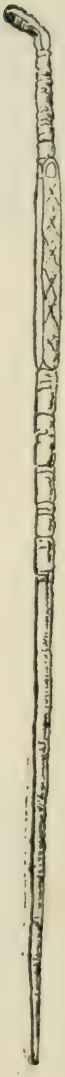

9.

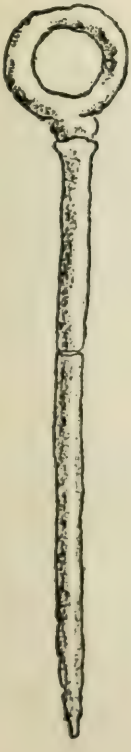

7.

5.

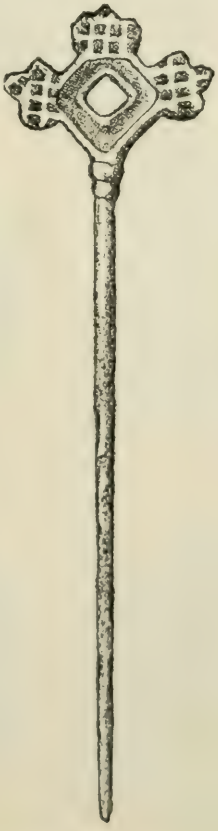

4

KESZTHELYI SÍRMEZŐK.

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

KESZTHELYI SÍRMEZŐK.

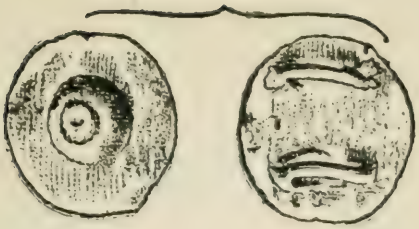

5.

6.

1.

7.

2.

3.

8.

4

9.

KESZTHELYI SÍRMEZŐK.

1.

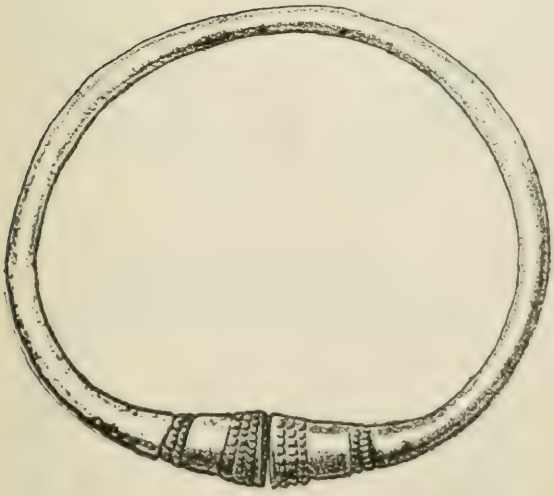

2.

KESZTHELYI SÍRMEZŐK.

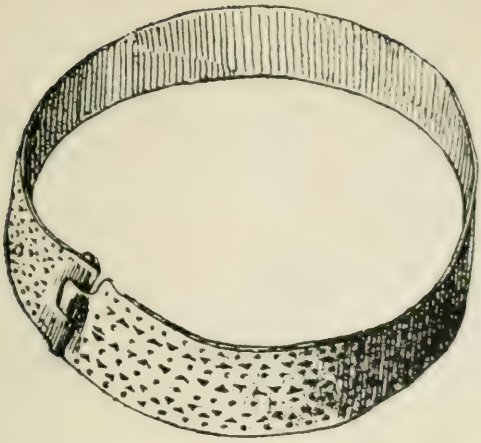

1.

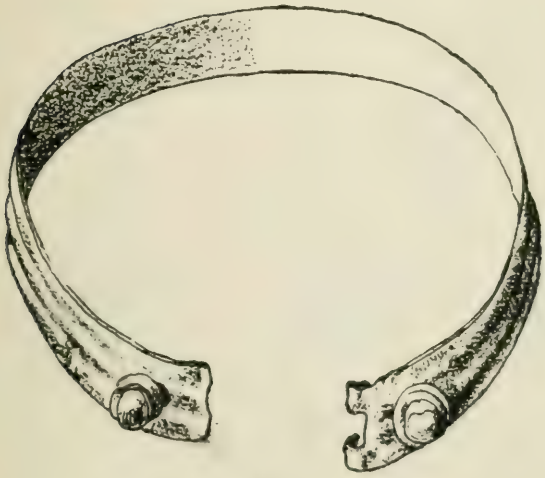

2.

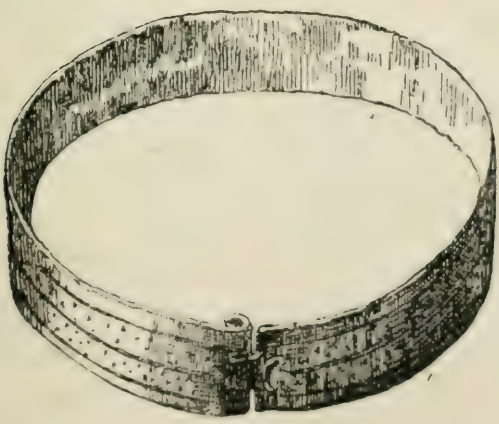

3

KESZTHELYI SÍRMEZŐK.

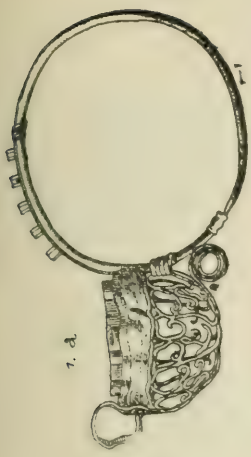

1. a.

1. b.

2.

3 b.

3 a.

4 a.

4 b.

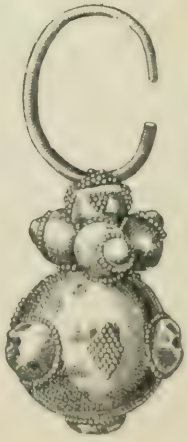

5.

FÜLÖNFÜGGÖK.

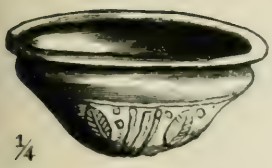

2 a.

2 b.

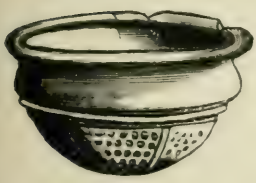

3

1.

4

5

CSERÉPEDÉNYEK.

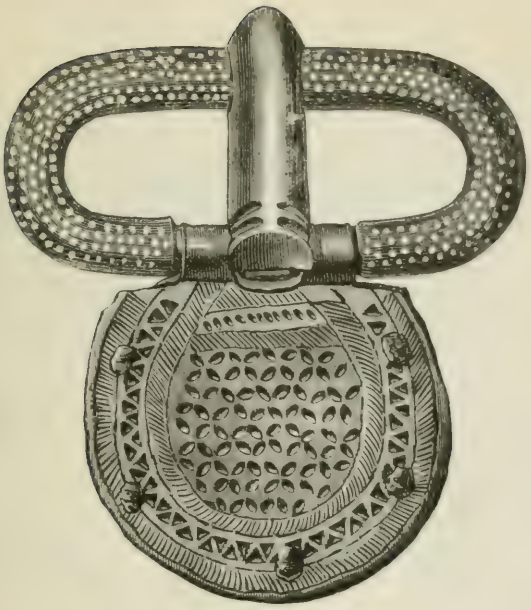

2.

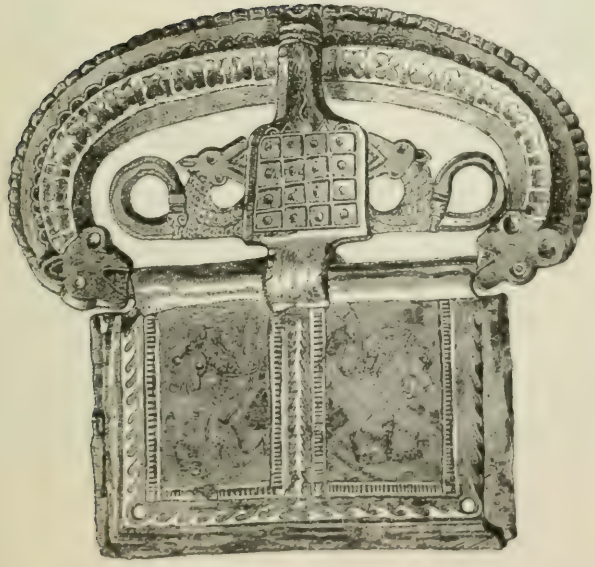

1.

KÉT DÍSZES ÖVCSAT.

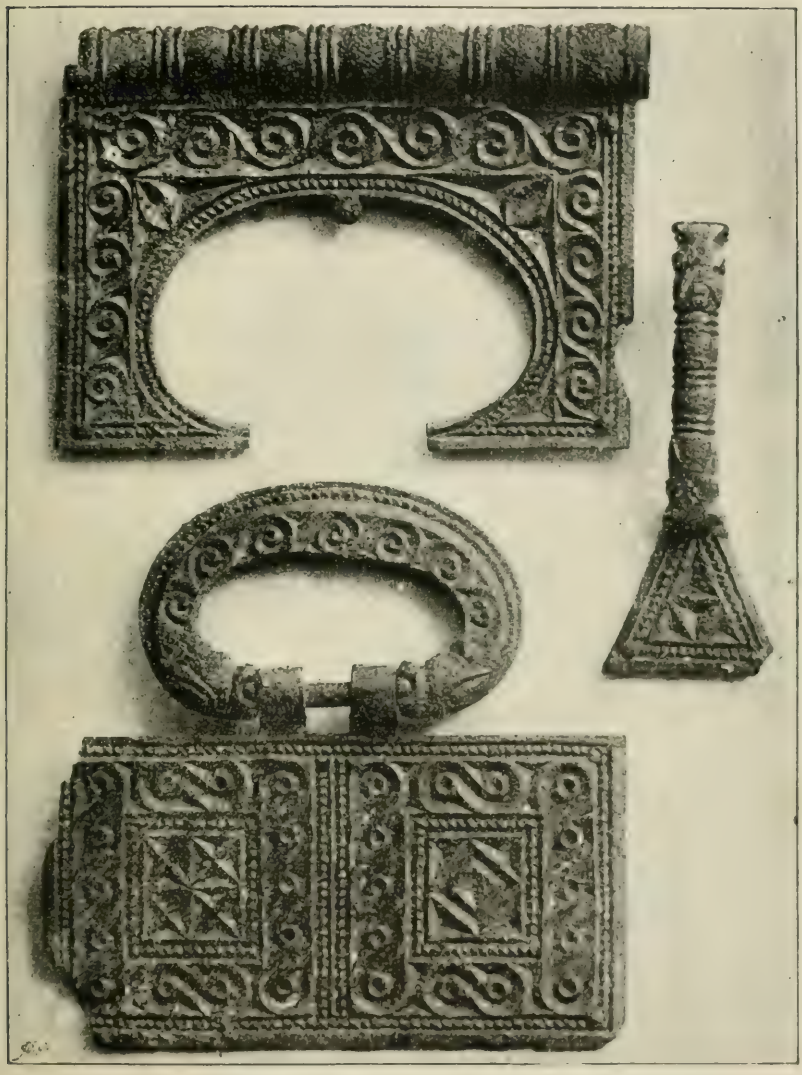

GYŐRI ÖVCSAT $^{1}/_{1}$.

CXXIX.

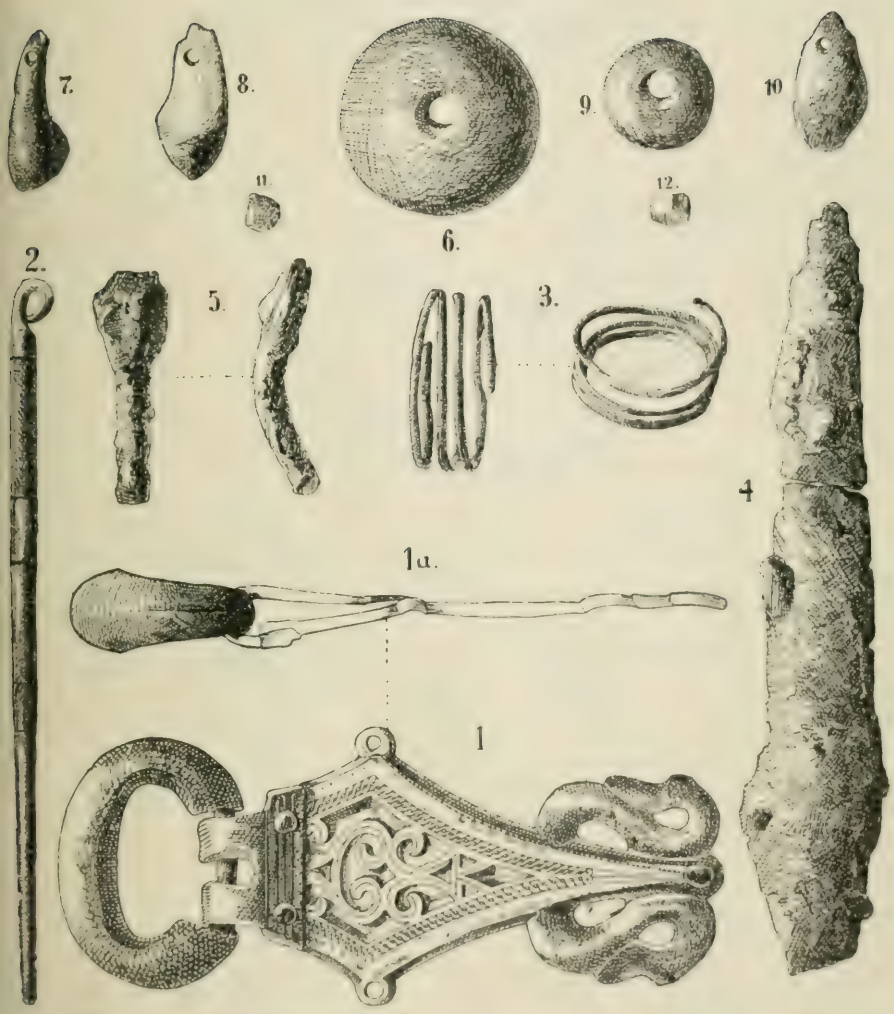

SZÉCSÉNYI SÍRLELET. (NÓGRÁD M.)

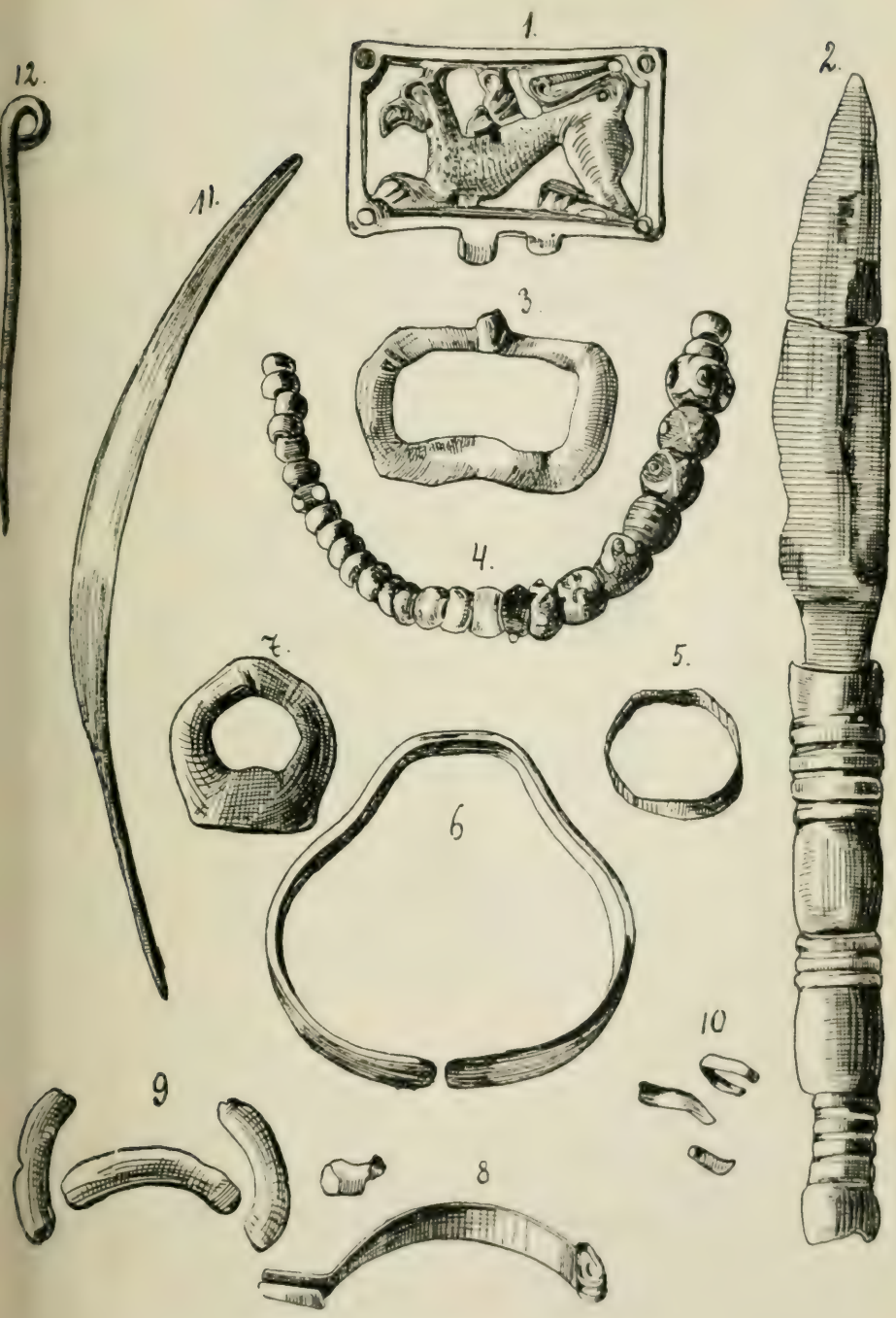

LEBÉNYI SÍRLELETEK (MOSONY M.)

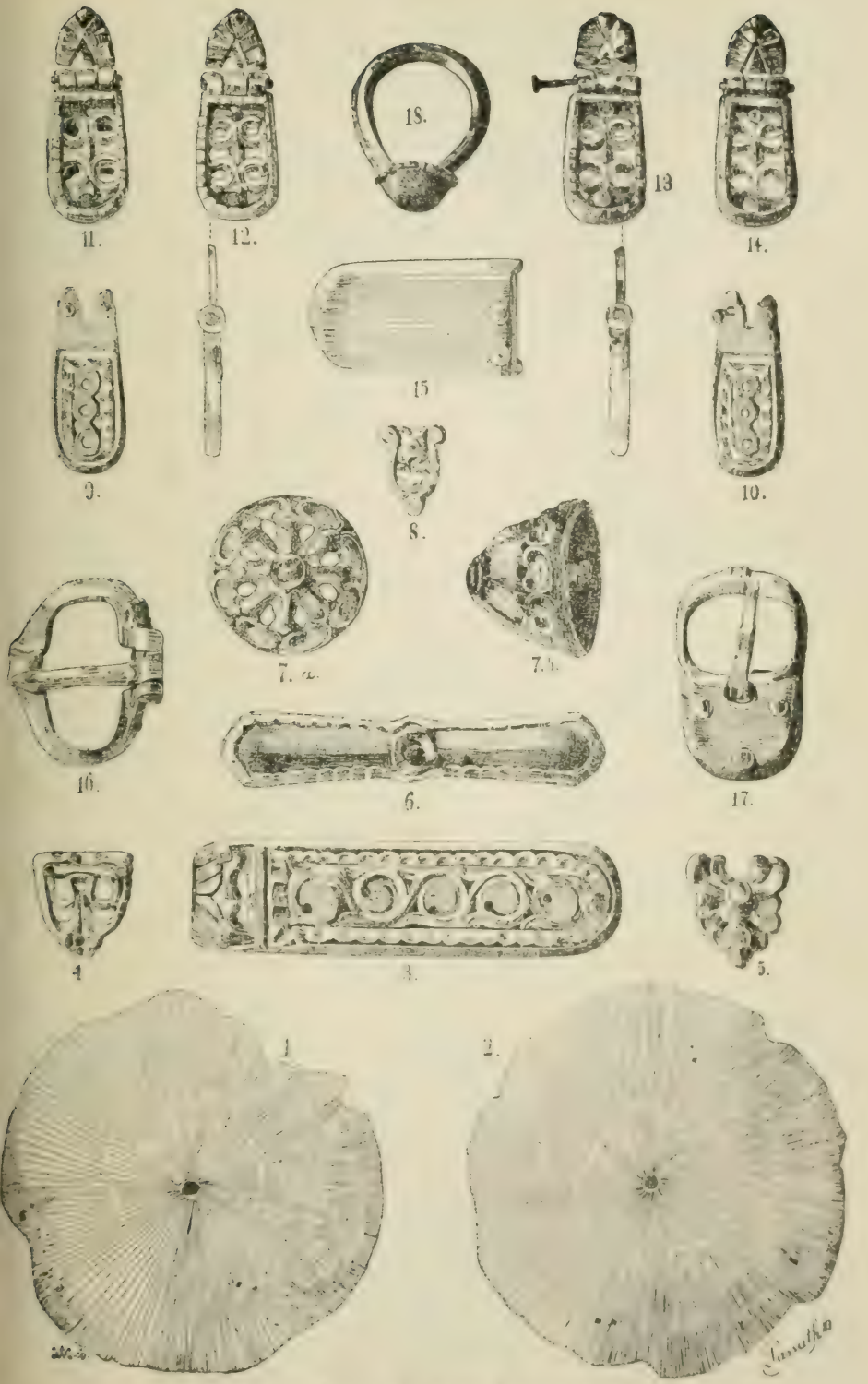

SZENT-ERZSÉBETI SÍRLELET (BARANYA M.)

PÁSZTÓI SÍRLELETEK (HEVES M.)

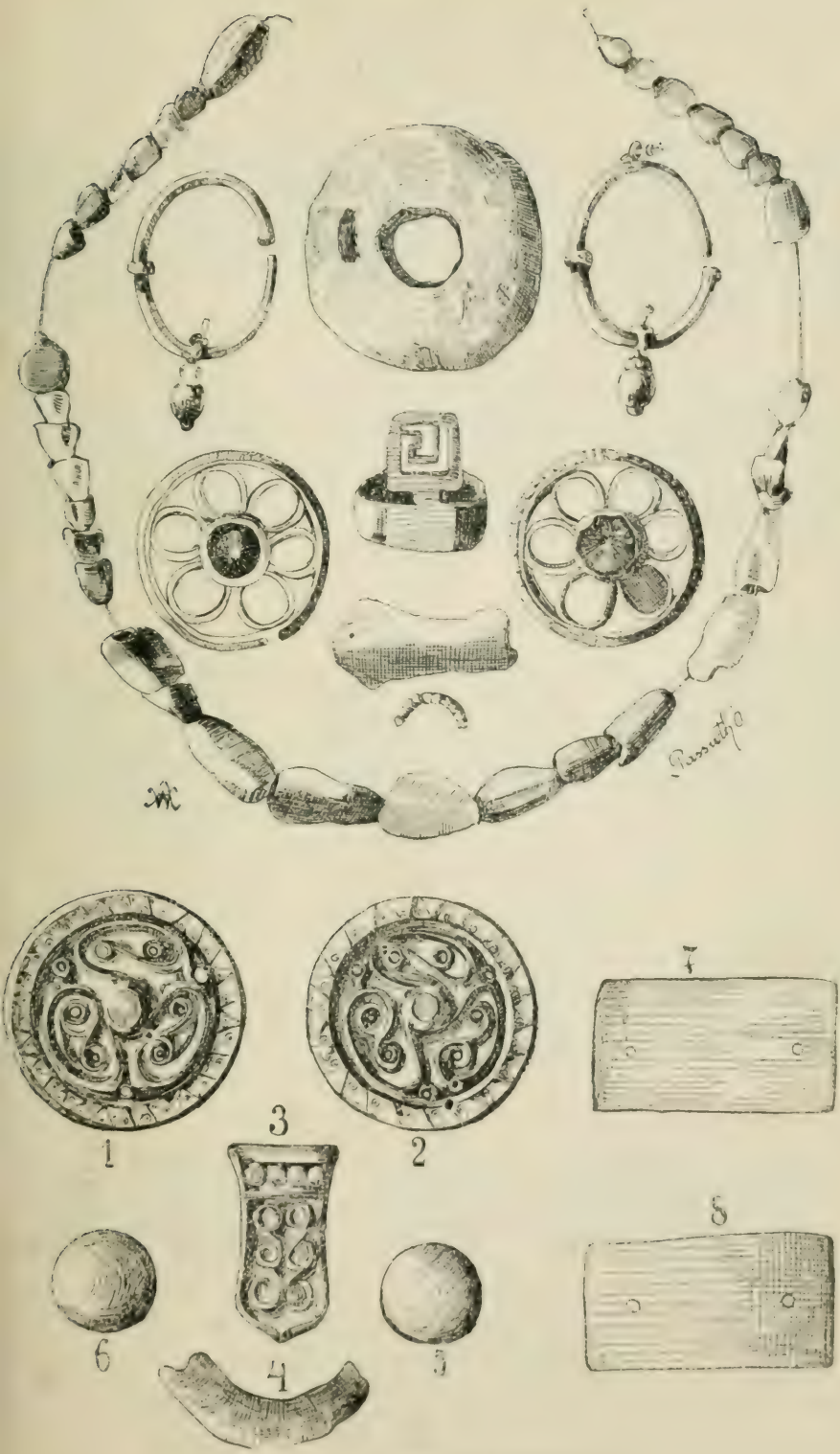

NEMESVÖLGYI TEMETŐ (MOSONY M.)

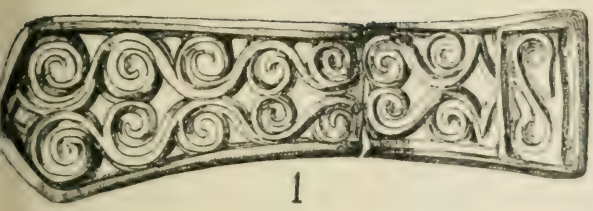

1

2

3

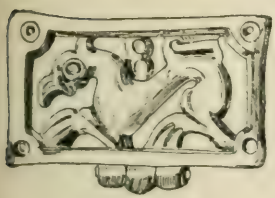

4

5

6.

9

7

8

10

11

12

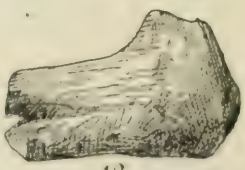

13

14

16

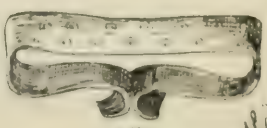

15

NEMESVÖLGYI TEMETŐ (MOSONY M.)

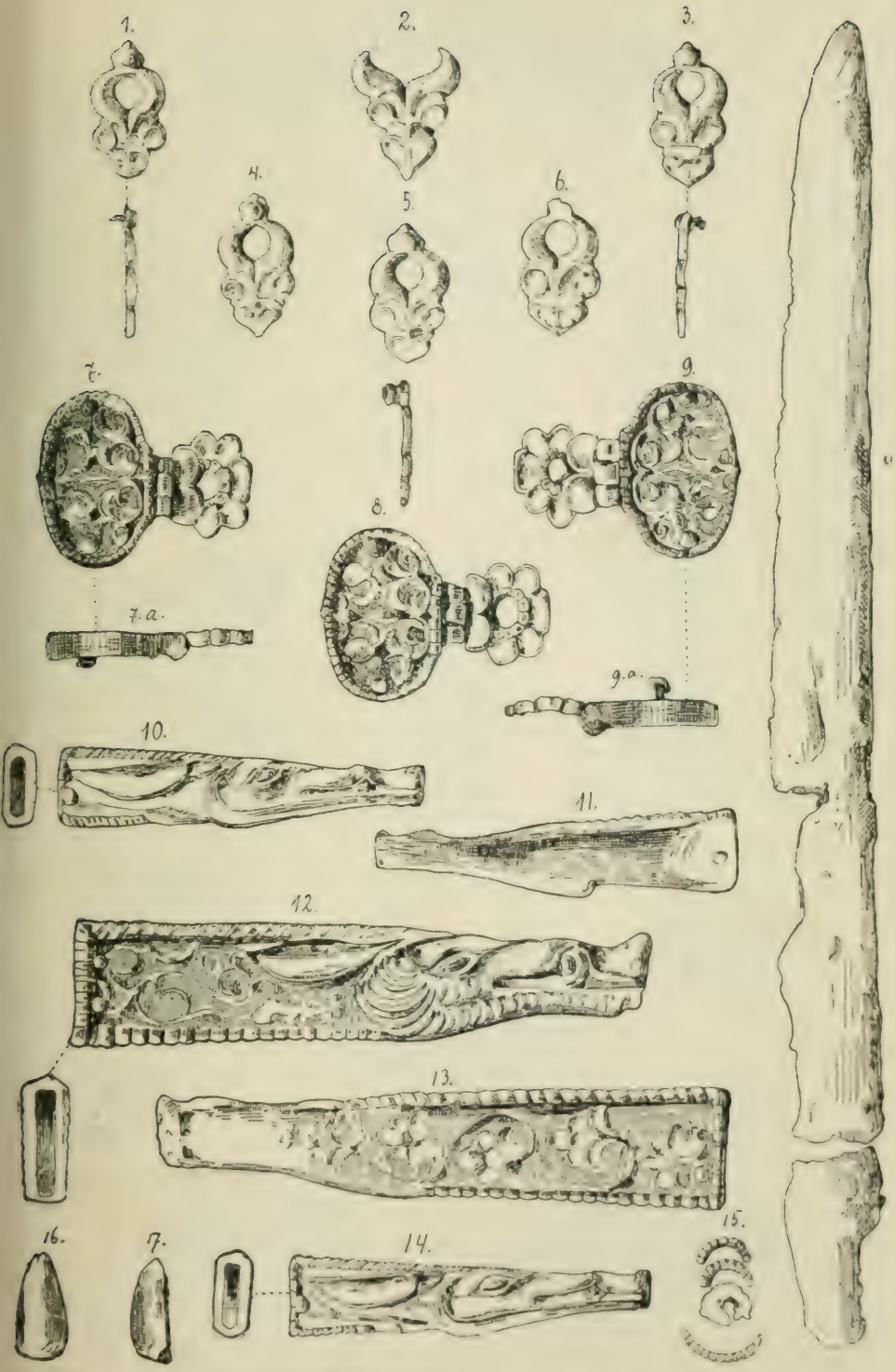

NEMESVÖLGYI TEMETŐ (MOSONY M.)

2

15

4

1

3

16

6

7

5

10

8

9

12

11

14

13

NEMESVÖLGYI TEMETŐ (MOSONY M.)

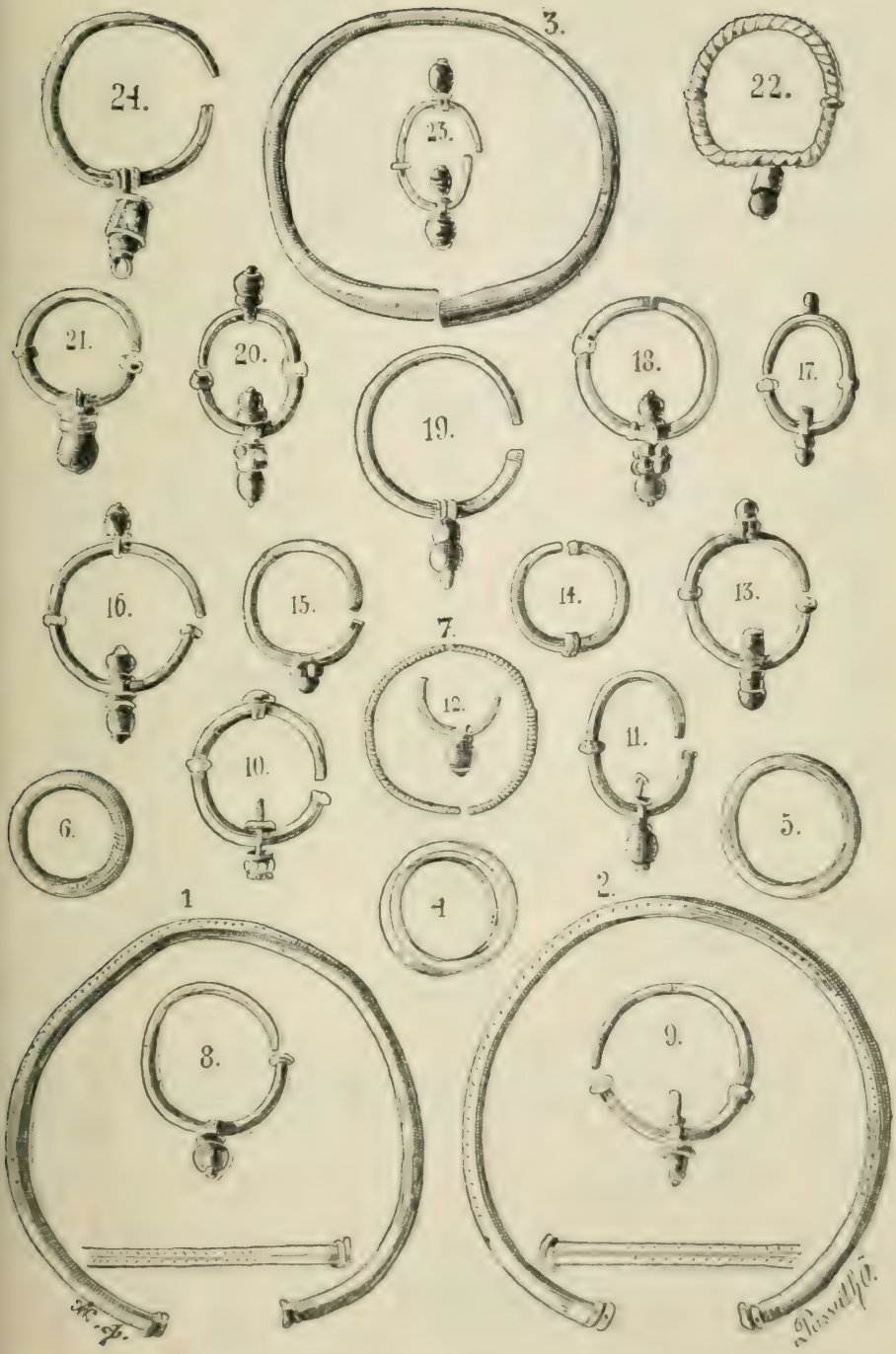

NEMESVÖLGYI TEMETŐ (MOSONY M.)

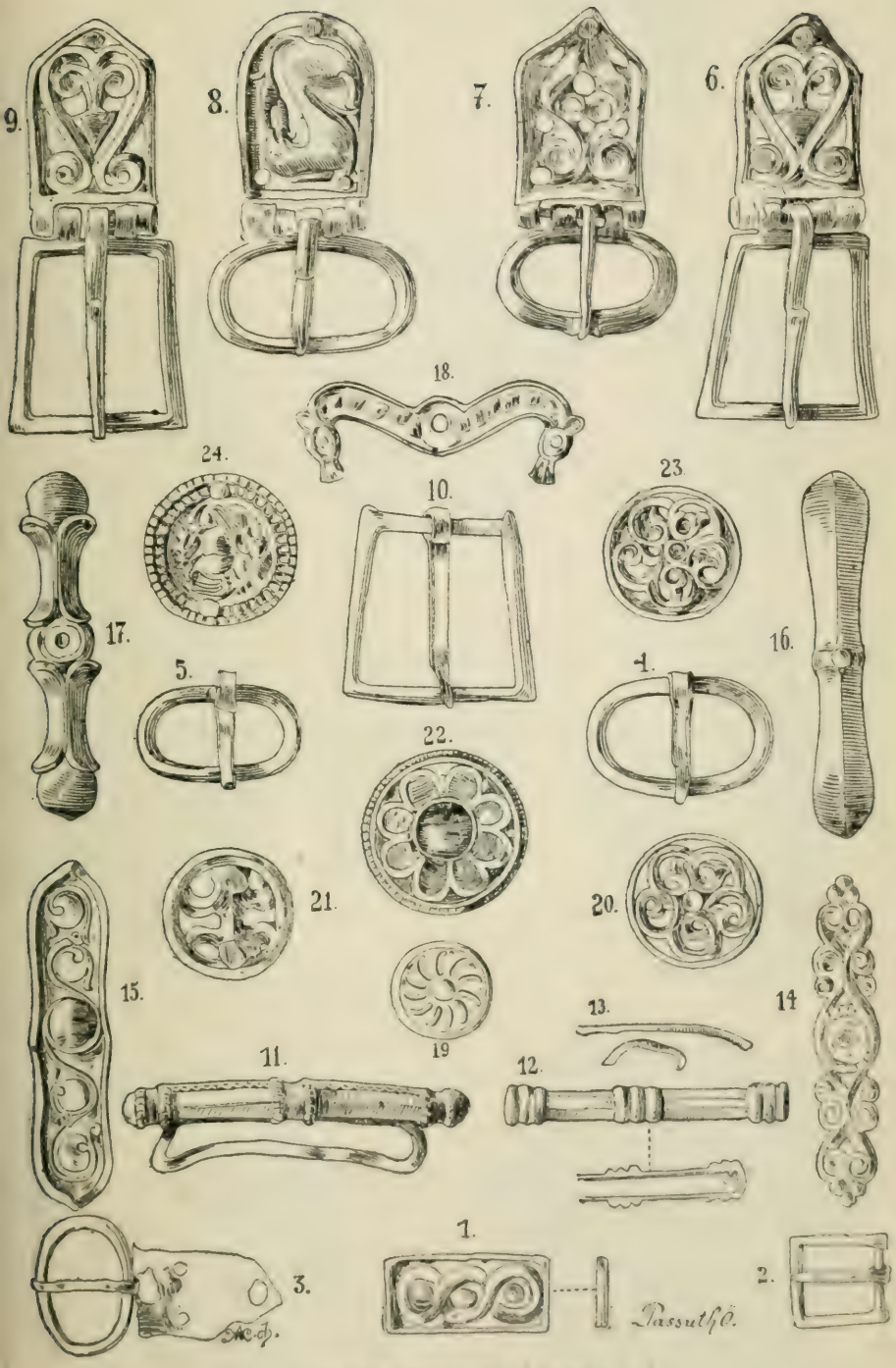

NEMESVÖLGYI TEMETŐ (MOSONY M.)

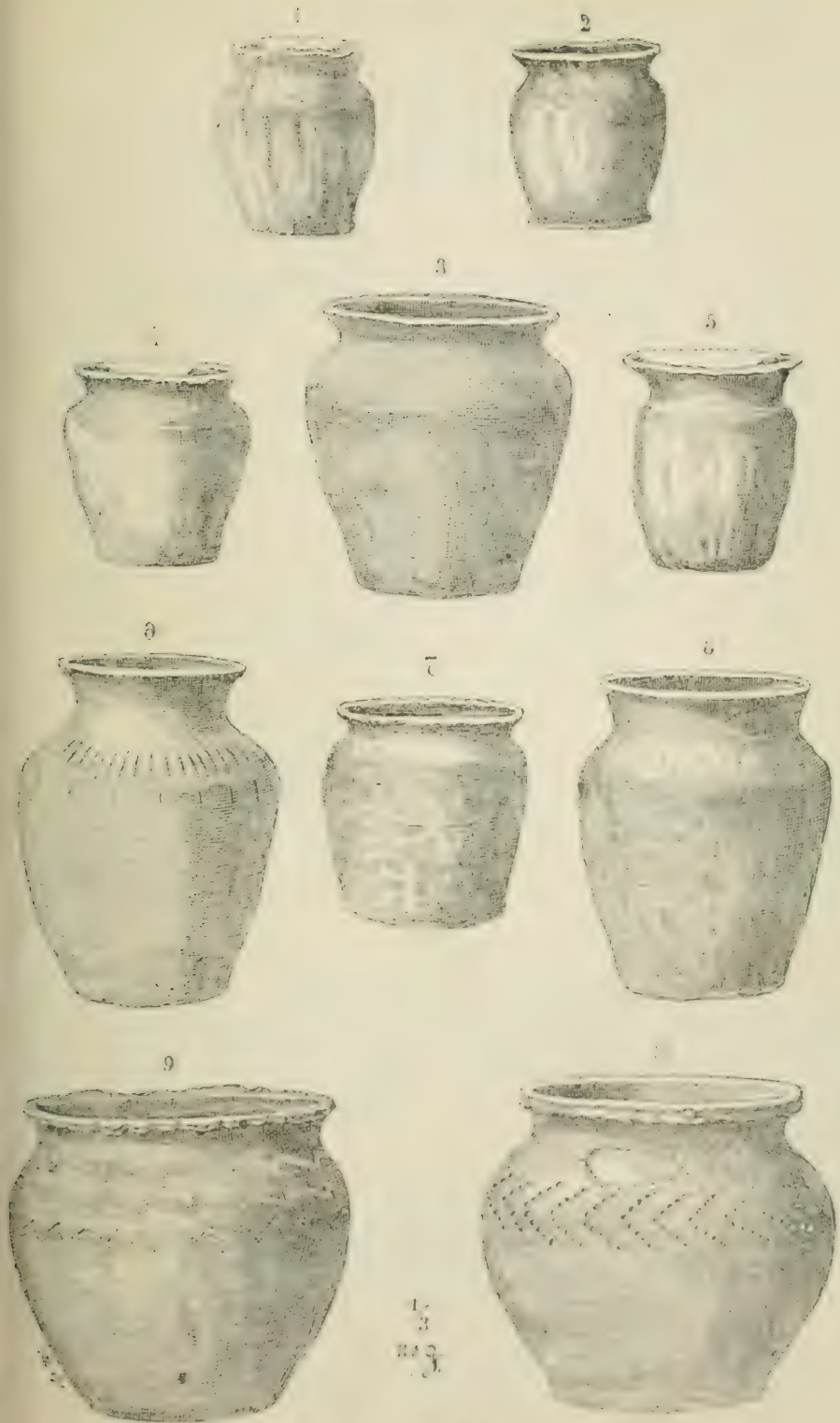

NEMESVÖLGYI TEMETŐ (MOSONY M.)

NEMESVÖLGYI TEMETŐ (MOSONY M.)

NEMESVÖLGYI TEMETŐ (MOSONY M.)

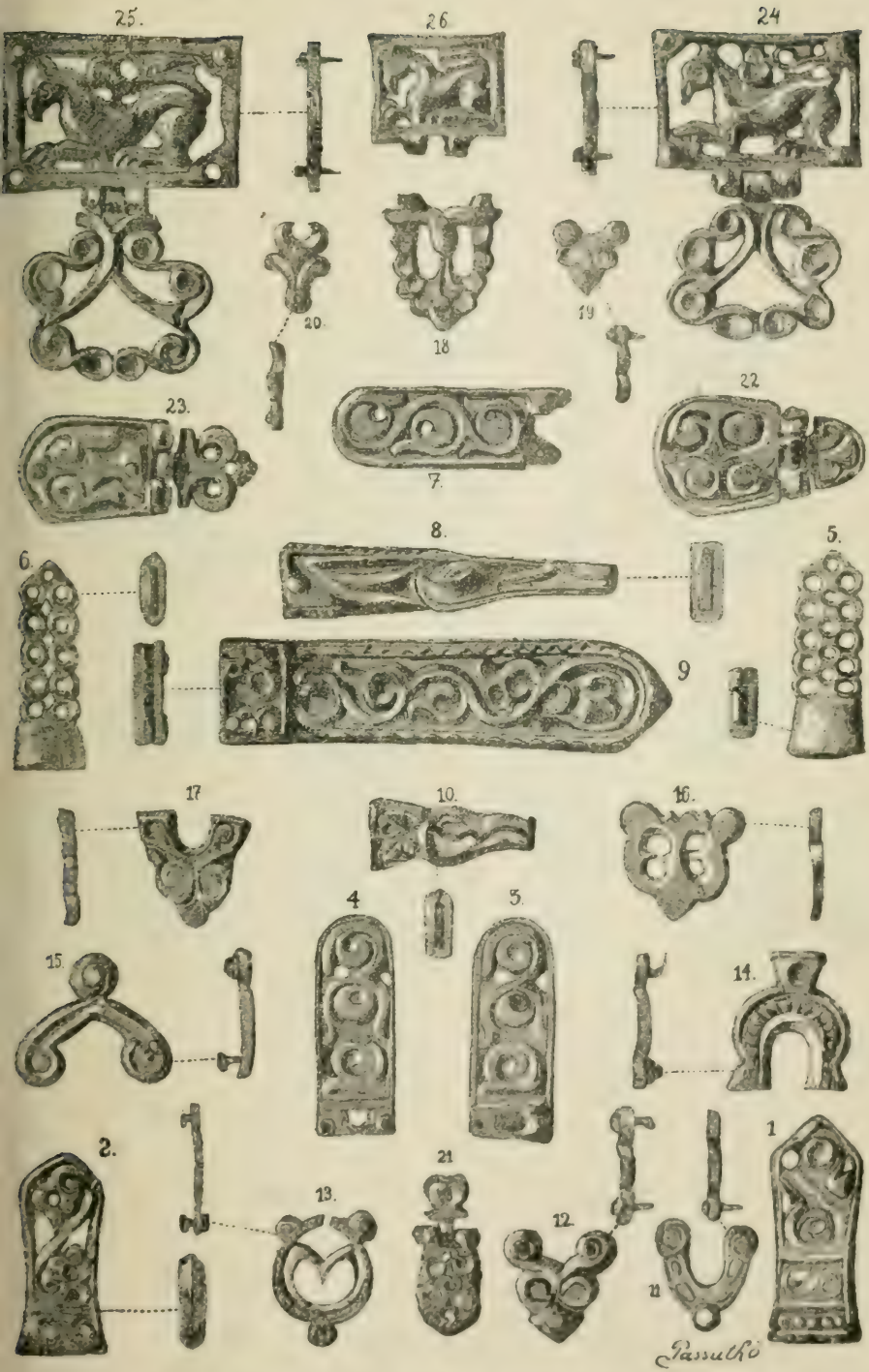

NEMESVÖLGYI TEMETŐ (MOSONY M.)

CXXXXIII.

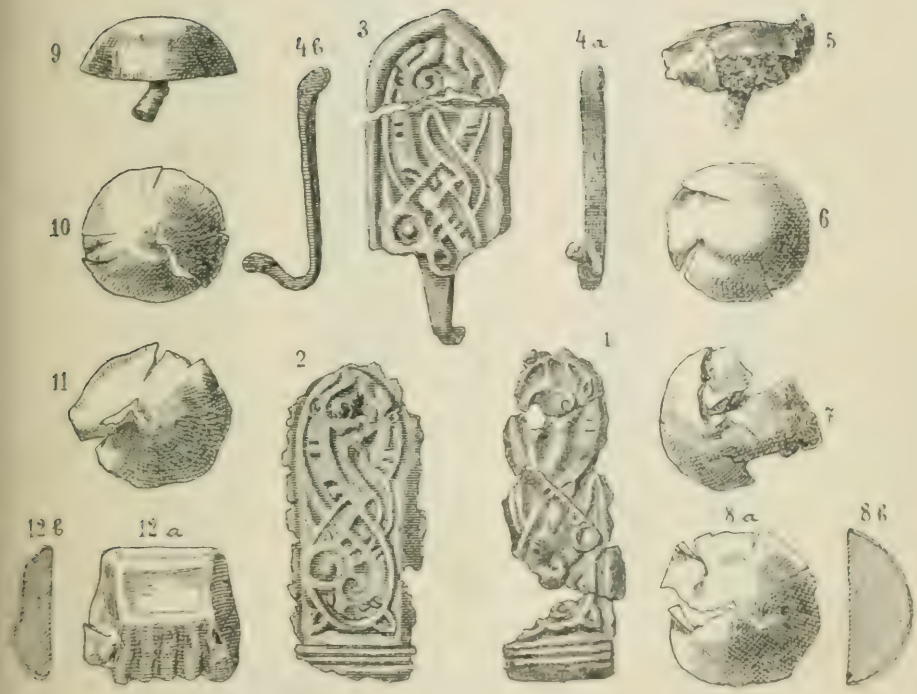

NAGYMÁNYOKI SÍR (TOLNA M.)

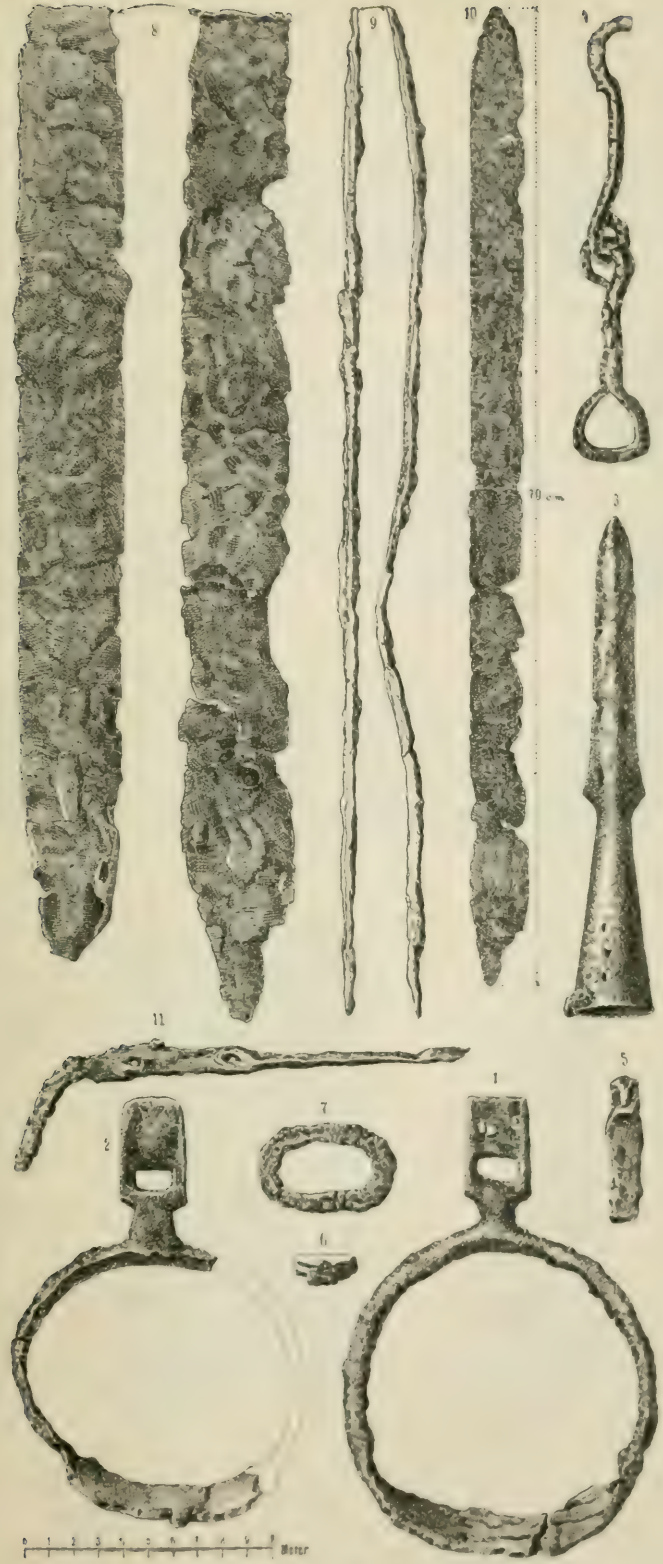

NAGY-MÁNYOKI SÍR (TOLNA M.)

CXXXXV.

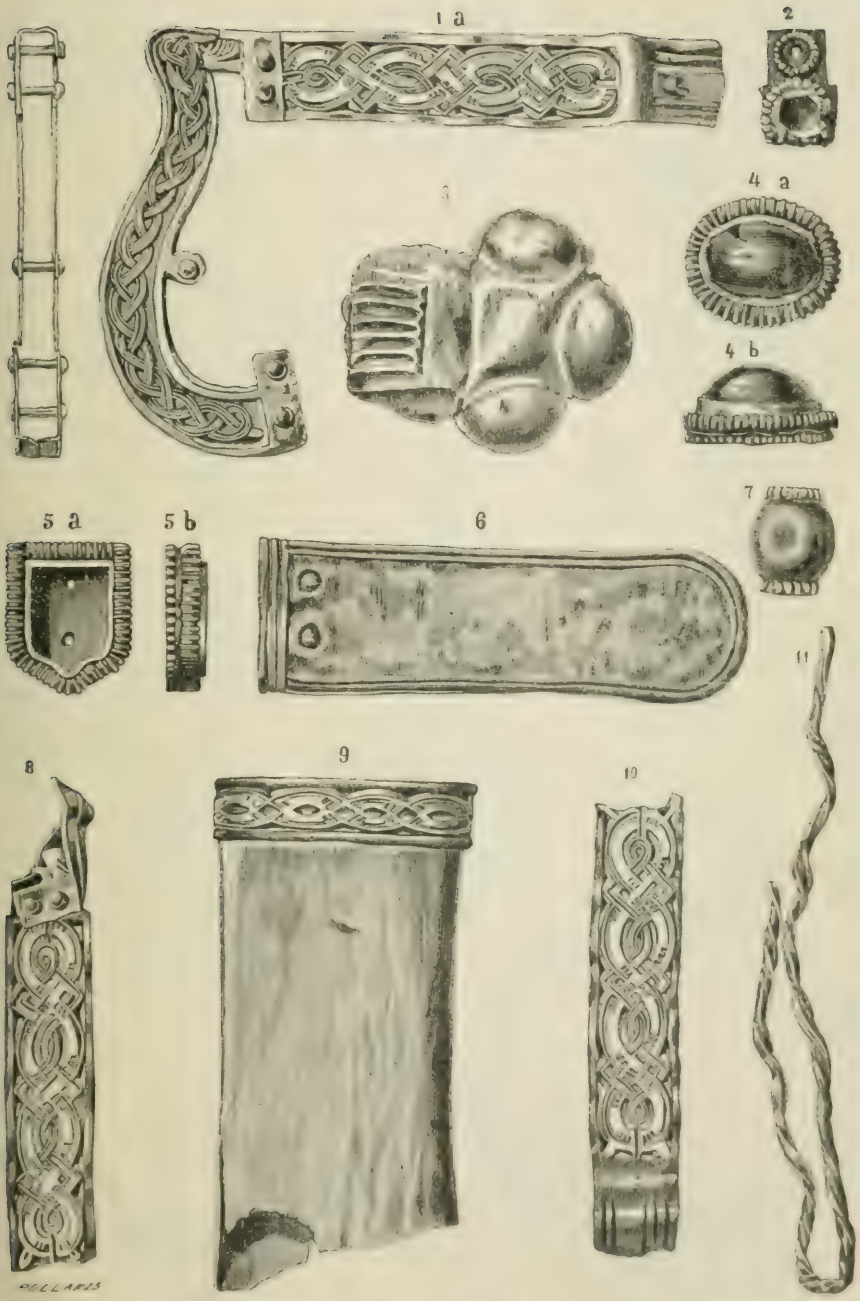

MADARASI LELET (PEST M

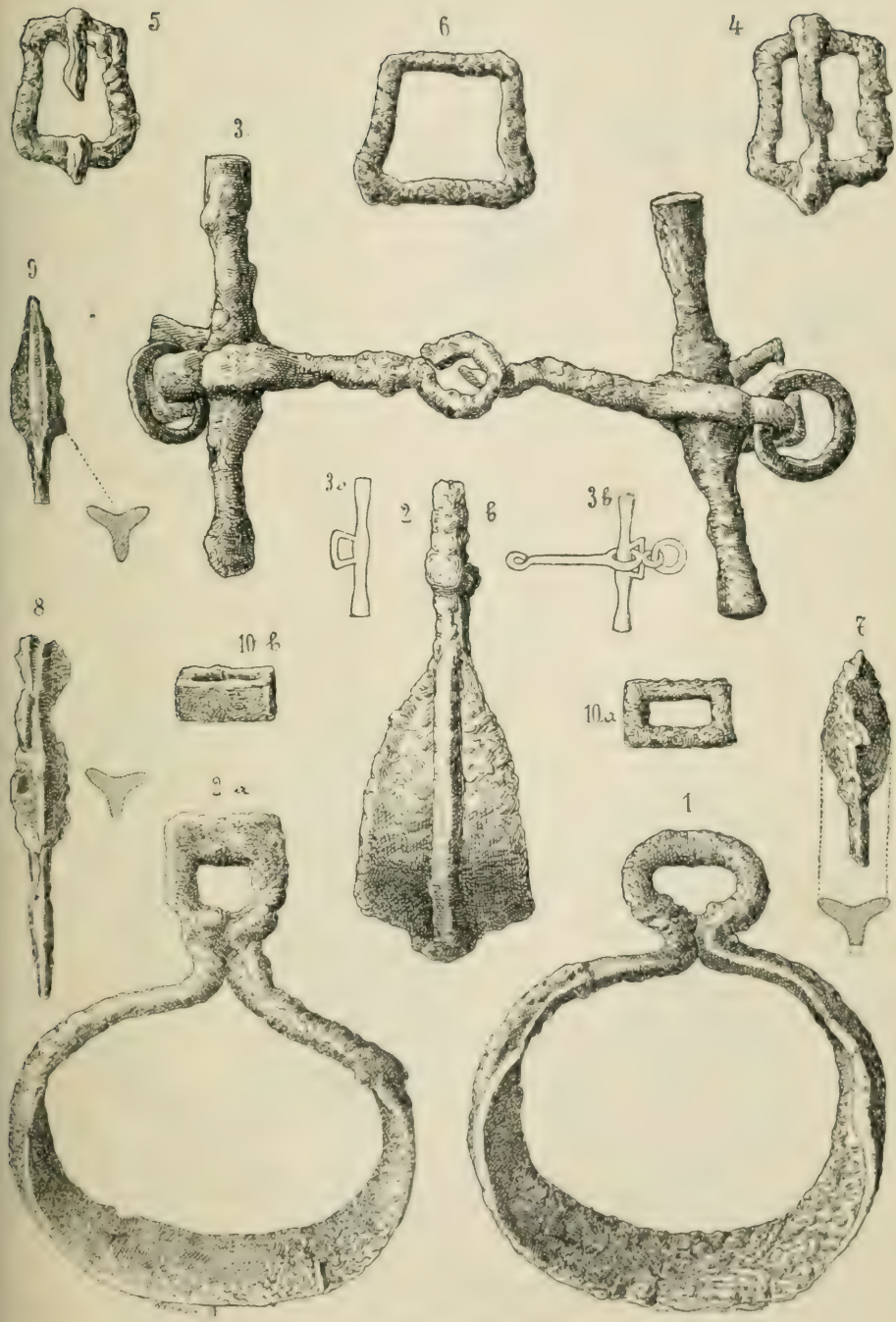

KASSAI SÍRLELETEK (BARANYA M.)

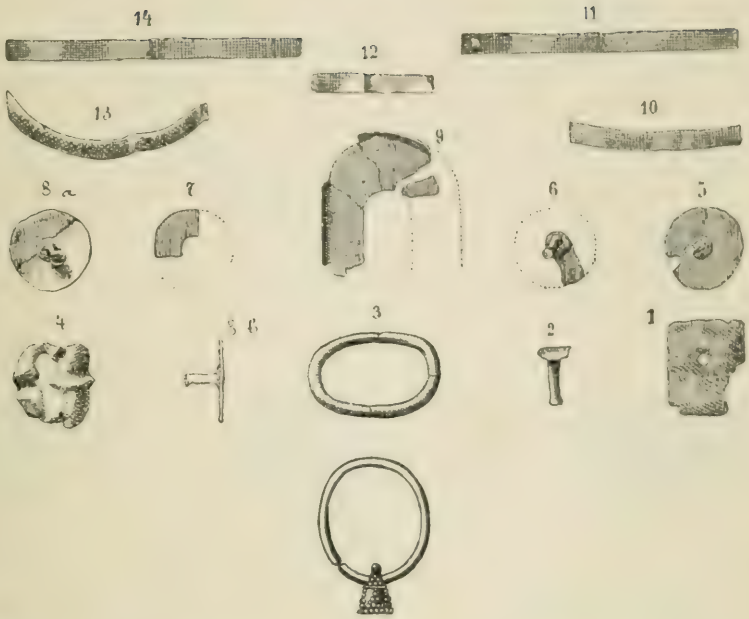

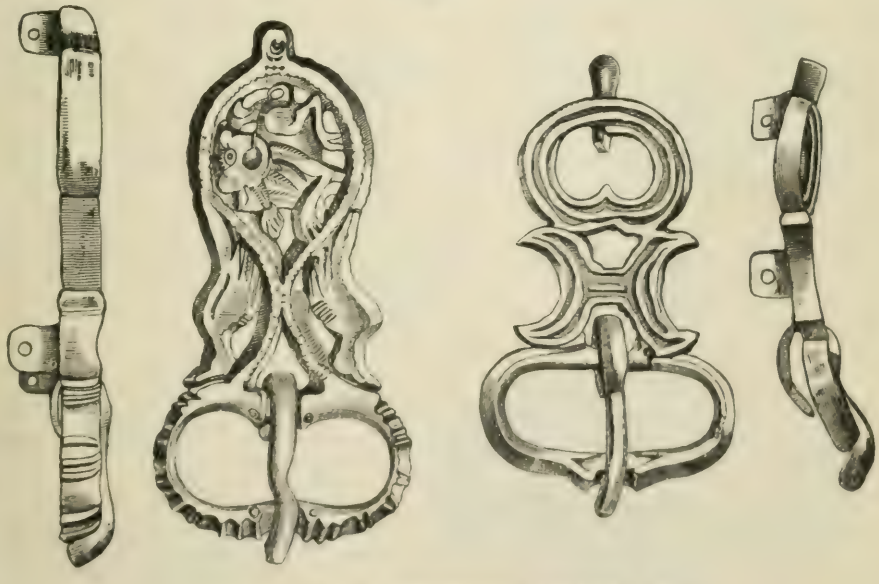

KASSAI SÍRLELETEK (BARANYA M.)

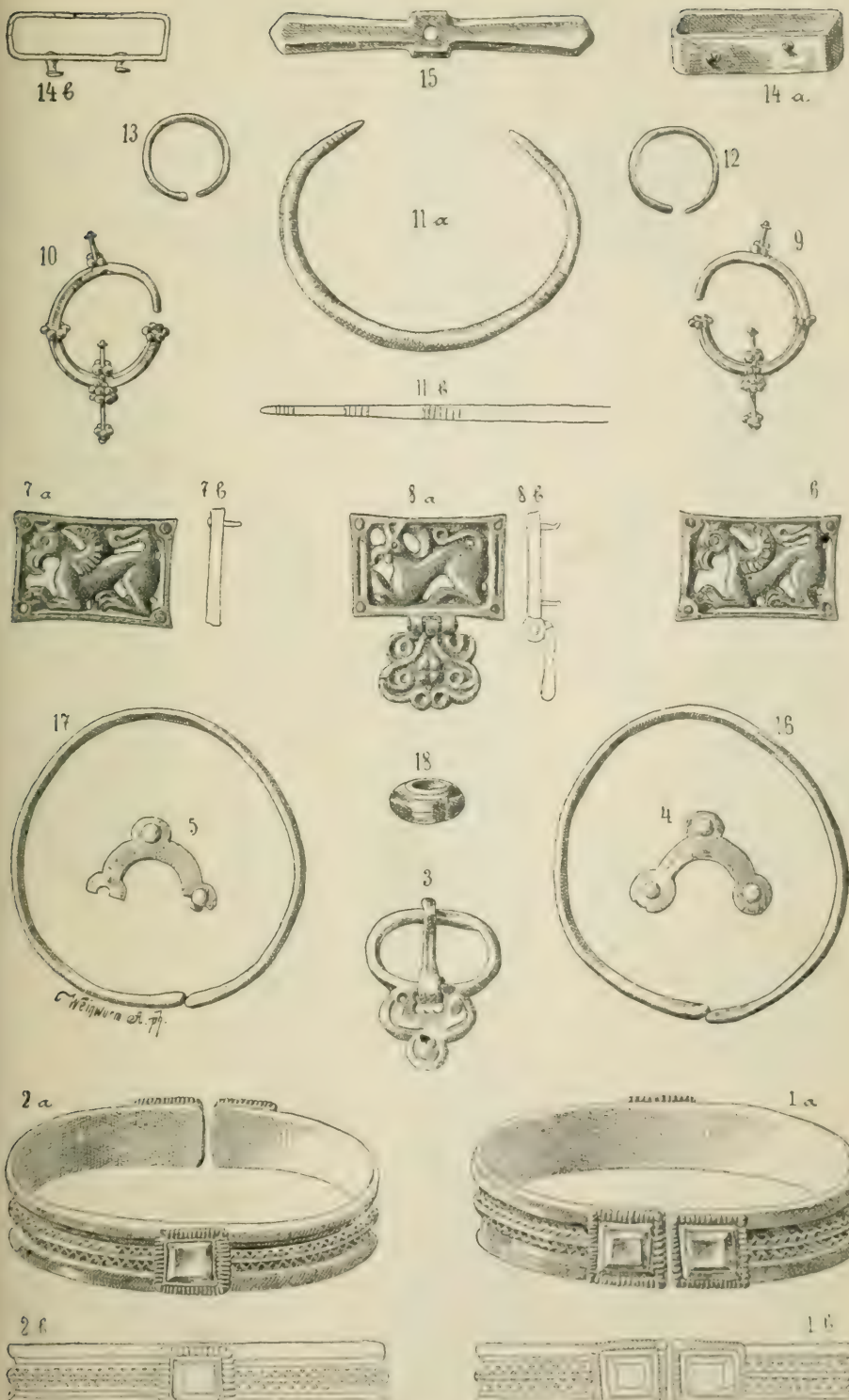

MÁRTÉLYI TEMETŐ (CSONGRÁD M.)

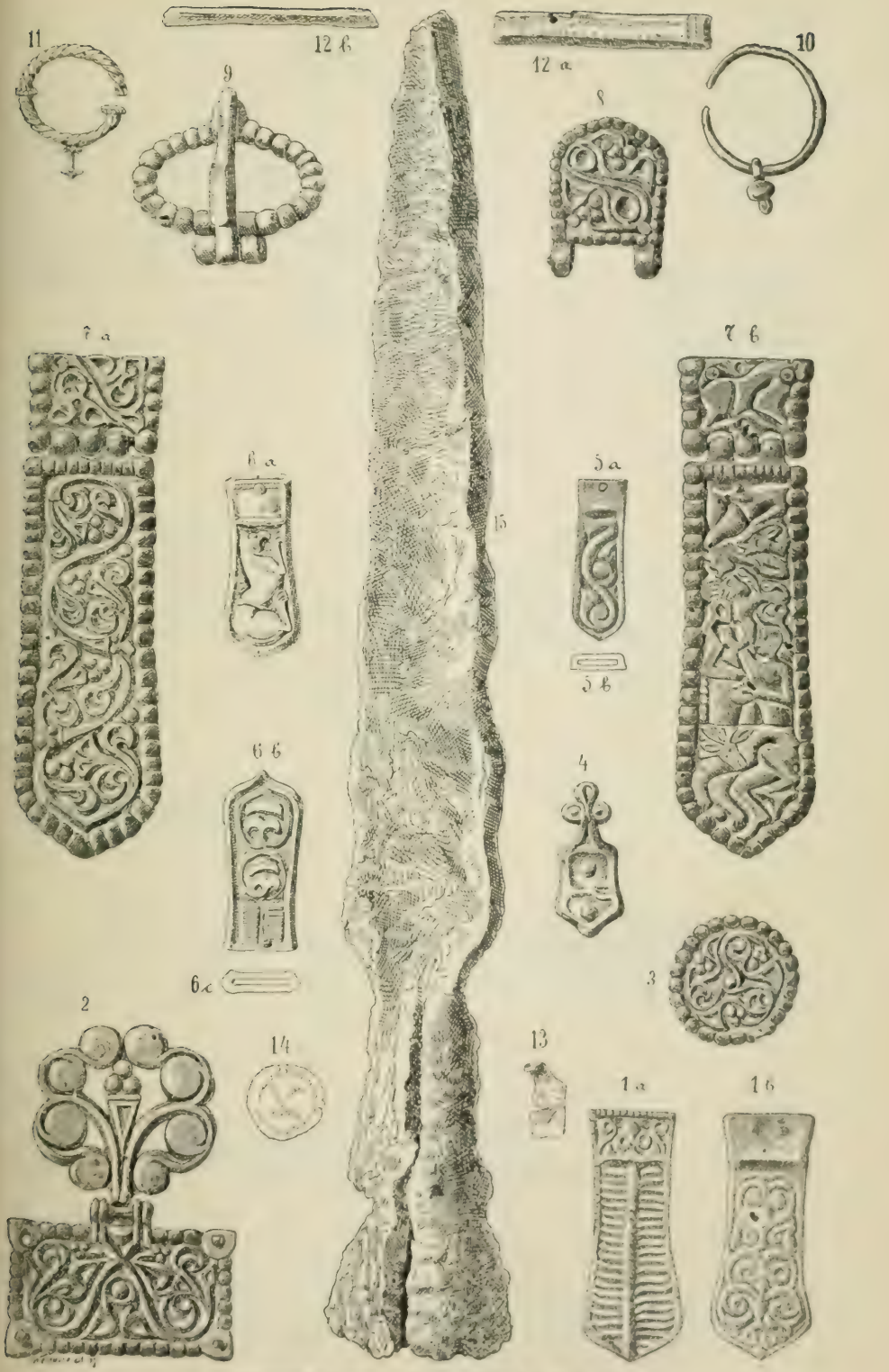

MÁRTÉLYI TEMETŐ (CSONGRÁD M.)

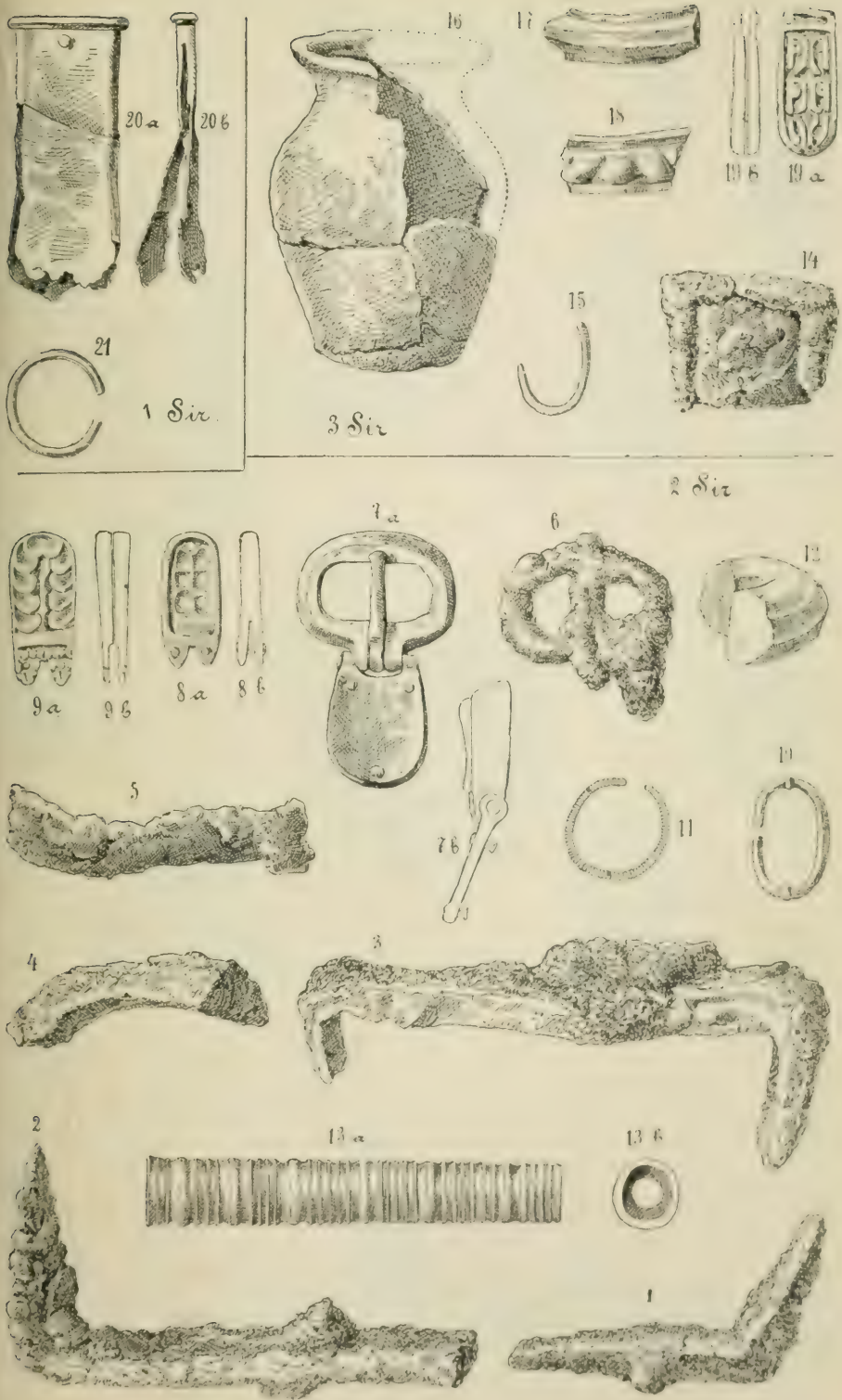

MÁRTÉLYI TEMETŐ (CSONGRÁD M.)

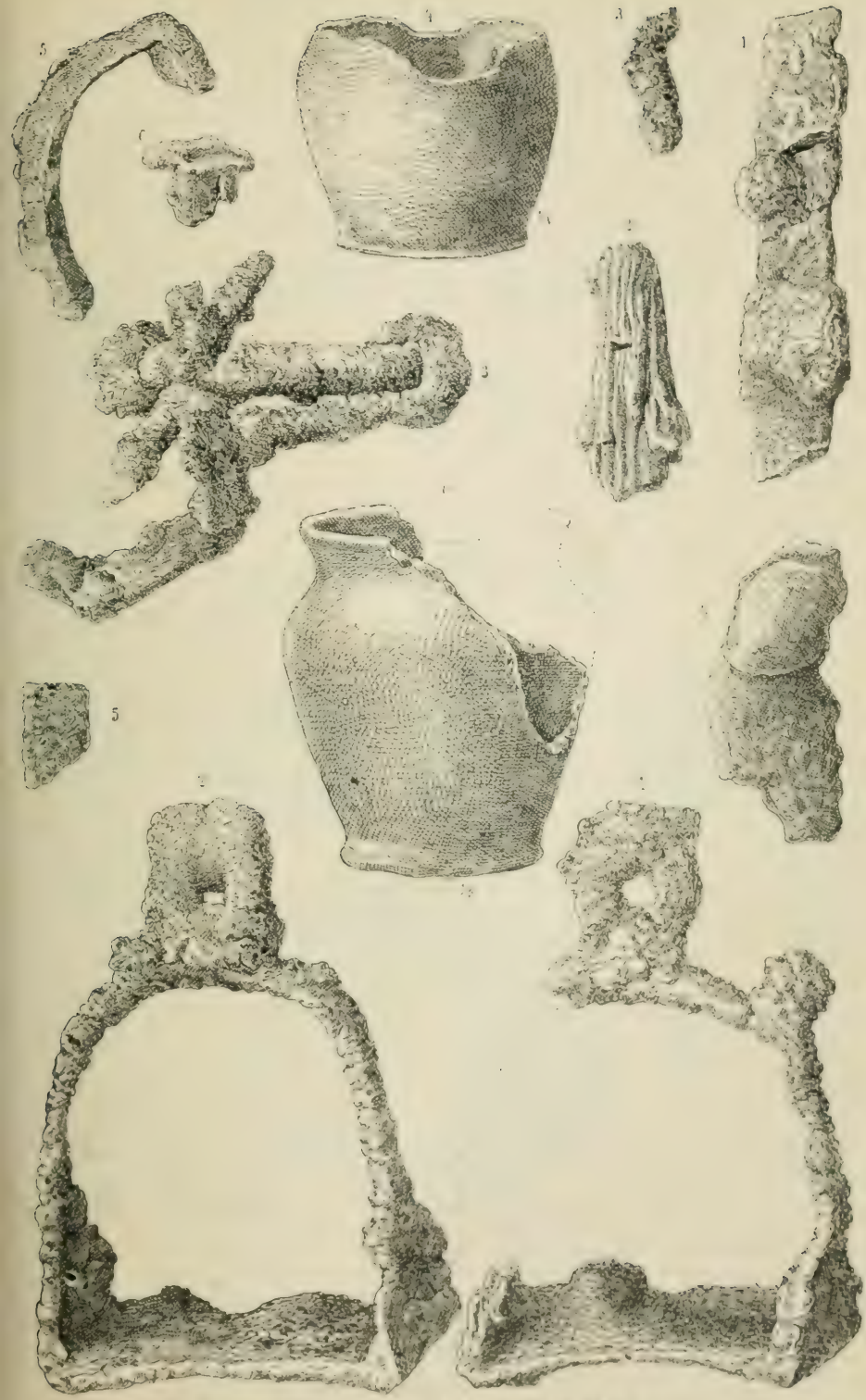

MÁRTÉLYI TEMETŐ (CSONGRÁD M.) 2/3

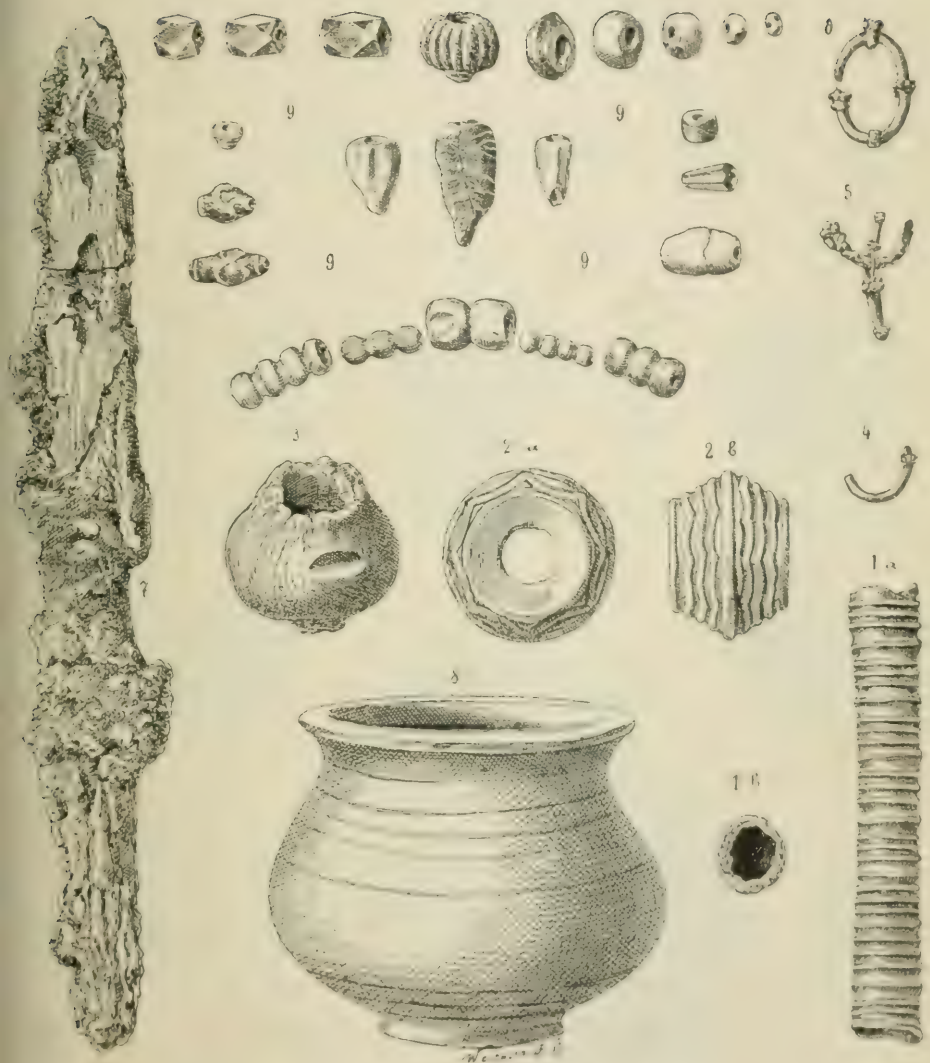

MÁRTÉLYI TEMETŐ (CSONGRÁD M.) $^{2}/_{3}$ N

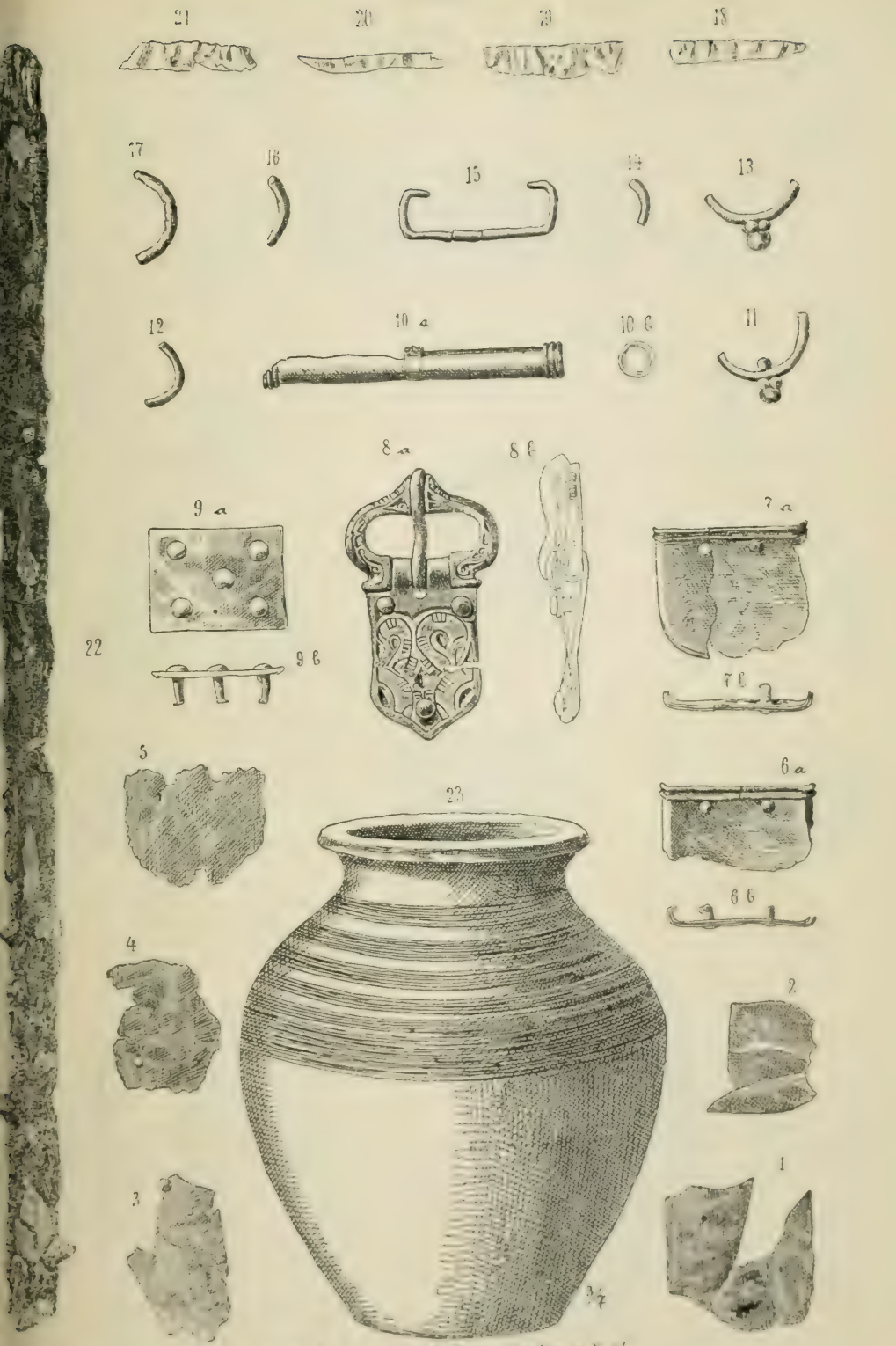

MÁRTÉLYI TEMETŐ (CSONGRÁD M.) $^2/_3$

MÁRTÉLYI TEMETŐ (CSONGRÁD M.)

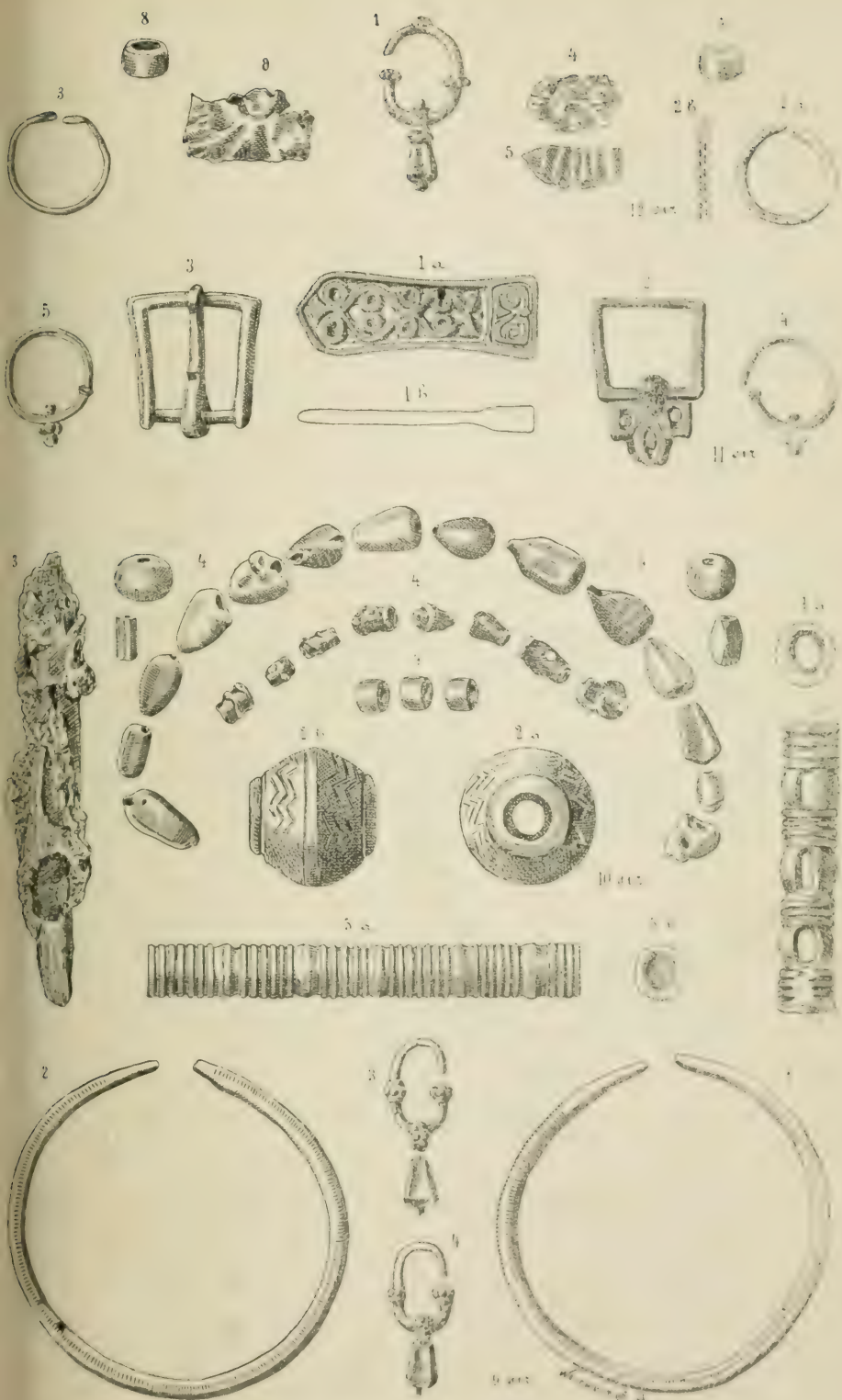

MÁRTÉLYI TEMETŐ (CSONGRÁD M.)

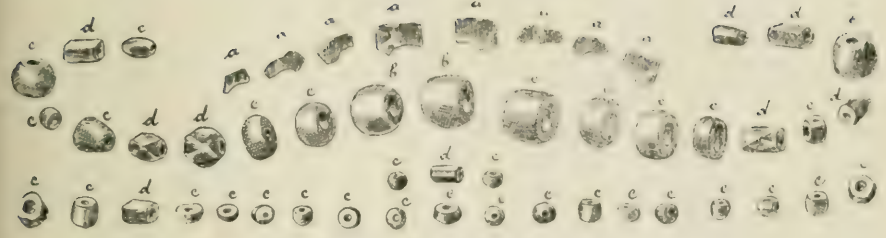

1. sír.

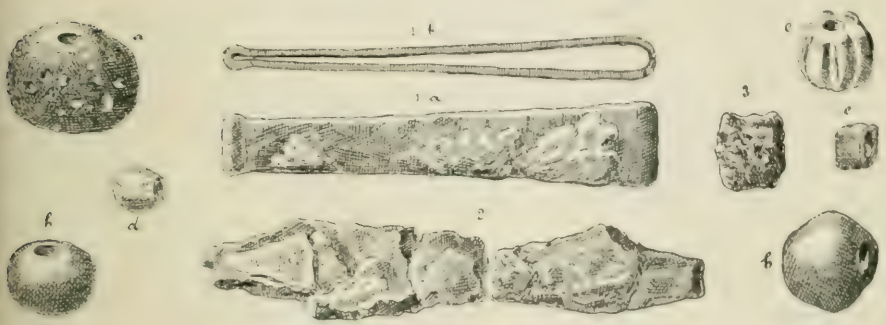

2. sír.

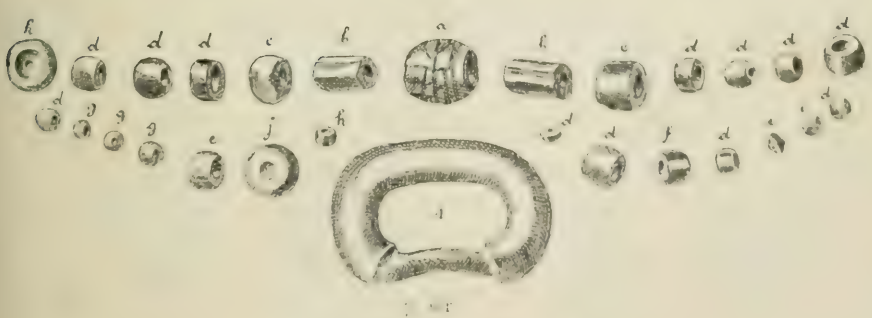

BEZENYEI SÍRMEZŐ (MOSONY M.)

BEZENYEI SÍRMEZŐ (MOSONY M.)

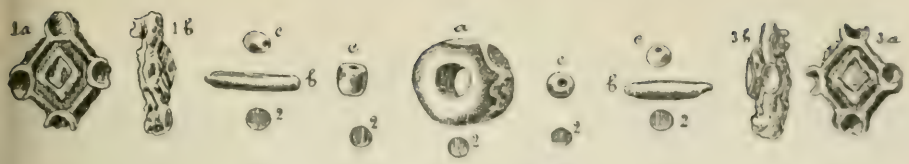

11. sír

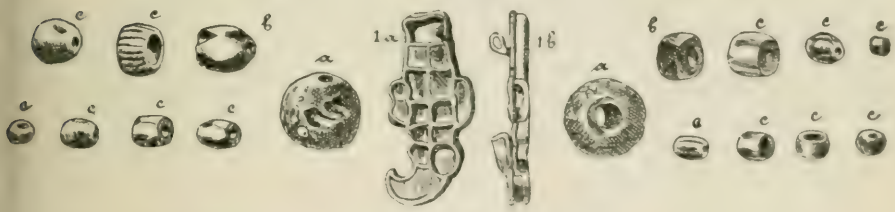

17. sír.

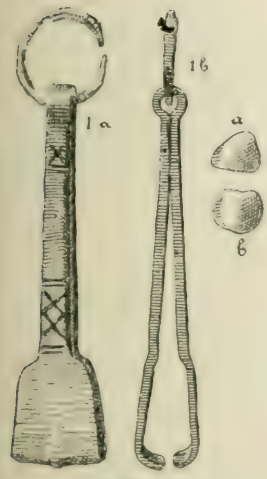

19. sír.

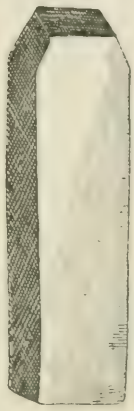

21 sír.

31. sír.

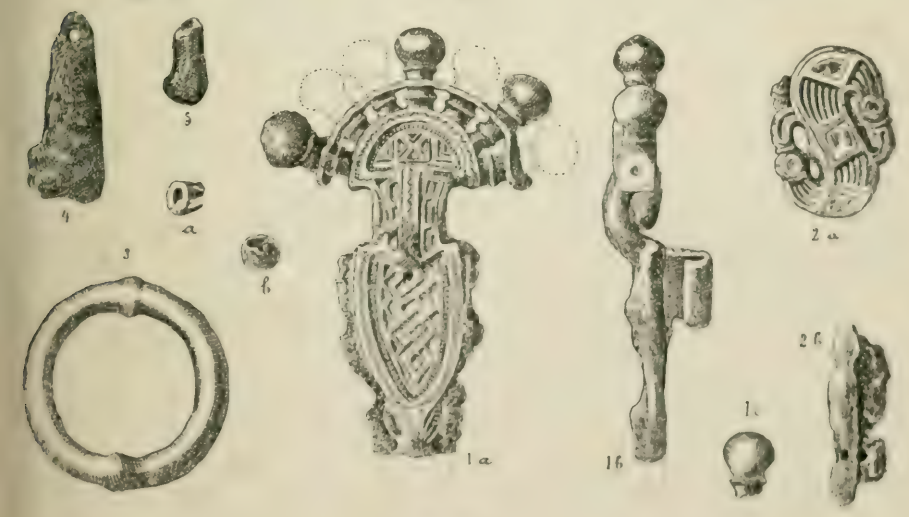

20 sír

BEZENYEI SÍRMEZŐ (MOSONY M.)

22 sír.

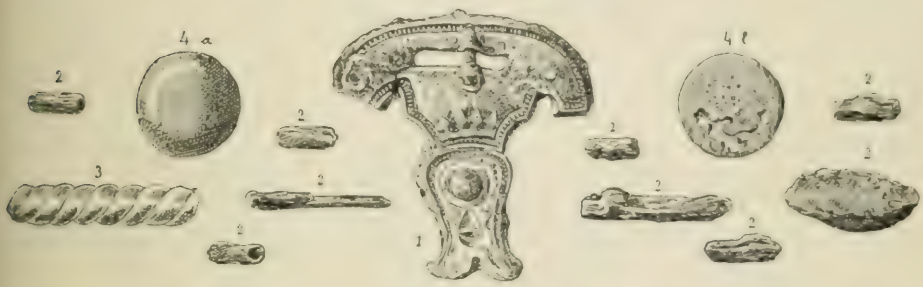

33 sír.

37. sír

45 sír

BEZENYEI SÍRMEZŐ (MOSONY M.)

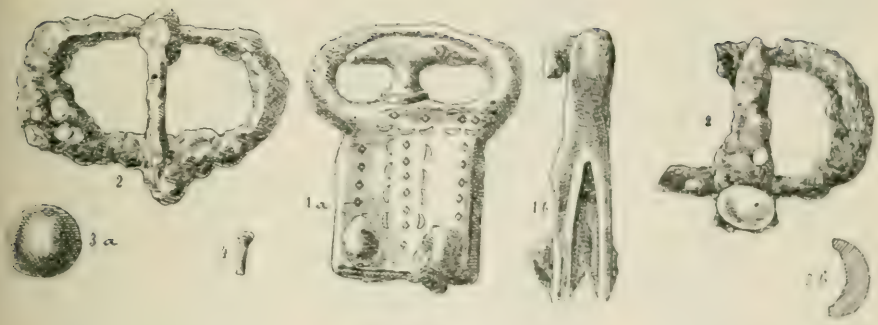

48. sír

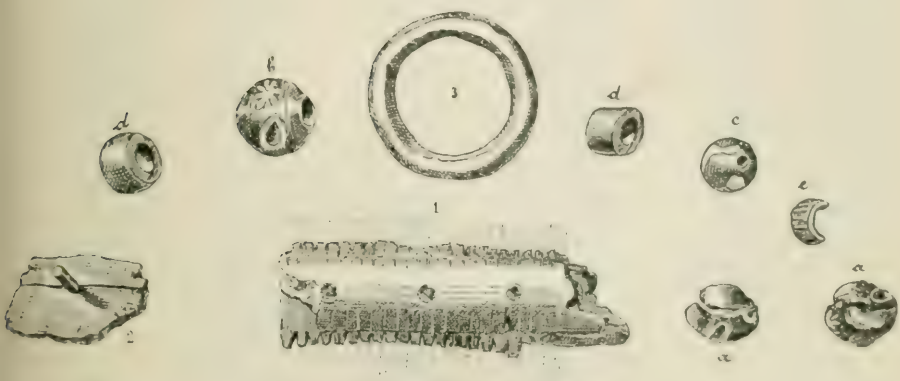

53 sír.

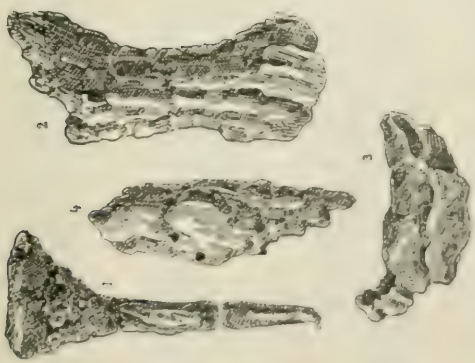

58 sír.

BEZENYEI SÍRMEZŐ (MOSONY M.)

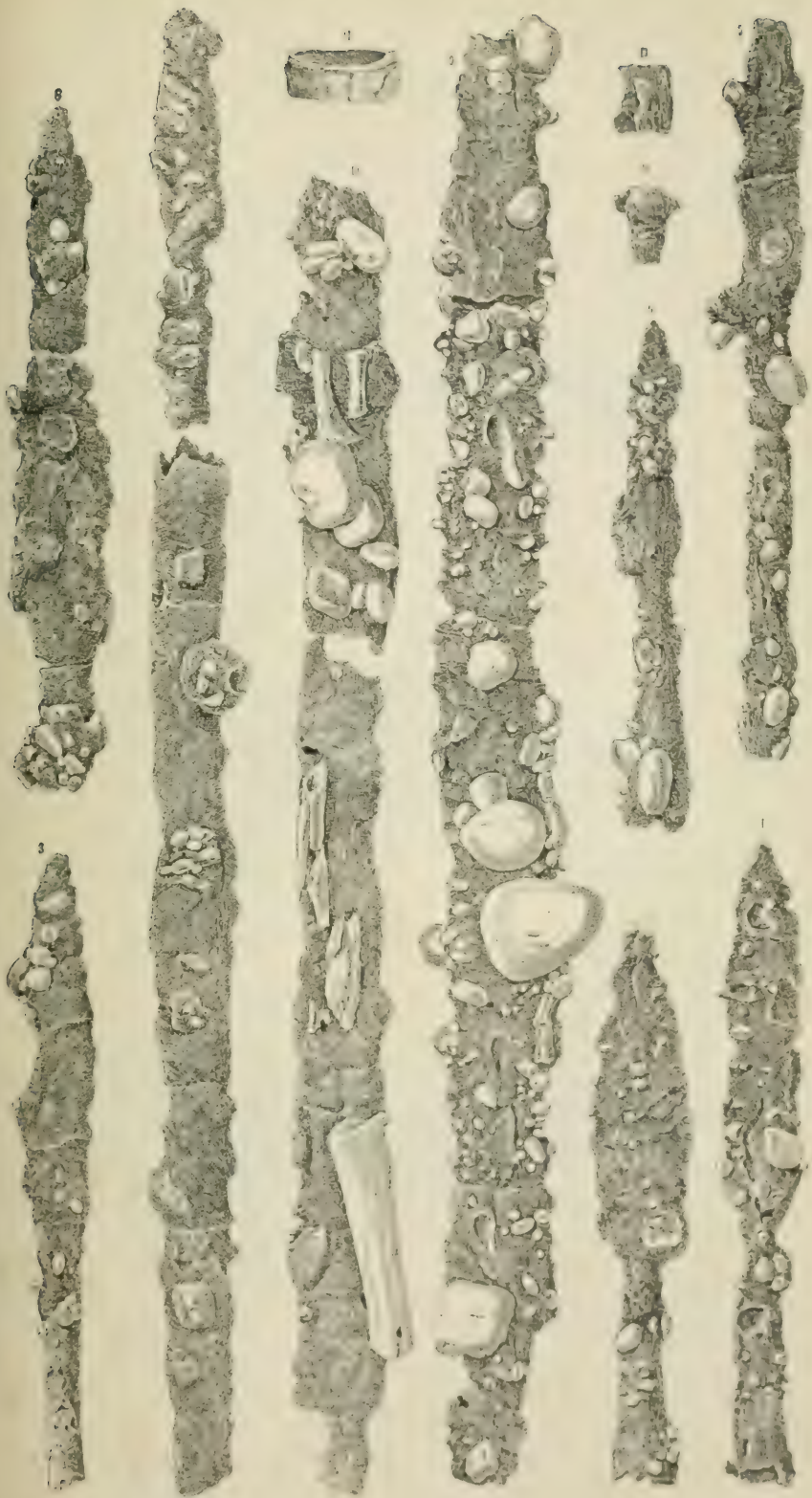

VASLÁNDSÁK ÉS VASKARDOK A BEZDÉDI SÍROKBÓL.

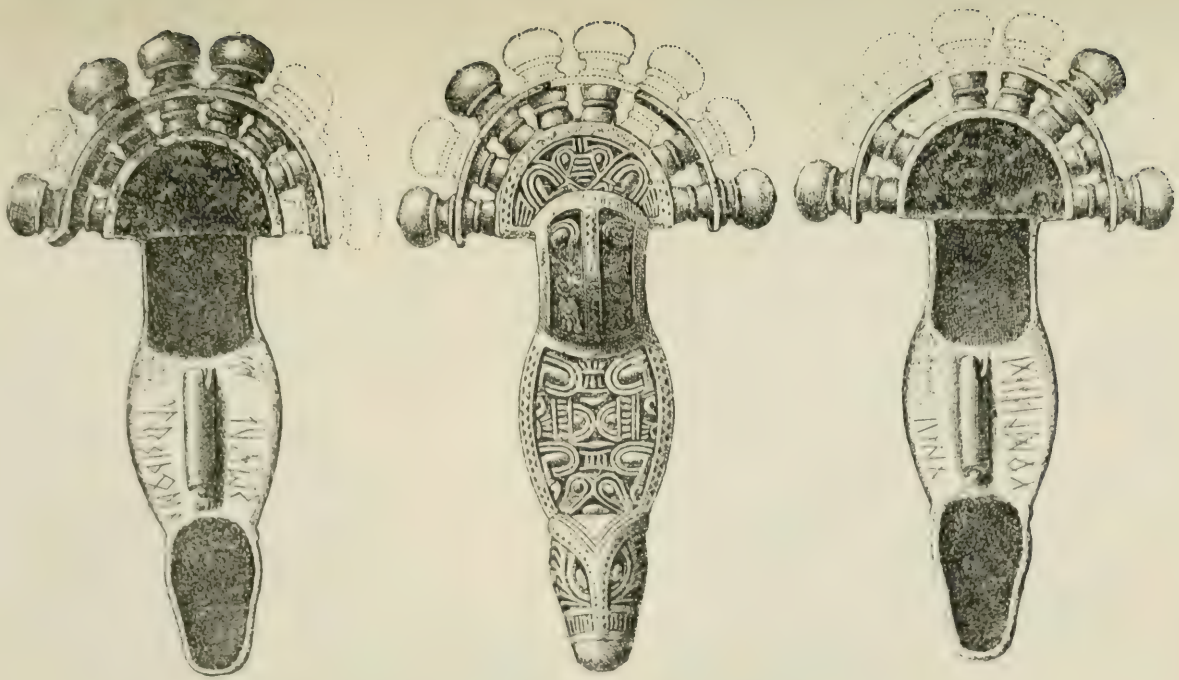

RÚNÁS FIBULÁK A BEZENYEI SIRMEZŐRŐL.

NAGYSZENTMIKLÓSI KINCS (TORONTÁL M.)

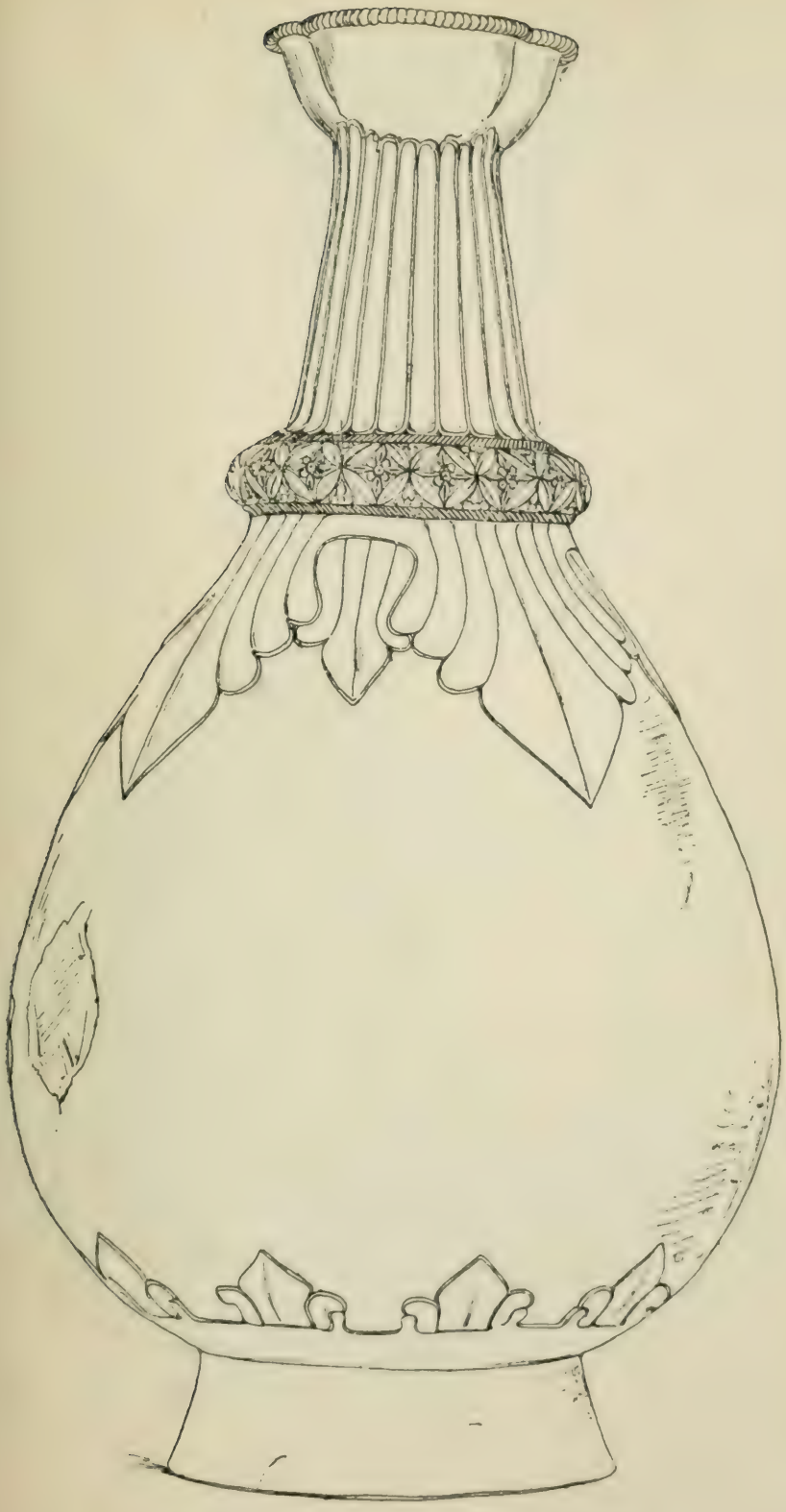

I. SZ. KORSÓ A NAGYSZENTMIKLÓSI KINCSBEN.

2. SZ. KORSÓ A NAGYSZENTMIKLÓSI KINCSBEN $^1/_1$ N.

2. SZ. KORSÓ A NAGYSZENTMIKLÓSI KINCSBEN $^{1}/_{1}$ N.

2. SZ. KORSÓ A NAGYSZENTMIKLÓSI KINCSBEN $^1/_1$ N.

2. SZ. KORSÓ A NAGYSZENTMIKLÓSI KINCSBEN.

2. SZ. KORSÓ A NAGYSZENTMIKLÓSI KINCSBEN $\frac{1}{1}$ N.

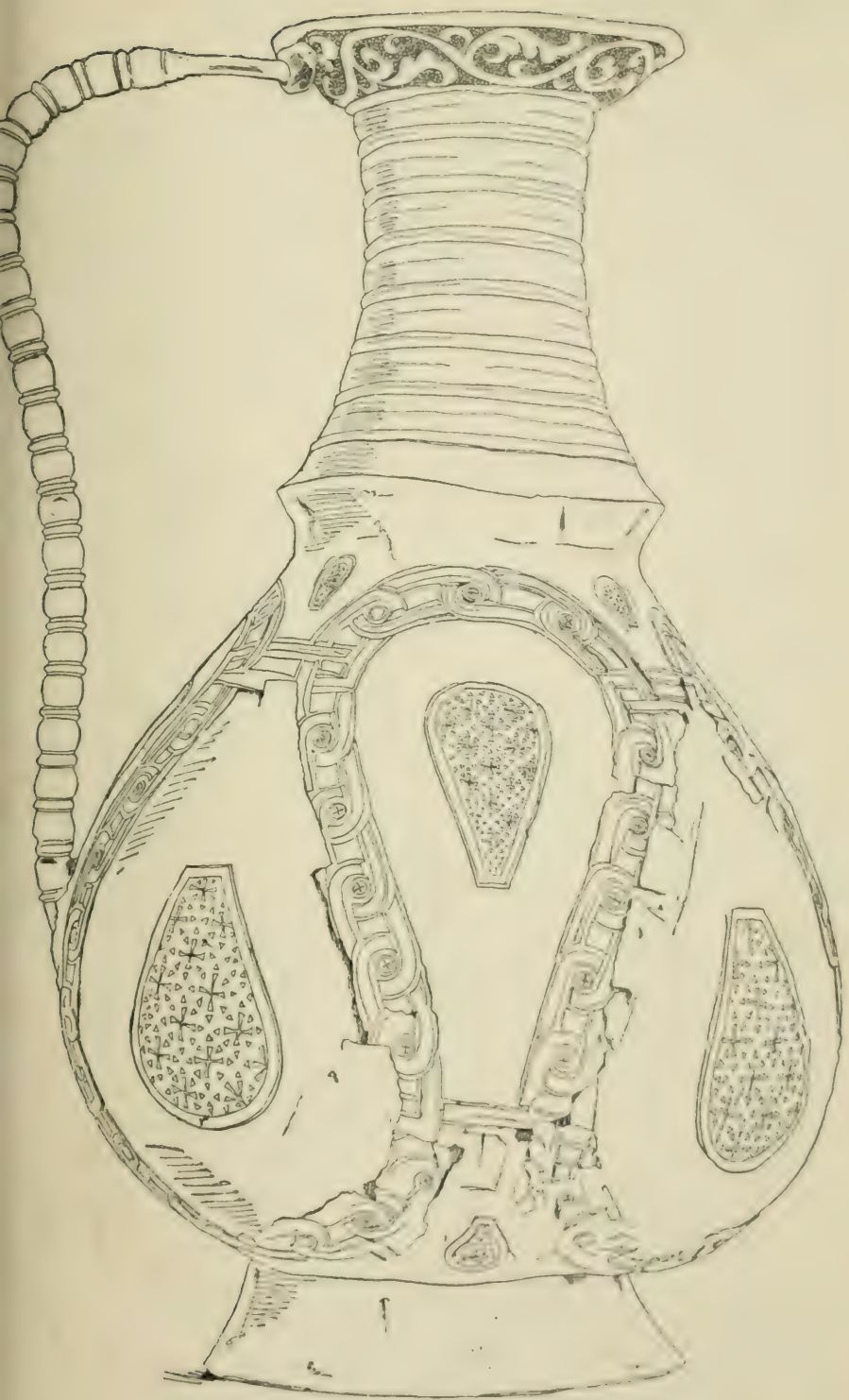

3. SZ. KORSÓ A NAGYSZENTMIKLÓSI KINCSBEN $\frac{1}{1}$ N.

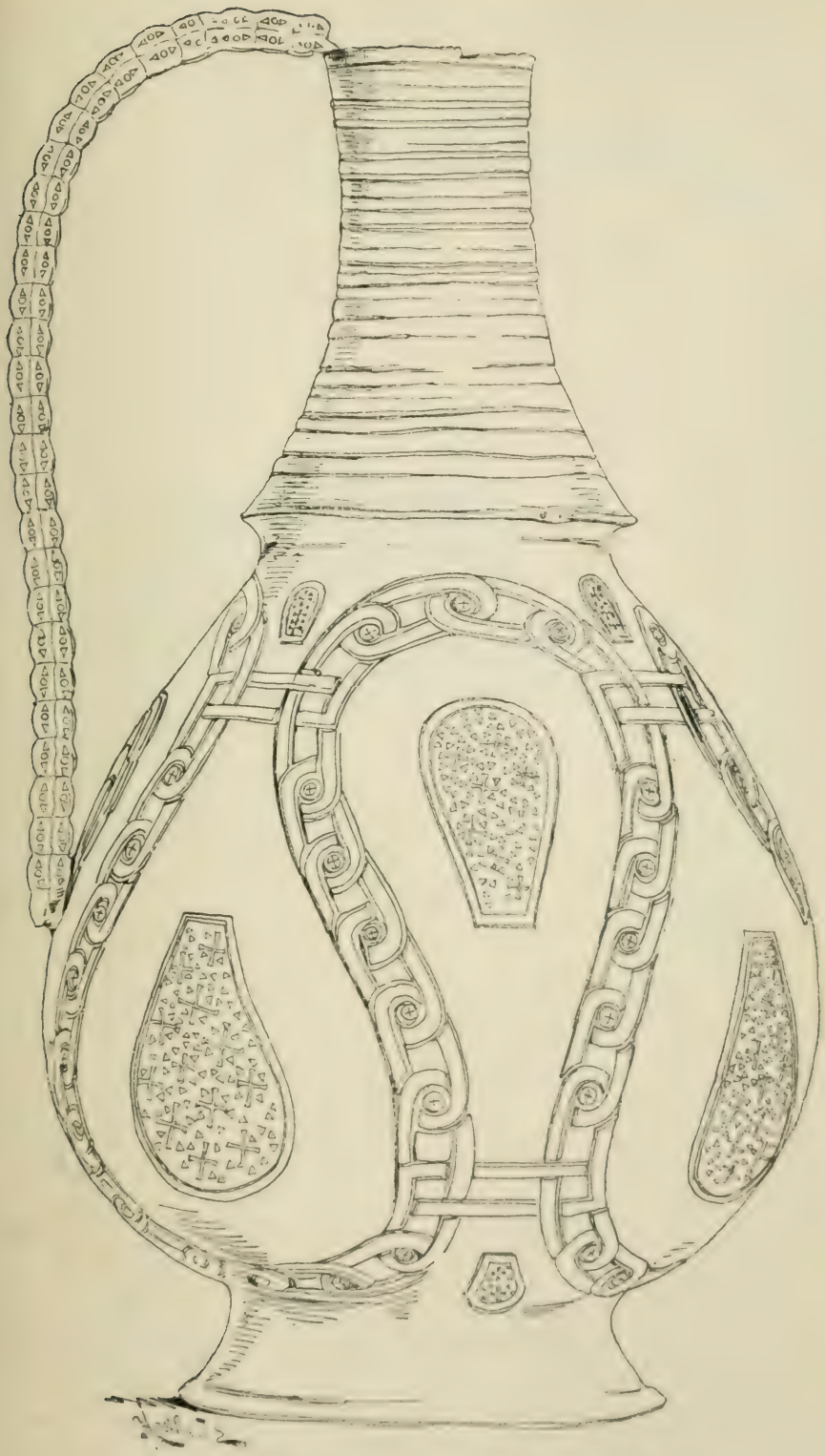

4. SZ. KORSÓ A NAGYSZENTMIKLÓSI KINCSBEN $^{1}/_{1}$ N.

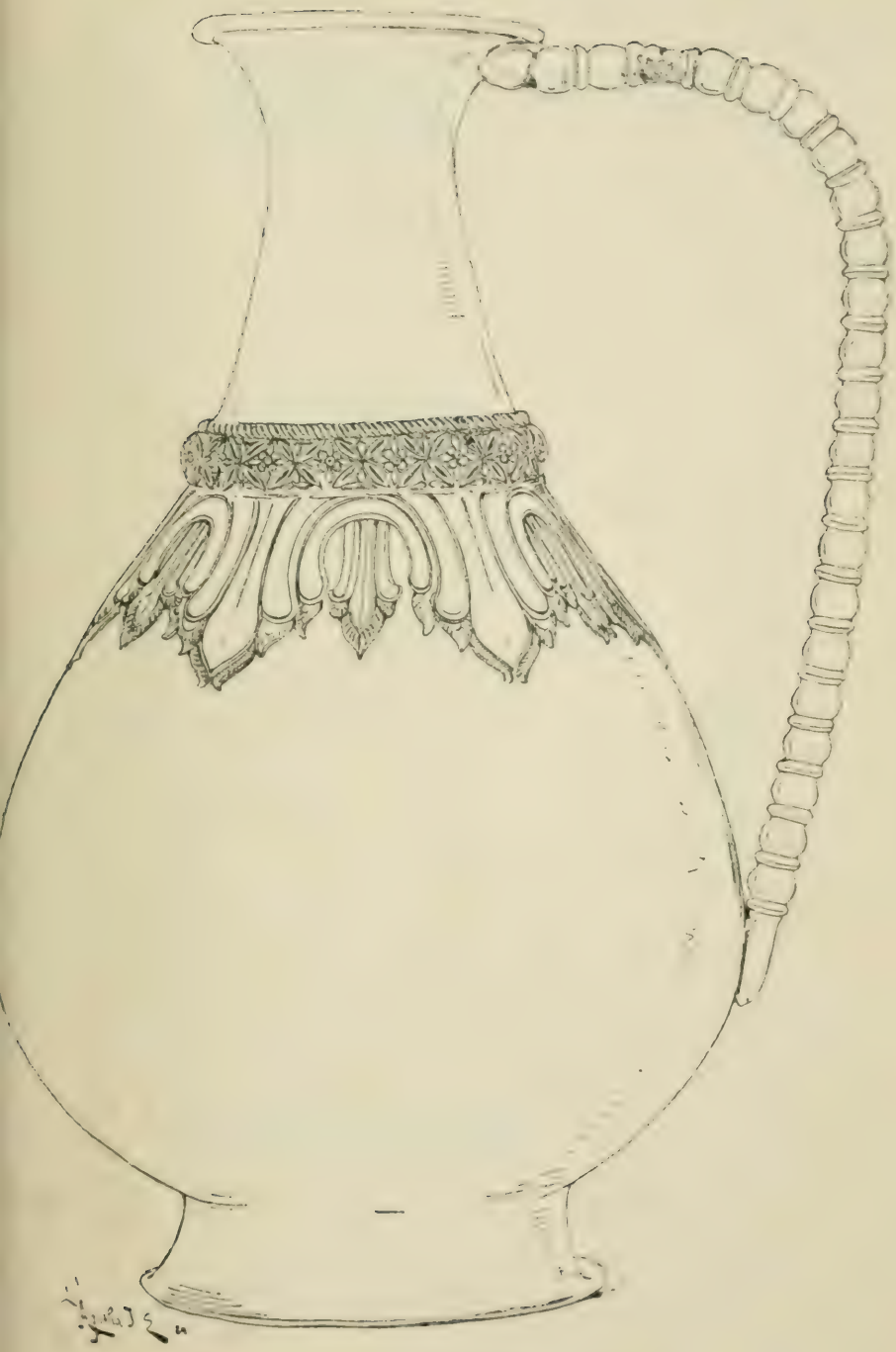

5. SZ. KORSÓ A NAGYSZENTMIKLÓSI KINCSBEN $\frac{1}{1}$ N.

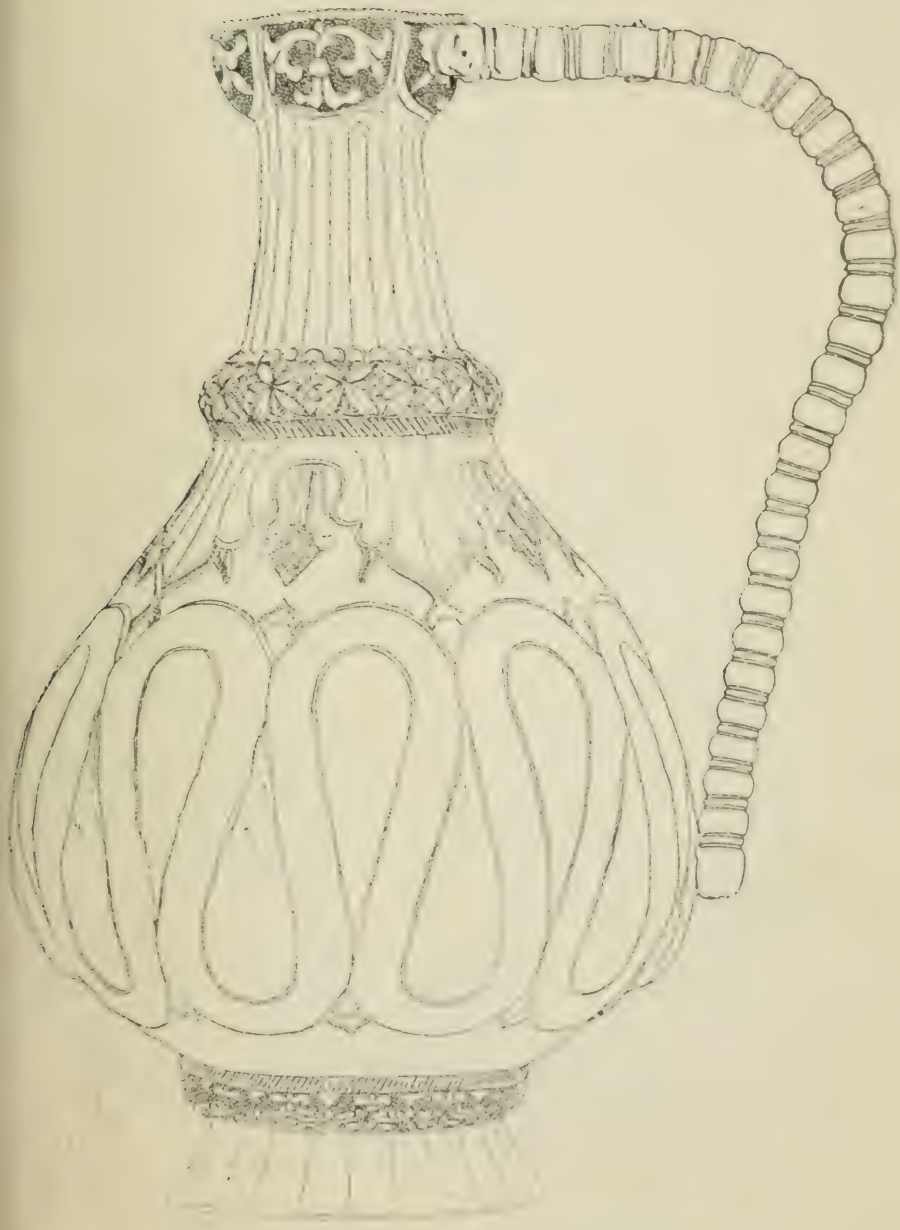

6. SZ. KORSÓ A NAGYSZENTMIKLÓSI KINCSBEN $\frac{1}{1}$ N.

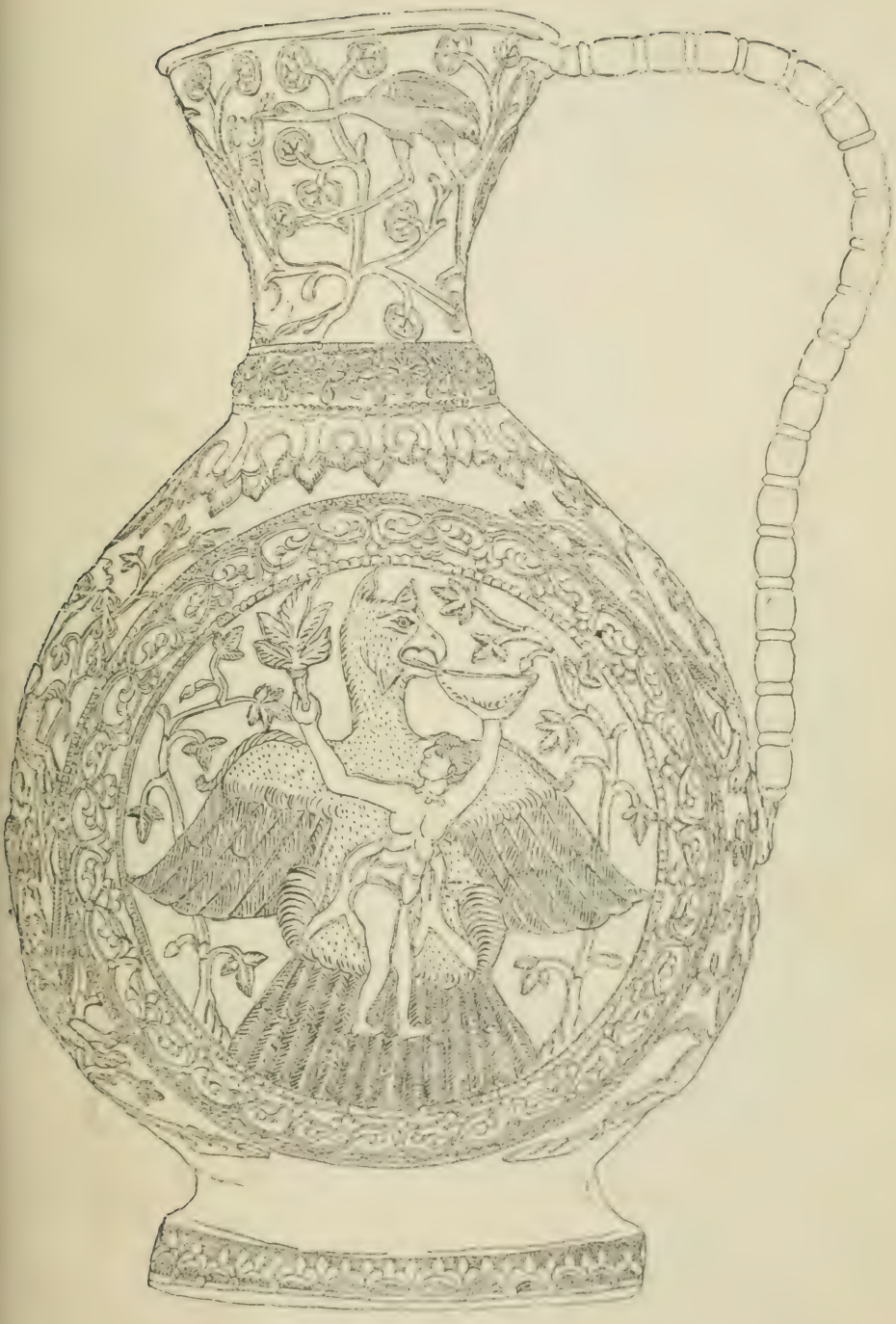

7. SZ. KORSÓ A NAGYSZENTMIKLÓSI KINCSBEN $\frac{1}{4}$ N.

7. SZ. KORSÓ A NAGYSZENTMIKLÓSI KINCSBEN $^{1}/_{1}$ N.

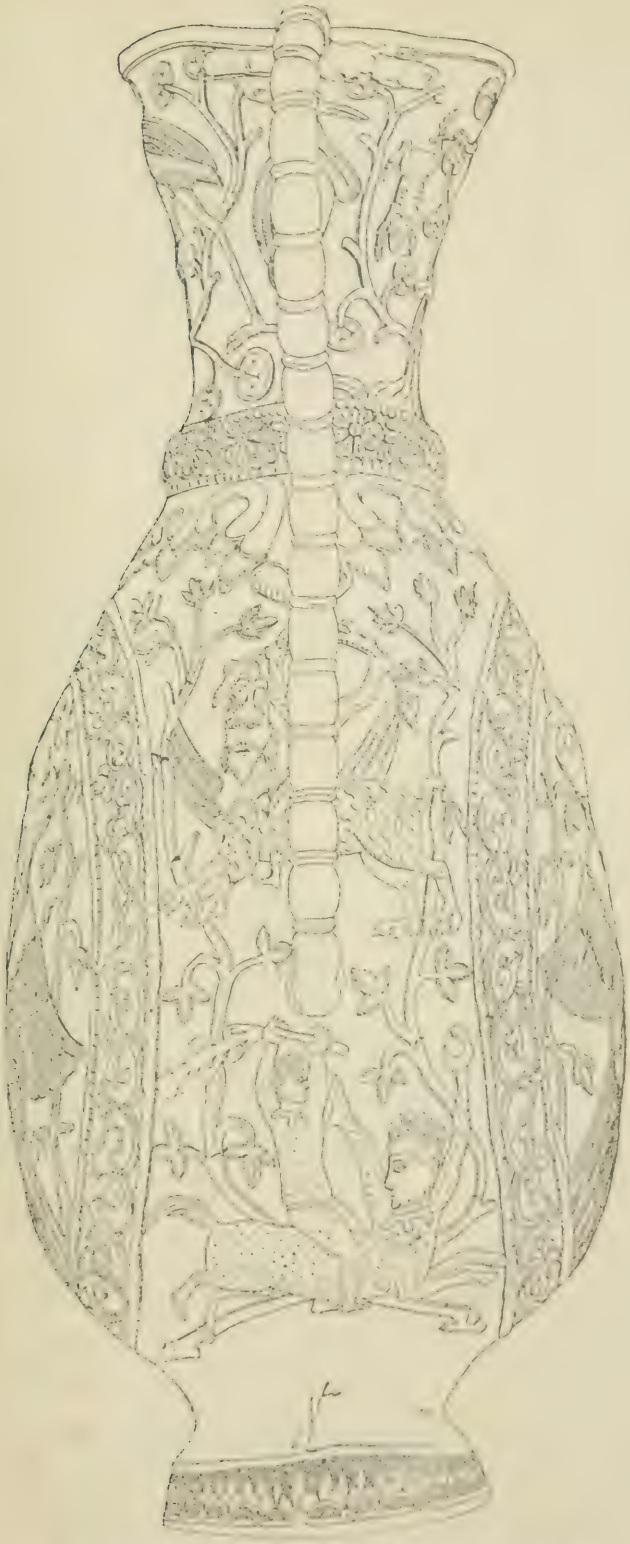

7. SZ. KORSÓ A NAGYSZENTMIKLÓSI KINCSBEN $^1/_1$ N.

7. SZ. KORSÓ A NAGYSZENTMIKLÓSI KINCSBEN $^1/_1$ N.

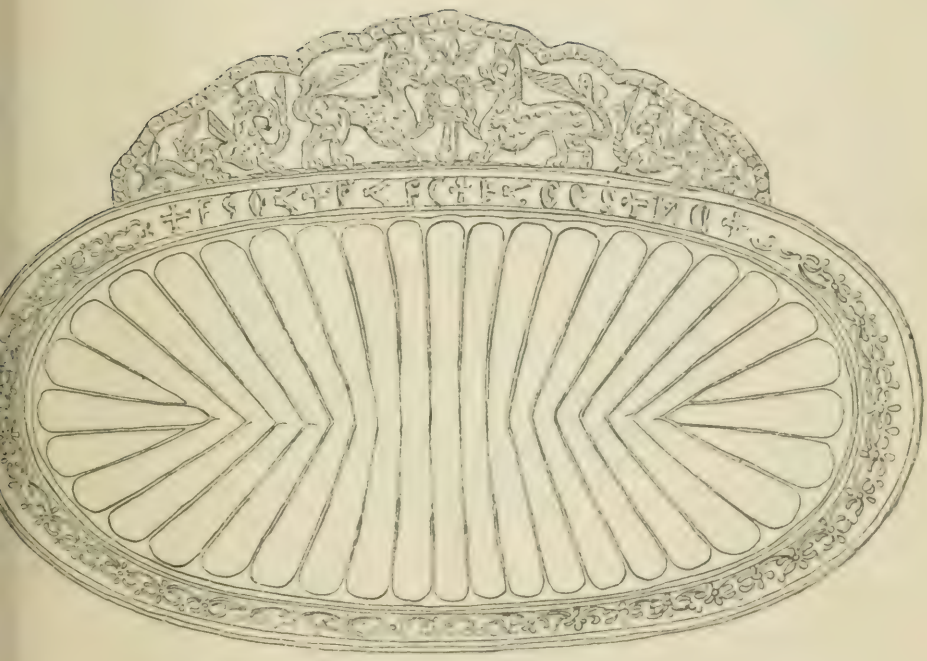

8. SZ. TÁLCZA A NAGYSZENTMIKLÓSI KINCSBEN $\frac{1}{1}$ N.

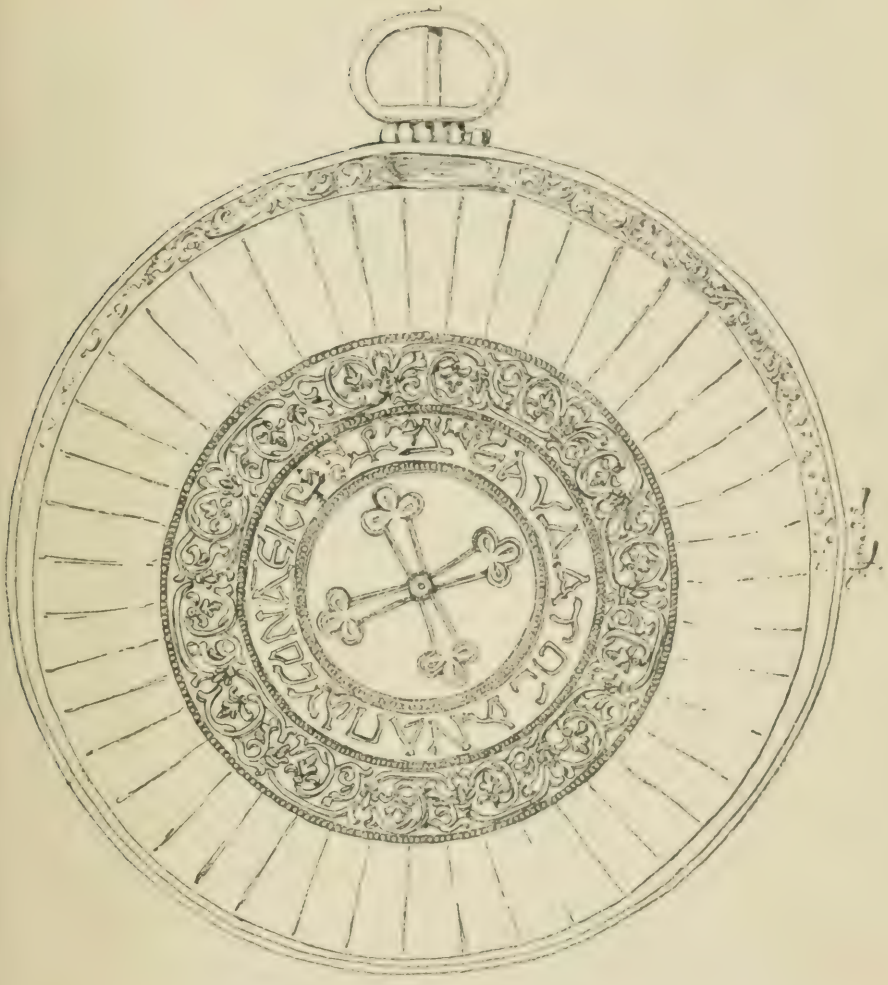

a

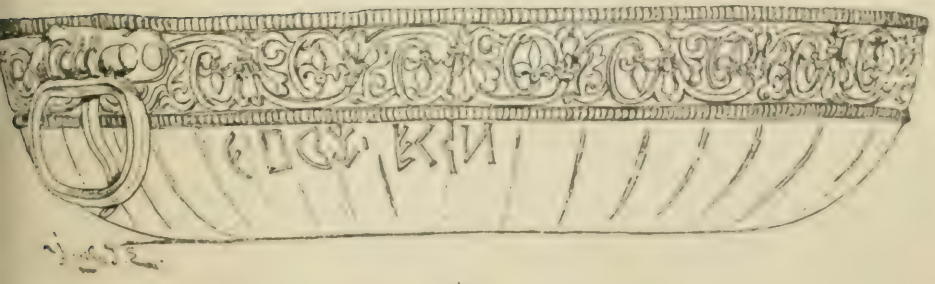

b

9. ÉS 10. SZ. CSÉSZE A NAGYSZENTMIKLÓSI KINCSBEN $^1/_1$ N.

CLXXX.

a

b

KERESZT ÉS FÖLIRAT A 9. ÉS 10. SZ. NAGYSZENTMIKLÓSI CSÉSZE FENEKÉN.

CLXXXI.

11. ÉS 12. SZ. POHÁR A NAGYSZENTMIKLÓSI KINCSBEN $^{1}/_{1}$ N.

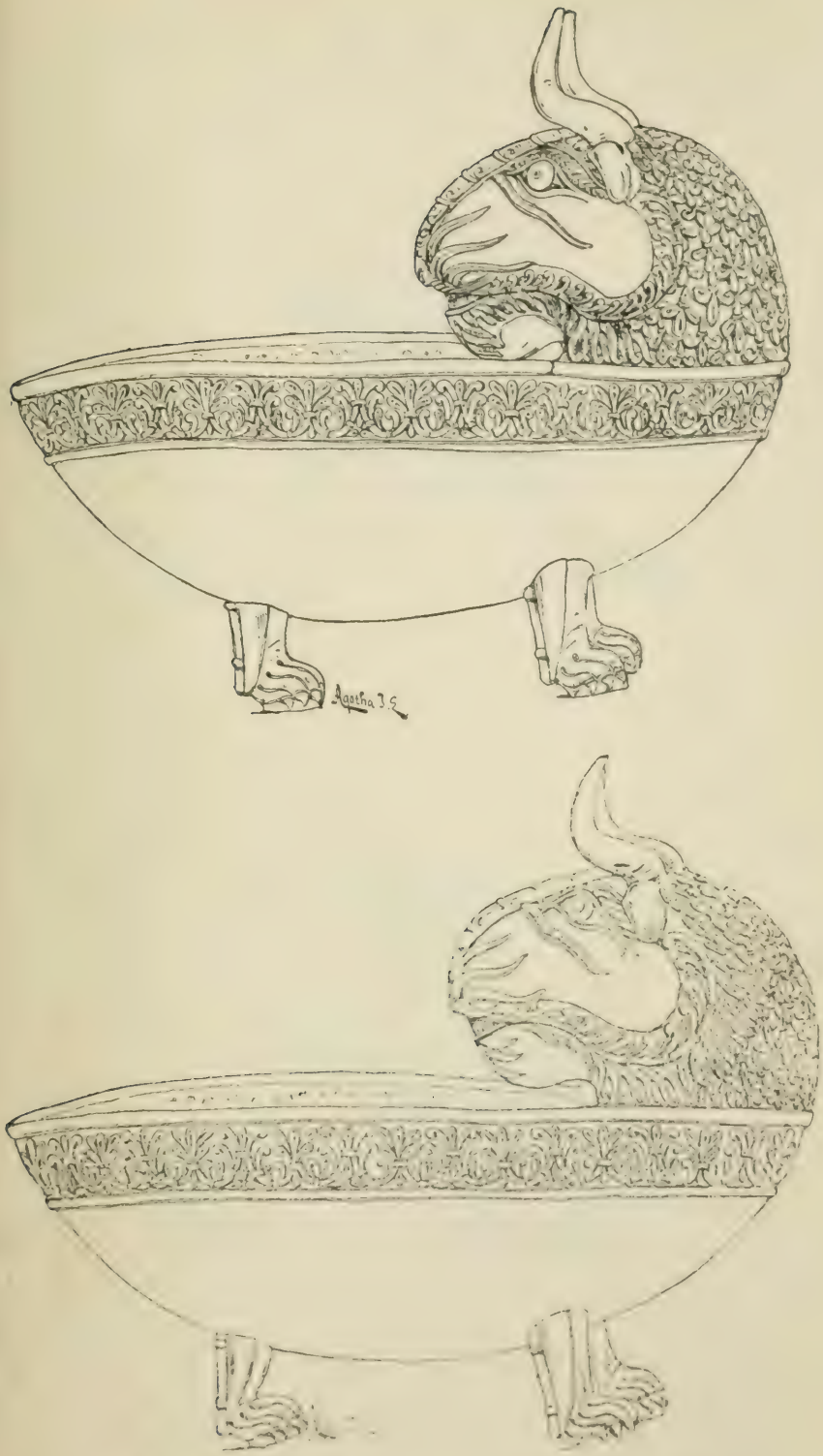

13. ÉS 14. SZ. CSÉSZE A NAGYSZENTMIKLÓSI KINCSBEN $^{1}/_{1}$ N.

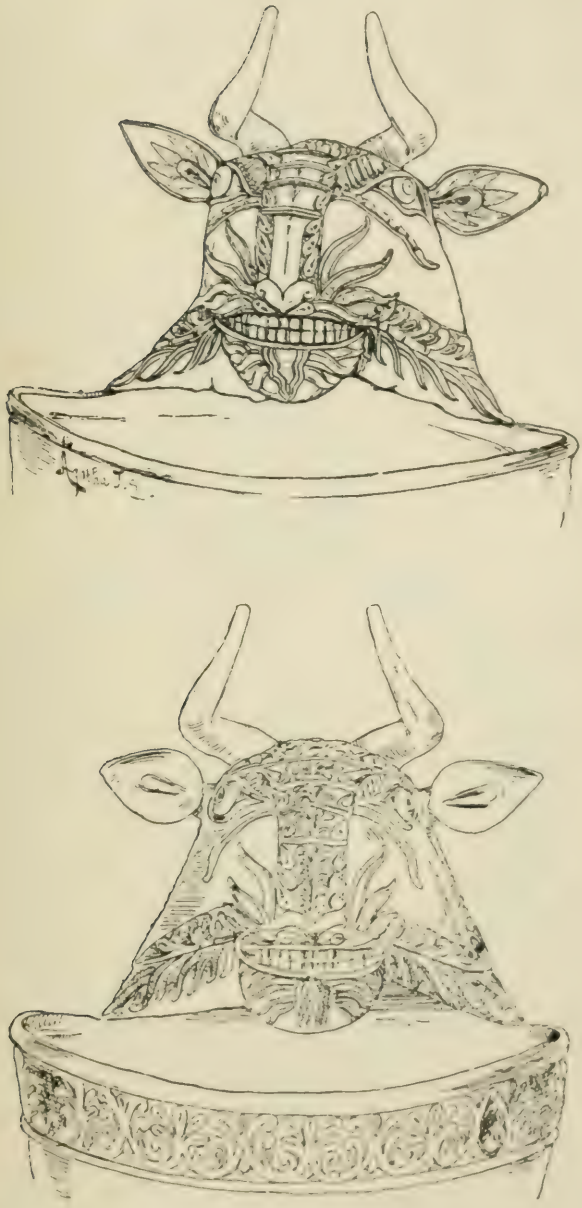

RÉSZLETEK A 13. ÉS 14. SZ. NAGYSZENTMIKLÓSI CSÉSZÉN 1/1 N.

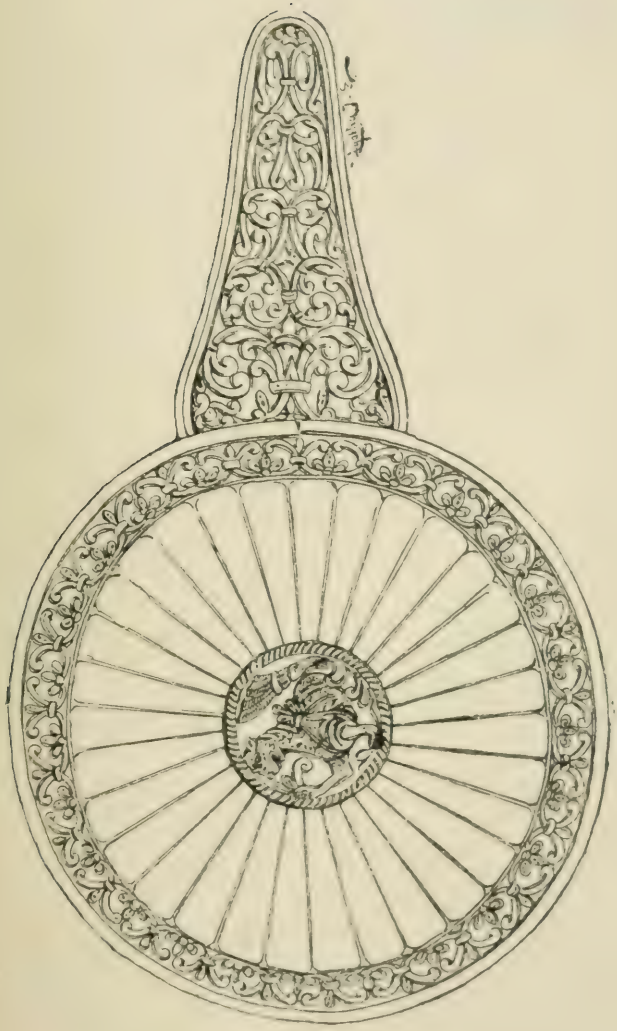

15. ÉS 16. SZ. TÁLCZA A NAGYSZENTMIKLÓSI KINCSBEN. $^1/_1$ N.

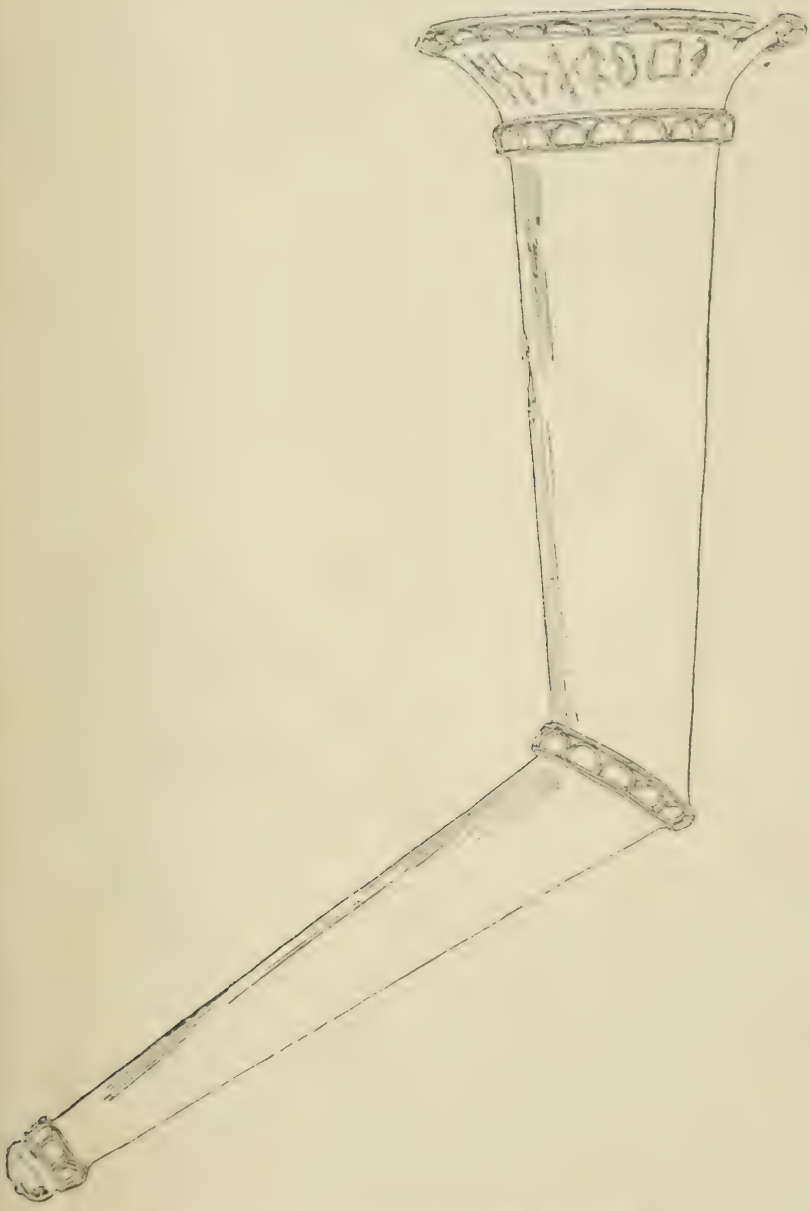

17. sz. ivó szarv a nagyszentmiklósi kincsben. $^{1}/_{1}$ n.

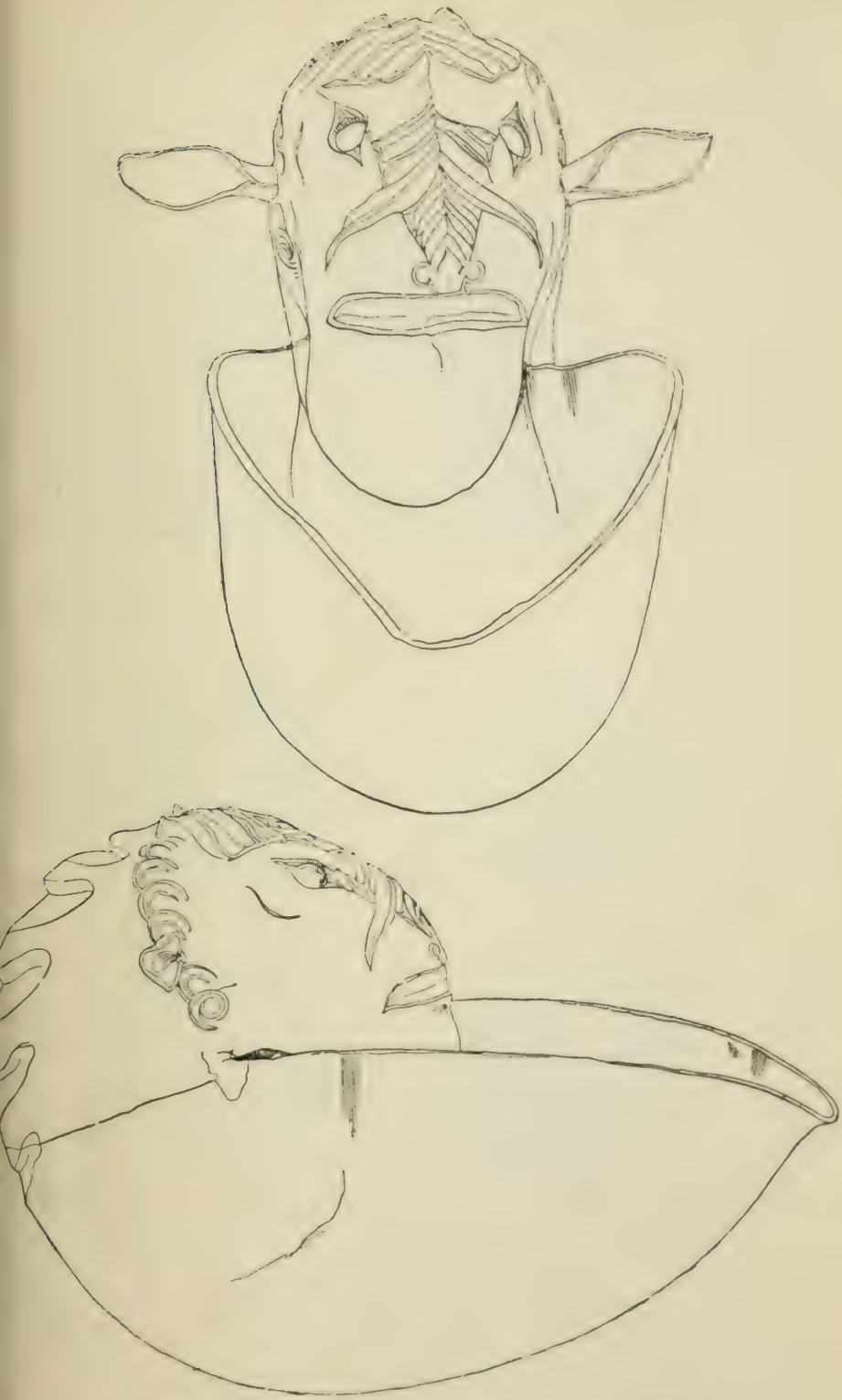

18. SZ. IVÓ CSÉSZE A NAGYSZENTMIKLÓSI KINCSBEN. $^1/_1$ N.

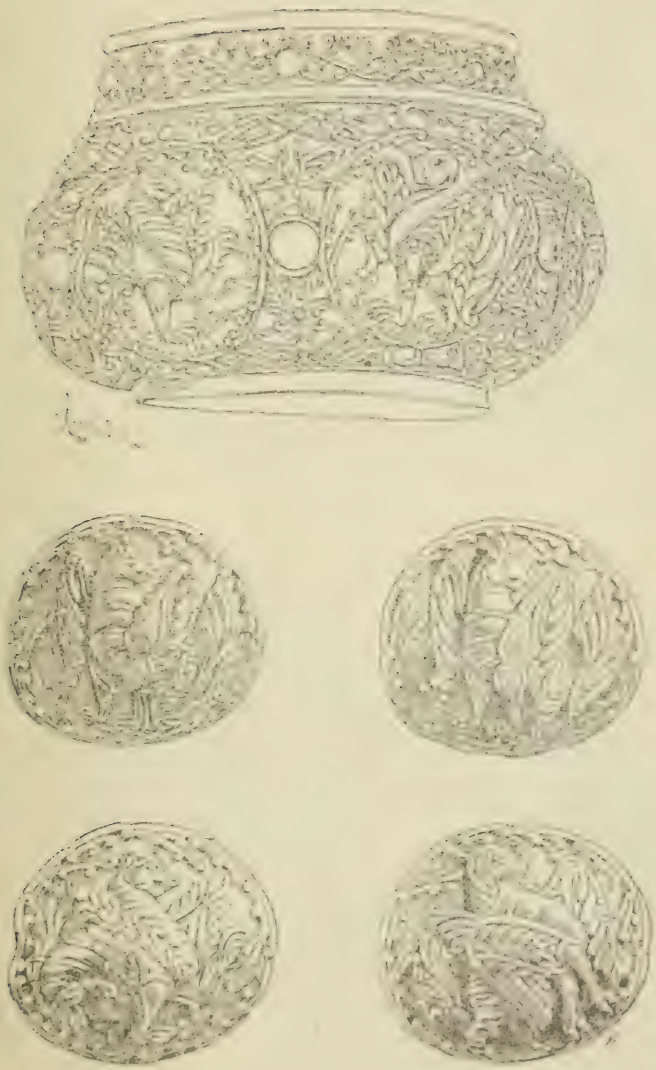

II. SZ. SZELENCZE A NAGYSZENTMIKLÓSI KINCSBEN. 1/1 N.

CLXXXVIII.

19. SZ. SZELENCZE A NAGYSZENTMIKLÓSI KINCSBEN. $\frac{1}{4}$ N.

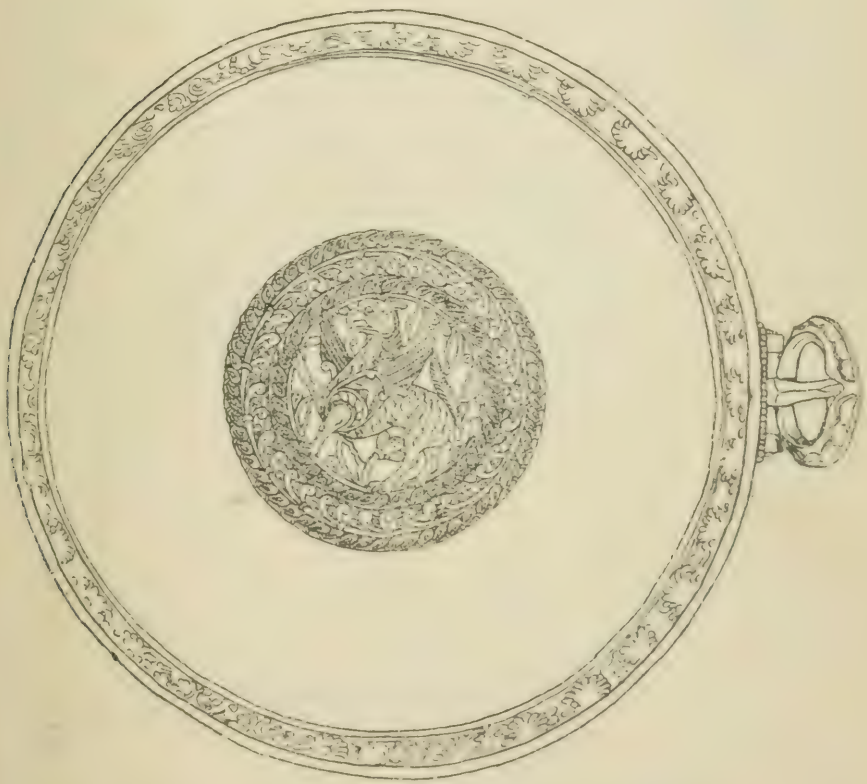

20. SZ. LAPOS CSÉSZE A NAGYSZENTMIKLÓSI KINCSBEN $\frac{1}{1}$ N.

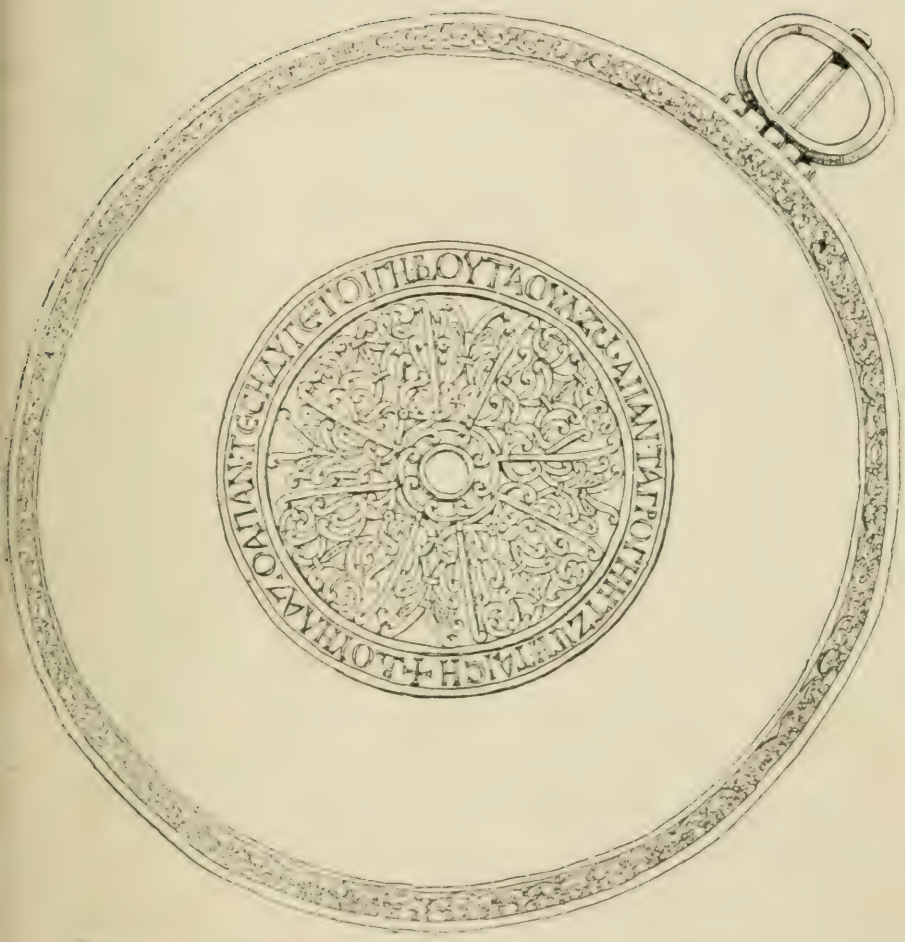

21. SZ. KEREK CSÉSZE A NAGYSZENTMIKLÓSI KINCSBEN.

CLXXXXI.

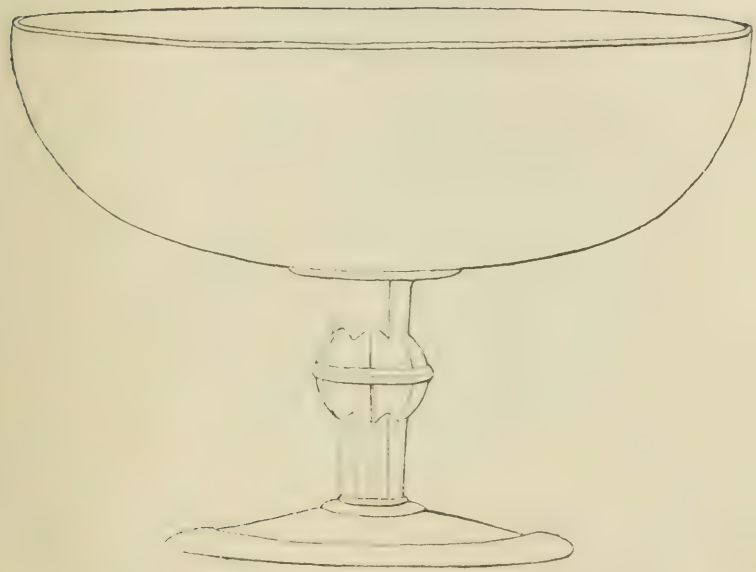

A 22. ÉS 23. SZ. KEHELY A NAGYSZENTMIKLÓSI KINCSBEN $^{1}/_{1}$ N.

A 21. SZ. NAGYSZENTMIKLÓSI CSÉSZE ALULRÓL TEKINTVE. $^{1}/_{1}$ N.

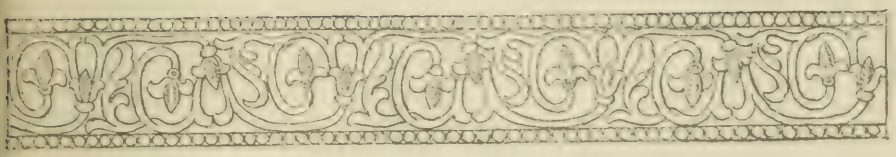

1.

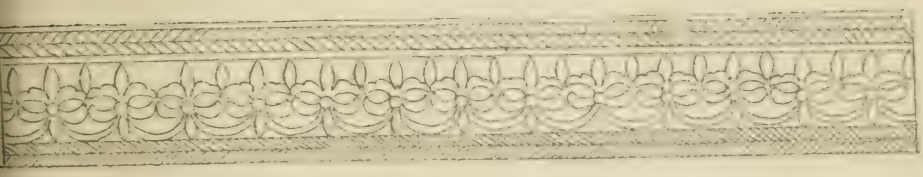

2.

3.

DISZITŐ MOTIVUMOK NAGYSZENTMIKLÓSI EDÉNYEKRŐL. $\frac{1}{1}$ N.

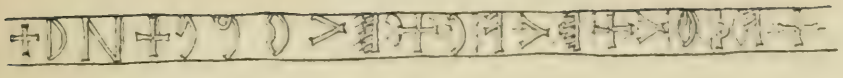

1 a.

1 b.

2. 3.

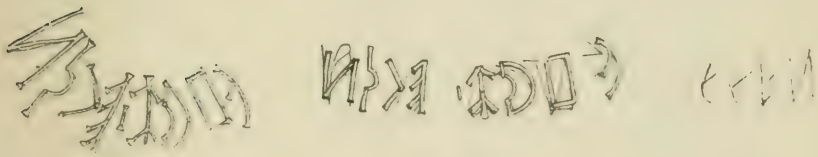

4. 5 a. 5 b.

6 a. 6 b.

7. 8.

10 a. 10 b. 11.

12. 13. 14.

15. 16. 17.

MEGFEJTETLEN FÖLIRATOK A NAGYSZENTMIKLÓSI KINCS NÉMELY EDÉNYÉN. 1/1 N.

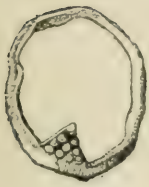

13.

14.

15.

12.

11.

10.

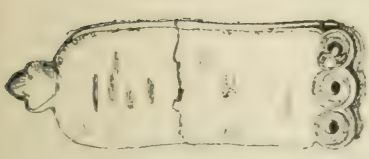

6.

3

9

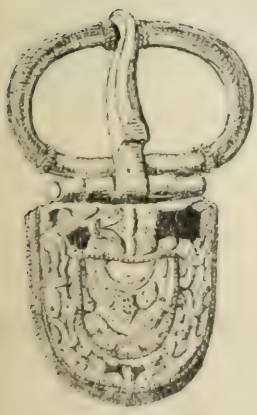

1

4

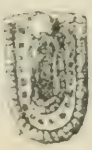

5

8

2

7

PRESZTOVÁCZI KINCS (POZSEGA M.) $\frac{1}{1}$ N.

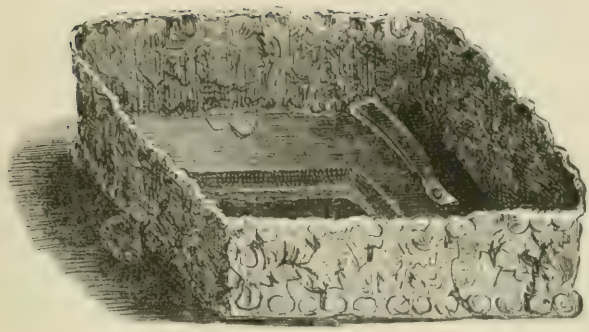

a *b*

ARANYKAPOCS DUNAPATAJRÓL (TOLNA M.) $^{1}/_{1}$ N.

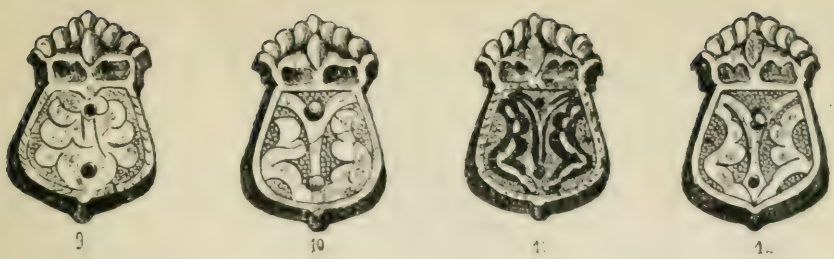

9 10 11 12

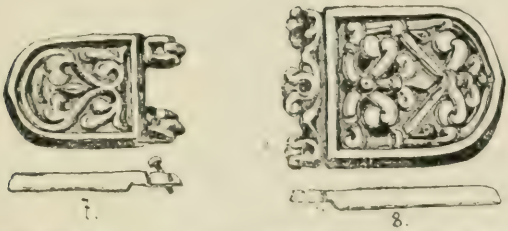

7. 8.

4. 5. 6.

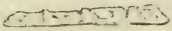

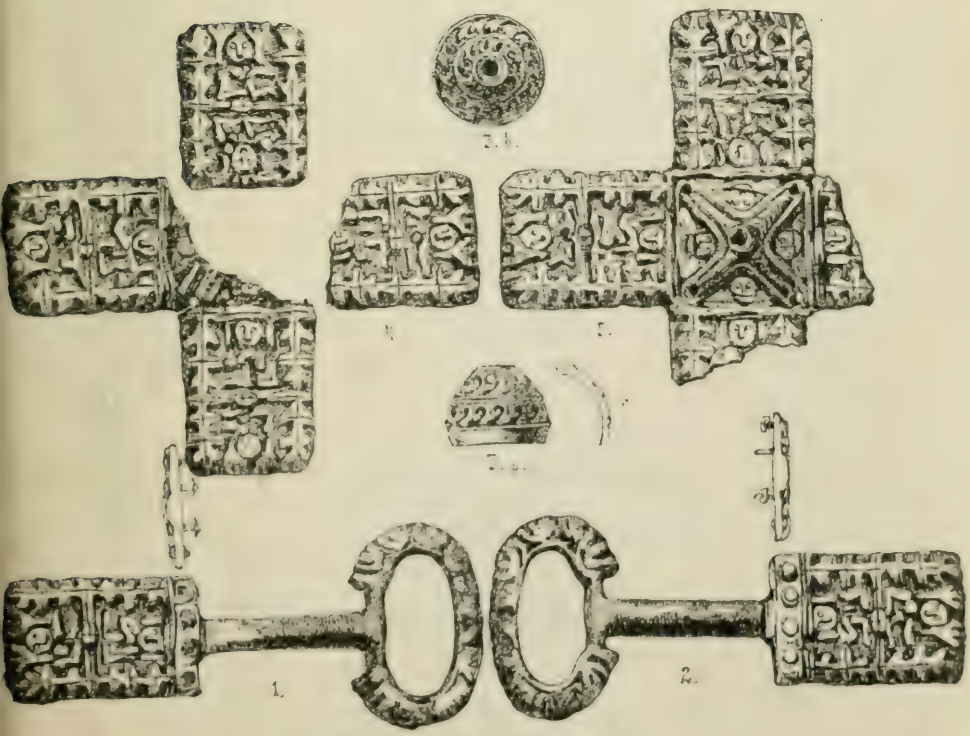

1. 2.

BLATNICZAI LELET (TURÓCZ M.)

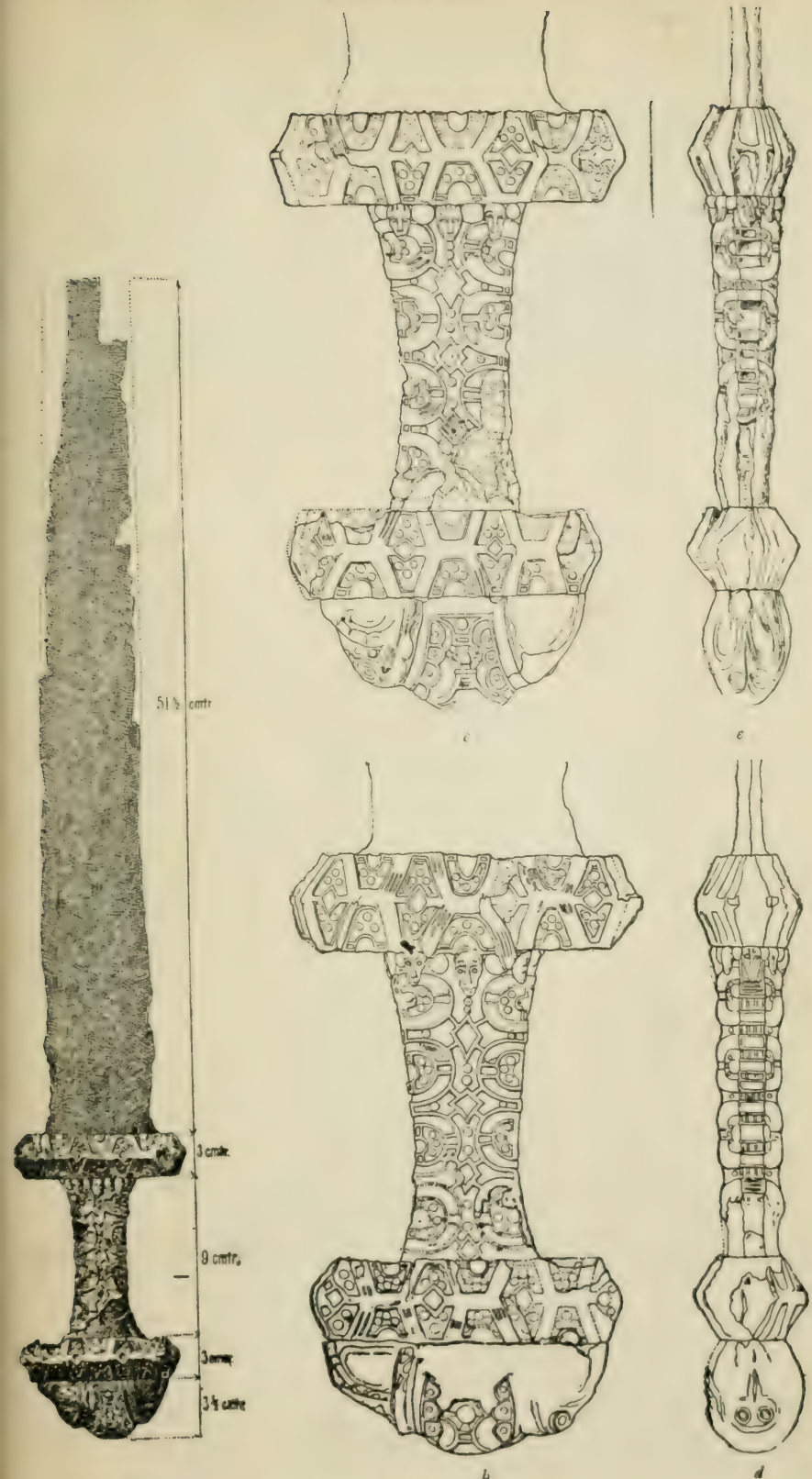

a b c d e

BLATNICZAI LELET (TURÓCZ M.)

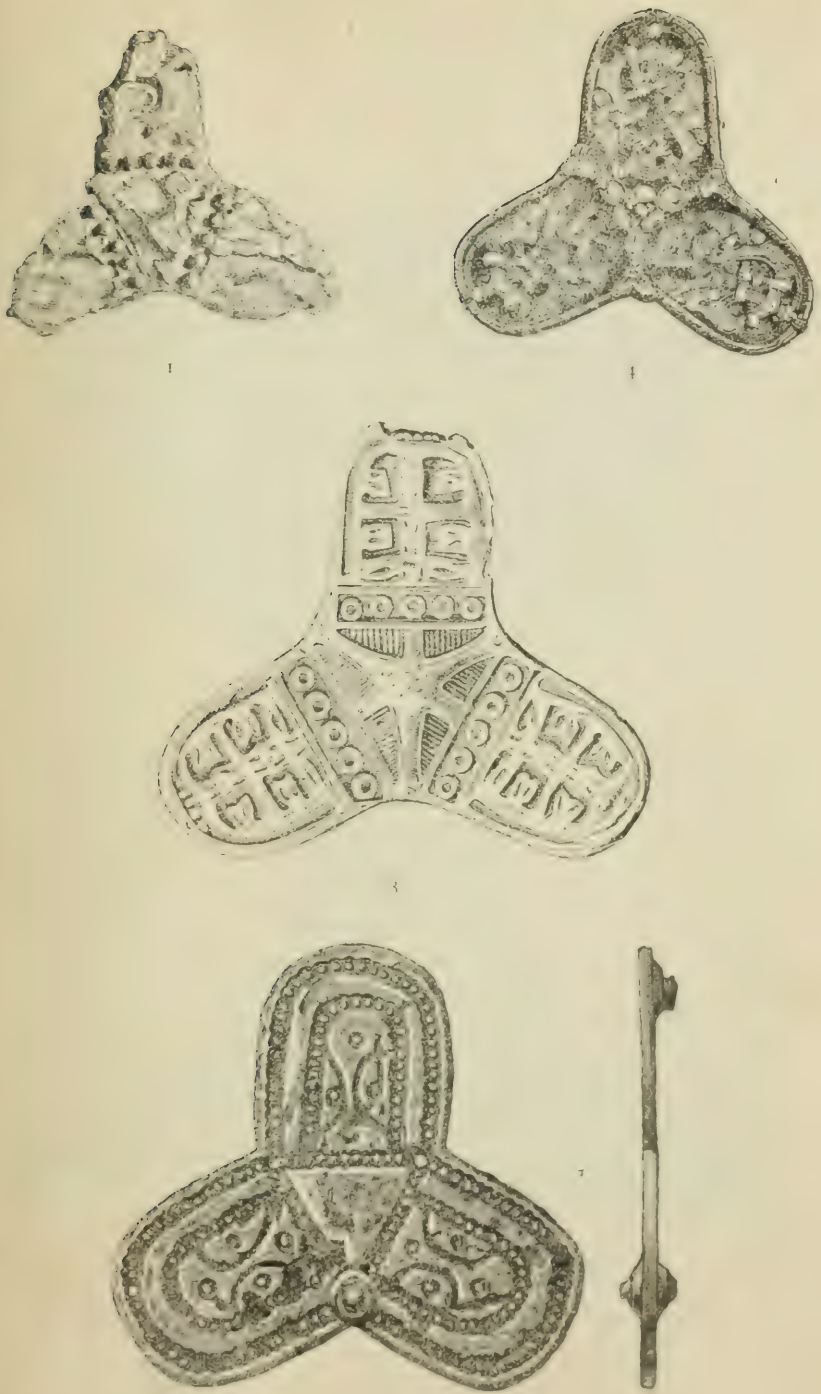

LÓHERE IDOMÚ LEMEZEK.

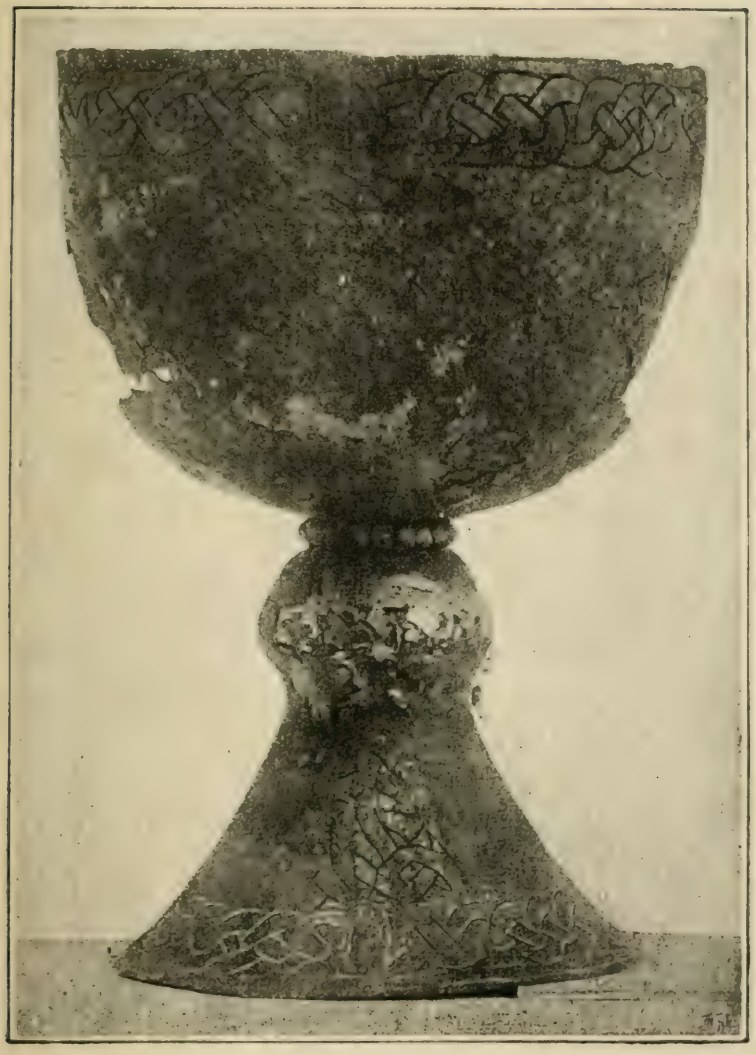

PETŐHÁZI KEHELY (MOSONY M.) $^{1}/_{1}$ N.

1904

DB 920 H3 rész 1
Hampel, József
A régibb középkor emlékei Magyarhonban

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 14 29 08 01 017 1